

ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ Β ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ

Τακτικού καθηγητού τῆς Ἱστορίας τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος
Διευθυντοῦ τοῦ Ἱστορικοῦ Σπουδαστηρίου

ΤΑ ΤΟΠΙΚΑ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΝ ΤΟΥ 1821

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Η ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΗ ΓΕΡΟΥΣΙΑ ΚΑΙ Η ΕΡΙΣ ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ - ΠΡΟΚΡΙΤΩΝ

1. Η ΑΝΑΓΚΗ ΣΥΣΤΑΣΕΩΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΡΧΗΣ

Ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς κηρύξεως τῆς Ἐπαναστάσεως καθίστατο αἰσθητὴ ἡ ἀνάγκη κεντρικῆς κυβερνητικῆς ἀρχῆς, ἡ ὁποία θὰ εἶχε τὴν ἀνωτάτην διεύθυνσιν τοῦ ἀγῶνος τῆς ἐλευθερίας, συγχρόνως δὲ θὰ ἤσκει τὰς πολιτικὰς καὶ διοικητικὰς ἐξουσίας εἰς τὰς ἐλευθερουμένας περιοχάς. Ὅσον παρήρχετο ὁ χρόνος καὶ ἡ ἐπανάστασις ἐπεξετεινέτο εἰς διάφορα ἀπομεμακρυσμένα ἀλλήλων ἑλληνικὰ ἐδάφη, ἡ ἀνάγκη ἐνιαίας ἐξουσίας πρὸς συντονισμόν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, πρὸς διεξαγωγὴν συνεννοήσεων μετὰ ξένων Δυνάμεων καὶ προσωπικοτήτων, ἰδίως διὰ τὴν ἐπιτυχίαν βοηθείας, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀνὰ τὸν κόσμον προβολὴν τοῦ ἐπαναστατημένου Ἑλληνισμοῦ, ὥς τῆς μᾶς καὶ ἀδιαίρετου ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος, καθίστατο περισσότερον ἐπιτακτικὴ.

Ἀπὸ τῶν πρώτων ἑβδομάδων τῆς ἐνάρεως τοῦ ἀγῶνος εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα ἤρχισαν νὰ συρρέουν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐπιφανεῖς Ἕλληνες εὐρυτάτης μορφώσεως, κάτοχοι ἐπιστημονικῶν ἐφοδίων, τινὲς δὲ τούτων καὶ πολιτικῆς πείρας ἀξίας λόγου, κτηθείσης ἰδίως εἰς τὰς ἡγεμονίας ἢ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἄλλων κρατῶν. Οὕτω κατέφθασαν ἐκ τῶν πρώτων ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, εὐρυτάτης παιδεύσεως καὶ μεγάλης πολιτικῆς διανοίας ἀνὴρ, ἔχων ἤδη χειρισθῇ εἰς τὰς ἡγεμονίας πολιτικὰ θέματα εὐρωπαϊκῆς σημασίας, ὁ Θεόδωρος Νέγρης, τυγχάνων ἐπίσης εὐρείας εὐρωπαϊκῆς μορφώσεως καὶ ἀνήκων ἔως τότε εἰς τὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ὁ Στέφανος Κανέλλος, ἀπόφοιτος εὐρωπαϊκῶν πανεπιστημίων καὶ εἰδικὸς

ἐκπαιδευθεῖς εἰς πολιτικὰς ἐπιστήμας¹. Ἐπίσης ὁ Νεόφυτος Βάμβας, ὁ ὁποῖος εἶχε σπουδάσει ἐν Παρισίοις, καθοδηγούμενος δὲ ὑπὸ τοῦ στενοῦ φίλου του Κοραῆ, εἶχε τύχει εὐρείας πολιτικῆς μαθήσεως ἐπὶ φιλελευθέρων βάσεων. Ὁ Ἰωάννης Κωλέτις, σπουδάσας ἱατρὸς, ἀλλ' ἐκ τῆς μακρᾶς ἐν Ἰταλίᾳ διαμονῆς του καὶ τῆς ὑπηρεσίας του εἰς τὴν οὐλὴν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ἔχων ἀναπτύξει τὴν πολιτικὴν του ἰδιοφυΐαν. Ὁ Σπυρίδων Τρικούπης, σπουδάσας εἰς ξένα Πανεπιστήμια πολιτικὰς ἐπιστήμας, κάτοχος εὐρυτάτων πολιτικῶν καὶ φιλολογικῶν γνώσεων καὶ μεγάλης ἱκανότητος εἰς τὸν χειρισμὸν πολιτικῶν καὶ διοικητικῶν θεμάτων. Ὁ Ἀναστάσιος Πολυζωίδης, ἀπόφοιτος τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων, νομομῆθης, ἱστορικὸς καὶ δημοσιογράφος, φλεγόμενος ὑπὸ φιλελευθέρων ἰδεῶν. Οἱ ἥδη μεγάλης φήμης, χάρις εἰς τὰ συγγράμματά των καὶ τὴν ἐκπαιδευτικὴν των δρᾶσιν, Βενιαμὶν ὁ Λέσβιος, Γρηγόριος Κωνσταντᾶς, Ἀνθιμὸς Γαζῆς, Θεόκλητος Φαρμακίδης, Θεόφιλος Καρῆς, Γεώργιος Γεννάδιος καὶ ἄλλοι διδάσκαλοι τοῦ Γένους, προσφέροντες τὰς εὐρυτάτας γνώσεις των καὶ τὴν θέρμην τῆς ψυχῆς των εἰς τὴν ἀγωνιζομένην πατρίδα, ἰδιαίτερος δὲ ὁ Νεόφυτος Βάμβας, ζήσας ἐπὶ μακρὸν πλησίον τοῦ Κοραῆ καὶ ἐμπεποτισμένος ἀπὸ τὰς ἰδέας του. Οἱ τροφίμοι ξένων Πανεπιστημίων Κωνσταντῖνος Ζωγράφος, Γεώργιος Πρατῆδης, Ἰ. Σκανδαλίδης, Γεώργιος Γλαράκης, Γεώργιος Σχοινᾶς, Γεώργιος Χρυσείδης, Παναγιώτης Ρόδιος, Γεώργιος Αἰνιάν, Δημ. Χρησιτίδης, Ν. Σιλήβεργος, Ἰωάννης Φιλήμων, Γ. Τισσαμενός, ἀδελφοὶ Σπανόπουλοι, Ἰκέσιος Λάτρης, Γ. Ψύλλας, Δρόσος Μανσόλας, ἀδελφοὶ Σκουφοί, Μᾶρκος Δραγούμης, Χριστόδ. Κλονάρης, οἱ Σουτσοὶ καὶ πολλοὶ ἄλλοι, νεαροὶ κατὰ τὸ πλεῖστον, πεπαιδευμένοι Ἕλληνες, σπεύσαντες μὲ ἐνθουσιασμὸν νὰ τεθοῦν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἐπαναστάσεως.

1. Διὰ τοὺς τρεῖς τούτους ἐκ τῶν πρώτων σπεύσαντας εἰς τὴν ἀγωνιζομένην πατρίδα ἐπιφανεῖς Ἕλληνες, κυρίως συντελεστάς τῶν πρώτων πολιτικῶν θεσμῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ὁ Ν. Δραγούμης γράφει (Ἱστορικαὶ Ἀνομήσεις, σ. 3) τὰ ἀκόλουθα: «Ὁ μὲν Μαυροκορδάτος πρὸς τῇ παιδείᾳ ἐκέκτητο καὶ νοὸς δξύτητα, καὶ ἐμπειρίαν πραγμάτων καὶ πυρετὸν ἐνεργείας ἀκόμητον. Εἶχε δὲ καὶ τὴν περὶ τὸ ἀντιλαμβάνεσθαι καὶ τῶν πολυπλοκωτέρων ζητημάτων δύναμιν ἰσχυροτάτην, ἅμα δὲ καὶ τὸ προτέρημα τοῦ πλατύνει καὶ διαρρυθμίζειν καὶ προσοικειοῦσθαι αὐτὰ ὡς εἴ ἦσαν ἴδιον ἀρχαῖον κτῆμα καὶ μεταδίδειν εὐκρινῶς πρὸς τοὺς ἄλλους. Ὁ δὲ Νέγρης ἠτύροει καὶ αὐτὸς μαθήσεως καὶ φύσεως δεξιᾶς, ἀλλὰ καὶ φιλοπονίας οὐ τῆς τυχοῦσης καὶ φιλοτιμίας ἐνθέρμου ἐθρυλλεῖτο κάτοχος. Τὸν δὲ Κανέλλον, διατρίψαντα μακρὸν χρόνον ἐν τῇ Δύσει καὶ ἰδίως ἐν Γερμανίᾳ, ἐκόσμει καὶ ἐπιστήμη ἀκήρατος καὶ περιαγωγή τῆς ψυχῆς θαυμαστή, καὶ τῆς Σωκρατικῆς φιλοσοφίας, τῆς λεγομένης τέχνης τοῦ βίου, ὡμολογεῖτο ἐγκρατῆς καὶ ἐργάτης. Οἱ δὲ παρ' αὐτοῦ συνταχέντες ἐπίτομοι <Ὁργανισμοὶ τῆς Κρήτης> [ἀφοῦ προηγουμένως ἡσχολήθη εἰς τὴν διοργάνωσιν τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ ἐν Ἀστρεὶ ἐπιθεωρηθέντος Πολιτεύματος] ἀποδεικνύουσιν ὅτι, διαγιγνώσκων μετ' ἀγχινοίας τὰς περιστάσεις, ἐδογμάτιζε τὰ καίρια».

Χάρις εἰς πάντας αὐτοὺς τοὺς συρρεΰσαντας Ἑλληνας πολιτικούς, νομομαθεῖς, διδασκάλους, διανοομένους κατὰ τὸ πλεῖστον, κατόχους εὐρείας εὐρωπαϊκῆς μορφώσεως καὶ διὰ τῆς σχεδὸν ἀμέσου χρησιμοποίησώς των εἰς τοὺς κυβερνητικούς τομεῖς καὶ ἐν γένει ὡς στελεχῶν τῆς διοικήσεως, ἡ ἀναγεννωμένη Ἑλλάς ἠδύνατο ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν νὰ παράσχη εἰκόνα κρατικῆς αὐθιπαρξίας. Οἱ πλεῖστοι δὲ ἐξ αὐτῶν διεπνέοντο ὑπὸ φιλελευθέρου φρονήματος καὶ ἀνυπομόνουν νὰ συμβάλουν εἰς τὴν δημιουργίαν μιᾶς Ἑλλάδος ἀξίας τῶν περιλάμπρων παραδόσεών της καὶ πρωτοπόρου τῶν ἀνθρωπίνων ἰδεωδῶν¹.

Ἐν τούτοις, αἱ δυσχέρειαι ὁργανώσεως ἐνιαίου δημοκρατικοῦ ὁργανισμοῦ καὶ κοινῇ βουλήσει καθιερώσεως καταστατικοῦ χάριτος ρυθμιζόντος τὰ τῆς λειτουργίας τῶν ὁργάνων τῆς Πολιτείας καὶ τῶν στελεχῶν τῆς διοικήσεως, ἦσαν εἰς τὴν ἀρχὴν μεγάλαι, ἀνυπέρβλητοι. Ἐν πρώτοις, δὲν ὑπῆρχε συνεχὲς εἰς εὐρείαν κλίμακα ἐλευθέρων ἑλληνικὸν ἔδαφος. Αἱ ἐπαναστατικαὶ ἐπιταῖαι ἦσαν διεσπαρμέναι εἰς ἀπέραντον ἔκτασιν ἀπὸ τοῦ Ταινάρου μέχρι τῆς Χαλκιδικῆς καὶ τῶν ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον νήσων, ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῶν ἐπαναστατικῶν αὐτῶν ἐστίων ὑπῆρχον σημαντικαὶ περιοχαὶ κατεχόμεναι ὑπὸ τουρκικῶν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ἡτείλουν ἀπὸ τῆς μιᾶς ἡμέρας εἰς τὴν ἄλλην ἐξολοθρευτικὰς ἐξορμήσεις, ὡς ἄλλωστε καὶ ἐγένετο εἰς πολλὰς περιπτώσεις. Αἱ ἀδιάκοποι δραματικαὶ ἐναλλαγαὶ τῶν τυχῶν τοῦ ἀγῶνος συνεπέειχ τῶν πολεμικῶν περιπλοκῶν, ἐδημιούργουν καθ' ἡμέραν καὶ νέας καταστάσεις. Οὕτω, ἡ ἐπικοινωνία μεταξὺ τῶν ἐλευθέρων περιοχῶν ἀπὸ θαλάσσης ἢ διὰ μέσου τῶν ὁρέων ἦτο βραδεῖα, δύσκολος, πολλάκις ἀδύνατος, ἀκόμη καὶ πρὸς συντονισμόν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Λόγῳ τῶν συνθηκῶν αὐτῶν, οἱ κατὰ περιοχὰς στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἀρχηγοί, διεξάγοντες ἀγῶνα ζωῆς ἢ θανάτου, εἶχον ρίψει πᾶσαν τὴν προσπάθειάν των εἰς τὸν πολεμικὸν ἀγῶνα, ἐκ τῆς ἐκβάσεως τοῦ ὁποίου ἐξηρτάτο ἡ ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδος. Πρέπει τέλος νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ καταστροφὴ τοῦ στρατοῦ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ἐν Μολδοβλαχίᾳ καὶ ἡ φυγὴ τοῦ Ἀλεξ. Ὑψηλάντου ἐγνώσθησαν μετὰ πολλοὺς μῆνας. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ διεσπείροντο σκοπίμως πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ ἠθικοῦ τῶν πολεμιστῶν φῆμαι περὶ πολεμικῶν θριάμβων τοῦ Ὑψηλάντου, προελάσεως τῶν δυνάμεων τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐπικειμένης ἐξορμήσεως τῶν ρωσικῶν στρα-

1. Κατὰ τὸν Orelli (Sammlung der Verfassungsurkunden des befreiten Griechenlandes nebst andern Actenstücken aus der Neugriechischen Handschrift übersetzt, Zürich 1822, σ. 4), « τοὺς πολιτειακοὺς ὁργανισμοὺς συνέταξαν ἄνδρες μορφωθέντες εἰς γερμανικὴν γλῶσσαν ἢ μαθητεύσαντες ἐν Γαλλίᾳ πλησίον τοῦ σεβασμίου Κοραῆ ». Ὁ Orelli εἶχεν ἐκδώσει γερμανιστὶ μετὰ θαυμασίου φιλελληνικοῦ προλόγου καὶ τὰς « Πολιτικὰς παραινέσεις » τοῦ Κοραῆ. (Βλ. Ἀ. π. Δασκαλάκη, Ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς..., Ἀθήναι 1965, σ. 385).

τευμάτων κ.λ.π. Πολλοὶ ἐβεβαίουν ὅτι ὁ Ἄλ. Ὑψηλάντης ἐντὸς ὀλίγου χρόνου θὰ ἐφθάνεν εἰς τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα, θὰ ἐγκαθιδρύετο δὲ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἡ κατὰ τὰ τέλη Μαρτίου ἀφίξις τοῦ ἀδελφοῦ του Δημητρίου ἐνίσχυσε τὰς φήμας αὐτὰς καὶ συγχρόνως τὸν ἐνθουσιασμόν. Ἐπομένως δυσκόλως θὰ ἀνελάμβανέ τις τὴν εὐθύνην πρωτοβουλίας πρὸς ἐθνικὴν συνέλευσιν καὶ σύνταξιν καταστατικοῦ χάρτου ἑλληνικῆς πολιτείας, ἐρήμην τοῦ νομιζομένου ὡς θριαμβευτοῦ ἐκπροσώπου « τῆς ἀνωτάτης Ἀρχῆς », ἡ ὁποία ἔρριψε τὸ Ἔθνος εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας.

2. Η ΜΕΣΣΗΝΙΑΚΗ ΣΥΓΚΛΗΤΟΣ ΤΗΣ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

Παρὰ ταῦτα, ἡ πλήρης ἔλλειψις ὁργάνων τῆς πολιτείας καὶ τῆς διοικήσεως ἐδημιούργει προβλήματα, ἀπειλοῦντα τὴν ἐκ τῶν ἔσω ἀποσύνθεσιν τοῦ ἀγῶνος, ἰδίως εἰς ὠρισμένας περιφερείας, ἔνθα τὴν κατάλυσιν τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας διεδέχθη πλήρης ἀναρχία. Ὡς προσωρινὴ λύσις ἐξευρέθη, ἀκριβέστερον ἴσως ἀνέκλυψεν ἀπ' ἐαυτῆς, ἡ δημιουργία περιφερειακῶν πολιτικῶν συστημάτων πρὸς ἄσκησιν τῆς τοπικῆς διοικήσεως. Εὐτυχῶς, οἱ κατέχοντες γνώσεις καὶ ἱκανότητες πρὸς ἀνάληψιν πολιτικῶν πρωτοβουλιῶν καὶ ἄσκησιν διοικήσεως καταφθάσαντες εἰς τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα Ἕλληνες, περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο ἀνωτέρω λόγος, διεσκορπίσθησαν, εἴτε αὐτοβούλως εἴτε καθ' ὑπόδειξιν, εἰς τὰς περιφερείας αὐτάς, ὥστε καὶ τὸ ἔργον τοῦτο συνετελέσθη μετὰ ταχύτητος καὶ εὐκολίας.

Ὡς πρώτη τοπικὴ ἀρχὴ τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος θεωρεῖται συνήθως ἡ Μεσσηνιακὴ Γερουσία ἢ Σύγκλητος συσταθεῖσα ἐν Καλαμάτᾳ, εὐθὺς ὡς ἐξεργάγη ἐκεῖ ἡ ἐπανάστασις. Πράγματι, δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Πετρόμπεη μετὰ τῶν Μανιατῶν, τοῦ Κολοκοτῶνῃ, τοῦ Παπαφλέσσα καὶ τῶν ἄλλων τοπικῶν ἀρχηγῶν εἰς Καλαμάταν, συνεστήθη ἐκεῖ ἡ « Μεσσηνιακὴ Γερουσία »¹. Ἀλλ' ἡ συσταθεῖσα τοπικὴ αὐτὴ ἀρχή, δὲν

1. Ἡ κήρυξις τῆς ἐπανάστασεως εἰς τὴν Καλαμάταν ἐγένετο τὴν 23 Μαρτίου 1821. Δὲν εἶναι ὁμῶς ἀκριβῶς γνωστὸν ποίαν ἡμέραν συνεστήθη ἡ Μεσσηνιακὴ Γερουσία. Κατὰ τὸν Τρικούπην (Ἰστ. Ἑλλ. Ἐπαν., τ. Α', σ. 54) « ὁ Πετρόμπεης, θεωρούμενος ὡς ὁ γενικὸς ἀρχηγός, ἐκάθησεν ἐν τῇ πόλει ἐκεῖνη, ὅπου ἐ συστήθη τοπικὴ διοίκησις (Γερουσία) ἣτις συνεδρίασε κατὰ πρώτην φορὰν τὴν 28, καθ' ἣν ἐξέδωκε κήρυγμα πρὸς τὴν Εὐρώπην ». Ἀλλ' ἡ πρώτη αὐτὴ συνεδρίασις προϋποθέτει προηγηθεῖσαν ἰδρυσιν. Ὁ Τρικούπης (ἔ.ἀ., τ. Α', σ. 235) χαρακτηρίζει ὡς ἐξῆς τὴν σύστασιν τῆς « Μεσσηνιακῆς Γερουσίας » : « ἦτο μόνον τοπικὴ τοῦ μέρους ἐκεῖνου Ἀρχὴ καὶ ἐσυστήθη καὶ αὐτὴ διὰ τοῦ προϋσταμένου τῆς Μάνης [Πετρόμπεη] ». Ἐξ ἄλλου, ἡ ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τῆς Μεσσηνιακῆς Γερουσίας ἐπαναστατικὴ προκήρυξις φέρει μὲν, ὡς ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν « Ἑλληνικὴν Σάλπιγγα », ἡμερομηνίαν 28 Μαρτίου, ἀλλ' οἱ πλείστοι ἀπομνημονευματογράφοι τοῦ Ἀγῶνος χρονολο-

δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι εἶχε πολιτικὸν καὶ ἀκόμη ὀλιγώτερον πολιτειακὸν χαρακτῆρα. Πλὴν τῶν ἐπαναστατικῶν προκηρύξεων, αἱ ὁποῖαι ἄλλωστε φέρουν τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, ἀρχιστρατήγου, ἀπλῶς προστιθεμένης τῆς «Μεσσηνιακῆς Γερουσίας τῆς ἐν Καλαμάτᾳ», οὐδεμίαν ταύτης πολιτειακὴν (συστάσεως ὁργάνων διοικήσεως) ἢ ἔστω εὐρύτερας σημασίας διοικητικὴν πράξιν γνωρίζομεν, πιθανώτατα δὲ οὐδεμίαν τοιαύτην ἐξεδόθη. Πρόκειται μᾶλλον περὶ προχείρου συμπήξεως ἐνὸς σώματος ἐκ τῶν τοπικῶν ἀρχηγῶν τοῦ ἀγῶνος (ἀγνοοῦμεν τὰ ὀνόματα τῶν μετασχόντων) μετὰ τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ Πετρόμπεη, ἀφ' ἐνὸς ἵνα προσδοκῇ μεγαλύτερον κῦρος εἰς τὰς ἐπαναστατικὰς προκηρύξεις, ἀφ' ἑτέρου πρὸς διευκόλυνσιν τῶν συσκέψεων, τῆς ἐκδόσεως διαταγῶν καὶ ἐν γένει τὸν συντονισμόν τῶν τοπικῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων¹. Ἄλλωστε, σχεδὸν πάντες οἱ πολεμικοὶ ἀρχηγοὶ ἀπὸ τῆς ἐπομένης ἐξώρμησαν πρὸς διάφορα σημεῖα τῆς Πελοποννήσου διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν πρὸς τὴν Ἀρχαδίαν καὶ τὴν Λακεδαίμονα περιοχῶν. Μεταγενεστέρως χρονολογίας προκηρύξεις τινές, φέρουσαι τὴν ὑπογρα-

γοὺν αὐτὴν τὴν 25 Μαρτίου καὶ ὑπὸ τὴν χρονολογίαν αὐτὴν ἐδημοσιεύθη μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Πετρόμπεη εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐφημερίδας (βλ. Ἀπ. Δασκαλάκη, Ἡ ἐναρξὶς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, Ἀθ. 1962, σ. 65 καὶ 118). Ὁ Finley (Greek Revol. τ. 1, σ. 185) γράφει: «Δύο ἡμέρας μετὰ τὴν ἀξιωμαθμόνευτον τελετὴν (τῆς 23 Μαρτίου) ὁ Πετρόμπεης, ὡς ἀρχιστράτηγος τῆς πρώτης ἐν ἐκστρατείᾳ ἑλληνικῆς στρατίας, ἐξέδωκε προκήρυξιν ἀπὸ κοινοῦ μετ' ὀλίγων προυχόντων οἵτινες οἰκειοποιήθησαν τίτλους Μεσσηνιακῆς Γερουσίας». Κατὰ τὸν Ν. Σπηλιάδην (Ἀπομν., τ. Α', σ. 144) «εἰς τὴν Καλαμάταν διωρίσθησαν δώδεκα καὶ ὀνομάσθησαν Σύγκλητος». Ἀλλ' ὁ Σπηλιάδης ὁμιλεῖ περὶ Μεσσηνιακῆς Συγκλήτου μετὰ τὴν συνέλευσιν τῶν Καλτετζῶν καὶ ἀποφάσει ταύτης, ἐνῶ ἡ Μεσσηνιακὴ Γερουσία ἰδρύθη εὐθύς μετὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Πετρόμπεη εἰς Καλαμάταν. Εἶναι πιθανὸν ὅτι ἡ συνέλευσις τῶν Καλτετζῶν (ἂν καὶ οὐδέμια διεσώθη ἐπίσημος περὶ τούτου πράξις) ἀπλῶς συζητοῦσα κατὰ τὸν Σπηλιάδην «περὶ συστάσεως τοπικῶν συστημάτων εἰς ὅλαις τὰς ἐπαρχίαις» ἐπεκύρωσε τὴν παλαιότεραν σύστασιν τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας, τὴν ὁποίαν ἀποκαλεῖ Σύγκλητον, ἀλλὰ τῆς ὁποίας ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης οὐδὲν πλέον ἔχομεν ἐπίσημον ἵχνο.

1. Γερμανικαὶ ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς, ἐν εἶδει ἀνταποκρίσεως ἐκ Κερκύρας ἐγραψαν: «τὴν Γερουσίαν τῆς Καλαμάτας δυνάται τις ἐν τινι μέτρῳ νὰ χαρακτηρίσῃ ὡς τὴν κεντρικὴν τῶν Ἑλλήνων κυβέρνησιν. Τὸ μανιφέστον ταύτης [προκήρυξις πρὸς τὰς εὐρωπαϊκὰς αὐλὰς], διὰ τοῦ ὁποίου διεκήρυξαν τὴν ἐπανάστασιν τοῦ χριστιανικοῦ λαοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὑπεγράφη καὶ ἐπεκυρώθη ὑπὸ 28 Ἀρχιερέων καὶ Ἐπισκόπων τῆς Πελοποννήσου, ὑπὸ 27 ἡγουμένων, προΐσταμένων μόνων, ὑπὸ 1900 ἱερέων καὶ πληθους μοναχῶν ἐχόντων τὴν ἀρμοδιότητα τῆς ἐξομολογήσεως» (βλ. Πετρακάκου, Κοινοβ. Ἰστορ. Ἑλλ., τ. Α', 247, σημ. 12). Ταῦτα πάντα εἶναι ὅλως ἀνακριβῆ. Ἡ Μεσσηνιακὴ Γερουσία οὐδέποτε ἔλαβε χαρακτῆρα κεντρικῆς κυβερνήσεως, ἡ δὲ διακήρυξις ὑπεγράφη μόνον ὑπὸ τοῦ Πετρόμπεη καὶ ἀπλῶς μνημονεύεται καὶ ἡ Μεσσηνιακὴ Γερουσία, ἀγνοοῦνται δὲ εἰς ταύτην καθ' ὅλοκληρίαν οἱ κληρικοί.

φὴν τοῦ Πετρόμπεη καὶ τῆς « Μεσσηνιακῆς Γερουσίας », πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὡς γινόμεναι ὑπὸ τούτου μόνον ὡς ἐκπροσώπου, μὴ ὑπαρχούσης πλέον ἐν τῇ πράξει τοιαύτης ἐπαναστατικῆς ἀρχῆς¹.

Σημειωτέον ὅτι τοιαύτης φύσεως, ἀλλὰ πλέον τοπικῶς περιορισμένης σημασίας ἐπαρχιακαὶ ἀρχαὶ ἰδρύθησαν καὶ ἀλλαχοῦ ἐν Πελοποννήσῳ, ἰδίως λόγῳ τῆς ἀνάγκης εὐταξίας καὶ καλῆς διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου. Οὕτω, κατὰ τὸν Σηληιάδην, ὁ Κολοκοτρώνης, « διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ βάλῃ τάξιν εἰς τὰ τοῦ πολέμου, νὰ ὑποχρεώσῃ τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν πειθαρχίαν καὶ νὰ κάμῃ ἀποτελεσματικὰ κινήματα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, συνεκάλεσε ἐν Χρυσοβίτσι ἀπὸ συμφώνου μετὰ τοῦ Ἀναγνώστου Ζαφειροπούλου καὶ τοῦ Κανέλλου Δεληγιάννη συνέλευσιν τῶν προκρίτων τῆς Καρυταίνης ». Κατὰ τὴν συνέλευσιν διωρίσθη ἐφορία « διὰ νὰ προμηθεύῃ τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὸν πόλεμον » ἐκ τῶν Κανέλλου Δεληγιάννη, Νικολάου Τιμπακοπούλου, Σπήλιου Κουλά, Δημ. Παπαγιαννοπούλου καὶ Γεωργ. Δημητρακοπούλου. Διὰ πράξεως αὐτῆς τῆς 28 Ἀπριλίου 1821 διωρίσθη ἀρχιστράτηγος ὁ Θεόδ. Κολοκοτρώνης, εἰς τὰς ὁδηγίας καὶ τὰς διαταγὰς τοῦ ὁποῦ ὤφειλον πάντες νὰ ὑπακούουν. Ἀναγράφονται ὡς μετασχόντες τῆς συνελεύσεως καὶ ὑπογράψαντες: « Κανέλλος Δεληγιάννης, Ἀνδρέας Παπαδιαμαντόπουλος, Δημ. Πλαπούτας, Ἀναγνώστης Ζαφειρόπουλος, Κωνσταντῖνος Ὑψηλάντης, Παναγιώτης Δημητρακό-

1. Ἡ πρὸς τοὺς Ἀμερικανούς προκήρυξις ὡς ἐδημοσιεύθη, σταλεῖσα ὑπὸ τοῦ Κοραῖ εἰς τὰς Ἀμερικανικὰς ἐφημερίδας, φέρει ὑπογραφήν: « Ἡ Μεσσηνιακὴ Σύγκλητος ἡ ἐν Καλαμάτῃ — Πέτρος Μαυρομιχάλης ἀρχιστράτηγος », ἔχει δὲ χρονολογίαν « ἐν Καλαμάτῃ 25 Μαΐου 1821 ». Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀναμφισβήτητως δὲν ὑπῆρχε πλέον Μεσσηνιακὴ Γερουσία, ἀφοῦ, ὡς γράφομεν κατωτέρω, ὁ Πετρόμπεης καὶ οἱ λοιποὶ τοπικοὶ ἀρχηγοὶ εἶχον μεταβῇ πρὸς σύμπηξιν τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας. Ἄν ἡ χρονολογία εἶναι ἀκριβής, συνετάχθη κατ' ἐντολὴν τοῦ Πετρόμπεη, τεθείσης αὐτοβούλως τῆς ἀνυπάρκτου πλέον Μεσσηνιακῆς Συγκλήτου (βλ. ἐν ἐκτάσει ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου εἰς τὸ ἔργον μας « Ἀδαμάντιος Κοραῖς καὶ ἡ ἐλευθερία τῶν Ἑλλήνων », Ἀθ. 1965, σ. 472 κ.ε.). Ἡδὴ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡμφεροβητήθη καὶ ὑπὸ τῶν γαλλικῶν ἐφημερίδων ἂν ἡ πρὸς τοὺς Ἀμερικανούς ἔκκλησις ἐγράφη πράγματι ἐν Καλαμάτῃ καὶ ἐστάλη πρὸς τὸν Κοραῖν ἢ συνετάχθη πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἀγώνος ὑπὸ τοῦ Κοραῖ καὶ τοῦ περιβάλλοντός του, σταλεῖσα ἄλλωστε ὑπὸ τούτων εἰς Ἀμερικὴν. Εἰς ἀνακρινώθην τῆς φιλελληνικῆς ἐφημερίδος τῶν Παρισίων « Constitutionnel » τέλη Νοεμβρίου 1821, πιθανώτατα συνταχθὲν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κοραῖ πρὸς διαβεβαίωσιν ὅτι ἡ πρὸς τοὺς Ἀμερικανούς ἔκκλησις ἐστάλη πράγματι ὑπὸ τῆς Μεσσηνιακῆς Γερουσίας, γράφεται περὶ ταύτης: « Ἡ ἐδρεύουσα εἰς τὴν Καλαμάταν προσωρινὴ διοίκησις συνίσταται — ὅπως αἱ πρῶται ὑπὸ τῶν Ἀμερικανῶν συντεθεῖσαι συμβουλευτικαὶ συναθροίσεις — ἐκ τῶν ἀνδρῶν ὅσοι εἴτε ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἴτε ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, εἴτε ἐν τῷ στρατῷ, εἴτε ἐν τῷ ἐμπορίῳ, εἴτε ἐν τῇ γεωργίᾳ ἡσφάλισαν τὴν γενικὴν ἐκτίμησιν τῶν συμπολιτῶν των ». Τούτων πάντων ἡ ὑπερβολὴ ἐκ μέρους τῶν ἐν Παρισίοις Ἑλλήνων πρὸς δημιουργίαν ἀγαθῶν ἐντυπώσεων διὰ τὸν ἀγῶνα, εἶναι προφανής.

πουλος, Δημητράκης Παπαγιαννόπουλος, Παναγιώτης Λαλόπουλος, Λάμπρος Λοϊόπουλος, Θεοδωράκης Διαφόπουλος, Σπήλιος Κουλάς, Νικόλαος Μπούκουρας καὶ λοιποὶ». Μνημονεύονται ἐπίσης ὡς λειτουργήσασαι κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἐπαναστάσεως ἄλλαι τοπικαὶ ἀρχαὶ ἐν Πελοποννήσῳ, ὡς ἡ «Κοινότης τῆς Ἡλίδος», ἡ «Καγκελλαρία τῆς Ἀργολίδος», τὸ «Διευθυντήριον τῆς Ἀχαιῆς» κ.λ.π. Πάντως εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς ἐπρόκειτο περὶ συστάσεως τοπικῶν ἀρχῶν, τῶν ὁποίων πρώτιστον ἔργον ἦτο ἡ διεξαγωγή τοῦ πολέμου. Εἶναι δὲ χαρακτηριστικὸν ὅτι διὰ τοῦ ὑπογραφέντος ἐγγράφου διορίζεται ὁ Κολοκοτρώνης ἀρχιστράτηγος κατὰ τρόπον, ὁ ὁποῖος θὰ ἠδύνατο νὰ ἐρμηνευθῇ πολὺ εὐρύτερον, ἐνῶ ἤδη διὰ τῆς Μεσσηνιακῆς Γερουσίας εἶχε προβάλλει ἀρχιστράτηγος καὶ ἐξέδιδε πανελληνίους προκηρῦξεις ὁ Πετρόμπεης. Οὕτω, διὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν στενῶν τοπικῶν συνελεύσεων ἐπῆρχετο σύγχυσις, καθιστῶσα πλέον ἐπείγουσαν τὴν ἀνάγκην συγκλήσεως εὐρύτερων περιφερειακῶν, μέχρι συγκροτήσεως ἐθνικῆς συνελεύσεως, πρὸς λήξιν καθολικῶν ἀποφάσεων.

Ἡ ἀνάγκη συγκλήσεως περιφερειακῆς συνελεύσεως πρὸς σύστασιν ἀρχῆς, ἔστω καὶ προσωρινῆς, μέχρι τῆς πιστευομένης ἀφίξεως τοῦ Ὑψηλάντου ἢ τῆς συγκλήσεως Ἐθνικῆς συνελεύσεως πρὸς ψήφισιν πολιτεύματος καὶ συγκρότησιν πανελληνίου Κυβερνήσεως, καθίσταται αἰσθητὴ ἰδίως εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς δύο ναυτικὰς νήσους (Ὑδραν καὶ Σπέτσας), ὅπου σὺν τοῖς ἄλλοις παρακλῶνται ὁ συντονισμὸς τῶν πολεμικῶν δυνάμεων πρὸς διεξαγωγὴν τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος. Ἡδη τὴν 15^{ην} Ἀπριλίου 1821 οἱ προεστοὶ τοῦ Μισοτῶ γράφουν πρὸς τοὺς Σπετσιώτας: «τοῦτο εἶναι τὸ ἀναγκαῖότερον πρὸ πάντων ὄλων, διὰ νὰ φανῇ μία ἀρχή, νὰ εὐτακτῇσιν τὰ πράγματα ὁπωσοῦν καὶ νὰ γνωρίσῃ πᾶς ἕνας τὸν ἑαυτὸν του». Καὶ οἱ Σπετσιῶται τὴν 22^{ην} Ἀπριλίου γράφουν πρὸς τοὺς Ὑδραίους: «Ἐκρίναμεν εὖλογον κοινῇ ψήφῳ νὰ σᾶς προτείνωμεν νὰ πέμψετε ἄνευ ἀναβολῆς ἐνταῦθα τέσσαρας ἐκ τῶν προκρίτων σας, ἢ ἂν ἀγαπᾶτε νὰ ἔλθωμεν ἡμεῖς αὐτοῦ διὰ νὰ συσκεφθῶμεν τὰ χρειώδη περὶ τῆς Κεντρικῆς τῆς Πελοποννήσου Διοικήσεως...». Πράγματι, τὴν 24^{ην} Ἀπριλίου ἀντιπρόσωποι τῆς Ὑδρας διεπεραιώθησαν εἰς Σπέτσας, ὅπου ἀνέμενον καὶ οἱ Πελοποννήσιοι πρόκριτοι Δημ. Περούκας καὶ Ἰω. Παπαδιαμαντόπουλος, ἐγένοντο δὲ ἐκεῖ προκαταρκτικαὶ συζητήσεις περὶ τοῦ τρόπου ἰδρύσεως «κεντρικῆς Διοικήσεως», χωρὶς νὰ καταλήξουν εἰς συγκεκριμένον ἀποτέλεσμα.

Πρέπει ἐνταῦθα νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐπικράτει ἀκόμη εἰς τὴν Ὑδραν τὸ διὰ λαϊκῆς ἐπαναστάσεως ἐπιβληθὲν καθεστὼς τοῦ Ἀντωνίου Οἰκονόμου, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὰς παραδόσεις τοῦ κοτζαμπασισμοῦ, ὑποπτεύετο δὲ καὶ ἀπέφευγε στενὴν συνεργασίαν μετὰ τῶν Πελοποννησίων προκρίτων, συμπαθόντων τοὺς ἀντιπάλους του προκρίτους τῆς Ὑδρας, φοβούμενος ὅτι εἰς συζητήσεις πολιτικοῦ συστήμα-

τος θὰ ὑπεστήριζον τὰς μισητὰς εἰς αὐτὸν πολιτικὰς ἰδέας συγκροτήσεως διοικήσεως. Ἐπὶ πλέον, ὁ Οἰκονόμου, φανατικὸς ἐταιριστὴς καὶ ἀφωσιωμένος εἰς τὸν Ὑψηλάντην, εἶναι φανερὸν ὅτι ἀνέμενε παρὰ τούτου ὁδηγίας περὶ πολιτικοῦ συστήματος, ἄλλης βεβαίως μορφῆς τοῦ προτεινομένου ὑπὸ τῶν προκρίτων. Διὰ τοῦτο, ὅχι μόνον εἰς τὴν σύσκεψιν τῶν Σπετσῶν δὲν ἐπετεύχθη ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ καὶ τὴν 7^{ην} Μαΐου 1821 «οἱ κάτοικοι τῆς νήσου Ὑδρας» δηλαδὴ ἡ διοίκησις τοῦ Οἰκονόμου, εἰς ἐπιστολὴν τῶν προεστώτων τοῦ Μιστρᾶ, ἀπήντησαν ὅτι ἀδυνατοῦν νὰ στείλουν ἀντιπροσώπους καὶ προτιμότερον ἦτο νὰ συνέλθουν μόνοι τῶν οἱ Πελοποννήσιοι. Μόνον μετὰ τὴν 12 Μαΐου, ὅτε ἀνετράπη τὸ καθεστὼς τοῦ Οἰκονόμου, Ὑδραῖοι καὶ Σπετσιῶται ἀπὸ κοινοῦ διεξάγουν συνεννοήσεις μετὰ τῶν Πελοποννησίων πρὸς συγκροτήσιν συνελεύσεως διὰ τὴν σύστασιν πολιτικῆς ἀρχῆς.

Σοβαρωτέρας συνεννοήσεις ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς νήσους πρὸς σύγκλησιν συνελεύσεως διεξάγει ὁ Πετρόμπεης¹. Ὁ ἤδη πρόεδρος τῆς Μεσσηνιακῆς Συγκλήτου καὶ ἀρχιστράτηγος τῆς Πελοποννήσου θέλει ὅπως ἡ συνέλευσις Πελοποννησίων καὶ νησιωτῶν πραγματοποιηθῇ εἰς τὴν ἔδραν τοῦ Καλαμάταν. Τὴν 30 Ἀπριλίου 1821 γράφει πρὸς τοὺς Σπετσιώτας: «Πρὸς διόρθωσιν τούτων [τῶν ἀτόπων]... δὲν ἐλείψαμεν νὰ γράψωμεν κοινῶς πρὸς τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ προκρίτους ἀδελφούς, ὅπως συνέλθωσι κατ' αὐτὰς εἰς Καλαμάταν, καὶ ὁμοθυμαδὸν σκεφθῶμεν περὶ παντὸς συμφέροντος καὶ ἀναγκαίου... διὰ τοῦτο παρακαλοῦμεν ὅπως, ἰδεαζόμενοι διὰ τοῦ παρόντος ἀδελφικοῦ μας τὸν ἄνωθεν σκοπὸν μας, λάβητε τὸν κόπον ἐξ ἀμφοτέρων τῶν νήσων ὅποιοι κριθῶσιν εὐλογον καὶ νὰ ὀρίσητε ἐνταῦθα εἰς Καλαμάταν, διὰ νὰ σκεφθῶμεν κοινῶς ὡς ἀδελφοί, καὶ πάντοτε ἀχώριστοι περὶ παντὸς χρησίου καὶ ἀναγκαίου...».

Εἰς Σπέτσας εὐρίσκετο κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν, κατόπιν συνεννοήσεως μετὰ τοῦ Πετρόμπεη, ὁ Μανιάτης ἐταιριστὴς Ἡλίας Χρυσοσπάθης, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ διεξήγαγε σχετικὰς συνεννοήσεις, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Μάνην κομιστὴς ἐπιστολῶν τῶν νησιωτῶν πρὸς τὸν Πετρόμπεην, τοὺς προεστούς τοῦ Μιστρᾶ καὶ τοὺς λοιποὺς προκρίτους τῆς Πελοποννήσου. Δι' ἐπιστολῆς του πρὸς

1. Ὁ Π. Πατρῶν Γερμανὸς γράφει εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του: «Ὁ Πετρόμπεης διατρίβων εἰς Καλαμάταν, ἔγραψεν εἰς ὅλους τοὺς προκρίτους τῆς Πελοποννήσου ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ συνέλθωσιν εἰς ἓν τῶν μεσογείων μερῶν καὶ νὰ συσχεφθῶσι τίνι τρόπῳ νὰ βάλῃσι τὰ πράγματα εἰς ὅποσὺν εὐταξίαν καὶ νὰ οἰκονομηθῶσι χρήματα». Ὡς πρὸς τὰς συνεννοήσεις Πελοποννησίων καὶ νησιωτῶν διὰ τὴν σύγκλησιν κοινῆς συνελεύσεως πρὸς καθιέρωσιν πολιτικοῦ συστήματος καὶ ἐγκαθίδρυσιν κοινῆς διοικήσεως, βλ. τὰ σχετικὰ ἔγγραφα εἰς Ἀρχεῖον Ὑδρας, τ. 7, σ. 264 κ.ἑ. — Ἀν. Ὁρλάνδου, Ναυτικά, τ. Α', σ. 152 κ.ἑ. — Ἀναργύρου Χ' Ἀναργύρου, Τὰ Σπετσιωτικά, τ. Α', σ. 227 κ.ἑ. — Π. Ε. Ὁμηρίδου, Συνοπτικὴ Ἱστορία τῶν τριῶν νήσων.

τοὺς προκρίτους τῆς Ὑδρας (8 Μαΐου 1821) ὁ Χρυσοσπάθης ἀνήγγειλεν ὅτι ἡ «κοινὴ συνέλευσις» ἀπεφασίσθη νὰ συγκροτηθῇ εἰς Λεοντάρι, ὅπου ἐκαλοῦντο νὰ στείλουν ἀντιπροσώπους. Πράγματι, ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Πετρόμπεης κατόπιν συνεννοήσεως μετὰ τοῦ ἐπισκεφθέντος αὐτὸν εἰς Καλαμάταν Κανέλλου Δεληγιάννη, ἐπείσθη νὰ μὴ συγκληθῇ ἡ συνέλευσις εἰς Καλαμάταν, ἀκατάλληλον διὰ τὴν προσέλευσιν τῶν Πελοποννησίων καὶ ἀκόμη περισσότερον τῶν νησιωτῶν (ἴσως καὶ λόγῳ τῆς ἀνεπιθυμήτου διὰ τοὺς λοιποὺς Πελοποννησίους ἐπαφῆς μετὰ τῆς Μάνης), ἀλλ' εἰς περισσότερον πρόσφορον θέσιν, τὸ Λεοντάρι.

3. Η ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΚΑΛΤΕΤΖΩΝ ΚΑΙ Η ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΗ ΓΕΡΟΥΣΙΑ

Ἐπὶ τέλους, κατόπιν τόσων κοπιωδῶν διαπραγματεύσεων, ἀπεφασίσθη νὰ συγκληθῇ ἡ πρώτη περιφερειακὴ συνέλευσις πρὸς ἴδρυσιν τοπικῆς πολιτικῆς ἐξουσίας. Ἦδη οἱ στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ τῆς Πελοποννήσου ἐκινοῦντο πυρετωδῶς πρὸς σύγκλησιν συνελεύσεως διὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ λήψιν ἀποφάσεων περὶ διοικήσεως. Αἱ δυσχέρειαι διὰ τὴν σύγκλησιν τοιαύτης συνελεύσεως ἦσαν σοβαραί, τὸ μὲν λόγῳ τῆς ἤδη ἀναφύσεως μεταξὺ προυχόντων καὶ στρατιωτικῶν ἀντιζηλίας, ἡ ὁποία ὀλίγον ἔπειτα ἐξεδηλώθη εἰς ὀξεῖαν ἐχθρότητα, ἀφ' ἑτέρου λόγῳ δυσχερειῶν ὥς πρὸς τὴν ἐκλογὴν ἀντιπροσώπων. Ὅταν δὲ ἐξωμαλύνθησαν αἱ ἄλλαι δυσχέρειαι, ἀνέκυψαν διαφωνίαι ὥς πρὸς τὸν τόπον συνελεύσεως, ἐκάστου τῶν ἀρχηγῶν προτείνοντος τὴν ἰδικήν του περιοχὴν, ἵνα οὕτω δύναται νὰ ἀσκήσῃ μεγαλυτέραν ἐπιρροὴν εἰς τὰς ἀποφάσεις της. Ἐλέχθη ἀνωτέρω ὅτι ἡ πρότασις τοῦ Πετρόμπεη, ὅπως ἡ Πελοποννησιακὴ συνέλευσις συγκληθῇ εἰς Καλαμάταν, δὲν ἐγένετο δεκτὴ διὰ τοὺς ἐκτεθέντας λόγους. Ἡ Ἀρκαδία καὶ ἡ Ἀχαΐα ἀπεκλείσθησαν λόγῳ τῆς εἰς τὰς περιοχὰς αὐτὰς συγκεντρώσεως μεγάλου ἀριθμοῦ στρατευμάτων, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιβληθοῦν αἱ θελήσεις τῶν στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν. Ἀπεκλείσθησαν ἐπίσης αἱ γειτονικαὶ νῆσοι μὲ τὴν αἰτιολογίαν ὅτι ἡ συνέλευσις ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἐπὶ πελοποννησιακοῦ ἐδάφους.

Ἐπὶ τέλους, κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαΐου ἐπῆλθε κατ' ἀρχὴν συμφωνία, ὅπως ἡ συνέλευσις συγκληθῇ εἰς τὸ Λεοντάρι¹. Ἐκ τῶν διασωθέντων μάλιστα

1. Τοῦτο ἐκτὸς τῶν ὡς ἀνωτ. παρατεθέντων στοιχείων, συνάγεται καὶ ἐκ τῆς ὑπὸ χρονολογίαν 9 Μαΐου 1821 ἐπιστολῆς τῶν προεστώτων τοῦ Μιστρά (χειρὸγρ. Ἐθν. Βιβλιοθ. ἀρ. 7056, βλ. Πετρακάκου, ἑ.ἀ., τ. Α', σ. 251), εἰς τὴν ὁποίαν ἀναγράφεται: «Ταύτην τὴν στιγμὴν ἐλάβομεν τὸ ἔσωθεν περικλειόμενον ἀπὸ τὸν κύριον Ἠλίαν Χρυσοσπάθην, καὶ ἰδοὺ κατὰ τὴν ὁδηγίαν σας τὸ στέλλωμεν, παρακινούντας καὶ ἡ εὐγένειά σας τοὺς ἀδελφοὺς Ὑδριώτας καὶ σωφλῶτας διὰ νὰ κοπιᾷ-

σχετικῶν στοιχείων παρέχεται ἡ ἐντύπωσις ὅτι ἡ παρασκευαζομένη εἰς Λεοντάρι συνέλευσις θὰ εἶχε γενικώτερον χαρακτῆρα πέραν τῆς Πελοποννήσου, ἐκαλοῦντο νὰ στείλουν ἀντιπροσώπους καὶ αἱ νῆσοι.

Τελικῶς ἀπεφασίσθη, ὅπως ἡ συνέλευσις τῶν Πελοποννησίων γίνη εἰς τὴν ἐν Μαντινείᾳ παρὰ τὰ ὄρια τῆς Λακεδαίμονος μονὴν τῶν Καλτετζῶν, προτιμηθεῖσαν ἄφ' ἐνὸς ὥς τοῦ πλέον κεντρικοῦ καὶ προσφόρου πρὸς συνέλευσιν ἀντιπροσώπων ἀπὸ παντὸς σημείου τῆς ἐν ἐπαναστάσει χερσονήσου, ἄφ' ἐτέρου λόγῳ τοῦ σχετικῶς ἀπομεμονωμένου, ἂν καὶ μὴ ἀπομεμακρυσμένου τοῦ θεάτρου τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τοῦ δυνατοῦ νὰ διεξαχθοῦν ἀνεπηρεάστως συζητήσεις, κατόπιν δὲ κοινῆς ἀποφάσεως τῶν ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῆς Τριπολιτσᾶς προκριτῶν καὶ στρατιωτικῶν διεσπάρησαν προσκλήσεις¹. Ἀγνοοῦμεν τὴν ἀκριβῆ ἡμέραν τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν, συνήθως δὲ προσδιορίζεται ἡ 26 Μαΐου ἐκ τῆς χρονολογίας τὴν ὁποίαν φέρει τὸ ἔγγραφον τῆς διασωθείσης πράξεως - διακηρύξεως. Πρέπει ὅμως νὰ ληφθῇ ὑπ'

σους πέντε ἔξι ὑποκείμενα σημαντικά, εἰς τὴν Γενικὴν συνέλευσιν τοῦ μωρέου, ὅπου μέλλει νὰ γίνῃ εἰς λιοντάρι, ἐπειδὴ καὶ ὁ Πετρόμπεης σήμερον ξεκινᾷ δι' ἐκεῖ ἀπὸ τὴν Καλαμάταν, τούτῃ ἡ συνέλευσις εἶναι ἀναγκαιότητα διὰ νὰ ἐμῇ ἡ ὑπόθεσις εἰς ἓνα διαφοροτικὸν δρόμον, διὰ τὰ πράγματα δὲν ὑπάγουν καλὰ ἀπὸ τὴν ἀναρχίαν καὶ ἀτασασίαν τοῦ γένους, οἱ...». Ἡ περὶ τῆς ὁ λόγος ἐπιστολὴ τοῦ Χρυσοσπάθῃ ἐκ Καλαμάτας πρὸς τοὺς Σπεταιώτας ἀπὸ 8 Μαΐου 1821 ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Χ' Ἀναργύρου, Σπεταιωτικά (τ. Α', σ. 191), λέγεται δὲ εἰς ταύτην: «Ἀπεφασίσθη νὰ συγκροτηθῇ κοινὴ Συνέλευσις εἰς Λεοντάρι καὶ αὐριοῖν κινεῖν δι' ἐκεῖ. Λοιπὸν ἅς σταλῶσιν ὑποκείμενα ὅσα κρίνεται καὶ ἀπὸ τὴν αὐτοῦ πατρίδα σας εἰς αὐτὸ τὸ ἱερὸν ἔργον, ἵνα κριθῶσιν τὰ πλέον ὠφέλιμα». Ὁ Πετρόμπεης εἶχεν ἤδη ἀναγγεῖλει εἰς τοὺς Πελοποννησίους προύχοντας ὅτι μεταβαίνει εἰς Λεοντάρι (Ἀρχ. Λόντου, τ. Α', σ. 122). Κατὰ τὸν Σπηλιάδην (ἔ.ἀ., τ. Α', σ. 143) «Μετὰ τὴν ἐν Βαλτεσίῳ νίκην ἦλθε καὶ ὁ Μαυρομυχάλης μὲ ἑκατὸν Μανιάτας εἰς τὸ Λεοντάρι, ὅπου ἀνήλθον καὶ τινες τῶν προκριτῶν τῆς Πελοποννήσου καὶ παραλαβόντες αὐτὸν μετέβησαν εἰς τὴν μονὴν τῶν Καλτετζῶν». Ἐκ τῆς ἀσφαφούς διηγήσεως τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη (Διήγησις..., σ. 72) θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ὁ Πετρόμπεης παρμένειν εἰς τὴν Καλαμάταν, ὅπου μετέβησαν ἐκ μέρους τῆς συνελεύσεως ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης καὶ ὁ Πονηρὸς καὶ τὸν ὠδήγησαν εἰς τὴν Στεμνίτσαν, ὅτε ἐγκατεστάθη ἐκεῖ ἡ Γερουσία, τῆς ὁποίας ἀνεκηρύχθη πρόεδρος. Ἐν τούτοις, ἐξ ἐπιστολῆς σταλείσης πρὸς τοὺς νησιώτας τὴν 20 Μαΐου, πληροφοροῦμεθα ὅτι «ὁ ἐνδοξότατος Πετρόμπεης ἦλθεν εἰς τὸ Μοναστήρι τῶν Καλτετζῶν ὅπου συνάζονται οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου διὰ νὰ γενῇ τὸ κοινὸν συμβούλιον καὶ ἡ ἀπόφασις τῶν πραγμάτων».

1. Κατὰ τὸν Φραντζήν (Ἱστορ. Ἑλλ. Ἀναγεν., τ. Α', σ. 242) «ἐξεδόθησαν προσκλήσεις εἰς ὅλας τὰς ἐν Πελοποννήσῳ Ἐπαρχίας παρὰ τῶν ἐν τῇ πολιτορχίᾳ τῆς Τριπολιτσᾶς διατελούντων στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν προϋπόντων διὰ νὰ συνέλθωσι ἀνά δύο ἢ τρεῖς ἀντιπρόσωποι ἐφ' ἑκάστης ἐπαρχίας εἰς τὴν ἐν Καλτετζαῖς μονὴν ὅπου νὰ συγκροτηθῇ Πελοποννησιακὴ Συνέλευσις». Περὶ τοῦ τρόπου συγκλήσεως τῆς συνελεύσεως τῶν Καλτετζῶν, ἐνδιαφέρουσα, στηριζομένη εἰς τὰς πηγάς, εἶναι ἡ μελέτη τοῦ Σπ. Σπηλιάκου, Ἡ συνέλευσις τῶν Καλτετζῶν καὶ ἡ πρώτη Πελοποννησιακὴ Γερουσία, Πειραιεὺς 1961.

ᾧσιν ὅτι εἶχον πολλὰ πράγματα νὰ λύσουν οἱ συναντῶμενοι ἐκεῖ ἀρχηγοὶ τοῦ ἀγῶνος τῆς ἐλευθερίας, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ὡς πρὸς τὴν λήψιν ἀποφάσεως, ὡς πρὸς τὸ καθιερούμενον διὰ πρώτην φορὰν πολιτικὸν σύστημα, θὰ ἔπρεπε νὰ προηγηθοῦν συζητήσεις, χάριν τῶν ὁποίων θὰ κατηναλώθησαν ἐργασίαι ἡμερῶν τινῶν¹. Ἐπομένως, τὴν ἡμέραν τῆς ἐνάρξεως τῆς συνελεύσεως πρέπει μᾶλλον νὰ τοποθετήσωμεν περὶ τὴν 20ὴν Μαΐου 1821. Ἀγνοοῦμεν ἐπίσης ποῖος προήδρυσεν τῆς συνελεύσεως. Ἄλλ' ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς τὰς πρώτας αὐτὰς τοπικὰς συνελεύσεις προήδρυσεν ὁ πρεσβύτερος τῶν παρισταμένων ἀρχιερέων, παρίstanto δὲ ὁ Βρεσθίνης Θεοδώρητος καὶ ὁ Ἐλους Ἀνθιμος, ἐκ τῶν ὁποίων τοῦ μὲν πρώτου τὸ ὄνομα προτάσσεται εἰς τὸν κατάλογον τῶν μελῶν τῆς γερουσίας, τοῦ δὲ δευτέρου τῶν ὑπογραφάντων τὸ πρακτικόν, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι εἰς ἐκ τῶν δύο τούτων ἐχρησίμευσεν ὡς πρόεδρος.

Μία καὶ μόνη πράξις τῆς συνελεύσεως τῶν Καλτετζῶν, φέρουσα χρονολογίαν 26 Μαΐου 1821, διεσώθη. Ἀλλωστε, εἶναι πιθανὸν ὅτι δὲν ἐξεδόθησαν καὶ συνυπεγράφησαν ἄλλαι κοιναὶ πράξεις καὶ ἀποφάσεις ὑπὸ μορφὴν ψηφισμάτων τῆς συνελεύσεως ἢ διακηρύξεων ταύτης, οὐδ' ἐτηρήθησαν πρακτικά, λαμβανομένου ὑπ' ὅσιν ὅτι οἱ συνελθόντες ἦσαν ἐπὶ ποδὸς πολέμου καὶ δὲν ὑπῆρχε καιρὸς διὰ πολυμερεῖς συζητήσεις, εἰς δὲ τὴν προχειροποίητον αὐτὴν συνέλευσιν δὲν ὑπῆρχον οὔτε γραμματεῖς, οὔτε πρακτικογράφοι. Ἀλλὰ καὶ ἡ διασωθεῖσα πράξις διαφωτίζει ἡμᾶς ἀρκούντως περὶ τῶν σκοπῶν τῆς συνελεύσεως τῶν Καλτετζῶν, οἱ ὅποιοι συνίσταντο εἰς τὴν ἵδρυσιν ἀνωτάτης στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς ἐξουσίας². Τὸ πρῶτον, τὸ ὁποῖον

1. Κατὰ τὸν Φραντζήν, ἑ.ἀ., τ. Α', σ. 243, τῶν ληφθεισῶν ἀποφάσεων προηγήθησαν πολλαὶ συνεδριάσεις καὶ συσκέψεις. Κατὰ τὸν Φιλίμονα (Δοκ. Ἰστ. Ἑλλήν. Ἐπαν., τ. Γ', σ. 295) αἱ ἐργασίαι τῆς Συνελεύσεως διήρκεσαν ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα, ἀλλὰ θὰ ἐπρόκειτο περὶ ἰδιαίτερων συζητήσεων, ἀνταλλαγῆς γνώμων κ.λπ., διότι, ὡς γράφει, ἐπίσημοι συνεδριάσεις ἐγένοντο μόνον δύο.

2. Ἐδημοσιεῦθη ὑπὸ Ἀ. Μάμουκα (Τὰ κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος, τ. Α', σ. 3 κ.ἐ.) ἐκ τοῦ πρωτοτύπου, ἀνευρισκομένου τότε εἰς χεῖρας τοῦ Ἰωάννου Φιλίμονος. Ἀνεδημοσιεῦθη ὑπὸ Σπ. Τρικούπη (ἑ.ἀ., τ. Α', σ. 236). Βλ. τὸ κείμενον ἐν τῷ παραρτήματι τοῦ παρόντος. Σημειωτέον ὅτι ἡ πράξις αὕτη, ὡς ἐδημοσιεῦθη ὑπὸ τοῦ Μάμουκα, φέρει ἐπὶ κεφαλῆς « Ἀριθμ. 1 », ἐξ οὗ δύναται νὰ συναχθῇ ἢ ὅτι ἐξεδόθησαν καὶ ἄλλαι πράξεις μὴ διασωθεῖσαι, ἢ ὅτι, πάντως ὅτε ἐξεδόθη αὕτη, ὑπῆρχεν ἡ πρόθεσις νὰ ἐκδοθοῦν ἐν συνεχείᾳ καὶ ἄλλαι. Ὁ Σπ. Σπηλιάκος (ἑ.ἀ., σ. 57) θέτει ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ δημοσιευομένου ὑπ' αὐτοῦ κειμένου αὐξ. ἀρ. 2, ἐξ οὗ θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ὑπέπεσεν εἰς λάθος ὁ Μάμουκας ἢ τὸ χειρόγραφον τοῦτο ἦτο λανθασμένον καὶ ἐπομένως ὅτι εἶχε προηγηθῇ ἄλλη πράξις ὑπ' ἀρ. 1, τῆς ὁποίας τὸ κείμενον ἀγνοοῦμεν. Νομίζομεν ὅμως ὅτι ὁ εἰς τὸ περιθώριον τοῦ ὑπὸ τοῦ Σπηλιάκου δημοσιευομένου φωτοτυπικοῦ κειμένου « ἀρ. β » θὰ ὑποδηλοῖ δεύτερον ἀντίγραφον ἐκ τῶν ὑπογραφέντων. Ἐπομένως πρέπει νὰ θεωρήσωμεν τὴν ὑπὸ τοῦ Μάμουκα ἀναγραφείσαν ἀρίθμῳ 1 τῆς πράξεως ὡς ὀρθήν.

συνάγεται ἐκ τῆς πράξεως αὐτῆς, εἶναι οἱ συνελθόντες εἰς τὰς Καλτετζὰς Πελοποννήσιοι ἀρχηγοὶ δὲν παρεσύρθησαν εἰς πολιτειολογικὰς συζητήσεις, οὐδ' ἔλαβον ἀπόφασιν τίνα θεσπίζουσιν ἐν εἴδει ψηφίσματος συντακτικῆς συνελεύσεως ὀργανικοὺς νόμους ἢ σχέδιον προσωρινοῦ πολιτεύματος, ὡς ἔπραξαν αἱ συνελεύσεις τῆς ἀνατολικῆς καὶ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἐν εἴδει διακηρύξεως πράξις αὐτὴ φέρει προμετωπίδα τὴν λέξιν « ΠΑΤΡΙΣ », σύνθημα καὶ σύμβολον τοῦ ἀρξαμένου ἀγῶνος τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων. Τὴν σύγκλησιν τῆς συνελεύσεως ἐπέβαλεν ἡ « γενικὴ εὐταξία τῶν ὑποθέσεων τῆς πατρίδος μας Πελοποννήσου καὶ ἡ αἰσία ἔκβασις τοῦ προκειμένου ἱεροῦ ἀγῶνος περὶ τῆς σεβαστῆς ἐλευθερίας τοῦ γένους μας ». Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ προτασσομένη δήλωσις ὅτι οἱ συνελθόντες ὑπογράφουν τὴν πράξιν « ἀπὸ μέρους τῶν ἐπαρχιῶν τῶν, ἔχοντες καὶ τὴν γνώμην καὶ ὅλων τῶν λοιπῶν ἀπόντων μελῶν » καὶ ὅτι αἱ ἀποφάσεις ἐλήφθησαν « κατ' εὐλογον κοινὴν ἡμῶν γνώμην καὶ ἀπόφασιν καὶ ὅλων τῶν ἀπόντων ». Πράγματι, πολλοὶ σημαίνοντες Πελοποννήσιοι, ἐπίσκοποι, προύχοντες καὶ ἰδίως πολεμικοὶ ἀρχηγοί, ὡς ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, ὁ Λόντος, ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Παπαφλέσσας κ.ἄ. δὲν εἶναι μετὰ τῶν ὑπογραφόντων καὶ φαίνεται ὅτι δὲν προσῆλθον, εἴτε διότι ἠμποδίσθησαν ἐκ τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, εἴτε διότι δὲν ἠθέλησαν νὰ μετάσχουν¹. Ὡς ὅμως διευπλώθη ἡ πράξις αὐτὴ, ἐλάμβανε χαρακτῆρα ἀποφάσεως ληφθεῖσης κατόπιν παλλαικῆς ἐντολῆς καὶ ὁμοθυμοῦ βουλήσεως τῶν Πελοποννησίων.

Διὰ τῆς πρώτης ταύτης πράξεως ἡ συνέλευσις τῶν Καλτετζῶν διορίζει, ἀκριβέστερον ἐπικυροῖ ἐμμέσως τὸν διορισμὸν τοῦ Πετρόμπεη Μαυρομικαλῆ ὡς « κοινῷ Ἀρχιστρατήγῳ » τῆς Πελοποννήσου καὶ συγχρόνως συνιστᾷ

1. Οἱ ὑπογράφοντες τὴν πράξιν εἶναι κατὰ σειράν ὑπογραφῆς οἱ ἀκόλουθοι: Ἔλους Ἀνθίμος, Παναγιώτης Κρεββατᾶς, Δημήτριος Καραμάνος, Παναγιώτης Ζαριφόπουλος, Ἀθανάσιος Γρηγοριάδης, Ἀθανάσιος Κωνσ. Κυριακός, Πέτρος Σαλαμόνος, Μανόλης Μελετόπουλος, Μιχάλης Κομητᾶς, Βασίλειος Σακελλαρίου, Ἀναγνώστης Παπαγεωργίου, Νικόλαος Πετιμεζᾶς καὶ ἀδελφοί μου, Κωνσταντῆς Χρυσαντακόπουλος καὶ ἀδελφοί, Δημήτρης Μέλιος μετὰ τῶν λοιπῶν Καπεταναίων Ἀρχαδίας, ὁ Πρωτοσύγκελλος Ἀμβρόσιος τοῦ Ἁγίου Χριστιανουπόλεως, Κανέλλος Δεληγιάννης, Νικόλαος Ταμπακόπουλος, Δημήτριος Παπατζώνης, Κωνσ. Ζαφειρόπουλος, Νικόλαος Σπληλιωτόπουλος, Παναγιώτης Μερίκας, Θεοδωράκης Πουλόπουλος, Παναγιώτης Γολόπουλος, Σακελλάριος Παπαφότος, Γεώργιος Ἀγαλόπουλος, Ἀναγνώστης Τζιωρτζάκης, Νικόλαος Παλλαδᾶς, Ἀθανάσιος Κυριακός, Ρήγας Παλαμίδης, Παπαπαναγιώτης Παπαλεξίου. Εἰς τούτους πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ οἱ κατωτέρω, οἱ ὅποιοι ἀσφαλῶς παρίσταντο, ἀλλὰ δὲν ὑπέγραψαν τὴν πράξιν, διότι δι' αὐτῆς ἀνέτιθετο εἰς τούτους ἡ διοίκησις: Βρεσθένης Θεοδώρητος, Σωτήριος Χαραλάμης, Ἀθανάσιος Κανακάκης, Ἀναγνώστης Παπαγιαννόπουλος, Θεοχάρης Ρέντης καὶ Νικόλαος Πονηρόπουλος. Περὶ τοῦ Πετρόμπεη ἐγείρονται ἀμφιβολίαι, ἐὰν παρέστη εἰς Καλτετζὰς ἡ ἀπὸν ἐξελέγη Πρόεδρος τῆς Γερουσίας (βλ. ἀνωτ.).

τὴν Πελοποννησιακὴν Γερουσίαν, μέλη τῆς ὁποίας ὀρίζει τοὺς Βρεσθένης Θεοδώρητον, Σωτήριον Χαρχαλάμπην, Ἀθανάσιον Κανακάρην, Ἀναγνώστην Παπαγιαννιόπουλον, Θεοχαράκην Ρέντην καὶ Νικόλαον Πονηρόπουλον. Τὰς ἐξουσίας τῆς πρώτης αὐτῆς εὐρυτέρου χαρακτῆρος ἑλληνικῆς ἀρχῆς καθορίζει ὡς ἀκολουθοῦσι: « Πάντες οἱ ἄνωθεν ἐπέχοντες τὴν Γερουσίαν ὅλου τοῦ Δήμου τῶν Ἐπαρχιῶν τῆς Πελοποννήσου, προηγουμένου τῆς Ἐνδοξότητος τοῦ [τοῦ ἀρχιστρατήγου Πετρόμπεη] νὰ συσκέπτονται, προβλέπωσι καὶ διοικῶσι, καὶ κατὰ τὸ μερικὸν καὶ κατὰ τὸ γενικόν, ἀπάσας τὰς ὑποθέσεις, διαφοράς, καὶ πᾶν ὅ, τι συντείνει εἰς τὴν κοινὴν εὐταξίαν, ἁρμονίαν ἐξοικονομίαν τε καὶ εὐκολίαν τοῦ ἱεροῦ ἀγώνος μας, καθ' ὅποιον τρόπον ἢ θεία Πρόνοια τοὺς φωτίσει καὶ γνωρίσωσιν ὠφέλιμον, ἔχοντες κατὰ τοῦτο κάθε πληρεξουσιότητα, χωρὶς νὰ ἔμπορῇ τινες ν' ἀντιτείνῃ ἢ νὰ παρακούσῃ εἰς τὰ νεύματα καὶ τὰς διαταγὰς των ». Ἐν συνεχείᾳ ἀναγράφεται ὅτι ἐδόθη ὄρκος « ἐνώπιον τοῦ Ὑψίστου Θεοῦ ἐν βάρει συνειδότος καὶ τῆς τιμῆς μας » ἐκ μέρους μὲν τῶν μελῶν τῆς συνιστωμένης Γερουσίας « περὶ τῆς ἀπὸ τὸ μέρος των εἰλικρινοῦς, ἀπαθοῦς καὶ μετὰ τῆς δυνατῆς ἐπιμελείας καὶ σκέψεως εἰς τὸ ἄνωθεν ὑποῦργημά των ἐξακολουθίας », ἐκ δὲ τῶν μελῶν τῆς συνελεύσεως, καὶ τούτων ἐκ μέρους ὅλων τῶν ἀπόντων, « ὑπακοῆς καὶ ἄνευ τινος ἀνθιστάσεως, προφασιολογίας καὶ ἀναβολῆς τῆς ἐξακολουθίας καὶ ἐνεργείας τῶν νευμάτων καὶ διαταγῶν των ». Ἄνευ ἀμφιβολίας, ὁ ὄρκος αὐτὸς εἶναι ὁ πρῶτος δοθεὶς ὑπὸ μελῶν ἐθνικῆς συνελεύσεως καὶ κυβερνητικοῦ σώματος τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω τεκμαίρεται ὅτι ἡ συνέλευσις τῶν Καλτετζῶν εἶχεν ὡς κύριον καὶ σχεδὸν ἀποκλειστικὸν σκοπὸν τὴν σύστασιν μιᾶς ἀνωτάτης ἀρχῆς, ἡ ὁποία ἐλάμβανε πλήρη ἐξουσιοδότησιν διὰ τὴν συντονισμένην διεξαγωγὴν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τὴν ἐν γένει διοίκησιν τῆς Πελοποννήσου. Ἡ Γερουσία θὰ διηύθυνε τὸν ἀγῶνα καὶ θὰ ἐκυβέρνηα τὸν ἐλεύθερον λαὸν τῆς Πελοποννήσου « καθ' ὅποιον τρόπον ἢ θεία Πρόνοια τοὺς φωτίσῃ καὶ γνωρίσωσιν ὠφέλιμον »¹. Ἐπομένως καθιεροῦντο ἀνεξέλεγκτοι καὶ σχεδὸν δικτατορικαί, ἐπιβαλλόμεναι ἄλλωστε ἐκ τῶν τραγικῶν περιστάσεων, ἐξουσίαι τῆς συνιστωμένης Γερουσίας, εἰς τὰς οἵασδήποτε φύσεως ἀποφάσεις τῆς ὁποίας πάντες ὥφειλον νὰ ὑπακούσουν ἀπροφασίστως. Πάν-

1. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς ἰδρύσεως τῆς Γερουσίας ἡ συνέλευσις τῶν Καλτετζῶν ἀπηύθυνε διαφόρους προκηρύξεις πρὸς τὰς τοπικάς διοικήσεις, ἰδίως τῶν νήσων, διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ἀγῶνος. Ἡ διασωθεῖσα, ἀπευθυνομένη πρὸς τοὺς προκρίτους τῶν Σπετσιῶν (Σπετσιωτικά, τ. Α', σ. 206 κ.ε.) ὑπογραφομένη ὑπὸ τῶν πλείστον μελῶν τῆς Συνελεύσεως, ἀποτελεῖ συγκινητικὴν ἐκκλήσιν πρὸς διάθεσιν πασῶν τῶν δυνάμεων τοῦ ἔθνους διὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας, ἀπαιλεῖ δὲ τοὺς κοιφεύοντας εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος διὰ διαγραφῆς των ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ πλαισίου καὶ δημεύσεως τῶν ὑπαρχόντων των.

τως, οὔτε αἱ ἀρμοδιότητες τῆς συνελεύσεως, οὔτε αἱ παρεχόμεναι εἰς τὴν Γερουσίαν ἐξουσίαι ἦσαν χρονικῶς ἀπεριόριστοι. Τοῦναντίον, ρητῶς ἀναγράφεται ὅτι «καὶ τοῦτο τὸ ὑπουργημὰ των καὶ ἡ ἡμετέρα ἐκλογή θέλει διατρέξει καὶ θέλει ἔχει τὸ κύρος μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ δευτέρας κοινῆς συσκέψεως». Οὕτω, σαφῶς καθωρίζετο ὅτι μετὰ τὴν ἀλωσιν τῆς ἤδη πολιορκουμένης Τριπολιτσᾶς, θὰ ἔπαυον αὐτομάτως αἱ ἐξουσίαι τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας, νέα δὲ συνέλευσις θὰ καθώριζε τὰ τῆς περαιτέρω διοικήσεως. Ἡ πρόβλεψις αὕτη καὶ σώφρων ἦτο, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐστερεῖτο πολιτικότητος, διότι καθιέρωνε τὴν ἀπόλυτον προσωρινότητα τῆς συνιστωμένης ἀπολύτου ἐξουσίας, οὕτως ὥστε κατεσιγάζοντο αἱ τυχὸν ἀνησυχία καταχρήσεως ταύτης ὑπὸ τῶν διοριζομένων προσώπων καὶ παρέμενον πάντοτε δυνατὰ εἰς μελλοντικὴν πραγματοποίησιν αἱ φιλοδοξία τῶν παραγκωνισθέντων¹.

Μετὰ τὴν συστατικὴν τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας πρᾶξιν ἐψάλη πᾶνδημος δοξολογία εἰς τὸν ναὸν τῆς Μονῆς. Ὁ ἐπίσκοπος Ἐλους Ἀνθιμος, ἀφοῦ ἀπήγγειλε συγκινητικὰς εὐχὰς πρὸς συντριβὴν τῶν Ἀγαρηνῶν καὶ εὐόδωσιν τοῦ ἀγῶνος τῶν Ἑλλήνων, λαβὼν ἐκ τῆς ζώνης τοῦ Χαραλάμπη τὰς δύο πιστόλας τοῦ ἐσχματίσσε σταυρὸν ἐπὶ τῆς εἰκόνης τοῦ Χριστοῦ, καὶ προτείνων οὕτω αὐτὰς ἀνέκραξε μετὰ βροντώδους φωνῆς «Ἑλλήνες, ὁ Κύριος εὐλόγησε τὰ ὄπλα σας». Οἱ παριστάμενοι κατησπάζοντο ἀλλήλους, ὀρκιζόμενοι ὁμόνοϊαν, ὑπακοὴν εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς συσταθείσης Γερουσίας, καὶ διάθεσιν ὅλων τῶν δυνάμεων των εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος. Βαπτισμένοι οὕτω εἰς τὴν κολυμβήθραν ἱερᾶς πατριωτικῆς συγκινήσεως καὶ τῆς θυσίας διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος, οἱ Πελοποννήσιοι ἀρχηγοί, ἀφοῦ ἔλαβον καὶ συνυπέγραψαν ἄλλας τινὰς γενικὰς ἀποφάσεις πρὸς ἐπᾶνδον τῶν διεσκορπισμένων εἰς τὰς νήσους Πελο-

1. Πράγματι, πολλοί, καὶ πρόκριτοι καὶ στρατιωτικοί, ἦσαν οἱ δυσαρεστηθέντες ἐκ τῆς πράξεως τῶν Καλτετζῶν, διότι δι' αὐτῆς καὶ τῆς συσταθείσης Πελοποννησιακῆς Γερουσίας δὲν ἔλαβον ἡγετικὴν θέσιν. Οἱ πρόκριτοι ἰδίως τῆς Ἀχαΐας, ὡς ὁ Ζαΐμης, ὁ Λόντος κ.ἄ. δὲν μετέσχον. Δὲν προσῆλθεν ἐπίσης ὁ Κολοκοτρώνης. Πάντως, κατὰ τὸν Φραντζήν, ἔ.ἀ., τ. Β', σ. 242, οἱ μὴ προσελθόντες «ἐνεποδίσθησαν νὰ συνέλθωσι διὰ τὴν περὶ τὰς πολιορκίας τῶν φρουρῶν ἐνασχόλησιν τῶν προυχόντων αὐτῶν». Ἡ εἰδησις τῆς συστάσεως τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας διεσπάρη ἀνὰ τὸ ἑξωτερικὸν καὶ ἐνεποίησε πολὺ ἀγαθὴν ἐντύπωσιν, διότι ἦτο ἡ πρώτη ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως προβληθεῖσα ὡς ἀπορρεύσασα ἐκ τῆς λαϊκῆς θελήσεως πολιτικῆς ἐξουσίας. Εἰς τὴν Παρισινὴν *Revue Encyclopédique*, τ. XII, Νοέμβρ. 1821, ἐδημοσιεύθη ἄρθρον τοῦ C. Nicolopoulo, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξαίρεται ἡ σύστασις τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας. Εἰς τὸ αὐτὸ περιοδικόν, τ. XIV, Ἀπρίλ. 1822 ἀναγγέλλεται ὅτι πρόκειται νὰ ἐκδοθῶν πᾶσι αἱ προκηρύξεις καὶ πράξεις τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας εἰς γαλλικὴν μετάφρασιν ὑπὸ τοῦ Μουστοξύδου. Τοιαύτη ἐκδοσις δὲν φαίνεται νὰ ἐπραγματοποιήθη.

ποννησίων, ἐγκατέλειψαν τὰς Καλτετζὰς διὰ νὰ συνεχίσουν τὸν ἀγῶνα¹.

Τὰ μέλη τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας μετέβησαν ἐκ Καλτετζῶν εἰς Στεμνίτσαν, τὴν ὁποίαν κατέστησαν τρόπον τινὰ προσωρινήν, μέχρις ἀπελευθερώσεως τῆς Τριπολιτοᾶς, ἔδραν τῆς Πελοποννησιακῆς διοικήσεως. Ἐκεῖ ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ὁργάνωσιν τῆς διοικήσεως τῶν ἐπαρχιῶν, αἱ ὁποῖαι, μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας εἶχον περιπέσει εἰς πλήρη ἀναρχίαν, ἐδυσχεραίνετο δὲ οὕτω καὶ ἡ διεξαγωγή τοῦ πολεμικοῦ ἀγῶνος². Στρατιωτικῆς φύσεως ἀποφάσεις δὲν φαίνεται νὰ ἔλαβε, διότι λόγῳ τῆς φύσεως τοῦ ἀγῶνος κατὰ τὴν πρώτην φάσιν τῆς ἐπαναστάσεως, τὰ κατὰ περιοχὰς πολεμικὰ σώματα ἔδρων ἀκόμη μεμονωμένως ὑπὸ τὴν εὐθύνην τῶν ἀρχηγῶν των, οἱ ὁποῖοι προέβαινον ἀπ' εὐθείας εἰς συνεννοήσεις. Ἀπὸ διοικητικῆς ὁμως πλευρᾶς τὸ εἰς βραχύτατον χρόνον συντελεσθὲν ἔργον τῆς ὑπῆρξε σημαντικόν. Τὴν 30 Μαΐου ἐξέδωσεν ἐγκύκλιον, διὰ τῆς ὁποίας διέτασσε τὴν ὁργάνωσιν γενικῆς ἐφορίας εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐκάστης ἐπαρχίας καὶ ὑποεφορίας εἰς τὰς κώμας, προσδιώριζε τὰ διοικητικὰ καθήκοντα τῶν ἀρχῶν αὐτῶν, τῶν ὁποίων ἐν τῶν κυριωτέρων ἔργων ἦτο ἡ προμήθεια τῶν ἀναγκαίων εἰς τὰ μαχόμενα σώματα τῆς περιοχῆς. Ἡ κατὰ τὸν τουρκικὸν νόμον εἰσπραττομένη δεκάτη ἐκ τῶν προϊόντων τῆς γῆς, τὰ ἐκ τῶν μισθώσεων ἔσοδα καὶ ἐν γένει πᾶν ὅ,τι κατεβάλλετο ἕως τότε εἰς τοὺς Τούρκους, ὥς καὶ αἱ πρόσδοδοι τῶν ἐγκαταλειφθεισῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων περιου-

1. Κατὰ τὸν Γερμανὸν ἱστορικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως Μ. Μπαρ-τόλντνυ (ἑ.ἀ., τ. Α', σ. 306) « ἡ πρᾶξις τῶν Καλτετζῶν εἶναι τὸ πρῶτον δημοσίου δικαίου ἔγγραφον τοῦ νέου ἑλληνικοῦ κράτους... διὰ τῆς ιδρύσεως τῆς κεντρικῆς ταύτης ἐπιτροπῆς, τῆς Γερουσίας τῶν Καλτετζῶν, ἐγένετο βεβαίως τολμηρὸν βῆμα καὶ παρεσκευάζετο ἀπολυτοκρατικώτερον τὸ μέλλον, ἀλλ' ὅπωςδὴποτε ἐδημιουργεῖτο κἂν ἀρχὴ τις κυβερνητικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ πᾶς τις ὤφειλε νὰ ὁμολόγησῃ ὅτι ἡ ἐξαμελὴς ἐπιτροπὴ περιοριζέτο κυρίως εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν πολεμικῶν ». Ὁ Γερβίνος (ἑ.ἀ., τ. Α', σ. 265), ἐξαίρων ἐπίσης τὴν σημασίαν τῆς πράξεως τῶν Καλτετζῶν, θεωρεῖ ταύτην ἀπαύασμα τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν αὐτονόμων θεσμῶν, ἐπικρίνει δὲ τὰς διὰ τοῦ Ὑψηλάντου παρεμβληθείσας « μηχανορροφίας τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, αἱ ὁποῖαι παρηπόδισαν τὴν εὐεργετικὴν λειτουργίαν τοῦ πρώτου αὐτοῦ λαϊκοῦ νεοελληνικοῦ θεσμοῦ ». Μόνον ὁ Φίινλεϋ (ἑ.ἀ., τ. Α', σ. 295) χαρακτηρίζει τὴν Πελοποννησιακὴν Γερουσίαν ὡς μίαν ἐπιτροπὴν ὀλιγαρχικῶν διορισθεισῶν εἰς τὰς Καλτετζὰς ὑπὸ μιᾶς συνελέουσας αὐτοεκλεγέντων ἰσχυρῶν προυχόντων, κληρικῶν καὶ στρατιωτικῶν, στερουμένης παντὸς λαϊκοῦ χρίσματος.

2. Κατὰ τὸν Σπηλιᾶδην (ἑ.ἀ., τ. Α', σ. 144) « κατόπιν διαταγῶν τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας συνεστήθησαν εἰς ἄλλας ἐπαρχίας ἐφορεῖαι, εἰς ἄλλας δημογεροντεῖαι, προσέλαβον δὲ καὶ γραμματέα ὀνομασθέντα Ἀρχικαγκελλάριον ». Κατὰ δὲ τὸν Οἰκονόμον (ἑ.ἀ., σ. 153) « διάφοροι ἀρχαί, δημογεροντεῖαι ἢ Ἐφορεῖαι συνεστήθησαν αὐθαίρετως καὶ μονομερῶς ». Ἀλλ' ἐκ τῶν διασφαισιῶν πράξεων τῆς Γερουσίας συμπεραίνομεν ὅτι αὕτη μᾶλλον ὑπήγαγεν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς τὰς ἡδὴ συσταθείσας τοπικὰς ἀρχὰς καὶ ὠργάνωσε τὴν λειτουργίαν των.

σιῶν, αἱ ὁποῖαι καθίσταντο ἐθνικαὶ κτήσεις, θὰ διειτίθεντο διὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας. Κάθε ἐπαρχία θὰ ἀνελάμβανε τὴν τροφοδότησιν τῶν στρατευμάτων τῆς περιοχῆς τῆς. Ἀπηγορεύετο οἰαδήποτε ἐξαγωγή τροφίμων καὶ ἄλλων προϊόντων ἐξ Ἑλλάδος. Αἱ γυναῖκες καὶ τὰ τέκνα τῶν θνησκόντων ἐν πολέμῳ θὰ κατεγράφοντο εἰς εἰδικὸν κατάλογον καὶ θὰ ἐτρέφοντο δαπάναις τῆς ἐπαρχίας. Ἐπίσης ὠργανοῦτο κατὰ ἐπαρχίας ἀστυνομικὴ ὑπηρεσία, ἣ ὁποία θὰ ἐπέβαλλε τᾶξιν καὶ θὰ ἐτιμῶρει τοὺς πταιστας κατὰ τὸν βαθμὸν τοῦ πταισματος, ἀπαγορευομένης πάντως τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου καὶ τῆς δήμεύσεως¹.

4. Η ΑΦΙΞΙΣ ΤΟΥ ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ ΟΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑ ΤΟ ΠΛΕΥΡΟΝ ΤΟΥ

Ἄλλ' ἢ ἐπιβληθεῖσα αὕτη ἀπαρχὴ σχετικῆς τάξεως χάρις εἰς τὴν ὀργανομένην διοίκησιν, ἰδίως διὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ πολέμου ἐν Πελοποννήσῳ, δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ. Ἀπρόοπτον γεγονός μετέβαλε τὴν κατάστασιν. Τὴν 7 Ἰουνίου 1821 ἔφθανεν εἰς τὴν Ὑδραν ἐκ Τεργέστης ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ὡς πληρεξούσιος τοῦ ἀδελφοῦ του, ἀρχηγοῦ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου. Ἀπὸ τὴν Ὑδραν ἐπέρασεν εἰς Σπέτσας καὶ ἐκεῖθεν ἀπεβίβασθη εἰς τὸ Ἄστρος, γενόμενος παντοῦ δεκτὸς μετὰ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ. Τὴν 9 Ἰουνίου ἔσπευσαν νὰ τὸν ὑποδεχθῶν εἰς τὸ Ἄστρος οἱ ἀρχηγοὶ τῶν πολιορκητικῶν σωμάτων τῆς Τριπολιτσᾶς, οἱ εὐρεθέντες εἰς τὴν περιοχὴν ἀνώτεροι κληρικοὶ καὶ πολιτικοί, ἐκ τῶν πρώτων δὲ κατέφθασαν πρὸς ὑποδοχὴν τὰ μέλη τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας. Πάντες ὑπεδέχθησαν τὸν Δημ. Ὑψηλάντην ὡς σωτῆρα, διότι δὲν ἦτο γνωστὴ ἀκόμη ἡ κακὴ τροπὴ τῶν ἐπιχειρήσεων τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ἐν Μολδοβλαχίᾳ καὶ ἐφανταζόντο τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, κατὰ τὰς διασπειρομένας διαδόσεις, προελαύνοντα θριαμβευτὴν πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ τὴν ἐνίσχυσιν ρωσικῶν στρατιῶν. Οὕτω ἐπίστευον ὅτι ἡ ἀφίξις τοῦ Δημητρίου ἦτο τὸ προανάκρουσμα ἀποστολῆς μεγάλων ἐνισχύσεων εἰς Πελοπόννησον, ὅπου ἤδη ὁ ἀγὼν ἐλάμβανε κρίσιμον τροπὴν

1. Βλ. Σ. Τρικούπη, ἑ.ἀν., τ. Α', σ. 238, ἔνθα ἀνευρίσκονται καὶ αἱ κατωτέρω χαρακτηριστικαὶ κρίσεις: «Εἶτε διὰ τὸ κατεπείγον τῶν περιστάσεων, εἶτε διὰ τὴν κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν εὐτυχῇ ἄγνοίαν πολιτικῶν θεωριῶν, τὰ μέλη τῆς ἐν Καλατετξαῖς συνελεύσεως καὶ τῆς γερουσίας περιορίσθησαν δι' ὧν ἐπροξάν εἰς ὅσα ἀπῆται τὸ ἀληθὲς συμφέρον τῆς πατρίδος, ἤγουν εἰς τὴν πρόοδον τοῦ πολέμου καὶ τὰ πάντα ἐφαίνοντο ἥσυχα». Σειρὰν πράξεων τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας ἐκ τῶν εἰς χεῖράς του εὐρεθέντων πρωτοτύπων ἐδημοσίευσεν ὁ Ἀμβρ. Φραντζῆς (ἑ.ἀν., τ. Β', σ. 243 κ.ε.).

λόγῳ τῆς ἀδυναμίας καταλήψεως τῶν ἰσχυρῶν Πελοποννησιακῶν φρουρίων¹.

Ὁ Δημ. Ὑψηλάντης, συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν γερουσιαστῶν καὶ ἄλλων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν, μετὰ μεγάλης πομπῆς μετέβη εἰς τὸ ἐν Βερβένοις στρατόπεδον, ὅπου τὴν 21 Ἰουνίου ἐψάλη ἐν ὑπαίθρῳ πάνδημος δοξολογία. Κατόπιν ἀνεγνώσθησαν τὰ γράμματα τοῦ Ἀλεξ. Ὑψηλάντου καὶ τῆς ὑπεριτάτης Ἀρχῆς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, βάσει τῶν ὁποίων παρείχτο εἰς αὐτὸν πᾶσα πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ ἐξουσία². Βάσει τῶν ἐξουσιῶν, διὰ τῶν ὁποίων προσεβλήθη περιβεβλημένος, ἀπήτησε τὴν κατάργησιν πάσης ἄλλης πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἀρχῆς, ἀκόμη καὶ τῆς Πελο-

1. Πάντως δυσἀρέσκειαι τῶν προϋχόντων κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου ἐγεννήθησαν ἀπὸ τῆς πρώτης ἀμέσου μετ' αὐτοῦ ἐπαφῆς εἰς τὸ Ἀστρος, ἀφ' ἐνὸς λόγῳ τῆς ὑπεροπτικῆς του συμπεριφορᾶς ὡς ἄρχοντος πρὸς ὑποτελεῖς, ἀφ' ἑτέρου διότι ἤδη ἤρχισε νὰ ἐκδίδῃ διαταγὰς καὶ νὰ λαμβάνῃ ἀποφάσεις χωρὶς νὰ ζητῇ τὴν γνώμην των. Ὁ Κανέλλος Δελγιάννης (ἐ.ἀ., τ. Α', σ. 237) γράφει ὅτι ὁ Ὑψηλάντης ἐδέχθη τοὺς προκρίτους εἰς τὸ πλοῖον « ὁσποδαρικῶς, ὡς ἡγεμῶν φαναριώτης, κινῶν μόνον τὴν κεφαλὴν χωρὶς νὰ σηκωθῇ ὀρθίος ἢ νὰ κινηθῇ », μόνον δὲ ὅταν εἰσῆλθεν ὁ Παπαφλέσσας, ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, ἀνηγέρθη καὶ ἔσπευσε νὰ τοὺς ἐναγκαλισθῇ. Ὁ Κ. Μεταξᾶς γράφει (Ἀπομνημονεύματα, σ. 33) ὅτι ἀπεγοιτεύθη, διότι, ὅτε ἐξέθετεν εἰς τὸν Ὑψηλάντην τὴν δεινὴν κατάστασιν εἰς τὴν ὅποιαν εὗρίσκετο ὁ στρατὸς τῆς Πελοποννήσου λόγῳ ἐλλείψεως ἐφοδίων, ἐπενέβαινον οἱ περιυκλούντες αὐτὸν, κραυγάζοντες ὅτι θεραπεία τῆς καταστάσεως θὰ ἐπέλθῃ μόνον ὅταν θὰ ἀπομακρυνθοῦν τῆς ἐξουσίας οἱ ἄρχοντες, « διότι οὗτοι κακὰς λαβόντες ἐξῆς ἐπὶ Τουρκοκρατίᾳ, πλήρεις δὲ παθῶν καὶ ἀλαζονείας, ἤθελον ἐπιφέρει μεγάλα προσκόμματα εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἐπαναστάσεως ». Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Δ. Ὑψηλάντης, πρὶν ἀποβιβασθῇ εἰς Πελοπόννησον, ἀπὸ τῆς Ὑδρας, ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ « ἐκλαμπροτάτου πρίγκηπος Δημητρίου Ὑψηλάντου, πληρεξουσίου ἐπιτρόπου τοῦ σεβαστοῦ τοῦ αὐταδέλφου Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, γενικοῦ ἐπιτρόπου τοῦ Γένους », διέσπειρε διαταγὰς καὶ ἐξέδωκε διατάξεις συστάσεως ἐφορειῶν εἰς τὰς τρεῖς ναυτικὰς νήσους, ἐνεχείρισε δὲ καὶ πληρεξούσια πρὸς πρόσωπα τῆς ἐμπιστοσύνης του μετὰ τῆς ἐντολῆς νὰ περιτρεῖσιν τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πρὸς σύστασιν ἐφορειῶν (Ἀρχ. Ὑδρ., τ. Ζ', σ. 217 κ.ἐ.).

2. Πληρεστέραν ἀλλὰ προφανῶς εὐμενῇ διὰ τὸν Ὑψηλάντην περιγραφὴν δίδει ὁ Φιλήμων (ἐ.ἀ., τ. Γ', σ. 65). Μετὰ τὴν δοξολογίαν, παρουσία δὲ καὶ χιλιάδων ἀτόμων, ὁ Νεόφ. Βάμβας ἀνέγνωσε τὸ συστατικὸν πληρεξουσίου ἐγγράφον τοῦ Ἀλεξ. Ὑψηλάντου, διὰ τοῦ ὁποίου οὗτος ἀνήγγελλε πρὸς τοὺς Πελοποννησίους ὅτι « διέρχεται διὰ Βλαχοπογδανίας » καὶ σπεύδει νὰ φθάσῃ « τὰ ἱερὰ τῆς πατρίδος ἐδάφη, ὅπου οἱ Λεωνίδαί καὶ Ἀγισίλοι ἐκ τῶν τάφων μᾶς προσκαλοῦσι », παρῶμα τούτους « νὰ λάβουν γενναίως τὰ ὅπλα καὶ νὰ συγκροτήσουν πάλιν πολέμους εἰς Θερμοπύλας καὶ Λεῦκτρα » καὶ τελικῶς συνίστα « τὸν φίλτατον ἀδελφὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην, ἄνδρα φιλογενέστατον, πατριώτην ἄριστον καὶ εἰδήμονα τῶν διατρεχόντων », εἰς τοὺς λόγους τοῦ ὁποίου πάντες ὤφειλον « νὰ δίδουν ἀκρόασιν ». Ἠκολούθησε συγκινητικὴ προσλαλίᾳ τοῦ Βάμβα περὶ τοῦ ἀγῶνος τῆς ἐλευθερίας καὶ περὶ ὁμονοίας. Οἱ παριστάμενοι ἐπευφήμουν τὸν Ὑψηλάντην, εἰς δὲ τὰς μάζας τοῦ λαοῦ καὶ τῶν στρατιωτῶν ἠκούοντο « καλῶς ἤλθες ἀφέντη », « νὰ μᾶς ζήσης ἀφέντη ». Ταῦτα ἀσφαλῶς πᾶν ἄλλο ἦσαν ἢ καθησυχαστικὰ διὰ τοὺς παρισταμένους προκρίτους.

ποννησιακῆς Γερουσίας. Δὲν καθυστέρησε δὲ νὰ προβαίῃ εἰς ἐνεργείας καὶ νὰ ἐκδίδῃ διαταγὰς ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ πολιτικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ ἀρχηγοῦ. Συγχρόνως διεδήλωσε πρόθεσιν νὰ καταστήσῃ εἶδος πρωτευούσης τὴν Καλαμάταν, ὁπόθεν ἤλπιζε νὰ λαμβάνῃ καὶ ἔξωθεν βοήθειας, ἐκεῖ δὲ ἔδωσεν ἐντολὰς νὰ οργανωθῇ τακτικὸν στρατιωτικὸν σῶμα καὶ ἐγκατέστησε τὸ ὑπ' αὐτοῦ κομισθὲν τυπογραφεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη ἡ « Σάλπιγξ Ἑλληνική », ἡ πρώτη ἐν Ἑλλάδι ἑλληνικὴ ἐφημερίς, πρὸς ἄμεινον ἐξάρτησιν τῆς ὁποίας διώρισε καὶ « ἐφημεριδογράφον τῆς Κυβερνήσεως ».

Οἱ ἐν Βερβένοις συνηγμένοι πρόκριτοι ἡσθάνθησαν δυσφορίαν, πᾶν δὲ ἄλλο ἢ ἐφάνησαν διατεθειμένοι νὰ παραδώσουν ἀπάσας τὰς ἐξουσίας εἰς τὸν νεαρὸν ἀδελφὸν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Λαμβάνοντες ὅμως ὑπ' ὄψιν τὴν ἐπιρροήν, τὴν ὁποίαν ἔσκει εἰς τὰς λαϊκὰς μάζας, καὶ ἐπιδιώκοντες ἀντὶ πάσης θυσίας νὰ ἀποσοβήσουν τὴν ρῆξιν, προσεφέρθησαν νὰ ἀναγνωρίσουν εἰς αὐτὸν στρατιωτικὰς ἐξουσίας ὑπεράνω πάντων τῶν Πελοποννησίων ἀρχηγῶν, καὶ αὐτοῦ τοῦ Πετρόμπεη, ὁ ὁποῖος γενναιοφρόνως ἀπεδέχθη τοῦτο, συγχρόνως δὲ ἐπρόκειτο νὰ ἀνακηρυχθῇ πρῶτον καὶ ὑπερέχον μέλος τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας. Ἄλλ' ὁ Δημ. Ὑψηλάντης ἠρνήθη τὰς παρεχομένας εἰς αὐτὸν τιμὰς καὶ ἐξουσίας, προβάλλων πάντοτε τὴν ἀπαιτήσιν τῆς ἐν δνόματι τῆς ὑπεριότητος Ἀρχῆς ἀσκήσεως πάσης ἐξουσίας καὶ ἀπαιτῶν τὴν κατάργησιν πάσης μὴ ὑπ' αὐτοῦ διωρισμένης πολιτικῆς ἀρχῆς. Ἐπειδὴ δὲ οἱ πρόκριτοι παρέμενον ἀνένδοτοι καὶ ἡ ἔξαισις τῶν πνευμάτων ἐνετεινέτο, ἐγκατέλειπε τὸ στρατόπεδον τῶν Βερβένων καὶ κατηυθύνθη μετὰ τῶν εἰς αὐτὸν πιστῶν στρατιωτικῶν πρὸς τὴν Καλαμάταν¹.

Πράγματι, μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου εἶχον ταχθῇ πολλοὶ σημαίνοντες πολέμικοι ἀρχηγοί, ἰδίως δὲ Φιλικοί, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Ἀναγνωστόπουλος, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς καὶ ὁ Παπαφλέσσας, διακηρύσσοντες ὅτι μόνον ἡ συγκέντρωσις τῆς ἀνωτάτης πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἐξουσίας εἰς χεῖρας τοῦ Πρίγκιπος θὰ ἦτο δυνατόν νὰ φέρῃ βοήθειαν ἔξωθεν, νὰ κατευθύνῃ καλῶς τὰς πολιτικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ νὰ σώσῃ τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα. Παρὰ

1. Κατὰ τὸν Θ. Κολοκοτρώνην (Διήγησις..., σ. 72) « Τὸν Ἰούνιον μῆνα ἤλθε ὁ Ὑψηλάντης εἰς Ἀστὸς καὶ ἐσυνάχθησαν ὅλοι οἱ ἄρχοντες τῆς Πελοποννήσου, Ἀνδρέας Ζαΐμης, Σωτῆρ. Χαλαλᾶμης, Πετρόμπεης, Ἀναγνώστης, Δεληγιανναῖοι καὶ λοιποὶ καὶ ἐγώ, καὶ ἐπῆγαμεν νὰ προὔπαντήσωμεν τὸν Ὑψηλάντην... Τὸν ἑκατέρωθεν μὲ παράταξι καὶ ἔτυχαν καὶ οἱ Σπεισιώτες προὔχοντες ἐκεῖ καὶ ἐπῆγαμεν ὅλοι, καὶ τὸν ἐπῆγαμεν εἰς τὰ Βέρβενα· ἐκεῖ ὁ Ὑψηλάντης ἐγύρευε νὰ κάμῃ πράγματα ὅπου δὲν ἄρεζαν τῶν ἀρχόντων καὶ ἔτσι ἐφιλονίκησαν. Ὁ Ὑψηλάντης εἶχε μαζί του τὸν Βάμβαν, Ἀναγνωστόπουλο, Ἀντωνόπουλο καὶ μιὰ πεντηταριά μαθητὰς τοῦ τὸν Βάμβαν, Ἀναγνωστόπουλο, Ἀντωνόπουλο καὶ μιὰ πεντηταριά μαθητὰς τῆς Εὐρώπης Ἑλλήνας. Ἐκεῖ ἤθελε νὰ κάμῃ ὡς Ἐπίτροπος τοῦ γενικοῦ Ἐπιτρόπου, οἱ ἄρχοντες δὲν ἠθέλησαν καὶ ἔτσι ἐδυσσεύσθη ὁ Ὑψηλάντης καὶ ἀνεχώρησε διὰ τὴν Καλαμάταν ». Κατὰ τὸν Κοντάκη (Ἀπομνημ., σ. 39) « Ὁ Ὑψηλάν-

τὸ πλευρὸν τοῦ Ὑψηλάντου ἐτάχθησαν ἐπίσης ἀρκετοὶ Μανιάται ἀρχηγοί, πολιτικοὶ ἀντίπαλοι τῶν Μαυρομιχαλῶν, ἐν ἀρχῇ δὲ καὶ τινες πρόκριτοι, δυσηρεστημένοι, διότι δὲν περιελήφθησαν εἰς τὴν Γερουσίαν. Ὁ Κολοκοτρῶνης ἐφαίνετο εὐνοϊκῶς διατεθειμένος πρὸς τὸν Ὑψηλάντην, ἀλλὰ διεικνύει ἀκόμη φιλικὰς σχέσεις μετὰ τῶν προκρίτων. Κυρίως αἱ λαϊκὰ μαζαί, ἐκ τῶν ὁποίων συνεκροτήθησαν τὰ πολεμικὰ σώματα, ἐξεδήλωσαν πραγματικὴν λατρείαν πρὸς τὸν Ὑψηλάντην, τὸν ὁποῖον ἐπίστευον ὡς ἀπὸ Θεοῦ πεμφθέντα σωτήρα. Ἡ ἀναγγελία ὅτι ὁ Ὑψηλάντης ἀπεχώρησεν ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῶν Βερβένων καὶ ἡ διασπαρεῖσα διάδοσις ὅτι πρόκειται νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἑλλάδα, λόγῳ τῆς ἀντιδράσεως τῶν προκρίτων, ἐξηγῶσαν τοὺς στρατιώτας, οἱ ὁποῖοι ἐξεδήλωσαν διαθέσεις κακοποιήσεως τῶν. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ πρόκριτοι εἶχον ταραχθῇ ἐκ τῆς φυγῆς τοῦ Ὑψηλάντου, διότι, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, ἡγνοεῖτο ἡ συντριβὴ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ἐν Μολδοβλαχίᾳ καὶ ἐφοβοῦντο δεινὰς συνεπείας διὰ τὸν Πελοποννησιακὸν ἀγῶνα λόγῳ ἐγκαταλείψεώς του ὑπὸ τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς, ὅπισθεν τῆς ὁποίας ἐφαντάζοντο ἀκόμη τὰς ρωσικὰς δυνάμεις. Ἐπὶ πλέον, ἐφοβοῦντο τὴν ὀγκομένην ὁργὴν τῶν στρατιωτικῶν μαζῶν, τὰς ὁποίας ὑπεδαύλιζον πρὸς ἐπιθέσεις κατὰ τῶν συνηγμένων προκρίτων οἱ φίλοι τοῦ Ὑψηλάντου. Θὰ εἶχον συμβῇ πολλὰ ἔκτροπα, ἴσως καὶ φόνοι, ἐὰν δὲν ἐπενέβαινεν ὁ Κολοκοτρῶνης πρὸς καθυστάξαν τῶν στρατιωτῶν, βεβαιῶν ὅτι ἐντὸς ὀλίγου « θὰ ἐπέστρεφεν ὁ Πρίγκιπας ». Κατὰ τὴν ἀφήγησιν αὐτοῦ τοῦ Κολοκοτρῶνη « εἰς τὰ Βέρβена ἦσαν συνηγμένοι ἕως 5.000 στρατιώταις· αὐτοὶ ἐπῆραν ὅλοι τὰ ἄρματα διὰ νὰ σκοτώσουν τοὺς ἄρχοντας. Ἦλθαν καὶ μᾶς πολιορκήσαν εἰς τὸ κονάκι τοῦ Πετρόμπεη, ὅπου εἴμεθα ὅλοι συναγμένοι. Ἦκουσα τὸν θόρυβον καὶ ἠθέλησα νὰ ἔβγω ἔξω, ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης μ' ἐμπόδιζε, τοὺς εἶπα: « Ἀφήσετε νὰ ἔβγω μήπως γένη ἀρχὴ καὶ πέσῃ κανένα τουφέκι καὶ τότε μᾶς σκοτώνουν ὅλους ». Ἐγὼ στρατιώταις δὲν εἶχα τότες, ἐβγήκα ἔξω καὶ ὠμίλησα: « Ἕλληνες, τί θέλετε; ἐλάτε ἐδῶ » καὶ εὐθὺς ἔτρεξαν καὶ μεσῆκωσαν εἰς τὸν ἀέρα. Μοῦ λέγουν ὅτι « θέλομε νὰ σκοτώσωμε τοὺς

της φθάσας εἰς Ἄστρος εἶχε μαζί του τὸν Π. Ἀναγνωστόπουλον, Βάμβα, Κατακουζηνόν, Τυπάλδον, Γεώργ. Ἀντωνόπουλον, ὑπασπιστὴν Σάλαν... Μετὰ τὴν εἰς Βέρβена ἀφίξιν μας ἐγίνε παρατάξεις εἰς τὰ Ἀλώνια τῆς Βερβένου καὶ ἀνέγνωσεν ὁ Δ. Ὑψηλάντης τὸ ἔγγραφον τοῦ γενικοῦ ἐπιτρόπου, διὰ τοῦ ὁποίου ἀποκαθίστατο πληρεξούσιος, τὰ δὲ ἔγγραφα ταῦτα ἦτον ἀπὸ τὸν Ἀναγνωστόπουλον καὶ συντροφίαν [κατασκευασμένα] διὰ νὰ λάβουν τὴν ἐξουσίαν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ὑψηλάντου. Ἐν συνεχείᾳ ὁ Κοντάκης (ὁ ὁποῖος πάντως ἀνῆκεν εἰς τὴν τάξιν τῶν προκρίτων) ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ Ὑψηλάντης, πρὶν ἀναχωρῆσαι ἐκ Βερβένων, ἔστειλε νὰ ἔλθουν πρὸς ἐνίσχυσίν του ἐκεῖ στρατεύματα, ἀλλ' αὐτὸς τὸ ἠμπόδισε. Ἰσχυρίζεται ἐπίσης ὅτι τὴν ἐπιδρομὴν τῶν στρατιωτῶν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Μαυρομιχάλη, ὅπου ἦσαν συνηγμένοι οἱ πρόκριτοι, ἀνεχαίτισαν ὀπλοφόροι τοῦ Μαυρομιχάλη καὶ ἰδιοὶ του.

ἄρχοντας, διότι μᾶς ἔδωξαν τὸν Ὑψηλάντην». Ἐγὼ τοὺς εἶπα: «Ἐλάτε νὰ σᾶς πῶ πρῶτον καὶ ἐγώ, ἔπειτα εἶμαι συμβοηθὸς σας νὰ τοὺς σκοτώσετε...».

Καὶ πράγματι, ὁ Κολοκοτρώνης, ὡς ἀφηγεῖται ἐν συνεχείᾳ, μὲ μίαν δραματικὴν προσλαλίαν διὰ τὴν φρικτὴν ἀπήχησιν τὴν ὁποίαν θὰ εἶχεν εἰς τὴν Εὐρώπην ἡ ἐξόντωσις τῶν προυχόντων καὶ τὰς καταστρεπτικὰς συνεπειὰς διὰ τὸν ἀγῶνα, κατώρθωσε νὰ τοὺς πείσῃ νὰ ἀποσυρθοῦν, ἀφοῦ ὑπεσχέθη ὅτι θὰ ἐπανοδηγήσῃ ἀμέσως τὸν Ὑψηλάντην. Πάντως ἡ σημειωθεῖσα αὕτη ἐξέγερσις τοῦ στρατεύματος κατὰ τῶν προυχόντων δὲν εἶχε μόνον χαρακτηριστὴρα πολεμικῆς ἀνάγκης, δηλαδὴ τὴν ἐλπίδα ὅτι διὰ τοῦ Ὑψηλάντου θὰ κατέφθανον ἔξωθεν βοήθειαι. Ἡμπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς τὸ πρῶτον λαϊκὸν κίνημα πολιτικοῦ χαρακτῆρος πρὸς συντριβὴν τοῦ ἐπὶ Τουρκοκρατίας συστήματος τοῦ κοτσαμπασισμοῦ, τὸ ὁποῖον ὁ λαὸς ἔβλεπε κατὰ τινα τρόπον συνεχιζόμενον καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, ἐφ' ὅσον διетήρουν εἰς χεῖρας τῶν τὰς πολιτικὰς ἐξουσίας οἱ προύχοντες. Ὁ Ὑψηλάντης, ἔστω καὶ ἀποβλέπων εἰς ἀποκόμισιν ἰδίου ὀφέλους διὰ τῆς συγκεντρώσεως τῆς ἐξουσίας εἰς χεῖράς του, ἐφ' ὅσον ἐτίθετο ἀντιμέτωπος τῆς ἐξουσίας τῶν προυχόντων, ἐκίνει τὴν συμπάθειαν λαϊκῶν μαζῶν.

Ἐστάλθσαν ἐσπευσμένως οἱ ἀφωσιωμένοι φίλοι τοῦ Ὑψηλάντου Ἀναγνωσταρᾶς καὶ Παπαφλέσσας, οἱ ὁποῖοι ἐπρόλαβον αὐτὸν εἰς Λεοντάρι καὶ τὸν ἔπεισαν νὰ ἐπιστρέψῃ, μὲ τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι οἱ πρόκριτοι εἶναι διατεθειμένοι νὰ φθάσουν εἰς συμφωνίαν συντάξεως πολιτικοῦ ὀργανικοῦ νόμου, βάσει τοῦ ὁποίου θὰ ἀνετίθεντο εἰς αὐτὸν αἱ ἐξουσίαι ὡς πηγάζουσαι ἐκ λαϊκῆς θελήσεως.

Ὁ Ὑψηλάντης τότε ἐγκατέστησε τὸ στρατηγεῖόν του εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Τρικώρφων, ἀπὸ τὸ ὁποῖον συγχρόνως διηύθυνε τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως. Συγχρόνως ἐκεῖ ἐγκαθίδρυσε καὶ ἀρχιγραμματεῖαν ὑπὸ τὸν Νεόφυτον Βάμβαν, πλαισιουμένην ὑπὸ Ἑλλήνων σπουδαστῶν, σπενσαντῶν πλησίον του ἐξ Εὐρώπης, μέσῳ τῆς ὁποίας ἐξέπεμπεν ὁδηγίας καὶ διαταγὰς πολιτικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ περιεχομένου ἀνὰ τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐξηκολούθει νὰ ἀναγνωρίζεται εἰς τὴν ἐκτὸς τοῦ Ἰσθμοῦ Ἑλλάδα ὡς ἀσκῶν τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ πληρεξουσίου τοῦ γενικοῦ ἐπιτρόπου τῆς Ἀρχῆς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ἐνῶ εἰς τὴν Πελοπόννησον ἡμφεσβητεῖτο ἡ ἐξουσία του ὑπὸ τῆς Γερουσίας, ἡ ὁποία ἐξέδιδεν ἐπίσης, πολλάκις ἀντιφατικὰς, διαταγὰς. Ἡ Πελοποννησιακὴ Γερουσία, πρὸς ἀποσόβησιν κινδύνων ἐκ μέρους τῶν στρατιωτικῶν σωμάτων, ἐγκατεστάθη εἰς τὴν πλησίον Ζαράκοβαν, φρουρουμένη ὑπὸ ἐμπίστων. Ἡρχισαν τότε συνεννοήσεις μετὰξὺ Ὑψηλάντου καὶ Γερουσίας διὰ συνεχῶς μετακινουμένων ἀπεσταλμένων πρὸς σύνταξιν ὀργανισμοῦ, βάσει τοῦ ὁποίου θὰ ἐκυβερνᾶτο ἡ Πελοπόννησος μέχρι τῆς συγκλήσεως ἐθνικῆς

συνελεύσεως πρὸς ψήφισιν καταστατικοῦ Χάρτου ὁλοκλήρου τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος¹.

5. ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΚΡΙΤΩΝ

Ὁ Δημ. Ὑψηλάντης, βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Βάμβα καὶ τῶν ἄλλων πεπαιδευμένων προσώπων τῆς ἀκολουθίας του, συνέταξε σχέδιον « Γενικοῦ Ὁργανισμοῦ τῆς Πελοποννήσου », τὸ ὁποῖον δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς τὸ πρῶτον σχέδιον πολιτεύματος ἐν Ἑλλάδι. Ἡ Πελοπόννησος διηρεῖτο κατὰ τὸ ὑφιστάμενον σύστημα εἰς εἰκοσιτέσσαρας ἐπαρχίας, εἰς ἐκάστην τῶν ὁποίων ἰδρύετο πενταμελὴς ἐφορεία. Οἱ πέντε ἔφοροι « ἔκ τῶν ἐγκριτωτέρων καὶ φρονιμωτέρων » θὰ ἐξελέγοντο διὰ ψηφοφορίας ὑπὸ τοῦ ἐν ἐκάστη ἐπαρχίᾳ ἐκλογικοῦ σώματος τῶν « ἐκλεκτῶν », τὸ ὁποῖον θὰ ἀπηρτίζετο « ἔκ τῶν προκρίτων ἐκάστης πόλεως », θὰ ἔδιδον δὲ « ἔγγραφον ὑπόσχεσιν εἰς τὸν ὑψηλότατον πληρεξούσιον [Ὑψηλάντην] περὶ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν χρῶντων ». Ἐκ τῶν πέντε ἐφόρων, εἷς, ὁ « ἀξιώτερος », θὰ ἐξελέγετο ὑπὸ τούτων ὡς « μέλος τῆς Γενικῆς Βουλῆς », ἀλλὰ τὸ πληρεξούσιόν του ἔπρεπε νὰ ἐπικυρωθῇ ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου. Οἱ ἔφοροι « θὰ διαμοιράζωνται τὰς κοινὰς ὑπουργίας », ἤτοι θὰ ἐξεπλήρουν καθήκοντα τοπικῆς διακυβερνήσεως, ἰδίως διὰ τὰς πολεμικὰς ἀνάγκας. Οὕτω, ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν θὰ εἶχε τὰ τοῦ ἐπισιτισμοῦ τῶν στρατευμάτων, ὁ δεύτερος τὰ τῆς στρατολογίας καὶ τοῦ πολεμικοῦ ἀνεφοδιασμοῦ, ὁ τρίτος τὰς μεταφορὰς καὶ συγκοινωνίας, ὁ τέταρτος θὰ συνέλεγε καὶ θὰ διεχειρίζετο τὸ δημόσιον χρῆμα καὶ ὁ πέμπτος θὰ διηύθυνε τὰ τῆς δημοσίας

1. Σπ. Τρικοῦπη, ἑ.ἀ., τ. Α', σ. 238 κ.έ. — Ι. Φιλήμονος, ἑ.ἀ., τ. Δ', σ. 73 κ.έ. — Μ. Οἰκονόμου, ἑ.ἀ., σ. 246 κ.έ. — Π. Πατρῶν Γερμανοῦ, ἑ.ἀ., σ. 50 κ.έ. — Ν. Σπηλιάδου, ἑ.ἀ., τ. Α', σ. 205 κ.έ. — Φωτάκου, ἑ.ἀ., σ. 191 κ.έ. — Κολοκοτρῶνη, ἑ.ἀ., σ. 72 κ.έ. Πρέπει νὰ τονισθῇ ἐνταῦθα, ὅτι ἕκαστος τῶν ἀπομνημονευματογράφων τοῦ ἀγῶνος παρουσιάζει τὰ ἐκτιθέμενα, ἀναλόγως τῶν συμπαθειῶν, τὰς οποίας ἔτρεφε πρὸς τὸν Ὑψηλάντην ἢ τοὺς προκρίτους. Ἐπὶ παραδείγματι, ὁ Φιλήμων, ὑπερασπίζων παντοῦ καὶ πάντοτε τοὺς Ὑψηλάντας, προβάλλει τὰς πατριωτικὰς διαθέσεις καὶ εὐστόχους ἐνεργείας τοῦ Δημ. Ὑψηλάντου, τὸν ὁποῖον ὑπερασπίζει ἀπὸ τὰς κατηγορίας τῶν προκρίτων. Ἀντιθέτως ὁ Σπ. Τρικοῦπης, μολοντί δὲν ἀρνεῖται τὸν πατριωτισμὸν τοῦ Ὑψηλάντου, ἐπικρίνει τὰς ἐνεργείας του ὡς ἀστόχους καὶ ὑπερβολοῦς πρὸς ἐγκαθίδρυσιν προσωπικῆς ἀρχῆς. Κατὰ τὸν Κοντάκη (Ἀπομν., σ. 41) ὁ Ὑψηλάντης « ἀέρασεν εἰς Τρίκορφα ὁπόθεν διέσπειρε ἔγγραφα νὰ ὑπογράψουν πληρεξουσιότητά του ». Οἱ πρόκριτοι ἠρνοῦντο. Διεδόθη τότε ὅτι ἀφωσιωμένοι εἰς τὸν Ὑψηλάντην στρατιῶται παρεσκεύαζον ἐπιθέσιν κατὰ τῆς Ζαράκωβας, ὅπου ἦσαν συνθροισμένοι οἱ πρόκριτοι, οἱ ὁποῖοι ὅμως εἰδοποιήθησαν κρυφίως καὶ ἔλαβον μέτρα πρὸς ματαίωσιν.

τάξεως¹. Ἐκαστος ἐκ τῶν ἐφόρων θὰ εἶχεν ὑποεφόρους διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου εἰς ἀπομεμακρυσμένας πόλεις καὶ τὴν ὑπαίθρον. Ἐφοροὶ καὶ ὑποεφοροὶ θὰ ἐλάμβανον διαταγὰς καὶ θὰ ἐλογοδότουν εἰς τὴν Βουλὴν. Ἐκαστὴ ἐφορεία θὰ εἶχε πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφάσεών της πεντήκοντα ἐνόπλους καὶ ἐκάστη ὑποεφορεία 5-10, οὗτοι δὲ θὰ ἐστρατολογοῦντο ἐκ τῶν πολιτῶν καὶ οὐχὶ ἐκ τῶν στρατιωτικῶν.

Πρόεδρος τῆς Βουλῆς θὰ ἦτο ὁ « Πληρεξούσιος », δηλαδὴ ὁ Ὑψηλάντης. Οἱ βουλευταὶ θὰ συνεσκέπτοντο « περὶ τῶν γενικῶν τῆς πατρίδος συμφερόντων » καὶ ἕκαστος ἐξ αὐτῶν θὰ εἶχε τὴν φροντίδα τῶν ζητημάτων τῆς ἐφορείας τῆς ἐπαρχίας του. Διὰ τὰ γενικά συμφέροντα θὰ ἐγίνετο ψηφοφορία καὶ εἰς περίπτωσιν ἰσοψηφίας θὰ ἔδιδε τὴν πλειοψηφίαν ἡ ψήφος τοῦ Προέδρου. Ἐκ τῶν βουλευτῶν θὰ διωρίζοντο οἱ « γενικοὶ θησαυροφύλακες », οἱ ὁποῖοι θὰ εἶχον τὴν γενικὴν ἐποπτεῖαν διὰ τὰς δημοσίας προσόδους καὶ τὴν διάθεσίν των, θὰ ἐλογοδότουν δὲ κατὰ μῆνα ἐνώπιον τῆς Βουλῆς. Τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν θὰ ἤσκουν αἱ ὑποεφορεῖαι, κατ' ἔφεσιν δὲ αἱ ἐφορεῖαι καὶ ἡ Βουλὴ, ἡ ὁποία οὕτω θὰ εἶχε καθήκοντα καὶ « ἀνωτάτου κριτηρίου ». Τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα θὰ ἐκρίνοντο « κατὰ τοὺς διωρισμένους νόμους », ὑπονοουμένων ἴσως τῶν καθιερωμένων ἐθίμων, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμη πολιτικὴ νομοθεσία. Ἄλλ' ὁ Πληρεξούσιος εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ μετριάξῃ τὴν ποινὴν ἢ νὰ ἀθωώῃ καταδικασθέντα².

Τὸ σχέδιον αὐτὸ ὀργανισμοῦ διοικήσεως τῆς Πελοποννήσου εἶναι μᾶλλον ἐμβρυώδες, ἀποβλέπον τὸ μὲν εἰς τὴν θεραπείαν τῶν πολεμικῶν ἀναγκῶν, τὸ δὲ εἰς τὴν καθιέρωσιν τῆς ἐξουσίας τοῦ Ὑψηλάντου. Πράγματι, ἐνῶ ἐπιφανειακῶς οἱ πρόκριτοι διετήρουν τὰς καθιερωμένας πολιτικὰς δικαιοδοσίας των, ἀφοῦ θὰ ἐξέλεγον τοὺς ἐφόρους, οὐσιαστικῶς περιήρχοντο αὐταὶ εἰς τὸν Ὑψηλάντην, ὁ ὁποῖος μόνος καὶ ἀνεξέλεγκτος θὰ ἐπεκύρωνε τὰ πληρεξούσια ἐφόρων καὶ μελῶν τῆς Βουλῆς. Ἐπὶ πλέον, ὡς Πρόεδρος τῆς ἀσκούσης πᾶσαν ἐξουσίαν Βουλῆς καὶ ἀνώτατος κριτῆς, προέβαλλεν ὡς ἀνώτατος ἄρχων, συγκεντρῶνων εἰς χεῖράς του πολιτικὰς καὶ δικαστικὰς ἐξου-

1. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὑπάρχει μία προφανὴς ἀντίφασις. Ἐνῶ ἐν ἀρχῇ λέγεται ὅτι ἐκ τῶν πέντε ἐφόρων ὁ εἰς θὰ στέλλεται ὡς μέλος τῆς Γενικῆς Βουλῆς καὶ ὅτι « οἱ λοιποὶ τέσσαρες ἐφοροὶ θὰ διαμοιράζωνται τὰς κοινὰς ὑπουργίας », ἐν συνεχείᾳ ἀναγράφονται πέντε ἐφοροὶ, καθοριζομένης καὶ τῆς δικαιοδοσίας ἐκάστου τούτων. Εἶναι πιθανὸν ὅτι ὑπῆρχε πρόθεσις εἴτε τοπικῆς χρησιμοποίησεως καὶ τοῦ ἀποστελλομένου ὡς μέλους τῆς Βουλῆς εἴτε ἀντικαταστάσεώς του διὰ πέμπτου ἐφόρου, ταῦτα ὅμως δὲν ἀνεγράφησαν εἰς τὸν Ὅργανισμόν, ὁ ὁποῖος οὕτω, ὡς ἔχει συνταχθῆ, προδίδει σπουδὴν καὶ ἀπροσεξίαν, ἂν μὴ καὶ πολιτικὴν ἀπειρίαν.

2. Τὸ κεῖμενον τοῦ σχεδίου τοῦ Ὁργανισμοῦ αὐτοῦ, ὡς καὶ ἄλλα, περὶ τῶν ὁποίων γίνεται λόγος ἐν συνεχείᾳ, ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ Μάμουκα (ἐ.ἀ., τ. Α', σ. 9 κ.ἐ.) καὶ ἀνεδημοσιεύθησαν εἰς Ἰ. Φιλήμονος (ἐ.ἀ., τ. Δ', σ. 412 κ.ἐ.).

σίας. Ἡ Πελοποννησιακὴ Γερουσία κατηγορεῖτο, ἀφοῦ οὐδεὶς πλέον ἐγίνετο λόγος περὶ αὐτῆς. Τέλος, διὰ τῆς καθιερώσεως τοῦ ὅρου « Πληρεξουσίου », ὑπενόειτο ὅτι ἤσκει ἀπάσας τὰς ἐξουσίας ὡς πληρεξούσιος τοῦ ἀδελφοῦ του, ἀρχηγοῦ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, οὕτω δὲ ἀνεγνωρίζετο ἡ ἐξουσία τῆς Ἀνωτάτης Ἀρχῆς εἰς ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν εἶχε παύσει ὑφισταμένη καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Μολδοβλαχίαν. Περὶ ἀρχιστρατηγίας δὲν ἐγίνετο σαφὲς λόγος, διότι ὁ Ὑψηλάντης ἐθεώρει ταύτην ὡς δικαιωματικῶς ἀνήκουσαν εἰς αὐτὸν βάσει τῶν παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ του πληρεξουσίων.

Οἱ συνηγμένοι εἰς Ζαράκοβαν προύχοντες, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐστάλη ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῶν Τρικόρφων τὸ σχέδιον τοῦτο, ἠρνήθησαν διαρκή-δην τὴν ἔγκρισίν του, ἐκτοξεύοντες ἤδη ἀπροκαλύπτως ἐναντίον τοῦ Ὑψηλάντου κατηγορίας, τὰς ὁποίας ἐν συνεχείᾳ ὑπέθαλλον καὶ πολλοὶ Φαναριῶται, μισοῦντες τὸν ἀρχηγὸν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ τὸν ἀδελφόν του καὶ μὴ ἀνεχόμενοι τὴν κηδεμονίαν τῶν.

Ἄλλ' αἱ λαϊκαὶ τάξεις καὶ αἱ μαῖζαι τῶν στρατιωτῶν εὗρίσκοντο ἀκόμη παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Δημοτερίου Ὑψηλάντου, τὸν ὁποῖον ἐξηκολούθουν νὰ θεωροῦν ὡς ἐνδεδειγμένον ἀρχηγὸν τοῦ ἀγῶνος, συγχρόνως δὲ ὡς ἱκανὸν πρὸς συντριβὴν τῆς ἐξουσίας τῶν προκρίτων. Εὐθύς ὡς ἐγνώσθη ὅτι οἱ πρόκριτοι ἀρνοῦνται νὰ ὑπογράψουν τὸν συνταχθέντα ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου ὀργανισμόν, ἐσημειώθη μέγας ἀναβρασμὸς εἰς τὰ Τρίκορφα καὶ Βέρβена, ὅπου ἦσαν συνηγμένοι ἰσχυραὶ στρατιωτικαὶ δυνάμεις. Οἱ στρατιῶται ἐξωθοῦντο νὰ ὀρμήσουν πρὸς τὴν Ζαράκοβαν διὰ νὰ φονεύσουν τοὺς ἐκεῖ συνηγμένους προκρίτους. Τὴν κατάστασιν ἔσωσε καὶ πάλιν ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ ὁποῖος γράφει σχετικῶς τὰ ἐξῆς εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του: « Ἐκεῖναις ταῖς ὥραις ἐκάθοντο οἱ ἄρχοντές μας εἰς τὴν Ζαράκοβα, δὲν ἐνθυμούμαι τώρα τί τοὺς ἐξήτησε ὁ Ὑψηλάντης καὶ οἱ ἄρχοντες δὲν τὸ ἐδέχθησαν· τὸ στράτευμα σὰν τὸ ἤκουσε αὐτό, ἀπεφάσισε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Ζαράκοβα νὰ τοὺς σκοτώσῃ· μοῦ ἔκαμε μία ἀναφορὰ καὶ μοῦ ἔλεγε ὅτι « οἱ Ἀρχοντες δὲν θέλουν νὰ ὑπογράψουν ἐκεῖνο ὅπου ζητεῖ ὁ Ὑψηλάντης » καὶ μοῦ ζητοῦσαν τὴν γνώμην μου διὰ νὰ τοὺς σκοτώσουν· καὶ ἐγὼ τοὺς ἀποκρίθην· « μείντε ἥσυχοι καὶ ἐγὼ τελειῶν καὶ τούτην τὴν δουλειά ». Ἐσηκώθηκα λοιπὸν τὸ μεσημέρι καὶ ἐπῆγα εἰς τὴν Ζαράκοβα, ἤρηνκα τοὺς Ἀρχοντες, τοὺς εἶπα: « Τί κάνετε; κάμετε ὅ,τι κάμετε, ὑπογράψετε ὅ,τι σᾶς ζητεῖ ὁ Ὑψηλάντης διὰ νὰ τελειώσῃ καὶ αὐτὸς ὁ βρασμὸς » καὶ ἔτσι ἐτελείωσε καὶ αὐτό »¹.

1. Θ. Κολοκοτρώνη, Διήγησις..., σ. 74. Κατὰ τὸν Φραντζῆν (ἔ.δ., τ. Α', σ. 258) οἱ περὶ τὸν Ὑψηλάντην, ὅτε ἀπέτυχον αἱ προσπάθειαι τῶν νὰ ἀποσπᾶσιν παρὰ τοῦ λαοῦ τῶν ἐπαρχιῶν ἔγγραφα ἀπολύτου πληρεξουσιότητος μέσῳ τῶν διασπαρέντων πρακτόρων τῶν, κατήρτισαν σχέδιον νὰ δολοφονήσουν τοὺς εἰς Ζαρά-

Ἄλλ' ὁ Κολοκοτρώνης υποπίπτει εἰς πλάνην, ἀφίνων νὰ ὑπονοηθῇ ὅτι χάρις εἰς τὴν ἐπέμβασίν του οἱ πρόκριτοι ἐδέχθησαν νὰ ὑπογράψουν τὸ σχέδιον τοῦ Ὑψηλάντου. Ἀπλῶς ἔπαυσαν νὰ ἐπιμένουν εἰς τὴν ἀναλλοίωτον ἐφαρμογὴν τοῦ καθεστώτος τῆς πράξεως τῶν Καλτετζῶν καὶ ἐδέχθησαν συζήτησιν περὶ νέου συστήματος. Ἀντὶ δὲ νὰ προβοῦν εἰς τροποποιήσεις τοῦ ὑποβληθέντος σχεδίου, ὥς ὑπεσχέθησαν, κατόπιν μακρῶν συσκέψεων συνέταξαν ἄλλο, ἐντελῶς διάφορον, τὸ ὁποῖον ἐτιτολόφθησαν « Ὁργανισμὸς καὶ γνώμη τοῦ λαοῦ τῆς Πελοποννήσου διὰ τὴν τοπικὴν διοίκησιν τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς ». Βάσει τοῦ σχεδίου τούτου, ὁ λαὸς ἐκάστης ἐπαρχίας θὰ ἐξέλεγε « τὰ ἀξιώτερα μέλη του », εἰς τὰ ὁποῖα θὰ ἔδιδε πληρεξουσιότητα νὰ ἐκλέξουν « τοὺς γενικοὺς ἐφόρους τῆς ἐπαρχίας », τὸν ἀριθμὸν ξξ. Οἱ γενικοὶ ἔφοροι ὁμοῦ μετὰ τῶν ἐκλεγέντων πληρεξουσίων τοῦ λαοῦ, θὰ ἐξέλεγον τοὺς ὑποεφόρους, οἱ ὁποῖοι θὰ ἀνεφέροντο καὶ θὰ ἐλογοδότουν εἰς τοὺς γενικοὺς ἐφόρους. Οἱ γενικοὶ ἔφοροι, οἱ ὁποῖοι θὰ διέθετον καὶ ἔνοπλον δύναμιν ἐκ πεντήκοντα ἀνδρῶν θὰ ἐφρόντιζον ἀπὸ κοινοῦ διὰ τὰ πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ ζητήματα τῆς ἐπαρχίας, θὰ ἐξέλεγον δὲ ἓνα ἐξ αὐτῶν διὰ νὰ τὸν στείλουν « μέλος τῆς Γερουσίας τῆς Πελοποννήσου ». Πράγματι, ἀντὶ τῆς κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Ὑψηλάντου Βουλῆς, καθιεροῦτο « κατὰ τὸ ἐν Καλτετζαῖς γεγόμενον σύστημα » Γερουσία ἐξ εἰκοσιτεσσάρων μελῶν (ἐνὸς ἐξ ἐκάστης ἐπαρχίας) προστιθεμένου καὶ προηγουμένου κατὰ τάξιν τοῦ Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, ὥς καὶ τοῦ « ὑψηλοτάτου Πρίγκηπος Δημητρίου Ὑψηλάντου, ἀπεσταλμένου παρὰ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου τῆς ἀρχῆς », ὁ ὁποῖος καὶ θὰ ἐχρησίμευεν ὥς Πρόεδρος αὐτῆς. Ἡ Γερουσία θὰ εἶχε τὴν ἀνωτάτην πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν διοίκησιν, ἀλλ' ἀντιθέτως εἰς τὸ σχέδιον τοῦτο ρητῶς καθωρίζετο « μῆτε ἡ Γερουσία νὰ ἐνεργῇ τι χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Πρίγκηπος, μῆτε ὁ Πρίγκηψ χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τῆς Γερουσίας ». Οἱ ἔφοροι τῶν ἐπαρχιῶν θὰ ἐλάμβανον διαταγὰς καὶ θὰ ἡλέγχοντο ὑπὸ τῆς Γερουσίας. « Ὁ Πρίγκηψ καὶ ἡ Γερουσία θέλουν ὑπόκεινται εἰς τὸ καθῆκον τῆς ἀνθρωπότητος, εἰς τοὺς νόμους καὶ εἰς τὰ τοπικὰ ἔθιμα, ὅσα συμφωνοῦν μὲ τὸ καθῆκον τῆς ἀνθρωπότητος ». Ἡ δικαιοσύνη θὰ ἡσκεῖτο ὑπὸ τῶν ὑποεφόρων καὶ εἰς ἀνώτερον βαθμὸν ὑπὸ τῶν ἐφόρων καὶ ὑπὸ τῆς Γερουσίας ὁμοῦ μετὰ τοῦ Πρίγκηπος. Τὸ πολιτικὸν τοῦτο σύστημα

κοβαν προεστώτας. Ἄλλ' οἱ εὐρεθέντες εἰς Τρίκορφα Π. Σαριγιάννης καὶ Δ. Καραμᾶνος ἐπληροφρήθησαν τὸ σχέδιον καὶ ἔσπευσαν νὰ τὸ καταδώσουν εἰς τὸν ἐν Τρίκορφοις Ἐπίσκοπον Βρεσθένης, ὁ ὁποῖος ἀπέστειλε τὸν Ἱ. Ἱατράκον μετ' ἀρκετῶν ὀπλοφόρων εἰς Ζαράκοβαν νὰ εἰδοποιηθοῦν καὶ νὰ προστατευθοῦν οἱ πρόκριτοι. Ἀντιθέτως ὁ Σπηλιᾶδης (ἐ.ἀ., τ. Α', σ. 231) ἰσχυρίζεται ὅτι τὸ σχέδιον δολοφονίας τῶν προκρίτων κατήρτισεν αὐτὸς ὁ Κολοκοτρώνης ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ Ἀναγνώσταρα, ἀλλ' ὁ μετέχων τῆς συνωμοσίας Δ. Καραμᾶνος κατέδωκε ταῦτα εἰς τὸν Ἐπίσκοπον Βρεσθένης, εἰδοποιήσαντα διὰ τοῦ Ἱατράκου τοὺς προκρίτους.

θὰ καθιερωτο δι' ἐν ἑτος, μετὰ παρέλευσιν τοῦ ὁποίου θὰ ἦτο δυνατὴ κατ' ἀπόφασιν τοῦ λαοῦ ἡ μεταβολή του. Μέχρι δὲ τῆς ἡμέρας κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ συνετελεῖτο ἡ νέα ὀργάνωσις καὶ θὰ ἤρχιζεν ἡ ἐφαρμογὴ του, θὰ ἔσχυε τὸ ἐν Κατετιζαῖς καθιερωθέν. Ἀλλ' εἰς τὴν διὰ τῆς πράξεως τῶν Κατετιζῶν ἰδρυθεῖσαν Πελοποννησιακὴν Γερουσίαν προσετίθεντο ὡς μέλη ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, ὁ Ἀσημάκης Ζαῖτης καὶ ὁ Γεώργιος Παγκόπουλος. Ἐπὶ πλέον, θὰ παρίστατο, μετέχων ὡς πρόεδρος τῶν ἐργασιῶν ταύτης καὶ τῆς ὅλης διοικήσεως, ὁ πριγκιψ Ὑψηλάντης¹.

Τὸ σχέδιον τοῦτο παρείχε τὸν ἀνώτατον βαθμὸν τῶν ὑποχωρήσεων τῶν προκρίτων, οἱ ὅποιοι, πρὸ τῆς ἀνάγκης ἐξευρέσεως συμβιβαστικῆς λύσεως καὶ τοῦ φόβου εἰς βάρος των ἐνεργοῦ ἐπεμβάσεως τοῦ στρατεύματος, προέβησαν πράγματι εἰς σημαντικὰ παραχωρήσεις πρὸς τὸν Ὑψηλάντην, τὸν ὁποῖον ὡς « ἀπεσταλμένον τοῦ Γενικοῦ ἐπιτρόπου τῆς Ἀρχῆς » ἀνεγνώριζον ὡς ἐν προεξαρχούσῃ θέσει καὶ μέχρι τινὸς σημείου ἐμοιράζοντο μετ' αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν. Εἰς τὰς ὑποχωρήσεις αὐτὰς συνετέλεσαν αἱ πιέσεις δύο συντετῶν ἀνδρῶν, τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ καὶ τοῦ Ἀσημάκη Ζαῖτη, οἱ ὅποιοι μετέβησαν ἐκ Πατρῶν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν εἰς Ζαράκοβαν, ἥσκησαν δὲ πᾶσαν τὴν ἐπιρροήν των πρὸς σύνταξιν σχεδίου περιέχοντος δυνατότητας συμβιβασμοῦ.

Φαινομενικῶς τὸ σχέδιον τῆς Ζαράκοβας εἶχε περισσότερον χαρακτῆρα καθιερώσεως ἐξουσιῶν ἀπορρεουσῶν ἐκ λαϊκῆς θελήσεως. Ἀλλ' εἰς τὴν πραγματικότητα ἡ παντοδυναμία τῶν προκρίτων παρέμενεν ἀμείωτος, διότι, λόγῳ τῆς μεγάλης τοπικῆς ἐπιρροῆς των, οἱ ἐκλεγόμενοι πληρεξούσιοι πρὸς ἐκλογὴν τῶν ἐφόρων θὰ ἦσαν πειθίγναι ὄργανά των, ἔφοροι δὲ θὰ ἐξελέγοντο ἐκ τῆς τάξεώς των καὶ μέλη τῆς γερουσίας θὰ ὀνομάζοντο αὐτοὶ οἱ ἴδιοι. Περιορίζοντο ὅμως σημαντικῶς αἱ ἐξουσίαι τοῦ Ὑψηλάντου, ὁ ὁποῖος δὲν θὰ ἦτο ἀπόλυτος ἄρχων καὶ κριτής, ἀλλὰ θὰ μετείχεν ἀπλῶς τῆς ἀνωτάτης ἐξουσίας, οὐδὲν δυνάμενος νὰ πράξῃ ἄνευ τῆς θελήσεως τῶν Γερουσιαστῶν - προκρίτων. Ἐξ ἄλλου, ἡ διὰ τῆς συνελεύσεως τῶν Κατετιζῶν

1. Τὸ διασωθέν σχέδιον δὲν φέρει χρονολογίαν, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἔχῃ συνταχθῇ περὶ τὰ τέλη Ἰουνίου 1821. Φέρει τὰς ἀκολουθοῦσας ὑπογραφάς: Ὁ Ἑλούς Ἀνθιμος, ὁ Ἀνδρουβίστας Θεόκλητος, Πετρόμπης Μαυρομιχάλης, Θεόδωρος Κολοκοτρῶνης, Διονύσιος Τρουπάκης, Στράτης Μπουνάρης, Πανούτζος Νοταρᾶς, Ἀναγνώστης Παπαγιαννόπουλος, Πᾶνος Σαριγιάννης, Δημήτριος Καραμᾶνος, Νικόλαος Ταμπακόπουλος, Δημήτριος Παπατζῶνης, Παναγιώτης Κρεββατᾶς, Σπυρίδων Δασίου, Δ. Ρ., Γεώργιος Καραῖς, Ἀναστάσιος Σκόβολης, Νικόλαος Σηληιωτόπουλος, Ἀθανάσιος Κ. Κυριακός, Ἀθανάσιος Ν. Κυριακός, Ἰωάννης Μοροκόπουλος, Γεώργιος Παπαζαφειρόπουλος, Γεώργιος Παγωνόπουλος, Πέτρος Ἀν. Ρουδόπουλος, Παναγιώτης Μπενάκης, Πανάγος Ἀλ. Λογοθέτης, Ἰωάννης Ἡ. Τζοάνε, Παναγιώτης Γιαννακόπουλος, Παναγιώτης Γραμματικάκης, Παναγιώτης Γολδόπουλος, Προκόπιος διάκονος ὁ Οἰκονόμου, Ἀναγνώστης Κονδάκης, Ἀθανάσιος Μπουλακόπουλος.

καθιερωθεῖσα Γερουσία, ἡ ὁποία ἡγνοεῖτο καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὸ σχέδιον Ὑψηλάντου, ἥδη ἐμνημονεύετο καὶ ἐξακριβοῦντο ὡς βασικὴ προϋπόθεσις τοῦ νέου θεσμοῦ. Ἐτι πλέον, μέχρι τῆς ὁργανώσεως καὶ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νέου Ὁργανισμοῦ, θὰ ἴσχυε τὸ διὰ τῆς συνελεύσεως τῶν Κατετιζῶν καθιερωθὲν σύστημα καὶ θὰ ἐκυβέρνηα ἡ ὑπὸ τούτου προβλεπομένη Γερουσία, οἱ δὲ πρόκριτοι, ἂν τελικῶς ἐπείθοντο ὅτι δὲν συμφέρει εἰς αὐτοὺς ὁ νέος Ὁργανισμός, εἶχον τὰς δυνατότητας κωλυσιεργίας εἰς τὴν ὁργάνωσιν καὶ ἐφαρμογὴν του, ὥστε νὰ παραμείνῃ ἐν ἐφαρμογῇ τὸ παλαιὸν τῶν Κατετιζῶν.

6. Η ΔΙΑΜΑΧΗ ΤΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ ΚΑΙ ΑΝΤΙΣΧΕΔΙΩΝ

Ὁ Ὑψηλάντης ἠρνήθη νὰ δεχθῇ οἰανδήποτε συζήτησιν ἐπὶ τοῦ σχεδίου τῶν προκρίτων καὶ ἐπέμεινε, ὅπως μόνον τὸ ἰδικὸν του σχέδιον ἀποτελέσῃ τὴν βάσιν τῶν διαπραγματεύσεων. Οἱ πρόκριτοι παρέμειναν ἀνένδοτοι. Καὶ συνεχίσθησαν μὲν αἱ διαπραγματεύσεις πρὸς ἐξέυρεσιν συμβιβαστικῆς λύσεως, διασταυρουμένων διαφόρων τροποποιητικῶν σχεδίων καὶ προσθηκῶν, ἀλλ' ἡ ἀτμόσφαιρα καθίστατο ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν θολωτέρα καὶ αἱ ἀντεγκλήσεις ἐλάβανον χαρακτῆρα δξύν. Οἱ περὶ τὸν Ὑψηλάντην, ἰδίως ὁ Ἀναγνωστόπουλος, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς καὶ ὁ Παπαφλέσσας, κατηγοροῦν τοὺς Πελοποννησίους προκρίτους ὅτι ἀπέβλεπον μόνον εἰς τὸ νὰ ἀναγάγουν τὸν κοτζαμπασισμὸν εἰς πολιτικὸν σύστημα ἑλληνικοῦ κράτους, στραγγαλίζοντες τὰς ἐλευθερίας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ συνεχίζοντες τὴν ἐπὶ τουρκικοῦ καθεστῶτος καταδυνάστευσιν τῶν λαϊκῶν μαζῶν. Ἀντιθέτως, οἱ πρόκριτοι προέβαλλον ἑαυτοὺς ὑπερασπιστὰς τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ κατηγοροῦν τὸν Ὑψηλάντην, ὡς ἀποβλέποντα εἰς τὴν ἐγκαθίδρυσιν μοναρχικοῦ συστήματος ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ τοῦ ἰδίου, καταπνιγομένων οὕτω τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν, διὰ τὰς ὁποίας ἔχουν τὸ αἷμα των οἱ Ἕλληνες¹. Παρὰ τὰς ἐκατέρωθεν ὑπερβολὰς εἰς τὰς ἐκατέρω-

1. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἐπιστολὴ, τὴν ὁποίαν τὴν 27 Ἰουνίου 1821 ἀπηύθυνον οἱ πρόκριτοι πρὸς τοὺς Ὑδραίους καὶ τοὺς Σπεσιώτας, ὅτε ἐπληροφορήθησαν ὅτι ὁ Ὑψηλάντης εἶχεν ἀποστείλῃ ἐμπιστοὺς του εἰς Ὑδραν διὰ νὰ τοὺς πείσουν νὰ ταχθοῦν ὑπὲρ τοῦ ἰδικοῦ του σχεδίου ὁργανισμοῦ. Ὁ Ὑψηλάντης κατηγορεῖται ὅτι περιφρονεῖ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τοῦ τόπου, ὅτι ἐνεργεῖ κεκαλυμμένως «ἐναντίον τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν δικαιωμάτων» καὶ ὅτι ἀποβλέπει εἰς ἐγκαθίδρυσιν μοναρχικοῦ πολιτεύματος. «Τὸ νὰ δοθῇ δηλ. εἰς αὐτὸν ἡ ἀπόλυτος πληρεξουσιότης», τὴν ὁποίαν ἐπέδωκε «μῆτε ἀνεκτὸν τῷ Γένει μῆτε συμφέρον τῇ πατρίδι» ἦτο καὶ «ὁ ἐρχομός του ἀντὶ καλοῦ ἐπέφερεν ὅλον τὸ ἐναντίον καὶ ταραχὴν καθ' ὅλα, ὥστε ἡ πατρίς ἡμῶν κινδυνεύει» (Φιλῆμονος, ἔ.ἀ., τ. Δ', σ. 446). — Τὸ πληρὲς κείμενον ἐδῇ.

θεν ἐκπεμπομένης κατηγορίας ὑπῆρχε δόσις πραγματικότητος. Οἱ προύχοντες τῆς Πελοποννήσου, προβάλλοντες τὰς δημοκρατικὰς ἐλευθερίας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, προέβαλλον ἑαυτοὺς νομίμους ἐκπροσώπους τούτου καὶ πρὸ παντὸς ἄλλου ἐφρόντιζον νὰ διατηρηθῇ ἡ ἔννοια τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας εἰς τὴν τάξιν των, ἀπομακρυνομένων ἰδίως τῶν στρατιωτικῶν, κατὰ τὸ πλεῖστον παλαιῶν Κλεφτῶν καὶ καπεταναίων, οἱ ὅποιοι ἀνέκαθεν εὗρισκοντο εἰς διάστασιν πρὸς τὴν τάξιν τῶν προυχόντων. Ὁ Ὑψηλάντης ἐπεδίωκε νὰ ἐκμεταλλεῖται τὴν ἐπιρροήν του εἰς τὰς λαϊκὰς τάξεις, προβάλλων πάντοτε τὴν ἀνάγκην ἀποσοβήσεως τῆς πολυαρχίας καὶ συγκεντρώσεως τῶν ἔξουσίων εἰς ὀλίγας χεῖρας πρὸς διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου καὶ ἀποβλέπων οὕτω εἰς ἐφαρμογὴν συστήματος, τὸ ὅποιον θὰ προελεαίνει τὴν ἐγκαθίδρυσιν ἡγεμονικῆς ἀρχῆς τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἐστήριζε δὲ τὴν δυνάμιν του εἰς τοὺς μετ' αὐτοῦ συνταχθέντας στρατιωτικούς, οἱ ὅποιοι ἐμίσουν τοὺς προκρίτους καὶ προθύμως ἐνεθάρρουν τὰ σχέδια τοῦ Ὑψηλάντου διὰ νὰ καταπολεμήσουν τὸν κοτζαμπασισμόν¹.

Ἐκ τῶν ἐκπεμφθέντων ἀπὸ τῶν δύο πλευρῶν ἀντισχεδίων εἰς τοὺς προταθέντας ὀργανισμούς, διεσώθησαν δύο. Διὰ τοῦ ἑνός, διαβιβασθέντος διὰ τοῦ Π. Πατρῶν Γερμανοῦ, οἱ πρόκριτοι ἐπρότειναν τὴν σύστασιν « Γενι-

μοσιεύθῃ εἰς Ἀρχεῖον Ὑδρας, τ. Ζ', σ. 264 κ.ε. — Ὁ ρ λ ά ν δ ο υ, ἔ.ἀ., τ. Α', σ. 152 κ.ε. — Χ' Ἀ ν α ρ γ ῦ ρ ο υ, ἔ.ἀ., σ. 227 κ.ε. Ἡ ἐπιστολὴ εἶναι ὑπογεγραμμένη ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας καὶ τῶν λοιπῶν εἰς Βέρβена εὐρεθέντων προκρίτων, ἐστάλη δὲ διὰ τοῦ Δ. Τομαροπούλου, ὁ ὅποιος εἶχεν ἐξουσιοδότησιν νὰ ἐκθέσῃ καὶ προφορικῶς τὴν κατάστασιν. Συναπεστάλησαν καὶ τὰ δύο σχέδια ὀργανισμοῦ, τὸ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τὸ τῶν προκρίτων, ἐξ οὗ δύνата νὰ συναχθῇ τὸ συμπέρασμα ὅτι ταῦτα ἀντηλλάγησαν ἤδη πρὸ τῆς φυγῆς τοῦ Ὑψηλάντου ἐκ Βεργένων, ἀφοῦ εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴν τῆς 27 Ἰουνίου 1821 περιγράφεται ἡ ἀναχώρησις τούτου διὰ Καλαμάταν καὶ ἡ ἀκολουθήσασα ἐπίθεσις στρατιωτικῶν ἐναντίον τῶν προκρίτων. Σημειωτέον ὅτι εἰς τὴν ἰδίαν ἐπιστολὴν οἱ πρόκριτοι ἐξήτουν νὰ πληροφωρηθοῦν « ὅποιαν ὑπεροχὴν καὶ δύνάμιν τοῦ ἐδώσατε ἐπάνω εἰς τὰ ἄρματα σας καὶ τοπικὴν σας διοίκησιν ». Καὶ οἱ Ὑδραῖοι εἰς ἐπιστολὴν τῆς 2 Ἰουλίου 1821, ἀφοῦ συνιστοῦν « ἐπάναγκες νὰ ἐναγκαλισθῶμεν τὴν ἔνωσιν καὶ ὄχι τὴν διαίρεσιν » ἀποφεύγοντες μετὰ πολιτικότητος νὰ λάβουν θέσιν, ἀπαντοῦν εἰς τὸ ἐρώτημά των « ἡ ὑψηλότης του εἰς ἡμᾶς μόνην τὴν ἐφορεῖαν ἐσύστησε καὶ τοὺς θαλασσίους νόμους ».

1. Ὁ Κ ο λ ο κ ο τ ρ ῶ ν η ς (Διήγησις..., σ. 86) γράφει: « Ὑψηλάντης: ἦτον ἕνας ἄνθρωπος σταθερός, τίμιος, ἀνδρεῖος, μικρόνους, κοῦφος, εὐκολοπατήτος, μικρὸς τὸ ἀνάστημα, λιγνός, τὸ ὄνομά του ἐχρησίμευσε πολὺ εἰς τὴν ἀρχήν, εἶχε τὴν φαντασίαν [ἐπιλοδοῖει] νὰ εἶναι ἀρχηγός (κεφαλὴ), πλὴν τὸ μυαλό του δὲν τοῦ ἔσωσε ἀναλώσας μὲ τὰς περιστάσεις ὅπου εὐρέθηκε ». Λίαν δυσμενῶς κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου ἐκφράζεται ὁ Γάλλος φιλέλλην Β ο υ τ ι ε (Mémoires du Colonel Voutier... Paris 1825), ὁ ὅποιος ἐμάχετο κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐν Πελοποννήσῳ διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐλευθερίαν, ἀποδίδει δὲ εἰς τοῦτον τὴν ἐπελθοῦσαν διαίρεσιν, λόγῳ πείσμονος προσηλώσεως εἰς τὰς ἐντολὰς τοῦ ἀδελφοῦ του ἄνευ συναισθήσεως τῆς πραγματικῆς καταστάσεως καὶ λόγῳ κακῆς ἐπιδράσεως τοῦ περιβάλλοντός του.

κοῦ Διοικητηρίου καὶ Κριτηρίου τῶν πολεμικῶν», ἀπαρτιζομένου ἐκ τριῶν προσώπων ἐκλεγομένων ὑπὸ τῆς Γερουσίας καὶ προεδρευομένου ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος μετὰ διπλῆς ψήφου, τὸ ὁποῖον θὰ διηύθυνεν ὅλας τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ θὰ ἐχορήσιμεν ὡς ἀνώτατον δικαστήριον. Συγχρόνως θὰ ἔδιδε διαταγὰς πρὸς σύστασιν «πολεμικοῦ κριτηρίου» πλησίον ἐκάστης στρατιᾶς πρὸς τιμωρίαν τῶν παραβατῶν τοῦ καθήκοντός των κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου. Ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου δὲν θὰ ἐξετελεῖτο ἄνευ κρίσεως τοῦ ἀνωτάτου Κριτηρίου. Ὁ Πρίγκιψ καὶ τὸ τριμελὲς ἀνώτατον αὐτὸ πολεμικὸν καὶ δικαστικὸν σῶμα θὰ ὑπέκειτο εἰς τὰς διατάξεις τῶν πολεμικῶν νόμων καὶ εἰς λογοδοσίαν. Τέλος ἐφαίνοντο διατεθειμένοι νὰ ἀποδεχθοῦν δυαδικὸν σύστημα καθιερώσεως Βουλῆς καὶ Γερουσίας, ὥστε νὰ θεσπισθῇ ἡ ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου προτεινομένη Βουλὴ, ἀλλὰ νὰ παραμείνῃ καὶ ἡ ὑπ' αὐτῶν θεσπισθεῖσα Γερουσία.

Ὁ Ὑψηλάντης δὲν ἀπεδέχθη τὰς νέας αὐτὰς προτάσεις, αἱ ὁποῖαι καὶ αὐταὶ φαινομενικῶς παρέδιδον εἰς αὐτὸν ἐν εἵδει ἀρχιστρατηγίας τὴν ἀνωτάτην διαχείρισιν τῶν πολεμικῶν, ἀλλ' ἀπὸ κοινοῦ μετὰ προσώπων τῆς ἐκλογῆς των καὶ ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν τῆς λογοδοσίας, διατηρουμένης οὕτω τῆς κατὰ τὴν ἔννοιάν των ἀρχῆς τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας¹. Ὑπέβαλεν ἀντιπροτάσεις διὰ νέου διαβιβασθέντος διὰ τοῦ Κολοκοτρώνη σχεδίου, βάσει τοῦ ὁποίου προέβαινεν εἰς σημαντικὴν ὑποχώρησιν, ἀναγνωρίζων, ἀντὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ προταθείσης Βουλῆς, τὴν ὑπαρξίν Γερουσίας κατὰ τὸ σχέδιον τῶν προκρίτων «ἐν ὅσῳ νὰ συσταθῇ ἡ Βουλὴ τοῦ Ἔθνους», δηλαδὴ ἕως ὅτου συγκληθῇ ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις. Συγχρόνως ὁ ἀρχιστράτηγος ἀνελάμβανε εἰς χεῖράς του τὴν ἀνεξέλεγκτον διεξαγωγὴν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων («δὲν ἔχει χρέος εἰς τοῦτο νὰ συμβουλευέται τὴν Γερουσίαν, οὔτε συμφέρει διὰ τὸ κοινὸν καλόν, ἀλλὰ νὰ ὀδηγῇ τὰ στρατεύματα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἔλευθέρως»), συγχρόνως δὲ τὴν σύστασιν πολεμικοῦ κριτηρίου πρὸς τιμωρίαν τῶν πταισμάτων τῶν στρατιωτικῶν. Ἀφινεν ὁμως εἰς τὴν Γερουσίαν ἀπάσας τὰς δικαιοδοσίας διοικήσεως, χειρισμοῦ τῶν δημοσίων προσόδων καὶ πολιτικῆς δικαιοσύνης. Ἐπίσης ὁ ἀρχιστράτηγος δὲν θὰ ἔδικαιούτο νὰ κινήσῃ ἔξω τῆς Πελοποννήσου πελοποννησιακὰ στρατεύματα ἄνευ συγκαταθέσεως τῆς Γερουσίας. Οὐσιαστικῶς ὁ Ὑψηλάντης διετήρει εἰς χεῖράς του μόνον τὴν ἀπόλυτον καὶ ἀνεξέλεγκτον ἀρχιστρατηγίαν, αἰτιολογουμένην ἐκ τῆς ἀνάγκης ἐνιαίας, ταχείας καὶ ἀνεμποδίστου διεξαγωγῆς τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, κατὰ δὲ τὰ λοιπὰ ὑπεχώρει εἰς τὰς ἀξιώσεις τῶν προκρίτων, ἀναγνωρίζων τὴν Γερουσίαν των καὶ ἐγκαταλείπων εἰς αὐτοὺς ἀπάσας τὰς πολιτικὰς ἐξουσίας. Παρὰ ταῦτα, ἡ συνέλευσις τῶν Προκρίτων εἰς τὴν Ζαράκοβαν ἀπέκρουσε καὶ τὰς νέας τροποποιητικὰς προτάσεις τοῦ σχε-

1. Βλ. λεπτομερῶς κατωτ.

δίου τοῦ Ὑψηλάντου, προφανῶς ἐκ φόβου ὅτι, ἐὰν παρέδιδεν ἀπάσας τὰς στρατιωτικὰς ἐξουσίας εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν στρατιωτικούς, θὰ ἦτο μεταγενεστέρως δυνατὴ ἡ κατάλυσις τῶν ἐξουσιῶν των. Ἐπὶ πλέον, ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης προέβαλλε πάντοτε ἑαυτόν, βάσει ἀποφάσεων τῆς συνελεύσεως τῶν Καletzῶν, ὡς τὸν ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου, ὁ Κολοκοτρῶνης διεξεδίκει ἐπίσης τὴν ἀρχιστρατηγίαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀρχηγοὶ στρατιωτικῶν σωμάτων, ἰδίως ἐκ τῆς τάξεως τῶν προκρίτων, δὲν ἐφαίνοντο διατεθειμένοι νὰ δεχθοῦν τὴν ὑπαγωγὴν των εἰς τὴν ὑπερτάτην πολιτικὴν ἀρχὴν τοῦ Ὑψηλάντου¹.

Οὕτω, μὴ ἐπερχομένης συμφωνίας, ἡ Πελοπόννησος περιήρχετο εἰς ἀναρχίαν, ἀκριβῶς εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἀγὼν τῆς ἐλευθερίας εὐρίσκετο εἰς τὴν πλέον κρίσιμον περίοδον, οἱ Τοῦρκοι ἐξαπέλυνον μεγάλας δυνάμεις πρὸς καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ὑπέρποτε ἄλλοτε ἀπῆτειτο σύμπνοια καὶ ἐνιαίᾳ κατεύθυνσιν πρὸς διάθεσιν ἀπασῶν τῶν δυνάμεων τοῦ ἔθνους διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν κινδύνων ὀλικῆς καταστροφῆς. Ἐν τῇ πράξει ὑπῆρχον δύο ἀντιμαχόμενα ἐξουσίαι². Μία ἡ τῶν προκρίτων τῆς

1. Τὴν 19 Ἰουλίου 1821 ὁ Δημ. Ὑψηλάντης ἐκ τοῦ πολιορκητικοῦ στρατοπέδου τῆς Τριπόλεως ἀπήρθυσεν πρὸς τοὺς προκρίτους ἔντονον διακήρυξιν, διὰ τῆς ὁποίας ὑπενημιῶν τὰ ἱερὰ πρὸς τὴν πατρίδα χρῆ καὶ σιγματοῖζει « τὰ πάθη ἀλόγου φιλαυτίας », ἀπειλῶν ὅτι « τοὺς ἀναισθητοὺς καὶ φιλαυτίας θέλει ἐλέγξει τὸ ἔθνος μίαν ἡμέραν εἰς ὄνειδος καὶ ἐξουθένωμα ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος ». Ἀφοῦ δὲ παρορμᾷ πάντας ἡνωμένοι μὲ τοὺς γενναίους καπεταναίους νὰ μὴ παύσουν νὰ πολεμοῦν τὸν κοινὸν τύραννον μέχρι τελείας του καταστροφῆς, καταλήγει: « ὁ γενικὸς ἀρχιστράτηγος καὶ ἐγὼ θέλομεν ἀνταμείψῃ ὅλα τὰ ἔργα τῆς φιλογενείας, καὶ εἰς τὸν ὑψηλὸν θρόνον τῆς Ὁρθοδόξιας θέλομεν τὰ παραστήσει, διὰ νὰ γίνῃ εἰς ἕκαστον ἡ δικαία ἀνταπόδοσις » (Φιλήμονος, ἔ.ἀ., τ. Δ', σ. 97). Ἐκ τῆς διακηρύξεως αὐτῆς καταφαίνεται ὅτι καὶ εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν ὑπῆρχεν Ἀνωτάτῃ Ἀρχῇ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ὁ Δημ. Ὑψηλάντης προέβαλε τὸν ἀδελφόν του Ἀλέξανδρον ὡς « γενικὸν ἀρχιστράτηγον τοῦ ἔθνους » καὶ ἑαυτὸν ἐκπρόσωπον τῆς ἀρχιστρατηγίας, μόνους καὶ ἀδιαφιλονικήτως ἀρμοδίους νὰ χειρίζωνται τὰ τῆς ἐπαναστάσεως, νὰ κρίνουν καὶ νὰ ἀμείβουν τὰς πράξεις τῶν ἐπαναστατῶν. Ἐτι σημαντικώτερον, προβάλλει « τὸν ὑψηλὸν θρόνον τῆς Ὁρθοδόξου Ἀρχῆς », ὑπονοῶν ἄνευ ἀμφιβολίας τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ρωσίας (ὁ ὁποῖος ἐν τούτοις κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶχε ταχθῇ ἀπεριφράστως κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἀποκηρύξει τὸν Ὑψηλάντην), ὡς μέλλοντα, κατὰ τὰς εἰσηγήσεις τοῦ Ὑψηλάντου, νὰ ἀμείψῃ ἕκαστον δι' ὅσα θὰ ἔπραττεν ὑπὲρ πατρίδος! Ταῦτα βεβαίως ἐπηρέαζον τοὺς καπεταναίους καὶ τὰς μάζας τοῦ στρατεύματος, εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἦσαν ἀκόμῃ ἀγνωστα τὰ γεγονότα τῆς Μολδοβλαχίας.

2. Κατὰ τὸν Ἱ. Φιλήμονα (ἔ.ἀ., τ. Δ', σ. 197) « Μόνον δέ, ὡς σκιά τις διοικήσεως προσωρινῆς, συμφωνοῦντος καὶ τοῦ Ὑψηλάντου, προεστράπησαν, ἵνα μένωσιν ἐν Ζαχαρόβη ὁ τε μητροπολίτης Γερμανός, ὁ Μαυρομιχάλης, ὁ Χαρχαλάμπης, ὁ Δεληγιάννης καὶ ὁ Κρεββατᾶς, τότε ὀνομασθεῖς Γερουσιαστὴς κατὰ τὸ σύστημα τῶν Καletzῶν ». Ἐν τῇ πραγματικότητι δὲν ἐπρόκειτο περὶ συναφθείσης τινὸς προσωρινῆς

Ζαράκοβας, ἡ ὁποία ἐξέδιδε διαταγὰς καὶ ἤσκει τὴν διοίκησιν διὰ τῆς Γερουσίας βάσει τῆς πράξεως τῶν Καλιτετζῶν, καὶ ἄλλη τοῦ Δημ. Ὑψηλάντου, ὁ ὁποῖος ὡς πληρεξούσιος τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς, ἐκμεταλλεόμενος τὸ γόητρον τοῦ εἰς τὰς λαϊκὰς μάζας καὶ βασιζόμενος εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῶν περισσοτέρων στρατιωτικῶν, ἐξέδιδεν ἐπίσης διαταγὰς στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς φύσεως, ἀλληλογράφει ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ «ἀρχιστρατήγου ἐκπροσώπου τῆς Ἀνωτάτης Ἀρχῆς» μετὰ στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν καὶ τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν τῶν νήσων καὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ καθιύθυνε πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις¹. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον τὸσον οἱ Πελοποννήσιοι πρόκριτοι, ὅσον καὶ ὁ Ὑψηλάντης ἀπηυθύνοντο πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ὅπλων καὶ τὰς τοπικὰς ἀρχὰς τῶν ἄλλων ἐπαναστατημένων περιοχῶν, ἀγωνιζόμενοι νὰ πείσουν αὐτοὺς νὰ κηρυχθοῦν ὑπὲρ τοῦ ὕψ' ἐκάστου μέρους προτεινομένου Ὁργανισμοῦ. Ἰδιαιτέρα καὶ ἀπὸ τῶν δύο μερῶν κατεβάρλετο προσπάθεια εἰς τὰς ναυτικὰς νήσους καὶ κυρίως τὴν Ὑδραν, τῆς ὁποίας οἱ πρόκριτοι ἐν ἀρχῇ ἦσαν κεκρηυγμένοι ὑπὲρ τοῦ Ὑψηλάντου, ἀλλὰ προέτρεπον δι' ἐπιστολῶν σύνεσιν καὶ ἐνότητα χάριν τοῦ ἀγῶνος, βαθμηδὸν δὲ ἀπέκλινον ὑπὲρ τῶν Πελοποννησίων προκρίτων.

Παρὰ ταῦτα συνεχίσθησαν αἱ διαπραγματεύσεις καὶ αἱ ἀνταλλαγαὶ σχεδίων καὶ ἀντισχεδίων χωρὶς νὰ ἐπέρχεται συμφωνία. Εἰς ἐν ἐξ αὐτῶν ἡ Πελοπόννησος διηρεῖτο εἰς τέσσαρας μεγάλας ἐπαρχίας, αἱ ὁποῖαι ἔφερον τὰ ὀνόματα Ἀχαΐα, Ἀρκαδία, Ἀργολὶς καὶ Σπάρτη, ἐκάστη δὲ τούτων ὑποδιηρεῖτο εἰς μικροτέρας ἐπαρχίας. Εἰς ἐκάστην μεγάλην ἐπαρχίαν θὰ ἐξελέγοντο εἰς πρύτανις καὶ τέσσαρες ἢ ἐξ συνέδρου, τελοῦντες πάντως ὑπὸ τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ Πρίγκιπος, θὰ ἀνέφερον δὲ εἰς τοῦτον καὶ θὰ συναπεφάσιζον μετ' αὐτοῦ περὶ τῶν υποθέσεων τῆς Πελοποννήσου. Οἱ Πρυτάνεις θὰ συνί-

συμφωνίας, ἀλλὰ περὶ σιωπηρᾶς ἀνοχῆς ἐκ μέρους τοῦ Ὑψηλάντου, ἐν ἀναμονῇ τῆς ἐγγιζούσης ἀλώσεως τῆς Τριπόλεως, ὁπότε θὰ ἔπαυεν ἰσχύον τὸ σύστημα τῶν Καλιτετζῶν.

1. Κατὰ τὸν Δ. Γκίνιην (εἰς περ. «Ἑρανιστής», τ. Β' (1964), σ. 189) «Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης εἶχε φύγει ἀπὸ τὸ πατρικὸν τοῦ σπῖτι σὺν Πρίγκηπας, ὅταν ὁμως ἐφθασε στὴν Ὑδρα εἶχε ξεχάσει στὸ δρόμον τὸν τίτλον τοῦ καὶ θὰ ὑπογράφη πᾶσι τις προκηρῦξεις του καὶ τὰ γράμματά του μὲ ἓνα τίτλον πολυτιμότερον: ὁ πατριώτης Ὑψηλάντης». Εἰς τὴν πραγματικότητα ὁ Δημ. Ὑψηλάντης ὄχι μόνον δὲν ἐξέλασε τὸν τίτλον τοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ τὸν προβάλλει ἀνά πάσαν εὐκαιρίαν. Ἐνίοτε προτάσσει τὸν χαρακτηρισμὸν πατριώτης εἰς τὸ ὄνομά του, ἰδίως ὅταν ἀπευθύνεται πρὸς τὸν λαὸν ἢ πρόσωπα γνωστοτάτων δημοκρατικῶν φρονημάτων, ὡς ὁ Κοραΐς. Ἀλλὰ τὸν τίτλον τοῦ πρίγκιπος οὐδέποτε ἐγκατέλειπεν εἰς προκηρῦξεις καὶ ἄλλας ἐπισήμους πράξεις. Τὸν ὀργανισμὸν τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας ὑπογράφει: Π[ρίγκηψ] Δημήτριος Ὑψηλάντης. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ψηφίσματα τῆς Γερουσίας καὶ τῆς Ἑθνικῆς Συνελεύσεως ἀποκαλεῖται «ὁ ἐκλαμπρότατος Πρίγκηψ Δημήτριος Ὑψηλάντης».

στων τὴν προσωρινὴν Βουλὴν προεδρευομένην ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου, ἕκαστος δὲ τούτων ὁμοῦ μετὰ τῶν συνέδρων θὰ ἐχειρίζετο τὰ τῆς μεγάλης ἐπαρχίας. Εἰς ἑκάστην μικρὰν ἐπαρχίαν θὰ διωρίζετο ἑπαρχος πρὸς ἄσκησιν τῆς διοικήσεως καὶ διαχειρίσιν τῶν προσόδων, ἐνῷ οἱ πρυτάνεις καὶ οἱ σύεδροι θὰ εἶχον εἰς χεῖράς των τὴν γενικὴν ἄσκησιν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, τὴν ἐκλογὴν δικαστῶν, τὴν ρύθμισιν τῶν φόρων κ.λ.π., θὰ προέβαινον δὲ καὶ εἰς γενικὴν καταγραφὴν τῶν κατοίκων ἑκάστης ἐπαρχίας. Γενικὸς ἀρχιστράτηγος τῆς Πελοποννήσου ὠρίζετο ὁ Δημ. Ὑψηλάντης, ἐνῷ εἰς ἑκάστην μεγάλην ἐπαρχίαν θὰ ὑπῆρχον εἰς ἀρχιστράτηγος, ἐκλεγόμενος ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ τοῦ Πρίγκιπος καὶ τοῦ πρυτάνεως μετὰ τῶν συνέδρων τῆς ἐπαρχίας ταύτης. Οἱ τέσσαρες αὐτοὶ ἀρχιστράτηγοι θὰ διώκουν τὸ στράτευμα κατὰ τὰς διαταγὰς τοῦ γενικοῦ ἀρχιστρατήγου, θὰ διώριζον δὲ ὑποστρατήγους καὶ ἐν γένει θὰ εἶχον τὴν εὐθύνην τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τῆς εὐταξίας τοῦ στρατοῦ τῆς περιοχῆς των¹.

Εἶναι περιττὸν νὰ λεχθῇ ὅτι περισσότερον παντὸς ἄλλου τὸ σχέδιον τοῦτο, ἐκπροσωποῦν ἰδίως τὰς ἀπόψεις τῶν περὶ τὸν Ὑψηλάντην στρατιωτικῶν καὶ καθιεροῦν τὴν παντοδυναμίαν τούτου, ἀπεκρούσθη μετ' ἀγανακτήσεως ὑπὸ τῶν Προκρίτων. Ἐπεκρίθη καὶ ὑπὸ πολλῶν ἱστορικῶν ὡς δικτατορικῆς μορφῆς καὶ ἀποβλέπον εἰς καθιέρωσιν συστήματος στρατιωτικῆς ὀλιγαρχίας. Ἀντέδρασαν δὲ εἰς τοῦτο καὶ πολλοὶ τοῦ περιβάλλοντος τοῦ Ὑψηλάντου. Διὰ τοῦτο δὲν ἐτέθη κἄν πρὸς συζήτησιν.

7. ΤΟ « ΣΧΕΔΙΟΝ ΤΗΣ ΣΥΝΔΙΑΛΛΑΓΗΣ »

Οἱ συνηγμένοι εἰς Ζαράκοβαν πρόκριτοι συνέταξαν νέον σχέδιον πρὸς ἐπιδιώξιν συμφωνίας μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου. Διὰ τούτου, οἱ πρόκριτοι θὰ ἐξέλεγον ὄχι μόνον τὰ μέλη τῆς Γερουσίας, ἐν ἑξ ἑκάστης ἐπαρχίας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Πελοποννήσου διὰ τὴν μέλλουσαν νὰ συνέλθῃ ἐθνικὴν βουλὴν. Προφανῶς εἰς ἀντάλλαγμα οὐσιαστικῆς εἰς χεῖράς των παραχωρήσεως τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ὁ « ὑψηλότατος Πρίγκιψ » θὰ ἦτο μέλος τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας καὶ ἀρχιστράτηγος καὶ διοικητὴς τῶν πολεμικῶν δυνάμεων τῆς Πελοποννήσου, ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν χρησιμοποίησιν τούτου θὰ ἀπητεῖτο σύμφωνος γνώμη τῶν Πελοποννησίων ἀντιπροσώπων εἰς τὴν ἐθνικὴν Βουλὴν. Οἱ στρατιωτικοὶ διὰ τὰ παραπτώματά των θὰ ἐκρίνοντο κατὰ τοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους θὰ ἐψηφίζεν ἡ ἐθνικὴ Βουλὴ. Αἱ

1. Τὸ σχέδιον αὐτό, ὡς καὶ τὸ ἀκολουθοῦν τῶν προκρίτων δὲν ὑπάρχουν εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Μάμουκα, ἀνευρίσκονται δὲ μόνον εἰς τὸ ἔργον τοῦ Φιλήμονος (ἑ.ἀ., τ. Δ', σ. 458 κ.ε.), προφανῶς ληφθέντα ἐκ τοῦ ἀρχείου τοῦ Ὑψηλάντου.

προαγωγαὶ καὶ ἐν γένει τὰ στρατιωτικὰ ἀξιώματα θὰ ἀπενέμοντο ὑπὸ τοῦ ἀρχιστρατήγου μετὰ σύμφωνον πάντοτε γνώμην τῶν παρὰ τῇ Ἑθνικῇ Βουλῇ ἀντιπροσώπων Πελοποννησίων. Ὡς πρὸς τὴν Γερουσίαν, αὕτη μετὰ σύμφωνον γνώμην ἢ κατ' αἴτησιν τοῦ πρίγκιπος Προέδρου θὰ εἶχε τὰς ἀρμοδιότητας νὰ συντάσῃ συνθήκας παραδόσεως τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐχθρικῶν φρουρῶν, νὰ διορίξῃ κατὰλληλα πρόσωπα εἰς δημοσία ἀξιώματα, νὰ ἐποπτεύῃ εἰς τὴν εἴσπραξιν καὶ διαχειρίσιν τῶν δημοσίων ἐσόδων, νὰ δίδῃ ἐντολὰς εἰς τοὺς ἐφόρους τῶν ἐπαρχιῶν διὰ τὴν κίνησιν τῶν στρατευμάτων τῆς περιφερείας καὶ νὰ χρησιμοποίῃ τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν διαταγῶν τοῦ Προέδρου αὐτῆς, ὁ ὁποῖος τρόπον τινὰ ἐλάμβανε τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν. Ἀξίον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι ἐπροτεινέτο καθιέρωσις συστήματος παρεμφεροῦς πρὸς τὸ τῶν ναυτικῶν νήσων ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἡ σφραγὶς θὰ διηρεῖτο εἰς πέντε τμήματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἐν θὰ εἶχεν ὁ Πρόεδρος καὶ τὰ ἄλλα τέσσαρα ἕκαστον ἐκ τῶν μελῶν τῆς Γερουσίας. Ἡ ἀρχὴ τῆς Γερουσίας θὰ ἦτο ἐνιαύσιος. Καθωρίζοντο ἐπίσης αἱ ἀρμοδιότητες τῶν ἐφόρων τῶν ἐπαρχιῶν, οἱ ὁποῖοι, ἐνιαυσίον ἐπίσης ἀρχῆς, ἀνελάμβανον τοπικὰς διοικητικὰς καὶ διαχειριστικὰς ἐξουσίας, θὰ ἀπετέλουν δὲ εἶδος τοπικοῦ συμβουλίου διὰ τὰς τοπικὰς ὑποθέσεις ὑπὸ τὸν ἔλεγχον πάντοτε τῆς Γερουσίας. Οἱ ἔφοροι χωρίων καὶ πόλεων θὰ ἐξηροῦντο ἐκ τῶν γενικῶν ἐφόρων τῆς ἐπαρχίας. Ὁ Πρίγκιψ θὰ ἤσκει τὴν ἀνωτάτην κατ' ἔφεσιν δικαστικὴν ἐξουσίαν, οἰαδήποτε δὲ κεφαλαικὴ ποινὴ θὰ ἐκρίνετο τελικῶς ὑπὸ τοῦ Πρίγκιπος καὶ τῆς Γερουσίας. Ὁ Πρίγκιψ καὶ ἡ Γερουσία, οἱ γενικοὶ καὶ μερικοὶ ἔφοροι, ὡς καὶ πάντες οἱ κάτοικοι τῆς Πελοποννήσου « θὰ ὑπέκειντο ἐξ ἴσου εἰς τοὺς διορισθησομένους προσωπικοὺς τοπικοὺς νόμους ».

Τὸ σχέδιον τοῦτο ἐκ πρώτης ὄψεως ἐφαίνετο περισσότερον δημοκρατικόν, ἀναγνωρίζον εἰς τὸν Ὑψηλάντην ἐξουσίας ἀρχηγοῦ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἀρχηγοῦ τῶν πολεμικῶν δυνάμεων καὶ ἀνωτάτου ἀρχοντος, ἀλλὰ κατ' ἔγκρισιν καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν ἢ τὸν ἔλεγχον τῆς Γερουσίας, δηλαδὴ διὰ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος ἐκπροσωποῦντος τὸν λαόν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν, δεδομένου ὅτι οἱ Γερουσιασταὶ θὰ ἐξελέγοντο ὑπὸ τῶν ἐν Ζαράκοβα συνηγμένων προκρίτων καὶ ἄνευ ἀμφιβολίας μεταξὺ τούτων, αἱ ἀρχαὶ τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας ἡγνοοῦντο καὶ εἰς τὴν πραγματικότητα ἐπρόκειτο περὶ καθιερώσεως ἀριστοκρατικοῦ-ὀλιγαρχικοῦ συστήματος διὰ τῆς διατηρήσεως τῆς ἐξουσίας εἰς χεῖρας τῶν παλαιῶν κοτζαμπάσηδων καὶ ἄλλων προυχόντων. Σημασίαν τινὰ εἶχε τὸ γεγονὸς ὅτι διὰ πρώτην φορὰν ἐγίνετο λόγος περὶ ἐθνικῆς, δηλαδὴ πανελληνίου, Βουλῆς, οὗτω δὲ ὑπενεοῖτο ἡ σύγκλησις τῆς πρώτης ἐθνικῆς συνελεύσεως. Ἀλλὰ καὶ διὰ ταύτην οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Πελοποννήσου θὰ ἐξελέγοντο ὑπὸ τῶν συνηγμένων εἰς Ζαράκοβαν προκρίτων. Καὶ τὸ σχέδιον τοῦτο δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸν

Ἑψηλάντην. Ἐν τούτοις, εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν κατέφθανον ἤδη εἰδήσεις περὶ συντριβῆς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας εἰς Μολδοβλαχίαν καὶ πλήρους πλέον ἀνυπαρξίας τῆς « Ἀνωτάτης Ἀρχῆς », τῆς ὁποίας προέβαλλεν ἑαυτὸν ἐκπρόσωπον, ἡ παραχώρησις τῆς ἀρχιστρατηγίας καὶ τῆς ἀνωτάτης πολιτικῆς ἐξουσίας, ἔστω καὶ ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τοῦ ἐκπροσωποῦντος τοὺς προκρίτους σώματος τῆς Γερουσίας, θὰ ἔπρεπε νὰ κάμουν τὸν Ἑψηλάντην νὰ σκεφθῇ, ἂν δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποδεχθῇ τὰς νέας προτάσεις των. Διότι ὥφειλε νὰ κατανοήσῃ ὅτι μετὰ τὴν συντριβὴν τοῦ Ἀλεξ. Ἑψηλάντου, τὰ σχέδια τῆς διὰ τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν λαϊκῶν μαζῶν παρασκευῆς συστήματος, ὁδηγοῦντος εἰς ἡγεμόνευσιν μιᾶς ἐλευθέρως Ἑλλάδος ὑπὸ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἑψηλάντων, ἀπετέλουν χίμαιραν. Θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐκμεταλλευθῇ τοὺς προσκαίρους φόβους τῶν προκρίτων περὶ ἀπειλούμενης στρατιωτικῆς ἐξεγέρσεως, συνεπεία τῶν ὁποίων προέβαινον ἀκόμη εἰς σημαντικὰς ὑποχωρήσεις. Ἐπὶ πλέον, πολλοὶ πρόκριτοι ἐπεθύμουν ἐλίκρινῶς συνεννόησιν μετὰ τοῦ Ἑψηλάντου διὰ νὰ ἀπομακρύνουν τοῦτον ἐκ τῶν στρατιωτικῶν, ἰδίως τῶν μεγάλης ἰσχύος παλαιῶν ἀρχηγῶν τῶν Κλεφτῶν, τοὺς ὁποίους ἐφοβοῦντο περισσότερον, καὶ ἐφαίνοντο διατεθειμένοι νὰ συνεργασθοῦν ἐλίκρινῶς μετ' αὐτοῦ. Ὁ Δημ. Ἑψηλάντης, ἂν ἦτο προικισμένος διὰ πολιτικῆς δξυνοίας, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν κατάστασιν αὐτὴν τῶν πνευμάτων καί, ἀναλαμβάνων τὰς ἐξουσίας στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς διεξαγωγῆς τοῦ ἀγῶνος, νὰ ἐπιπλεύσῃ. Ἀλλ' ἔσπερεῖτο πολιτικότητος καὶ πείρας, παρέμενε μετ' ἀκρισίας καὶ πείσματος προσκεκολλημένος εἰς τὰς ὁδηγίας τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ εἰς τὰ ἐκεῖ κατηρτισμένα σχέδια, ὕφίστατο δὲ καὶ τὴν ἐπιρροὴν τῶν προσώπων, ἰδίως τῶν στρατιωτικῶν τοῦ περιβάλλοντος, τρεφόντων ἄσπονδον μῖσος κατὰ τῶν προκρίτων.

Κατὰ τὸν Ἰ. Φιλήμονα, ὑπὸ τῶν ἐν Ζαρακόβη προκρίτων ἐστάλη ὁ Μητροπολίτης Γερμανὸς μετὰ τὴν ἐντολήν, ὅπως διὰ τῆς προσωπικῆς του ἐπιρροῆς πείσῃ τὸν Ἑψηλάντην νὰ δεχθῇ ἐν ὀνόματι τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος τὴν συνδιαλλαγὴν, ἀποδεχόμενος τὸ προτεινόμενον σχέδιον. Ὁ Ἑψηλάντης ἀπήνθυσε τότε πρὸς τὸν Γερμανὸν τὸ ἐρώτημα, τὸ ὁποῖον εἰς πᾶσαν ἄλλην περίστασιν θὰ ἦτο δικαιολογημένον: « Ἄν οἱ συναθροισθέντες ἐν Ζαρακόβη εὐπατρίδαι τῶν ἐπαρχιῶν ἐκλέχθησαν μετὰ κοινὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ καὶ ἂν ἔχωσιν ἔγγραφα πληρεξούσια, νὰ τὰ παρουσιάσωσι ». Καὶ ὁ Γερμανὸς ἀπήντησεν εὐφυνῶς ὅτι « εἰς τοὺς πανισχύρους εἰς τὰς ἐπαρχίας των προὔχοντας ἦτο πολὺ εὐκόλον νὰ προμηθευθοῦν πληρεξούσια ἂν τὸ ἐπεθύμουν ». Καὶ ὁ Ἑψηλάντης παρετήρησεν: « Οἱ ἄρχοντες ἃς ἐξακολουθῶσι νὰ διοικῶσι κατὰ τὸ σύστημα τῶν Καλτετζῶν κανεὶς δὲν τοὺς ἐμποδίζει. ἔθνικῃ ὅμως Βουλῇ δὲν δύναται νὰ συστηθῇ ἄνευ τῆς νομίμου ἐκλογῆς ». Ὁ Γερμανὸς ἠγωνίσθη νὰ πείσῃ τὸν Ἑψηλάντην ὅτι τὰ πολεμικὰ ἔπρεπε νὰ ἀνῆκουν εἰς αὐτὸν καὶ τὰ πολιτικὰ εἰς τοὺς προκρίτους, ἐφ' ὅσον δὲ οἱ

πρόκριτοι ἀπεδέχοντο τὴν συμμετοχὴν τοῦ εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων διὰ τῆς Γερουσίας, θὰ ἔπρεπε καὶ αὐτοὺς νὰ δεχθῇ τὴν συμμετοχὴν τῆς Γερουσίας εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν πολεμικῶν. Ἐφθάσε μέχρι τοῦ σημείου νὰ κάμῃ πρὸς τὸν Ὑψηλάντην γονυκλινῆς δραματικὴν ἔκκλησιν, ὅπως, διὰ τὴν ἀπαραίτητον συμφιλίωσιν καὶ ἐνότητά « χάριν τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος », ὑπογράψῃ τὸν προτεινόμενον ὀργανισμόν. Ὁ Ὑψηλάντης ἐκάμφθη πρὸς στιγμὴν ἐκ τῆς εὐγλωττίας καὶ τῶν ἱκεσιῶν τοῦ ἐπιφανοῦς ἐκείνου πατριώτου κληρικοῦ καὶ ἐφάνη διατεθειμένος νὰ ὑπογράψῃ. Ἀλλὰ κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἰσώρμησαν μετὰ βίας οἱ ἀμειλικτοὶ ἐχθροὶ τῶν προκρίτων Ἀναγνώστουπouλος καὶ Ἀναγνώσταρας ἀνακράζοντες: « Μὴν ὑπογράψῃς Πρίγκιπα! Ἀλλέως ὄλο τὸ στράτευμα εἶναι ἐναντίον σου! » Τότε ὁ Ὑψηλάντης ἠρνήθη ὀριστικῶς νὰ ὑπογράψῃ καὶ ὁ Γερμανὸς ἀπῆλθεν ἀποκαρδιωμένος καὶ θρηνῶν τὰς τύχας τοῦ ἔθνους, ἔφυγον δὲ ἄπρακτοι καὶ οἱ ἐν Ζαρακόβῃ ἀπεσταλμένοι τοῦ Ὑψηλάντου. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας αὐτῆς ἠνοιχθὲν χάσμα ἀγεφύρωτον μεταξὺ Ὑψηλάντου καὶ προκρίτων. Οἱ πρόκριτοι ὥμοσαν ἀδιάλλακτον μῖσος καὶ ὁ Ὑψηλάντης ἐρρίφθη ὅλως εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ στρατιωτικοῦ στοιχείου. « Ἀπὸ τῆς ὥρας αὐτῆς ἡ Ἑλλὰς διήρχεται πολιτικῶς καὶ τῆς διαιρέσεως ταύτης τὸν ροῦν καὶ τὰ ἔχνη θέλομεν βλέπειν ἐπὶ ὅλων τῶν ἐθνικῶν συνελεύσεων, ἐπὶ ὅλων τῶν περιοδικῶν διοικήσεων ἐν ἐκάστη ἐπαρχίᾳ καὶ πόλει »¹.

8. ΟΙ ΑΠΩΤΕΡΟΙ ΣΚΟΠΟΙ ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΚΡΙΤΩΝ

Ὁ Δημ. Ὑψηλάντης ἦτο τίμιος, γενναῖος καὶ εἰλικρινὴς πατριώτης, καθ' ὅλον δὲ τὸ διάστημα τῆς ἐπαναστάσεως ἔσπευδεν ἀπροφασίστως ὅπου αἱ περιστάσεις τὸ ἐκάλουν ἢ ἐλάμβανε παρὰ τῆς κυβερνήσεως διαταγὰς μαχόμενος ἀφιλοκερδῶς ὑπὲρ πατρίδος μὲ ἀξιοθαύμαστον ἥρωισμόν. Κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας ἡ φανατικὴ εἰς αὐτὸν προσήλωσις τῶν μαχομένων ὑπὲρ ἑλευθερίας Ἑλλήνων, ἰδίως τῶν συγκεντρουμένων εἰς τὰ στρατόπεδα τῶν Βερβένων καὶ τῶν Τρικώρφων, ἦτο τόσον μεγάλη καὶ τὸ μῖσός των κατὰ τῶν ἀντιστρατευομένων αὐτὸν προκρίτων τόσον σφοδρόν, ὥστε θὰ ἦτο λίαν εὐχερὲς νὰ συντρέψῃ τὴν σημειωθεῖσαν ἀντίδρασιν δι' ἀμέσου ἐξοντώσεως

1. Ἰ. Φιλήμονος, ἔ.ἀ., σ. 196 κ.ἐ. Κατὰ τὸν Φιλήμονα (ἔ.ἀ., σ. 462) ὁ Ὑψηλάντης βραδύτερον μετεμελήθη, διότι παρυσύρθη ὑπὸ τοῦ Ἀναγνώσταρα καὶ δὲν ἐδέχθη νὰ ὑπογράψῃ τὸν ὀργανισμόν αὐτὸν πρὸς συνδιαλλαγὴν μετὰ τῶν προκρίτων. Πρέπει πάντως νὰ υπομνησθῇ ὅτι ὁ Φιλήμων ἦτο ἀφωσιωμένος εἰς τοὺς Ὑψηλάντας καὶ τὸ ἔργον τοῦ αὐτοῦ ἀποβλέπει, βάσει τῶν εἰς τὴν διάθεσίν του τεθέντων στοιχείων, εἰς τὴν ἱστορικὴν ἀποκατάστασιν των.

των ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν. Ὅχι μόνον δὲν τὸ ἠθέλησεν, ἀλλὰ συνεκράτησε τὰς ἐξάλλους στρατιωτικὰς μάζας καὶ ἀπεσόβησε σφαγὰς, ἐκ πατριωτισμοῦ, διὰ νὰ μὴ χυθῇ ἀδελφικὸν αἷμα καὶ ἐκ φόβου ὅτι τοῦτο θὰ ὠδήγει εἰς διαίρεσιν ἅμα τῇ κηρύξει τοῦ ἀγῶνος καὶ ἐθνικὴν καταστροφὴν.

Ἦτο ὅμως πολὺ νέος, εἰκοσιοκταετής, ἄπειρος εἰς χειρισμὸν τόσων σοβαρῶν καὶ πολυπλόκων πολιτικῶν καὶ πολεμικῶν ὑποθέσεων καὶ ἐστερεῖτο ἡγετικῶν προσόντων. Εἶχεν ἀνατραφῇ καὶ διαπασθῇ ψυχικῶς καὶ διανοητικῶς μὲ τὰς ἰδέας τοῦ φαναριωτισμοῦ καὶ μὲ τὰς ἡγεμονικὰς παραδόσεις τῶν Ὑψηλάντων, ὥστε νὰ μὴ εἶναι ἱκανὸς νὰ ἀντιμετωπίσῃ μετ' εὐελιξίας τὰς νέας καταστάσεις, εἰς τὰς ὁποίας προσέκρουσεν ἐν Πελοποννήσῳ. Κατὰ γενικὴν ὁμολογίαν, ἡ ἐπιρροή του ἦτο τόση εἰς τὴν ἀρχήν, ὅτε ὑπῆκουέτο τυφλῶς ἀπὸ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ τὰς νήσους καὶ ἀπὸ μίαν ἰσχυρὰν μερίδα τοῦ λαοῦ τῆς Πελοποννήσου, ὥστε θὰ ἠδύνατο, ἐὰν ἐνῆργει μετὰ ταχύτητος καὶ τόλμης, νὰ ἐπιβληθῇ καὶ νὰ δημιουργήσῃ μίαν νέαν κατάστασιν εἰς τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα. Ἐστερεῖτο ὅμως τόλμης καὶ ἰσχυρὰς θελήσεως, ἐπὶ πλέον, μὴ γνωρίζων τὴν ἀτυχὴ ἔκβασιν τοῦ ἀγῶνος εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν, ἐφαντάζετο ὅτι ἡ καιροσκοπικὴ παράτασις τῆς καταστάσεως θὰ ἔφθειρε τὴν δύναμιν τῶν προκρίτων καὶ θὰ ἀπέβαινε τελικῶς ὑπὲρ τῆς ἐπιβολῆς τῶν σχεδίων του. Διὰ τοῦτο παρυσύρθη εἰς ἀγόνους καὶ ἀτελειώτους διαπραγματεύσεις, αἱ ὁποῖαι ἔφθειρον περισσότερον αὐτὸν καὶ τὸ γόητρόν του. Ὅτε δὲ ἤρχισαν νὰ καταφθάνουν αἱ εἰδήσεις περὶ οἰκτρᾶς ἀποτυχίας τοῦ κινήματος ἐν Μολδοβλαχίᾳ καὶ φυγῆς τοῦ ἀδελφοῦ του, κατέρευσαν καὶ αἱ ἐλπίδες συνδρομῆς ἐκ μέρους τῆς Ρωσίας καὶ ἀπεκαλύφθη τὸ ἀπατηλὸν τῶν διαβεβαιώσεων τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Τότε ἤρχισε νὰ καταρρέῃ καὶ τὸ ἀσυναγώνιστον γόητρόν του ἀνὰ τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα. Οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου, ἀναθαρρήσαντες, διεκήρυσσον ἀναφανδὸν ὅτι ἦτο ἐκπρόσωπος ἀνυπάρκτου πλέον Ἀρχῆς καὶ ὅτι κατ' ἀκολουθίαν οὐδεμίαν εἶχεν ἀρμοδιότητα νὰ κυβερνήσῃ τοὺς Ἑλληνας καὶ νὰ ρυθμίσῃ τὰ τῆς διεξαγωγῆς τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, ἀκόμη δὲ ὀλιγώτερον νὰ ἐπιβάλλῃ σχέδια πολιτικῆς τῶν διακυβερνήσεως.

Παρὰ ταῦτα, ὁ Ὑψηλάντης οὐδέποτε ἀπέβαλε ρητῶς τὰς ἀξιώσεις ἀρχιστρατηγίας καὶ ἐφαρμογῆς πολιτεύματος κατὰ τὰς ἀντιλήψεις του. Ἐτάχθη καὶ παρέμεινε μέχρι τέλους παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν στρατιωτικῶν καὶ ἐναντίον τῶν προκρίτων, στρεφόμενος ἐκάστοτε καὶ πρὸς τὰ λαϊκὰς μάζας πρὸς ὑπεράσπισιν ἀρχῶν λαϊκῆς κυριαρχίας διὰ τὸ σχεδιαζόμενον πολίτευμα τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ἀλλ' ὑπὸ ἐννοίας ὅλως διαφόρους ἐκείνων, τὰς ὁποίας προέβαλλον οἱ πρόκριτοι. Συνέχισε μέχρι πέρατος τοῦ ἀγῶνος νὰ περιπλανᾶται εἰς τὰ στρατόπεδα, νὰ μάχεται ἐνδόξως καὶ ἡρωικῶς ὁπουδήποτε εὑρισκεν εὐκαιρίαν καὶ εἰς πολλὰς περιπτώσεις, ὅπως εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ εἰς τὴν μάχην τῶν Μύλων, προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς

τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας. Ματαίως ὁμως ἡγωνίσθη νὰ ἐπανακτήσῃ τὸ ἀπολεσθὲν γόητρόν του διὰ μιᾶς περιφανοῦς καὶ ὀφειλομένης ἀποκλειστικῶς εἰς αὐτὸν νίκης, ὅπως ἡ προσπάθεια ἀλώσεως τοῦ Ναυπλίου.

Οἱ ἱστορικοὶ τοῦ Ἀγῶνος περιγράφουν πάντως εἰς πλάνην, ὑποστηρίζοντες ὅτι ἡ πάλη αὐτὴ μεταξὺ Ὑψηλάντου καὶ προκρίτων ἦτο ἡ πρώτη σημειωθείσα πάλη εἰς τὴν ἀπελευθερουμένην Ἑλλάδα μεταξὺ τῶν δημοκρατικῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν μοναρχικῶν ἢ τῶν ὀλιγαρχικῶν ἰδεῶν ἀφ' ἑτέρου, ἀποδίδοντες ἀναλόγως τῶν συμπαθειῶν των εἰς τὸν Ὑψηλάντην μοναρχικὰς ἢ λαϊκὰς δημοκρατικὰς καὶ εἰς τοὺς προκρίτους ὀλιγαρχικὰς ἢ δημοκρατικὰς τάσεις. Ἐν τῇ πραγματικότητι, ἐπρόκειτο περὶ ἀποπείρας ἐκμεταλλεύσεως τῶν δημοκρατικῶν ἀρχῶν, ἐκ μέρους μὲν τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τοῦ περιβάλλοντός του διὰ τὴν ἐφαρμογὴν μοναρχικοῦ πολιτεύματος μετὰ τοῦ χρίσματος τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας, ἐκ μέρους δὲ τῶν προκρίτων διὰ τὴν καθιέρωσιν τοῦ παλαιοῦ ὀλιγαρχικοῦ συστήματος τῆς ἐπὶ αἰῶνας ἰθυνοῦσης τάξεώς των, ἐν ὀνόματι πάντοτε τῶν δογμάτων τῆς λαϊκῆς αὐτοδιαθέσεως. Πρέπει πάντως νὰ ὑπογραμμισθῇ ὅτι κατὰ τὴν πρώτην αὐτὴν περίοδον τῆς ἐπαναστάσεως πολλοὶ δημοκρατικῶν φρονημάτων στρατιωτικοί, ὥς καὶ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀφικθέντες νέοι, διαπνεόμενοι ὑπὸ δημοκρατικῶν ἀρχῶν, ἐτάχθησαν παρὰ τὸ πλεῖρον τοῦ Ὑψηλάντου, διότι ἐθεώρουν τοῦτον περισσότερον προσκείμενον πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς λαϊκῆς θελήσεως ἀπὸ τοὺς προκρίτους, τοὺς ὁποίους ἐθεώρουν ἐκπροσώπους τοῦ ὀλιγαρχικοῦ συστήματος τοῦ κοτζαμπασισμοῦ¹.

Χωρὶς νὰ ἐπέλθῃ ποτὲ εἰλικρινῆς συνεννόησις, τὸ ἐγγίζον τέλος τῆς πολιορκίας τῆς Τριπόλεως ἡλάττωνε τὴν σημασίαν τῆς διενέξεως καὶ ὠδήγει αὐτομάτως εἰς λύσιν. Κατὰ τὴν προᾶξιν τῶν Καλιτετζῶν, τὸ σύστημα τῆς ὑπ' αὐτῆς συσταθείσης Πελοποννησιακῆς Γερουσίας θὰ ἔσχυε μόνον μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπόλεως. Ἐπῆλθε μᾶλλον σιωπηρὰ συμφωνία, ὅπως μὴ φθάσουν τὰ πράγματα εἰς τὰ ἄκρα μέχρι τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, ὅτε αἱ δύο παρατάξεις θὰ ἔδιδον διὰ τῆς συγκλήσεως γενικῆς συνελεύσεως τὴν μάχην περὶ

1. Τὸ χαρακτηριστικώτερον παράδειγμα εἶναι ὁ Βάμβας, ὁ ὁποῖος, ζήσας ἐπὶ μακρὸν εἰς Παρίσιους εἰς τὸ περιβάλλον τοῦ Κοραῆ καὶ ἐμπεποτισμένος ὑπὸ τῶν γαλλικῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν, ἐν τούτοις, ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ἐτέθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ὑψηλάντου, τοῦ ὁποῖου διηύθυνε τὸ πολιτικὸν γραφεῖον, λόγφ τῆς κατὰ τὰς ἰδέας τοῦ Κοραῆ ἀντιπαθείας, τὴν ὁποίαν ἐτρεφε κατὰ τοῦ Κοτζαμπασισμοῦ καὶ πιστεύον ὅτι ὁ Ὑψηλάντης ἐξεπροσώπει περισσότερον τὰς δημοκρατικὰς ἀρχὰς τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας. Ὀλίγον βραδύτερον ὁ Κοραῆς ἠθέλησε νὰ ἐξαγάγῃ τὸν Βάμβαν ἐκ τῆς πλάνης περὶ τοῦ τελευταίου τούτου, ἀπευθύνας πρὸς αὐτὸν μακρὰν ἐπιστολὴν (20 Ἰουλίου 1823), εἰς τὴν ὁποίαν ἐπιτίθεται μετὰ σφοδρότητος κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου διαχωμφδῶν καὶ τοὺς περιγίπτικούς του τίτλους (Ν. Δαμαλᾶ, Ἐπιστολαὶ Κοραῆ, τ. Γ', σ. 669 κ.ἐ.).

τῆς μορφῆς τοῦ πρώτου πολιτεύματος τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, μάχην ἐκ τῆς ἐκβάσεως τῆς ὁποίας θὰ ἐξηρτᾶτο συγχρόνως εἰς ποίων χεῖρας θὰ παρεδίδετο τελικῶς ἡ ἐξουσία.

9. ΟΙ ΦΑΝΑΡΙΩΤΑΙ ΑΝΤΙΠΑΛΟΙ ΤΟΥ ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ

Τὴν κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου ἀντίδρασιν ἐνίσχυσε σημαντικῶς ἡ παρὰ τὸ πλεονὸν τῶν προκρίτων τοποθέτησις τριῶν προσωπικοτήτων, καὶ τῶν τριῶν φαναριωτικῆς προελεύσεως, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀνεμείχθησαν ἐνεργῶς εἰς τὰς πολιτικὰς διενέξεις τῆς Πελοποννήσου. Ἦσαν δὲ αὗται ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ὁ Κωνσταντῖνος Καρατζᾶς καὶ ὁ Θεόδωρος Νέγρης. Καὶ οἱ τρεῖς ἀντεπολιτεύθησαν τὸν Ὑψηλάντην ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς ἀφίξεώς των εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἠγωνίσθησαν νὰ ἐκμηδενίσουν τὴν ἐπιρροήν του, ὄχι μόνον ἐκ τῶν συνήθων οἰκογενειακῶν ἀντιζηλιῶν καὶ ἀντιθέσεων, τὰς ὁποίας ἐκ τοῦ Φαναρίου μετέφερον εἰς τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ διότι αἱ βλέψεις καὶ αἱ προβαλλόμεναι ὡς ἀπορρέουσαι ἐκ τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς ἀπαιτήσεις τοῦ Ὑψηλάντου ἀντιτίθεντο πρὸς τὰς προσωπικὰς των φιλοδοξίας. Ἐκ τούτων ὁ Κ. Καρατζᾶς, προπαγανδίζων ἀναφανδὸν τὴν εἰς ἡγεμονικὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος ἀνοδὸν τοῦ πατρὸς του, ἄλλοτε ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας καὶ ἤδη ἐν Πίζνῃ, ἐφάνη ἀνεδαφικὸς καὶ δὲν ἔτυχε σοβαρᾶς προσοχῆς. Ὁ Θεόδωρος Νέγρης εἶχε μεγάλην μόρφωσιν καὶ πολλὰς ἱκανότητας, ἐφημίζετο δὲ ὡς ἀσυναγώνιστος εἰς παρασκηνακὴν δρᾶσιν, βυσσοδομῶν πάντοτε καὶ βάλλων ἐκ τοῦ ἀφανοῦς κατὰ τῶν ἀντιπάλων του. Καταπολεμῶν τὸν Ὑψηλάντην, προέβαλεν ὡς θιασώτης τῶν ἀρχῶν τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας καὶ ἔθεσεν εἰς τὴν ὑψηροσίαν τῆς ἐπαναστάσεως τὰς πλουσίας πολιτειακάς του γνώσεις. Ἀλλ' ὁ ἐπιφανέστερος πάντων ἦτο ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος συνδυάζων εὐρυτάτην πολυμάθειαν, πολιτικότητα, πεῖραν καὶ εὐστροφίαν χειρισμοῦ πολυπλόκων πολιτικῶν θεμάτων, συγχρόνως δὲ φρόνησιν καὶ δεξιότητα συλλήψεως προβλημάτων καὶ ἀκαταπόνητον δραστηριότητα. Μολονότι οὐδέποτε ἀπέβαλε κατηγορηματικῶς τοὺς οἰκογενειακοὺς ἡγεμονικοὺς τίτλους καὶ ἐδέχετο σιωπηρῶς νὰ ἀποκαλῆται πρίγκιψ, προσγειωθείς εἰς τὴν ἐν τῇ ἐπαναστατημένῃ Ἑλλάδι πραγματικότητα, οὐδέποτε καὶ νύξιν ἔκαμε τοιούτων ἀξιώσεων, πολλάκις δὲ ἐπιδεικτικῶς πῶς προέβαλλεν ὡς « ὁ πολίτης Μαυροκορδάτος »¹.

1. Οὕτω κυρίως ὑπέγραφεν εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν του μετὰ τοῦ Κοραῆ, τὸν ὁποῖον βεβαίως ἐγνώριζεν ὡς φανατικῶς προσηλωμένον εἰς τὰς δημοκρατικὰς ἰδέας. Ὁ Κοραῆς ἐκ τοῦ λόγου ἀκριβῶς τούτου ἀφιέρωσε πολλοὺς ἐπαίνους εἰς τὸν Μαυροκορδάτον, ἀλλὰ βραδύτερον ἐπέκρινεν αὐτὸν καὶ διέκοψε τὴν μετ' αὐτοῦ ἀλληλο-

Θιασώτης τῶν ἀγγλικῶν κοινοβουλευτικῶν θεσμῶν, ὑπῆρξεν ἐκ τῶν θεμελιωτῶν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐπιδαύρου. Τοὺς Ὑψηλάντας ἐμίσει βαθύτατα, ἐκτοξέων κατ' αὐτῶν δεινὰς κατηγορίας διὰ τὸ ἄωρον καὶ ἀπαράσκευον τοῦ ἀγῶνος καὶ τὰ ψεύδη τῆς Ἐταιρείας περὶ Ἀνωτάτης Ἀρχῆς, δὲν ἐδίστασεν ὅμως νὰ ἀποπειραθῇ εἰς τὴν ἀρχὴν προσέγγισιν μετὰ τοῦ Δημ. Ὑψηλάντου διὰ νὰ ἐκμεταλλεuthῇ τὴν δημοτικότητά του. Πᾶσα προσπάθειά του καὶ πᾶσα στρατιωτικὴ (διότι καὶ εἰς στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις ἐπανελημμένως ἀνεμείχθη χάριν τοῦ σκοποῦ τούτου) ἢ πολιτικὴ ἐνέργεια ἀπέβλεπεν εἰς τὸν συγκεκριμένον σκοπὸν νὰ ἀποκτήσῃ ἱκανὸν κύρος διὰ νὰ καταστή ὁ ἀδιαφιλονίκητος πολιτικὸς ἡγέτης τῆς Ἑλλάδος. Ὅπως δὲ ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ὑπεστήριζε τὸν Ὑψηλάντην εἰς βάρος τῶν προκρίτων παρὰ μόνον μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε νὰ ἐπέλθῃ ἐκατέρωθεν φθορὰ ἐξυπηρετοῦσα τὰ σχέδιά του πρὸς ἀνάληψιν τῆς στρατιωτικῆς ἡγεσίας ἐν Πελοποννήσῳ, οὕτω καὶ ὁ Μαυροκορδάτος δὲν παρείχεν ὑποστήριξιν εἰς τοὺς προκρίτους εἰς τὸν κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου ἀγῶνά των παρὰ μόνον ἐφ' ὅσον καὶ καθ' ὅσον τοῦτο ἐξυπηρετεῖ τὰ σχέδιά του πολιτικῆς ἡγεσίας.

Ὁ Δημ. Ὑψηλάντης ἔδειξε δυσπιστίαν καὶ ἀντιπάθειαν ἀπ' ἀρχῆς καὶ πρὸς τοὺς τρεῖς τούτους ἄνδρας. Ὁ Νέγρης καὶ ὁ Καρατζᾶς, καταφθιάσαντες πρῶτοι εἰς Πελοπόννησον καὶ μὴ δυνηθέντες νὰ ἀποσπάσουν παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου ὑψηλὰς θέσεις, ἐβυσσοδόμουν ἀναφανδὸν κατὰ τούτου, διακηρύσσοντες ὅτι οὐδεμίαν εἶχεν ἐξουσίαν νὰ κυβερνᾷ τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα ἐξ ὀνόματος μιᾶς ἀνυπάρχου Ἀρχῆς. Ἀντιθέτως ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀποβιβασθῇ εἰς Μεσολόγγι μετὰ πολλῶν ἐφοδίων διὰ τὸν ἀγῶνα, ἠρνήθη νὰ ἀναλάβῃ τὴν προσφερθεῖσαν εἰς αὐτὸν ἀρχηγίαν τῆς Αἰτωλοακαρνανίας καὶ τὴν ὀργάνωσιν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, πρὶν συναντηθῇ μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ προσπαθῇ νὰ φθάσῃ εἰς μετ' αὐτοῦ συνεννόησιν. Πρὸς τοῦτο μετέβη εἰς Πελοπόννησον καὶ ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου τῆς Τριπόλεως ἔλαβε τὴν ἀγούσαν εἰς Τρίκορφα, ἐνῶ ὁ Καρατζᾶς καὶ ὁ Νέγρης, ἀρνηθέντες νῆαν συνάντησιν μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου, μετέβησαν πρὸς ἀναμονὴν εἰς Βυτίαν. Τὴν 14ην Αὐγούστου ὁ Μαυροκορδάτος συνηντήθη εἰς Τρίκορφα μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου. Ἐν τῷ μεταξὺ κατέφθασαν σαφεῖς εἰδήσεις περὶ πλήρους καταστροφῆς τῶν ἐπιχειρήσεων τῆς Μολδαβίας καὶ συντριβῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου. Ὁ Μαυροκορδάτος εἶχε πλέον ἐπιχειρήματα νὰ μὴ θέλῃ οὔτε λόγος νὰ γίνεταί περὶ Ἀνωτάτης Ἀρχῆς καὶ ἐκάλει τὸν Ὑψηλάντην νὰ ἀποβάλλῃ τὰς αξιώσεις ἀρχιστρατήγου καὶ νὰ παύσῃ νὰ ἀντιποιῇται ἐξουσίαν ἀνωτάτου ἡγέτου, νὰ συνεργασθῇ δὲ μετὰ τῶν λοιπῶν διὰ

γραφίαν, διότι δὲν ἀπεκέρχυσσε τὸν τίτλον τοῦ πρίγκιπος, διὰ τοῦ ὁποῖου τὸν προσεφώνουν (βλ. λεπτομερέστερον εἰς ἔργον μου «Ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῖς καὶ ἡ ἐλευθερία τῶν Ἑλλήνων», σ. 325 κ.έ.).

τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος. Ὁ Δημ. Ὑψηλάντης ἀπέκρουσε μετ' ἀγανακτῆσεως τὰς ἀξιώσεις αὐτάς, ἀρνούμενος οἰανδήποτε ὑποχώρησιν εἰς τὴν ἄσκησιν τῶν δικαιωμάτων του ἐξ ὀνόματος τῆς ὑπερτάτης Ἀρχῆς. Πάντως ὁ Μαυροκορδάτος, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν ὅτι ὑφίστατο εἰσέτι ἡ ἐπιρροή τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὰς λαϊκὰς μάζας καὶ φοβούμενος τὰς συνεπείας διὰ τὸν ἀγῶνα, ἠρνήθη νὰ ἡγηθῇ μιάς ἀνοικτῆς ρήξεως, ὅπως παρώτρυνον αὐτὸν οἱ πρόκριτοι καὶ τὰ ἄλλα ἀντιπολιτευόμενα τὸν Ὑψηλάντην στοιχεῖα. Μετέβη εἰς Βυτίαν, ὅπου ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ, τοῦ Καρατζᾶ καὶ τοῦ Νέγρη, ὡς καὶ ἀντιπροσώπων Στερεοελλαδιτῶν, οἱ ὅποιοι ἐπέστρεψαν ἐκ Τρικόρφων ἄπρακτοι, ἔλαβον τὴν ἀπόφασιν νὰ μεταβοῦν εἰς Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ νὰ ἀφιερωθοῦν ἐκεῖ εἰς τὴν καλὴν διεξαγωγὴν τοῦ Ἀγῶνος καὶ τὴν πολιτικὴν ὁργάνωσιν αὐτῆς μέχρι τῆς συγκλήσεως Ἐθνοσυνελεύσεως, πρὸς ψήφισιν πολιτεύματος ἀπάσης τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος¹.

1. Κατὰ τὸν Σπ. Τρικούπη (ἔ.ἀ., τ. Β', σ. 110) ὁ Ὑψηλάντης ἀντετάχθη εἰς τὴν μετάβασιν τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα πρὸς ὁργάνωσιν τῆς διοικήσεως, μεταφέρει δὲ καὶ τὴν ἀκόλουθον στιχομυθίαν: « αὐτὸς [ὁ Ὑψηλάντης] ἀπεστρέφετο καὶ τοὺς τέσσαρας τούτους ἄνδρας [Μαυροκορδάτον, Καντακουζηνόν, Καρατζᾶν, Νέγρη] ὡς δυσμενῶς πρὸς αὐτὸν διακειμένους καὶ ὡς ἐπιβουλευόντας ἢ ἀντελποῖτο ἐξουσίαν διὰ τοῦτο, ὅτε οἱ ρηθέντες πληρεξούσιοι [τῶν Στερεοελλαδιτῶν Ἐπίσκοπος Ταλαντίου καὶ Σακελλίων] εἶπον αὐτῷ « δὸς μας ἀρχηγὸν τὸν Μαυροκορδάτον », ἀπεκρίθη « δὲν συμφέρει — δὸς μας τὸν Καντακουζηνόν — οὐτ' αὐτὸς εἶναι καλὸς — ἀμὴ ὁ Καρατζᾶς — καὶ αὐτὸς εἶναι ὁμοίως των. — Ἄς ἔλθῃ ὁ Νέγρης — αὐτὸς εἶναι ὁ χειρότερος ὅλων ». Ἀλλ' ὁ Φιλήμων (ἔ.ἀ., τ. Δ', σ. 192 καὶ 457) διαψεύδει μετ' ἀγανακτῆσεως πάντα ταῦτα, ἰσχυριζόμενος ὅτι εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐπικαλουμένους « ἀνθρώπον ἄξιον νὰ διοργανίῃ πολιτικῶς αὐτάς καὶ νὰ προστατεύῃ εἰς τὴν διοίκησιν τῶν στρατευμάτων » συνέστησεν ἐκθύμως τὸν Μαυροκορδάτον, ἐφωδίασε μάλιστα τοῦτον καὶ διὰ πληρεξουσίων ἐγγράφων ὡς ἐκπρόσωπόν του. Πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἀναληθοῦς τῶν ὑπὸ τοῦ Τρικούπη δημοσιευμένων, ὁ Φιλήμων μνημονεύει ἐπιστολὴν τοῦ Ὑψηλάντου πρὸς τὸν Ράγκον καὶ πρὸς τοὺς προκρίτους τῶν Ἀθηνῶν χρονολογίας 26 Αὐγούστου, διὰ τῆς ὁποίας συνιστᾷ τὸν Μαυροκορδάτον « ὡς ἄνδρα εὐγενῆ, μόνον ἐπιτήδειον νὰ ὁργανίῃ τὰ πάντα » κ.λ.π. Ἡ πιθανωτέρα ἐκδοχὴ εἶναι ὅτι ὁ Μαυροκορδάτος μὲ τὴν συνήθη πολιτικὴν ἐπιτηδεότητά του καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ δώσῃ εἰς τὴν ἀποστολὴν του εἰς Στερεὰν Ἑλλάδα περισσότερον κύρος, ἔπεισε τὸν Ὑψηλάντην νὰ δώσῃ τὴν συγκατάθεσίν του καί, ἂν μὴ νὰ ἐγχειρίσῃ πληρεξούσια γράμματα, πάντως νὰ στείλῃ συστατικὰς ἐπιστολάς. Ἀλλ' ὀλίγον ἔπειτα, μετὰ τὴν συνάντησίν του μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ὑδρας καὶ ὅτε κατὰ τὴν μετάβασιν εἰς Βυτίαν συνεσχέφθη μετὰ τῶν προκρίτων τῆς Πελοποννήσου, τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῶν ταχθέντων μετ' αὐτοῦ Φαναριωτῶν, οἵτινες πάντες τὸν ἐξουσιοδότησαν διὰ τὴν πολιτικὴν ἡγεσίαν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ὁ Μαυροκορδάτος ἐτάχθη ἀναφανδὸν κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου, τὸν ὅποιον ἠγγόνησεν εἰς τὰς περαιτέρω ἐνεργείας του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

ΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ ΚΑΙ ΝΕΓΡΗΣ
ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΖΟΥΝ ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙΣ

Ἐλέχθη ἀνωτέρω ὅτι μετὰ τὴν ἄνευ ἀποτελέσματος συνάντησιν εἰς Τρίκορφα μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου, ὁ Μαυροκορδάτος, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ Καντακουζηνοῦ, κατηυθύνθη εἰς Βυτίαν, ὅπου ἀνέμενον αὐτὸν ὁ Καρατζᾶς καὶ ὁ Νέγρης. Προσῆλθον ἐπίσης ἐκεῖ καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Στερεοελλαδιτῶν Ἐπίσκοπος Ταλαντίου Νεόφυτος καὶ Σακελλίων, σφόδρα δυσηρεστημένοι κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου, διότι δὲν ἐπέτυχον τὴν ἀποστολὴν στρατιωτικῶν δυνάμεων ἐκ Πελοποννήσου πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἀγῶνος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Πράγματι, ἡ Στερεὰ Ἑλλὰς εὗρίσκετο ἐν πλήρει ἀναρχίᾳ. Λόγῳ πλήρους ἐλλείψεως ἐνιαίας τινὸς πολιτικῆς καὶ πολεμικῆς διοικήσεως, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν πολεμικῶν σωμάτων, κατὰ τὸ πλεῖστον παλαιοὶ καπεταναῖοι Κλεφτῶν καὶ Ἀρματολῶν ἀσκούντες ἐπιρροὴν εἰς τὰς περιοχάς, εἰς τὰς ὁποίας ἔδρων ἄλλοτε, ἤδη ἐμάχοντο μετὰ γενναιότητος καὶ αὐτοθυσίας ὑπὲρ ἐλευθερίας, ἀλλ' ὥς ἦσαν κατὰ τὸ παρελθὸν εἰθισμένοι εἰς αὐτοβούλους ἐνεργείας, συνειργάζοντο ἀπλῶς πρὸς διεξαγωγὴν κοινῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων ἐν πλήρει ἀνυπαρξίᾳ ἀνωτέρας κατευθυντικῆς καὶ συντονιστικῆς ἀρχῆς. Ἡ ἔλλειψις αὕτη ἦτο περισσότερον αἰσθητὴ ὥς πρὸς τὴν διοίκησιν, λόγῳ ἀνυπαρξίας καὶ ἱχνους πολιτικῆς διοικήσεως. Κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τῆς ἐπαναστάσεως αἱ διάφοροι περιοχαί, ἰδίως αἱ πόλεις, διακοῦντο εἴτε κατὰ παλαιὰ ἥθη καὶ ἔθιμα ὑπὸ τῶν ἄλλοτε προκρίτων, εἴτε ὑπὸ προχειροποιήτων συμβουλίων, ἐκδιδόντων ἐκάστοτε προχείρους διαταγὰς διὰ τὴν εὐταξίαν, τὴν στρατολογίαν καὶ τὴν συγκέντρωσιν ἐφοδίων χάριν τῶν ἀγωνιστῶν. Οὕτω κοινὴ ἦτο ἡ ἐπιθυμία τῶν κατοίκων τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος πρὸς προσωρινὴν — μέχρῃ συγκλήσεως Ἐθνικῆς συνέλευσεως, ἡ ὁποία θὰ ἐψήφιζε τὸ κοινὸν πολίτευμα τῆς ἐλευτέρας Ἑλλάδος — πολιτικὴν ὀργάνωσιν τοῦ ἐλευθέρου Ἑλληνικοῦ λαοῦ τῶν περιφερειῶν αὐτῶν. Ἰδιαίτερος οἱ Αἰτωλοακαρνανεὺς ἐπόθουν τὴν ἀνάδειξιν ἐνὸς καὶ μόνου ἀρχηγοῦ, ἱκανοῦ ὄχι μόνον νὰ δώσῃ εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα προσωρινούς θεσμοὺς ἐνιαίας διοικήσεως, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀναλάβῃ εἰς χεῖράς του τὴν ἐνιαίαν ταύτην διοίκησιν, κατευθύνοντος συγχρόνως τὰ τῆς ἐνιαίας διεξαγωγῆς τοῦ ἀγῶνος. Τὸ πρόσωπον τοῦτο θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ξένον πρὸς τὰς οἰκογενεῖας τοπικῆς ἐπιρροῆς

διὰ τὰ μὴ σημειωθούσιν ἀντιζηλῖαι καὶ ὑπονομεύσεις, ἀλλὰ φέρον ὄνομα κύρους καὶ ἔγνωσμένων ἱκανοτήτων πρὸς ἐπιβολὴν εἰς πάντας. Τοιαύτη προσωπικότης συγκεντρώνουσα τὰς προϋποθέσεις αὐτὰς δὲν ἐφαίνετο νὰ ὑπάρχῃ ἄλλῃ πλὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, ὁ ὁποῖος, πέραν τοῦ ἡγεμονικοῦ του ὀνόματος, ἔχαιρεν ἥδη φήμης πολυμαθοῦς καὶ ἱκανοῦ ἀνδρός, ἔτι πλέον εἶχε καταστῆ δημοφιλὴς εἰς τὸ Μεσολόγγι, λόγῳ τῆς ἐκεῖ ἀποβιβάσεώς του μετὰ πολεμικῶν ἐφοδίων. Δύο ἀπεσταλμένοι τῶν Ἀκαρνανῶν, ὁ Γεώργιος Πραΐδης καὶ ὁ Χρῆστος Κωλέττης εὐρίσκοντο ἤδη καθ' ὁδὸν διὰ τὴν Πελοπόννησον, ὅπως συναντήσουν τὸν Μαυροκορδάτον καὶ προσκαλέσουν αὐτὸν νὰ μεταβῇ ἐκεῖ ἀμέσως διὰ τὰ ἀναλάβῃ τὴν πολιτικὴν ὁργάνωσιν.

Ἐν μέσῳ τῶν εὐνοϊκῶν αὐτῶν περιστάσεων εὐρεθεὶς εἰς τὴν Βυτίαν ὁ Μαυροκορδάτος, δὲν ἐδίστασε νὰ ρίψῃ εἰς τὴν λήθην τὴν ἐντολήν, τὴν ὁποίαν εἶχε λάβει παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου νὰ μεταβῇ εἰς Στερεὰν Ἑλλάδα ὡς ἐκπρόσωπος τούτου διὰ τὰ προβῇ εἰς ὁργάνωσιν τῶν περιφερειῶν αὐτῶν κατ' ἐξουσιοδότησίν του μὲ βασικὰς ἀρχὰς τὸν συνταχθέντα εἰς Τρίκορφα χάριν τῆς Πελοποννήσου ὁργανισμόν. Εἶναι πιθανὸν ὅτι πρὸς τὴν αὐτοτελῆ αὐτὴν δρᾶσιν ἐξωθήθη ὑπὸ τοῦ Νέγρη καὶ τοῦ Καρατζᾶ, οἱ ὁποῖοι ἀμφοτέρω ἐμίσουν καὶ ὑπέσκαπτον τὸν Ὑψηλάντην, χαρακτηρίζοντες αὐτὸν « πηρεξοῦσιον τοῦ μηδενὸς καὶ ἐκπρόσωπον ἀνυπάρχτου ἀρχῆς ». Ἄλλ' εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ ὁποῖος εἶχε τὸ χάρισμα νὰ συλλαμβάνῃ τὰς πραγματικότητας μετὰ καιροσκοπικῆς δεινότητος, δὲν θὰ ἐχρειάσθῃ πολὺ διὰ τὰ ἀντιληφθῇ ὅτι ἦτο καιρὸς νὰ προβάλλῃ ἑαυτὸν εἰς τὸ Πανελλήνιον καὶ νὰ δρᾷ δι' ἴδιον λογαριασμόν¹.

Οὕτω, οἱ εἰς Βυτίαν συνελθόντες ἀπεφάσισαν νὰ ἀναλάβουν τὴν πολιτικὴν ὁργάνωσιν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τὴν κατὰ τὰ καθιερούμενα συστήματα ἡγεσίαν ταύτης, ὅπως αὐτοτελεῶς καὶ ἄνευ ἀναγνωρίσεως εἰς τὸν

1. Κατὰ τὸν Ἱ. Φιλήμονα (ἔ.ἀ., τ. Δ', σ. 329 κ.ε.) ὁ Μαυροκορδάτος ἐνισχύθη εἰς τὴν ἀνεξάρτητον αὐτὴν πορείαν του ὑπὸ τοῦ ἐν Πίξῃ διαμένοντος πρῶην Οὐγγυροβλαχίας Ἰγνατίου, ἐκκλησιαστικῆς προσωπικότητος μεγάλῃς ἐπιρροῆς καὶ λίαν ἀρεστῆς εἰς τοὺς Ρώσους. Ἐγράφε δὲ πρὸς αὐτὸν ὑπ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Πολυχρονιάδης, στενῶς συνδεδεμένος μετὰ τοῦ Ἰγνατίου ἐν Πίξῃ καὶ τοῦ Κοραῖ ἐν Παριείοις, τοῦ τελευταίου τούτου βάλλοντος ἤδη κατὰ τῶν « ἐπιδραμόντων εἰς Ἑλλάδα αὐτοχειροτονημένων πριγκήπων ». Ἄλλ' ἐγράφη ὅτι ὁ Μαυροκορδάτος δὲν εἶχεν ἀνάγκην παρωθήσεων ἐπὶ θεμάτων ἀναφερομένων εἰς τὴν ἐπιδίωξιν τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας τῶν Ἑλλήνων, μᾶλλον δ' ἐξεμεταλλεύετο ὁ ἴδιος ἐπιτηδεύων τὰς κατὰ τῶν ἀντιζήλων του ἀντιπαθείας τοῦ Κοραῖ καὶ τοῦ Ἰγνατίου. Ἀληθὲς εἶναι ὅτι ὁ Πολυχρονιάδης ὥθει τὸν Μαυροκορδάτον πρὸς προσκλήσιν εἰς Ἑλλάδα τοῦ Ἰγνατίου, ὡς καὶ τοῦ ἐπίσης ἐν Πίξῃ διαμένοντος πριγκίπου Καρατζᾶ, πατρός του μεταβαίνοντος εἰς Ἑλλάδα. Ἄλλ' εἶναι ἐξ ἴσου ἀληθὲς ὅτι ὁ μὲν Ἰγνάτιος ἠρνήθη κατηγορηματικῶς τὰς ἐπανελημμένους γενομένας εἰς αὐτὸν προσκλήσεις νὰ ἔλθῃ εἰς

Ἐψηλάντην οὐδενὸς δικαιώματος κηδεμονίας ἢ ἄλλης τινὸς ἀναμείξεως, ἀγνοουμένου δὲ ἐντελῶς τοῦ ὑπ' αὐτοῦ προταθέντος εἰς Τρίκορφα Ὁργανισμοῦ. Ἀλλ' ὁ ἐμπνευστὴς καὶ κύριος χειριστὴς πάντων Μαυροκορδάτος ἐπροχώρησεν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφάσεων μετὰ μεγάλῃς συνέσεως καὶ πολλῶν προφυλάξεων, καθ' ὅσον ὁ Ἐψηλάντης ἔχαιρεν ἀκόμη μεγάλῃς ἐπιρροῆς εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα καὶ δὲν συνέφερε νὰ διακηρυχθῇ ἀναφανδὸν ἢ μετ' αὐτοῦ ρῆξις. Τὴν 25 Αὐγούστου 1821 ἐξαπελύθη ἐκ Βυτίνης ἐγκύκλιος φέρουσα τὰς ὑπογραφὰς τῶν « πατριωτῶν καὶ ἀδελφῶν » Ἀλ. Μαυροκορδάτου, τοῦ Κ. Καρατζᾶ καὶ τοῦ Θ. Νέγρη, ἀπευθυνομένη πρὸς τοὺς « φιλάτους συμπατριώτας » ἐκάστης ἐπαρχίας τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Διὰ ταύτης ἀνηγγέλλετο εἰς τοὺς κατοίκους ἐκάστης ἐπαρχίας ὅτι προσεκλήθησαν « ὑπὸ διαφόρων τῆς Ἑλλάδος ἐπαρχιῶν » νὰ ἀναλάβουν εἰς χεῖράς των « τὴν φροντίδα τῶν πραγμάτων », ὥστε νὰ διεξαχθῇ καλῶς ὁ ἀγὼν κατὰ τοῦ τυράννου καὶ νὰ κερδήσῃ ἡ πατρίς τὴν ἀνεξαρτησίαν της. Μόνον ἡ ἔνωσις καὶ ὁ ἀδολος πατριωτισμὸς θὰ ὠδήγουν εἰς εὐτυχὲς πέρας τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας διὰ τῆς θεραπείας τῶν ἐπικειμένων χρεῶν, « πρῶγμα δυσκατόρθωτον ἄνευ κοινῆς τῶν ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν συμφωνίας καὶ συνεργείας ». Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς προτείνεται εἰς ἐκάστην ἐπαρχίαν νὰ συμφωνήσῃ καὶ αὕτη εἰς τὴν ὑπὸ τῶν ἄλλων γενομένην πρόσκλησίν των ἐλευθέρως « καθὼς ἀνήκει εἰς Ἑλληνας » καὶ νὰ παραδεχθῇ τούτους « κατὰ τὸν ὅποιον τρόπον παρεδέχθησαν καὶ αἱ ἄλλαι ἐπαρχίαι τῆς Ἑλλάδος ». Ὑπὸ τὰς προϋποθέσεις ταύτας ἐπρότεινον « νὰ συνέλθῃ ὁ ἱερὸς Κλῆρος, οἱ στρατιῶται τῆς πατρίδος σας, οἱ προχορηματίσαντες καὶ οἱ παρόντες προεστώτες καὶ οἱ γνωστοὶ πεπαιδευμένοι αὐτῆς », διὰ νὰ ἐκλέξουν μεταξὺ των « δύο ἀνθρώπους τιμίους καὶ εἰδήμονας τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τῆς ἐπαρχίας », οἱ ὅποιοι θὰ ἐστέλλοντο ἐφωδιασμένοι μὲ πληρεξούσια γράμματα νὰ μετᾶσχουν εἰς τὴν γενικὴν συνέλευσιν τῶν ἐπαρχιῶν (εἰς Σάλωνα ἢ Μεσολόγγιον). Κατὰ τὴν συνέλευσιν αὐτὴν θὰ ἐγνωστοποιούντο αἱ κατεπεύγουσαι χρεῖαι καὶ θὰ ἔλαμ-

τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ ἀναμειχθῇ ἐνεργῶς εἰς τὴν ἡγεσίαν τῆς ἐπαναστάσεως, ὁ δὲ Καρατζᾶς, παρὰ τὰς προσπάθειάς τοῦ υἱοῦ του, οὐδέποτε ἐκίνησεν ἐν Ἑλλάδι σοβαρῶς τὴν προσοχὴν πρὸς πρόσκλησίν του δι' ἡγεμονίαν. Ἐξ ἄλλου, εἰς σχετικὴν πρότασιν τοῦ Μαυροκορδάτου νὰ προσκληθῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Ἰγνάτιος καὶ ὁ Καρατζᾶς (πιθανῶς πρὸς εὐχερεστέραν ἐξουδετέρωσιν τοῦ Ἐψηλάντου), ὁ Ἐψηλάντης ἀπήντησε λίαν προσφῶς « εἶναι περιττὴ ἡ πρόσκλησις εἰς Ἑλληνας, οἵτινες χρεωστώσιν αὐτομητίως νὰ προσφέρωσι τὰς ὑπηρεσίας καὶ βοηθείας των εἰς τὴν Ἑλλάδα ». Ὁρθῶς πάντως γράφει ὁ Φιλῆμων (ἑ.ἀ.) ὅτι « ὁ Μαυροκορδάτος ἤρξατο ἐργάζεσθαι ὑπὲρ ἑαυτοῦ, τοὺς μὲν ἐν Πείσαις δύο γέροντας [Ἰγνάτιον καὶ Καρατζᾶν] οἰκονομῶν, τὸν δὲ Κωνσταντῖνον Καρατσᾶν [ἐν Ἑλλάδι υἱόν του] παίζων ἐπὶ τοὺς δακτύλους καὶ μόνον τὸν Νέγρην ἔχων συνεργὸν κατὰ πάντα ». Πρέπει νὰ ὑπομνησθῇ ὅτι ὁ Ἀλ. Μαυροκορδάτος εἶχε χρηματίσει ἀρχῶν μέγας Ποστέλνικος τοῦ Ἰωάννου Καρατζᾶ, ὅτε οὗτος ἦτο ἡγεμὼν ἐν Βλαχίᾳ.

βάνοντο ἀποφάσεις κατόπιν κοινῶν συσκέψεων περὶ θεραπείας τῶν κακῶς ἔχοντων. Ὡς ἡμέρα συνόδου τῆς συνελεύσεως ὥριζετο ἀρχικῶς ἡ 14 Σεπτεμβρίου, ἀλλ' ἐν συνεχείᾳ ἀνεβλήθη αὕτη διὰ τὸν Ὀκτώβριον¹.

Ἡ ἐγκυκλὶς αὕτη ἦτο συντεταγμένη μετὰ πολλῆς τέχνης. Εἰς ἐκάστην ἐπαρχίαν προεβάλλετο πρὸ παντὸς ἄλλου ἡ ἀνάγκη, ὅπως καὶ αὕτη συνταχθῇ μετὰ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν πρὸς ἐνιαίαν διοίκησιν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν των. Ἀνεφέρετο περισσότερον εἰς τὴν εἰς αὐτοὺς ἀνάθεσιν τῆς ἀνωτάτης ἐξουσίας κατ' ἐγκρίσιν τῶν λαῶν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἀλλὰ δὲν ἐγίνετο σαφὲς λόγος περὶ συστάσεως τοπικῆς ἀρχῆς βάσει ψηφίζομένου διὰ τῆς συνελεύσεως Ὁργανισμοῦ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ προκαταρκτικὰς συζητήσεις, ἴσως καὶ διχογνωμίας. Ἐπὶ πλεόν, οὐδεὶς ἐγίνετο λόγος περὶ Ὑψηλάντου καὶ ἐξουσιοδοτήσεως ἐκ μέρους τούτου, εἰς τρόπον ὥστε δὲν ἐδημιουργεῖτο θέμα δυνάμενον νὰ προκαλέσῃ ἀντιδράσεις, ἀλλὰ καὶ ἀφίνετο ἐμμέσως νὰ ὑπονοηθῇ ἡ πλήρης αὐτοτέλεια τῶν ἐνεργειῶν των καὶ ἡ ἐπιδίωξις μιᾶς ἀρχῆς πηγαζούσης μόνον ἐκ τῆς θελήσεως τοῦ λαοῦ τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν.

Μετὰ τὴν διασπορὰν τῆς ἐγκυκλίου αὐτῆς ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ Νέγρης καὶ ὁ Καρατζᾶς μετέβησαν ἐκ Βυτίνης διὰ Καλαβρύτων εἰς Ἀμφισσαν, ἐκεῖθεν δὲ εἰς Μεσολόγγιον. Ἐκεῖ ἔλαβον τὴν ἀπόφασιν, ὅπως διαιρέσουν τὴν Στερεάν Ἑλλάδα εἰς δύο τμήματα, τὴν Δυτικὴν Χέρσον Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Χέρσον Ἑλλάδα. Καὶ τοῦ μὲν πρώτου τμήματος τὴν ὁργάνωσιν θὰ ἀνελάμβανε ὁ Μαυροκορδάτος, ἔχων ὡς ἔδραν τὸ Μεσολόγγιον, τοῦ δὲ δευτέρου ὁ Νέγρης, ἐδρεύων εἰς Ἀμφισσαν. Ἐκ τῶν δύο ἄλλων παραγκωνισθέντων καὶ φιλοδοξούντων εἰς μάτην ἀρχηγίαν « πριγκήπων », τοῦ Καντακουζηνοῦ καὶ τοῦ Καρατζᾶ, ὁ μὲν πρῶτος, δυσηρεστημένος διὰ τὸ ναναίγιον τῶν φιλοδοξιῶν του τόσον εἰς Πελοπόννησον, ὅσον καὶ εἰς τὴν Στερεάν, ἐγκατέλειπε τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα, μὴ δεχθεὶς νὰ μεταβῇ εἰς Κρήτην, ὡς ἐπροτάθη εἰς αὐτόν, ὁ δὲ δεύτερος ἐστράφη ἐπὶ τινα χρόνον πρὸς συμμετοχὴν εἰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, συνεχίζων ἐν Πελοποννήσῳ τὰς κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου διαβολὰς του. Πάντως, ἡ διαίρεσις τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος

1. Κατὰ τὸν Σ π η λ ι ἰ ἄ δ η ν (ἐ.ἀ., τ. Α', σ. 232) εἰς τὴν Βυτίαν συνεσκέφθησαν καὶ συναπεφάσισαν τὰ τῆς συγκλήσεως Συνελεύσεως εἰς Στερεάν Ἑλλάδα μετὰ τοῦ Μαυροκορδάτου, τοῦ Καρατζᾶ καὶ τοῦ Νέγρη ὁ Ταλαντίου Νεόφυτος, ὁ Δρόσος Μανσόλας, ὁ Ἰω. Σκανδαλίδης, ὁ Ἀλ. Ἀξιώτης καὶ ὁ διδάσκαλος Γρηγ. Κωνσταντᾶς. Πάντως τὸ γραφόμενον ὅτι καὶ οὗτοι ὑπέγραψαν τὴν προκήρυξιν περὶ συγκλήσεως τῆς Συνελεύσεως δὲν φαίνεται ἀκριβές, διότι εἰς τὰς διασωθείσας ἐγκυκλίους ἐκ Βυτίνης δὲν ἀνευρίσκονται αἱ ὑπογραφαὶ των. Κατὰ τὸν Κ ο ν τ ἰ ἄ κ η ν (ἐ.ἀ., σ. 41) ὁ Μαυροκορδάτος συνηντήθη εἰς Βυτίαν μετὰ Πελοποννησίων προυχόντων, ὅτε δὲ διεπίστωσε τὰς δυσσεβαστείας των ἐναντίον τοῦ Ὑψηλάντου, ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος των.

εἰς δύο τμήματα, ὅσον καὶ ἂν ἐξυπηρέτει τὰς προσωπικὰς φιλοδοξίας τῶν δύο φιλοδόξων Φαναριωτῶν, προβαλλόντων πλέον ἑαυτοὺς ὥς ἡγετῶν τοῦ ἀγωνιζομένου Ἑλληνισμοῦ, ἐφαίνετο ἀνταποκρινομένη πρὸς τὰς δημιουργηθείσας ἐκ τοῦ Ἀγῶνος πραγματικότητος. Αἱ διαφοροὶ περιοχαὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἦσαν λίαν ἀπομεμακρυσμένα καὶ δυσκόλως ἢ οὐδόλως ἐπικοινωνόνουν λόγῳ τῆς διεισδύσεως τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων καὶ τῶν παρεμβαλλομένων εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων φρουριῶν, ἡ δὲ ἐνιαία διοικήσις καθίστατο δυσχερὴς, ἂν μὴ ἀδύνατος. Ἐπὶ πλέον, ὁ Μαυροκορδάτος, ἀπολαύων μεγάλης ἐπιρροῆς κυρίως εἰς Αἰτωλοακαρνανίαν, ἐπεθύμει νὰ ἐγκαθιδρυθῇ ἐκεῖ πρὸς ἀνάπτυξιν δραστηριότητος ἐκεῖθεν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα, χωρὶς νὰ διακινδυνεύσῃ τὴν ἐπιρροήν του ταύτην διὰ τῆς ἀσκήσεως ἀμέσου ἐξουσίας εἰς ἄλλας περιοχάς, εἰς μερικὰς μάλιστα τῶν ὁποίων ὁ Ὑψηλάντης διετήρει ἀκόμῃ μεγάλην τοπικὴν ἐπιρροήν. Ἐξ ἄλλου, εἰς τὸν γεωγραφικὸν ὅρον Δυτικῆς Χέρσου καὶ Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος, ἐδόθη μία εὐρεῖα ἔννοια, εἰς τρόπον ὥστε περιελήφθησαν εἰς αὐτὰς περιοχαὶ τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας μέχρι Μακεδονίας.

2. ΑΝΤΙΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ ΚΑΙ ΦΑΝΕΡΑ ΕΧΘΡΑ

Αἱ αὐτόβουλοι αὐτὰ ἐνέργειαι τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Νέγρη πρὸς ἀνεξάρτητον σύγκλησιν συνελεύσεων ἐν Στερεᾷ Ἑλλάδι διὰ τὴν καθιέρωσιν τοπικῶν πολιτικῶν ἐξουσιῶν ἄνευ οὐδεμιᾶς συναρτήσεως μετὰ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ, ἀπετέλεσαν καίριον πλῆγμα κατὰ τῶν ἀξιώσεων τοῦ Ὑψηλάντου, ὡς γενικοῦ ἀρχιστρατήγου καὶ πληρεξουσίου τῆς Ἀνωτάτης Ἀρχῆς, θὰ ἐλέγομεν τὴν βολὴν κατὰ τῆς βαλλομένης πανταχόθεν καὶ φθινούσης ἐξουσίας του ἐπὶ τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος. Ἐνίσχυον δὲ εἰς τὰς ἐνεργείας τῶν ταύτας τὸν Μαυροκορδάτον καὶ τὸν Νέγρη οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου, ἀποβλέποντες εἰς τὴν καθολικὴν ἐξασθένεισιν τοῦ Ὑψηλάντου, δεδομένου ὅτι ἡ καθιέρωσις αὐτοτελῶν τοπικῶν ἀρχῶν ἐν Στερεᾷ Ἑλλάδι ἐνίσχυε τὰς ἀξιώσεις τῶν αὐτοτελοῦς ἐξουσίας καὶ ἐν Πελοποννήσῳ.

Εὐθὺς ὡς ἔλαβε γνῶσιν τῶν τεκταινομένων, ὁ Ὑψηλάντης κατελήφθη ὑπὸ σφοδρᾶς ἀγανακτικῆς καὶ ἀντέδρασεν ἐνεργῶς, ἐξαπολύσας καὶ αὐτὸς ἐγκυκλίους, διὰ τῶν ὁποίων ἀπεδοκίμαζε τὰς αὐτοβούλους καὶ ἀντικειμένας πρὸς τὴν ιδιότητα τοῦ ἐξουσιοδοτουμένου παρ' αὐτοῦ ἐνεργείας τοῦ Μαυροκορδάτου. Ἐξ ἄλλου, οἱ πρόκριτοι πόλεων τινων τῆς Στερεᾶς, ἰδίως τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ἀμφίσσης καὶ τῶν Θηβῶν, προσκείμενοι πρὸς τὸν Ὑψηλάντην, ἐξήτουν παρ' αὐτοῦ ὁδηγίας περὶ τοῦ πρακτέου. Ὁ Ὑψηλάντης ἔσπευσε νὰ ἀποκηρύξῃ τὰς ἐνεργείας τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Νέγρη, τὰς ὁποίας ἐξαρακτῆριζε παρὰ νόμους καὶ «σχισματικὰς». Εἰς διασωθεῖσαν ἐπιστολὴν

του πρὸς τοὺς ἐφόρους καὶ προκρίτους τῶν Ἀθηνῶν γράφει ὅτι αὐτὸς ἀπέστειλε τὸν Μαυροκορδάτον διὰ νὰ ὀργανώσῃ καὶ νὰ διευθύνῃ τὴν διοίκησιν κατὰ τὰς ἐντολάς του καὶ συμφώνως πρὸς τὸν ὑπ' αὐτοῦ συνταχθέντα ὀργανισμόν καὶ ὅχι νὰ συγκαλῇ αὐτοβούλως ὥς ἀνεξάρτητος ἀρχηγὸς γενικὰς συνελεύσεις. « Ποία — γράφει — κοινὴ ὠφέλεια ἢ ποία εἰρήνη ἢ ὁμόνοια καὶ εὐταξία προέρχεται εἰς τοιαύτας μάλιστα ἐθνικὰς περιστάσεις, ὅταν καθεὶς προβάλλῃ τὸν ἑαυτὸν του ἀρχηγὸν ἀνεξάρτητον καὶ διοικητὴν τῶν πραγμάτων; ». Ἀποκηρύσσει « τὰ αὐτόγνωμα κινήματα τῶν αὐτοκλήτων ἀρχηγῶν ». Μόνον τὸ πολιτικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον προέβαλεν ὁ ὕδιος, ἦτο « θεμελιωμένον εἰς τὴν δικαιοσύνην », προβλέπον καὶ ἐθνικὴν βουλὴν, διὰ νὰ κρίνῃ τὰ γενικὰ συμφέροντα τοῦ Ἑθνους. Τοῦ συστήματος τούτου τὴν ἐφαρμογὴν συνίστα διὰ τὴν Ἀττικὴν, ὡς καὶ διὰ τὰς λοιπὰς ἐπαρχίας τῆς Στερεᾶς, μέχρι συγκλήσεως ἐθνικῆς συνελεύσεως¹.

Πάντως ὁ Μαυροκορδάτος ἐξουδετέρωσε ταχέως πᾶσαν ἀντίδρασιν κατὰ τῶν σχεδίων καὶ ἐνεργειῶν του μὲ τὴν συνήθη ἀσυναγώνιστον τέχνην ἀναπτύξεως ἐντόνου πολιτικῆς δραστηριότητος. Ἐξεμεταλλεύθη ἐν πρώτοις τὸ γεγονός ὅτι ὁ Ὑψηλάντης δὲν ἀπέστειλε στρατιωτικὰς ἐκ Πελοποννήσου βοηθείας πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν μαχομένων ἀπεγνωσμένως κατὰ τῶν εἰσβαλόντων εἰς Στερεὰν τουρκικῶν δυνάμεων, οἱ δὲ μεταβάντες ἐπὶ τοῦτο Στερεοελλαδίται ἀντιπρόσωποι εἶχον ἐπιστρέφει ἄπρακτοι. Ἐπειτα διέσπειρε τό, ἄγνωστον εἰσέτι ἀνὰ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, γεγονός τῆς συντριβῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν καὶ τὴν ἀνυπαρξίαν « Ἀνωτάτης Ἀρχῆς », τῆς ὁποίας προέβαλεν ἑαυτὸν ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ὡς πληρεξούσιον. Τέλος ἐξεμεταλλεύθη ἐπιτηδεῖως τὴν ἐπείγουσαν ἀνάγκην πολιτικῆς ὀργανώσεως τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἔργον τὸ ὁποῖον μόνον αὐτὸς καὶ τὰ συνοδεύοντα αὐτὸν πρόσωπα ἐφαίνοντο ἱκανὰ νὰ ἐπιτελέσουν.

Τελικῶς, οἱ κατὰ τὰς ἐγκυκλίους τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Νέγρη

1. Βλ. Φιλήμονος, ἑ.ἀ., τ. Δ', σ. 332 καὶ 344. Κατὰ τὸν Φιλήμονα ἡ ἐκ τῆς αἰτίας αὐτῆς διάστασις μεταξὺ Μαυροκορδάτου καὶ Ὑψηλάντου ἐξετράχυνε τὰς σχέσεις των καὶ ὠδήγησεν εἰς ἀνταλλαγὴν βαρυτάτων χαρακτηρισμῶν. Οὕτω, ὅτε οἱ πρόκριτοι Ἀμφίσσης καὶ Θηβῶν ἀπηυθύνθησαν πρὸς τὸν πλησίον τοῦ Ὑψηλάντου εὐρισκόμενον Γ. Ἀντωνόπουλον διὰ νὰ πληροφορηθοῦν τί ἰδέαν εἶχεν ὁ Ὑψηλάντης περὶ Μαυροκορδάτου καὶ Νέγρη, ὁ Ἀντωνόπουλος ἀπεκρίθη « νὰ μὴ δώσουν πίστιν εἰς τινὰς ἀπάτεώνας ». Ἐξω φρενῶν ὁ Μαυροκορδάτος ἔγραψε πρὸς τὸν Ὑψηλάντην « ἀπάτεῳνες εἶναι ὅσοι ἐψεύσθησαν » καὶ ἡ Ἑλλὰς δὲν ἤκουσεν ἀκόμη παρὰ ἀληθείας ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Μαυροκορδάτου ». Καὶ ὁ Ὑψηλάντης ἀνταπῆντησεν ὅτι ὁ Ἀντωνόπουλος ἔχαρακτήρισεν ὡς ἀπάτεῳνας « ἐκείνους περὶ τῶν ὁποίων ἤκουσεν ὅτι διασπείρουσι λόγους σκανδαλώδεις ». Κατὰ τὸν Φιλήμονα, ὁ Ἐπίσκοπος Ταλαντίου Νεόφυτος, ὅστις εἶχε συνταχθῇ μετὰ τοῦ Νέγρη, ἀπέκρυψε τὰς πρὸς τὰς ἐπαρχίας ἐπιστολάς τοῦ Ὑψηλάντου « ἵνα μὴ ἀνακαλυφθῇ ἡ ἀντίφασις τῆς προκηρύξεως τῆς Βυτίνης καὶ προδοθῇ ἡ ἀπάτη ».

ἐκλεγέντες πληρεξούσιοι τῆς Δυτικῆς καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος συνεκρότησαν συνελεύσεις, οἱ μὲν εἰς Μεσολόγγιον μεταξὺ τῆς 4ης καὶ 9ης Νοεμβρίου, οἱ δὲ εἰς Ἀμφισσαν μεταξὺ τῆς 15ης καὶ 20ης Νοεμβρίου 1821. Ὡς ἦτο ἐπόμενον, Πρόεδρος τῆς ἐν Μεσολογγίῳ συγκληθείσης συνελεύσεως τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ἐξελέγη ὁ Ἀλ. Μαυροκορδάτος, τῆς δὲ Ἀνατολικῆς ἐν Ἀμφίσσῃ ὁ Θ. Νέγρης. Ἀμφότεραι ἐψήφισαν ἐν εἴδει προσωρινῶν τοπικῆς ἰσχύος πολιτευμάτων ὀργανισμούς, οἱ ὅποιοι ἄνευ ἀμφιβολίας εἶχον ἤδη παρασκευασθῇ ὑπὸ τῶν δύο πρωταγωνιστῶν. Διότι οὔτε ἡ ἐξαήμερος διάρκεια τῶν ἐργασιῶν ἀμφοτέρων θὰ ἤρκει πρὸς προτάσεις καὶ ἐπεξεργασίας πολιτειακῶν κειμένων, οὔτε τὰ συγκροτηθέντα αὐτὰ προχείρως σώματα ἐκ καπεταναίων καὶ προκρίτων, σχεδὸν πάντων στερουμένων οἰασδῆποτε πολιτικῆς παιδείσεως, θὰ ἦσαν ἱκανὰ πρὸς συνταγματολογικὰς συζητήσεις. Πάντως, ὁ ὑπὸ τοῦ Μαυροκορδάτου συνταχθεὶς καὶ ψηφισθεὶς ἐν Μεσολογγίῳ Ὄργανισμὸς τῆς Δυτικῆς Χέρσου Ἑλλάδος διαφέρει βασικῶς τοῦ ὑπὸ τοῦ Νέγρη συνταχθέντος καὶ ψηφισθέντος εἰς τὴν Ἀμφισσαν Ὄργανισμοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος. Διὰ τοῦτο κρίνομεν ἀπαραίτητον νὰ ἐξετάσωμεν τοὺς δύο τοὺτους ὀργανισμοὺς κεχωρισμένως¹.

3. Ο ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΧΕΡΣΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ προτασσομένη τοῦ Ὄργανισμοῦ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος διακήρυξις, χρονολογουμένη τὴν 4 Νοεμβρίου 1821 καὶ ὑπογραφομένη ὑπὸ τῶν πληρεξουσίων, ἔργον δὲ καὶ αὕτη ἄνευ ἀμφιβολίας τοῦ Μαυροκορδάτου, ἀφοῦ στιγματίζει, ὡς συνήθως, τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων, ἥτις ἠνάγκασε τοὺς Ἕλληνας νὰ λάβουν τὰ ὅπλα διὰ τὴν ἐλευθερίαν των, ὑπογραμμίζει τὴν ἐπικρατοῦσαν ἕως τότε ἀναρχίαν ἐξ αἰτίας ἐλλείψεως Νόμων καὶ τακτικῆς διοικήσεως. Ἡδὴ οἱ κάτοικοι τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν «ἐλευθερώσαντες τὴν

1. Εἰς ἐπιστολὴν τὴν ὁποίαν ὁ Μαυροκορδάτος ἀπηύθυνε τὴν 6 Σεπτ. 1821 ἐκ Σαλῶνων πρὸς τὸν Γ. Κουντιουρίω τὴν (Ἀρχ. Λ. καὶ Γ. Κουντ., τ. Α', σ. 27) δικαιολογεῖ ἐκτενῶς τὴν ἐκ Πελοποννήσου ἀναχώρησίν του καὶ τὴν ληφθεῖσαν μετὰ τοῦ Καρατζᾶ, Καντακουζηνοῦ καὶ Νέγρη ἀπόφασιν νὰ συγκαλέσουν συνέλευσιν εἰς Στερεὰν Ἑλλάδα. Μὴ ἐλπίζοντες πλέον μεγάλα πράγματα ἀπὸ τὴν συνέλευσιν τῆς Ζαράκωβας, ἀπεφάσισαν νὰ ὑπηρετήσουν τὴν πατρίδα εἰς τὴν Ρούμελην καὶ νὰ περιμένουν ἐκεῖ ἂν μὲν οἱ Πελοποννήσιοι ἀποφασίσουν νὰ συγκροτηθῇ Ἐθνικὴ Βουλὴ νὰ μεταβοῦν καὶ αὐτοὶ μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ρούμελης, ἄλλως «νὰ μείνωμεν εἰς τὴν Ρούμελην καὶ νὰ ὀργανίσωμεν ὅ,τι δὲν ἡμπόρεσε νὰ συστηθῇ εἰς τὴν Πελοπόννησον». Ἐκ τῆς τελευταίας αὐτῆς φράσεως, διαφαίνεται ἡ πρόθεσις τοῦ Μαυροκορδάτου νὰ συγκαλέσῃ γενικὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, ἂν οἱ Πελοποννήσιοι λόγῳ τῶν διχονοιῶν των δὲν κατέλθουν εἰς τοιαύτην ἀπόφασιν, θὰ ἐξῇ- τει δὲ νὰ μεταβοῦν ἐκεῖ καὶ ἀντιπρόσωποι τῶν νήσων καὶ τῆς Πελοποννήσου.

πατρίδα τῶν ἔδειξαν σταθερὰν τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ εἰσαχθῇ Διοίκησις φρόνιμος ὑπὸ τὴν ὁποίαν νὰ ἴδωσι τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν ἀπὸ τὰ πολυχρόνια δεινὰ τῶν ». Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συνελθόντες εἰς Μεσολόγγιον συνεκρότησαν συνέλευσιν μὲ τὴν πληρεξουσιότητα « νὰ συστήσωσι Διοικήσιν ἀνάλογον εἰς τὰς χρεῖας τῶν, καὶ προπαρασκευαστικὴν τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς μελούσης τῶν εὐτυχίας »¹. Διὰ τοῦ πρώτου ἐκ τῶν ἀκολουθούντων τριῶν ψηφισμάτων ὀνομάζεται Πρόεδρος τῆς συνελεύσεως « ὁ ἐκλαμπρότατος Πρίγκηψ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδαῦτος », διὰ τοῦ δευτέρου ὀνομάζεται « μυστικὸς τοῦ συνεδρίου » (εἶδος ἀρχιγραμματέως) ὁ Νικόλαος Λουριώτης καὶ διὰ τοῦ τρίτου ἀποφασίζεται ἡ κατὰ τὸν ἀκολουθοῦντα ὀργανισμὸν σύστασις τῆς προσωρινῆς Διοικήσεως, τῆς ὁποίας ἡ ἰσχὺς θὰ παύσῃ, ὅταν θὰ ὀργανωθῇ σταθερὰ διοίκησις. Διὰ τοῦ πρώτου κεφαλαίου συνιστᾶτο κυβερνητικὸν σῶμα καλούμενον Γερουσία, τῆς ὁποίας τὰ μέλη θὰ ἐξελέγοντο ὑπὸ τῶν συνερχομένων ἐφόρων τῶν πόλεων καὶ τμημάτων (Ναχεγέδων) ὁμοῦ μετὰ τῶν Καπιτάνων. Ἡ Γερουσία θὰ ἐξέλεγεν ἐκ τῶν μελῶν τῆς τὸν Πρόεδρον καὶ Ἀρχιγραμματέα μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ὑπογραμματέων, τὰ δὲ κυριώτερα καθήκοντά τῆς θὰ ἦσαν: διορισμὸς καταλλήλων προσώπων εἰς διαφόρους διοικητικὰς θέσεις καὶ ἡ παῦσις τῶν ἀκαταλλήλων, ἡ διαχείρισις τῶν κοινῶν υποθέσεων τῆς ἐλευθέρως καὶ ἐλευθερωμένης Δυτικῆς Ἑλλάδος, ἡ ἐκδοσις διαταγῶν πρὸς Καπιτάνιους καὶ ἐφόρους, ἡ ἐσωτερικὴ ἀσφάλεια, ἡ ἐκποτεία τῆς διαχείρισεως τῶν οἰκονομικῶν καὶ ἡ ὀργάνωσις τῶν δικαστηρίων. Ἐκ τῶν μελῶν τῆς θὰ συνίστα πενταμελὲς « μέγα Κριτήριον » διὰ τὰ ἐγκλήματα κατὰ τῆς πατρίδος. Εἶχεν ἐπίσης τὸ δικαίωμα νὰ συνάπῃ συνθήκας μετὰ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ὅταν θὰ συνιστᾶτο ἐθνικὴ Βουλὴ, τοιαῦται συνθήκαι ἔπρεπε νὰ ἐπικυροῦνται ὑπὸ ταύτης. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι προεβλέπετο ἡ μελλοντικὴ σύστασις ἐθνικῆς, δηλαδή πανελληνίου, Βουλῆς, ὅτε ἡ Γερουσία δὲν θὰ διελύετο, ἀλλὰ θὰ ὑπετάσσετο εἰς τὰς διαταγὰς τῆς καὶ θὰ ἐλο-

1. Βλ. τὴν διακήρυξιν καὶ τὸ κείμενον τοῦ Ὀργανισμοῦ Δ. Χ. Ἑλλάδος εἰς Μάμουκα, ἑ.ἀ., τ. Α', σ. 21 κ.ἐ. Ἡ διακήρυξις ὑπογράφεται ὑπὸ τῶν πληρεξουσίων κατ' ἐπαρχίας ὡς ἀκολούθως: Βλοχοῦ καὶ Βραχωρίου: Ἀλεξάνης Βλαχόπουλος, Πάνος Γαλάνου, Χρηστάκης Στάϊκου. Ζυγοῦ: Δημήτριος Μακρὺς, Ἀναστάσιος Τζιμπούρακης, Ἀντωνάκης Ἀναστ. Γαβαλιώτης, Γρηγόριος Ἀνδρ. Κερασσιώτης. Ξηρομέρου: Νικολάκης Θάνου, Ἐπαμεινώνδας Μαυρομαμάτης, Γεώργιος Φαράντος, Πέτρος Μπαμπίνης, Ἰωάννης Μπάλμης, Πάνος Γουλμῆς, Φώτιος Καραπάνου. Σουλίου: Φῶτος Μπόμπορης (ἐπίτροπος Καπιτάνων). Βάλτου: Ἀναγνώστης Καραγιάννης, Δημήτριος Γιάννου Γεροθανάση. Ἀποκοῦρου: Γεώργιος Παπ. Δημητρίου, Ἀναγνώστης Μακροσεγγούνας, Ἀναγνώστης Παπαῖ Γεωργίου, Γιαννάκης Πλακοτῆς, Κωνσταντῆς Πλακοτῆς. Ἀνατολικοῦ: Σπύρος Κουρκουμέλης, Κωνσταντῖνος Τζάλας, Εὐθύμιος Βασιλάκη, Μίτζιος Φραγκοῦλη. Μεσολογγίου: Ἰωάννης Τρικούπης, Δημήτριος Πλατίκας, Βενδραμῆς Οἰκονόμου, Ἰωάννης Βαλτινός. Οἱ ὑπογράφωντες πρῶτοι εἶναι συνήθως ὁ καπετάνιος ἢ ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ καπετάνιου ἐκάστης ἐπαρχίας.

γοδότει εἰς αὐτήν. Ἐπίσης οἰονδήποτε « δάνειον εἰς βάρος τοῦ Κοινοῦ » ἐν ἄλλοις λόγοις, φορολογία, θὰ ἔπρεπε νὰ τύχη κυρώσεως ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς. Διάρκεια τῆς Γερουσίας ὁρίζεται ἐν ἔτος.

Διὰ τοῦ δευτέρου κεφαλαίου καθιεροῦτο ὁ θεσμός τριῶν ἐφόρων εἰς ἕκαστον τμήμα ἐπαρχίας, ἐκλεγομένων ὑπὸ τῶν προεστώτων τῶν χωρίων. Οὗτοι, διαρκείας ἐπίσης ἑνὸς ἔτους, θὰ ἤσκουν τὴν τοπικὴν διοίκησιν καὶ τὴν διαχείρισιν τῶν τοπικῶν προσόδων ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς Γερουσίας. Διὰ τοῦ τρίτου κεφαλαίου, τὸ Μεσολόγγιον καὶ τὸ Αἰτωλικὸν ἀναγνωρίζονται τμήματα ὑπὸ ἰδίας ἐφορείας. Διὰ τοῦ τετάρτου ὁρίζονται τὰ καθήκοντα τῶν καπιτάνων ἑκάστου τμήματος, ἡ διοικήσεις, ἡ τροφοδοσία τῶν ὑπ' αὐτοὺς δυνάμεων, ἡ στρατολογία χάριν πολεμικῶν ἀναγκῶν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν πάντοτε τῆς Γερουσίας. Καὶ διὰ τοῦ πέμπτου κεφαλαίου ὠρίζετο ὅτι εἰς ἑκάστην κοινότητα ἢ χωρίον θὰ ἐξελέγοντο εἰς ἡ δύο προεστώτες πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἐντολῶν τῆς ἐφορείας, πρὸς ἐπιβολὴν τῆς τάξεως καὶ πρὸς προσπάθειαν συμβιβασμοῦ τῶν διαφορῶν, πρὶν παραπέμψουν αὐτὰς εἰς ἀνώτερον κριτήριον. Δι' ἀκολουθοῦσης μεταβατικῆς διατάξεως ἡ Συνέλευσις προέβαινεν εἰς συγκρότησιν τῆς πρώτης Γερουσίας ἐκ τοῦ Ἄλ. Μαυροκορδάτου ὡς προέδρου καὶ ὡς μελῶν τῶν Γεωργάκη Μαυρομάτη, Ἀναγνώστη Καραγιάννη, Χρηστάκη Σταῆκου, Ἀντωνίου Ἀναστασίου, Κωνσταντίνου Λογοθέτου, Ἀναγνώστου Μακρυσεγγούνα, Ἰωάννου Τρικούπη καὶ Μίτζιου Φραγκοῦλη. Ἐνα μῆνα πρὸ τῆς ἐκποσῆς τῆς ἐνιαυσίου ἀρχῆς τῆς ἡ Γερουσία θὰ ἐλάμβανε τὰ προσήκοντα μέτρα πρὸς κατὰ τὸν Ὅργανισμὸν ἐκλογὴν τῶν νέων μελῶν τῆς. Διὰ τελευταίου ψηφίσματος ἡ Συνέλευσις αὐτοδιελύετο, ὠρίζετο δὲ ὅτι θὰ συνεκαλεῖτο νέα μετὰ παρέλευσιν ἔτους. Τὰ πρακτικὰ τῶν ἀποφάσεων ὑπογράφονται ὑπὸ τοῦ Προέδρου Ἀ. Μαυροκορδάτου, τοῦ ἀρχιγραμματέως Ν. Λουριώτου καὶ τῶν, ὡς καὶ ἐν τῇ διακηρύξει ἀλλ' ἄνευ πλέον καθορισμοῦ ἐπαρχίας προελεύσεως, πληρεξουσίων.

Ὁ συνταχθεὶς ὑπὸ τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ ψηφισθεὶς ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τοῦ Μεσολογγίου Ὅργανισμός αὐτὸς ἔχει πολλὰ τὰ κοινὰ σημεία μετὰ τοῦ ἐν Κατετζαῖς ψηφισθέντος καὶ ἔτι περισσότερον τῶν προταθέντων ἐν Ζαρακόβῃ ὑπὸ τῶν προκρίτων σχεδίων Ὅργανισμοῦ τῆς Πελοποννήσου. Βασικὴ διαφορὰ εἶναι ὅτι οὐδεμία μνεία γίνεται περὶ ἀρχιστρατήγου, ὁ δὲ Ὑψηλάντης ἀγνοεῖται καθ' ὅλοκληρίαν. Δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ Μαυροκορδάτου συντελεσθὲν ἐκεῖ ἔργον ἦτο συνετὸν καὶ ἀνταπεκρίνετο εἰς τὰς τοπικὰς ἀνάγκας. Εἰς οὐδένα ἀναγνωρίζει στρατιωτικὴν ἀρχηγίαν, οὐσιαστικῶς δὲ συγκεντρώνει αὐτὸς εἰς χεῖράς του τὰς πολιτικὰς ἐξουσίας ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ Προέδρου τῆς Γερουσίας. Δὲν ἔχει ὁ Ὅργανισμός αὐτὸς εὐρύτεραν πολιτειακὴν σημασίαν, ἐγκαταλείπων τὸ ἔργον τοῦτο εἰς τὴν « Ἐθνικὴν Βουλὴν », προβλέπων οὕτω τὴν σύγκλησιν ἐθνικῆς συνελεύσεως. Συνιστᾷ ὅμως, χωρὶς νὰ ἀπομακρύνεται υπερβαλλόντως ἀπὸ τὰς τοπικὰς διοι-

κητικὰς συνθηθεῖς καὶ χωρὶς νὰ ἐνοχλῇ τοὺς κατὰ περιφερείας προκρίτους, τοπικὰς ἀρχὰς μετὰ ρυθμίσεως λειτουργίας πολιτικῶν καὶ δικαστικῶν ὁργάνων, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ὀργανοῦται ἡ ἐνότης τῆς ἀρχῆς καὶ ἡ εὐταξία ὡς ἐπὶ τοῦτον ἕως τότε αἱ ἀναρχοῦμεναι ἐπαρχίαι ἐκείναι.

4. ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΝΕΓΡΗ Εἰς ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΝ Χ. ΕΛΛΑΔΑ

Ὅπως ἰδιαιτέραν σημασίαν ἔχει διὰ τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ὁ ψηφισθεὶς εἰς Σάλωνα ὁργανισμὸς τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος¹. Ἔχει πράγματι πολιτειακὸν ἱκανῶς φιλελευθέρων ἀρχῶν χαρακτηριστὴρα καὶ παρὰ τὸν προορισμὸν τοῦ τοπικῆς καὶ προσωρινῆς ἱκανοποιήσεως πολεμικῶν ἀναγκῶν, δύναται ἀπὸ τινων ἐπόψεων νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ πρῶτος πολιτειακὸς ὁργανισμὸς τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ. Εἶναι δημιούργημα τοῦ ἐγκεφάλου τοῦ Θεοδώρου Νέγρη, ὡς τουλάχιστον ἀναγράφεται εἰς αὐτὸ τὸ ἀκολουθοῦν τὸ κείμενον πρακτικὸν τῆς «ἀποδοχῆς» ὑπὸ τῶν πληρεξουσίων. Καὶ λέγεται μὲν προεισαγωγικῶς εἰς τὸ πρακτικὸν τοῦτο ὅτι ἡ συνέλευσις «ἐμελέτησε» μετὰ τῆς δυνατῆς ἐπιστάσεως καὶ «ἀκριβῶς ἐπεξεργάσθη» τὸ κείμενον τῆς καλουμένης «Νομικῆς διατάξεως», εἶναι ὅμως προφανὲς ὅτι αἱ φράσεις αὗται ἀποτελοῦν ἄπλουν τύπον τεθέντα ὑπὸ τοῦ Νέγρη διὰ νὰ λάβῃ ὁ ἄνευ οὐδεμιᾶς συζητήσεως ἐγκριθεὶς πολιτειακὸς ὁργανισμὸς τὴν ἀπαιτουμένην νομιμοφάνειαν². Πράγματι, τὸ πρακτικὸν τοῦτο

1. Ἡδὴ περὶ τὰ μέσα Μαΐου 1821, εὐθὺς μετὰ τὴν κήρυξιν τῆς ἐπανάστασεως εἰς Θεσσαλομαγνησίαν, μὲ τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ Ἀνθίμου Γαζῆ συνήλθον ἀντιπρόσωποι τοῦ Πηλίου, τῆς Ἀγιάς καὶ τοῦ Ἀλμυροῦ καὶ ἱδρυσαν τὴν «Βουλὴν τῆς Θεσσαλομαγνησίας» (Φιλήμονος, ἔ.ἀ., τ. Γ', σ. 135. — Δ. Τσοποτοῦ, Ἡ Θεσσαλομαγνησία..., εἰς «Θεσσαλικά Χρονικά», τ. Α' (1930), σ. 38). Ἐπρόκειτο ὅμως παρὰ τὸν τίτλον «Βουλῆ» περὶ συστάσεως ἐμβρυώδους τοπικῆς διοικητικῆς ἀρχῆς, ἡ ὁποία ἄλλωστε δὲν ἐπρόλαβε νὰ λειτουργήσῃ λόγῳ τῶν ἀκολουθησάντων γεγονότων. Τὰ γραφόμενα ὑπὸ τοῦ Γ. Κορδάτου (Ἱστορία τῆς Ν. Ἑλλ., τ. Β', σ. 366) ὅτι εἰς συγκροτηθεῖσαν εἰς Βελεστίνον συνέλευσιν τῶν Θεσσαλομαγνητῶν ὁ Ἀνθ. Γαζῆς ὑπέβαλε πλήρη σχεδίων Πολιτεύματος «ἀντιγραφὴ τοῦ συντάγματος τοῦ Ρήγα» καὶ ὅτι μάλιστα τὸ πολίτευμα αὐτὸ ἐψηφίσθη ἐκεῖ, εἶναι ἀποκυήματα φαντασίας, ἐπὶ οὐδεμιᾶς ἱστορικῆς πηγῆς στηριζόμενα. Εἶναι ἀλήθεια μόνον ὅτι ὁ Γαζῆς ἀπηύθυνε προκήρυξιν πρὸς σύγκλησιν συνελεύσεως, ἡ ὁποία ὅμως λόγῳ τῆς ἐπακολουθησάσης ἐπιδρομῆς τῶν Τούρκων, δὲν συνεκλήθη, πολίτευμα δὲ ἐκεῖ οὔτε συνετάχθη, οὔτε ἐψηφίσθη ποτέ.

2. «Ἡ Ἀνατολικὴ Χέρσος Ἑλλάς, μετὰ τῆς δυνατῆς ἐπιστάσεως μελετήσασα καὶ ἀκριβῶς ἐπεξεργασθεῖσα τὴν παρούσαν ΝΟΜΙΚΗΝ ΔΙΑΤΑΞΙΝ, προβληθεῖσαν παρὰ τοῦ πατριώτου Νέγρη, αὐτοτελῆτως ἐγκρίνει καὶ κοινῇ γνώμῃ τῆς Πόλεως καὶ τῆς ἑξω χώρας τῶν ἐπαρχιῶν ἀποδέχεται αὐτήν, οἷαν περιέχει ὁ παρὼν χάρτης, καὶ ὑπό-

φέρει χρονολογίαν 15 Νοεμβρίου 1821, δηλαδή τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς συγκλήσεως τῆς συνελεύσεως, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀποκλείει οἰανδήποτε καὶ ὅσον-δήποτε βραχεῖαν συζήτησιν. Ἐξ ἄλλου ὁ Ὅργανισμός τῆς Ἀνατ. Χ. Ἑλλάδος εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος περιλαμβάνει πολυπλόκους συνταγματικὰς διατάξεις διαχωρισμοῦ καὶ δικαιοδοσίας τῶν διαφορῶν ἐξουσιῶν, κατοχυρώσεως ἀνθρωπίνων καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων κ.λ.π., περὶ τούτων δὲ πάντων πολλοὶ πληρεξούσιοι καὶ ἰδίως οἱ σπουδαῖον ρόλον διαδραματίσαντες ὡς καπιτάνιοι, θὰ ἤκουον νὰ γίνεται λόγος διὰ πρώτην φοράν. Βεβαίως εἰς τὰ Σάλωνα ὁ Νέγρης δὲν εὐρέθη μόνος τυγχάνων μορφώσεως καὶ ἱκανὸς πρὸς συζητήσεις περὶ τῶν πολιτικῶν τυχῶν τῆς Ἑλλάδος. Εἶχον ἀκολουθήσει αὐτὸν ἐκ Πελοποννήσου μερικοὶ μορφωμένοι νέοι σπουδάσαντες εἰς ξένα Πανεπιστήμια. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τόπου συνέρρευσαν ὡς πληρεξούσιοι τινες ἐξαιρετικῆς παιδείας, ὡς ὁ Ἰωάννης Σκανδαλίδης, ὁ Γεώργιος Αἰνιὰν καὶ ἰδίως οἱ Γρηγόριος Κωνσταντῆς καὶ Ἀνθίμου Γαζῆς ἀληθεὶς διδάσκαλοι τοῦ Γένους, οἵτινες ἐν Βιέννῃ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Τουρκοκρατίας εἶχον ἀναπτύξει ἐπὶ λίαν ὕψηλῳ ἐπιπέδῳ μορφωτικὴν δρᾶσιν εὐεργετικὴν διὰ τὸ ἔθνος, ἦσαν δὲ ἐκ τῶν ἰδρυτῶν καὶ πρωτοεργατῶν τῆς Φιλομούσου Ἑταιρείας. Δὲν γνωρίζομεν πάντως μέχρι ποίου βαθμοῦ ἐχρησίμευσαν ὡς βοηθοὶ καὶ συνεργάται εἰς τὸ ἔργον τοῦ Νέγρη, ὁ ὁποῖος ἐν αὐτῷ τῷ Ὁργανισμῷ ἐνεφανίσθη ὡς μοναδικὸς συντάκτης τούτου¹.

Ὁ Θεόδωρος Νέγρης ἐτύγχανε μεγάλης πολιτικῆς μορφώσεως. Ἀνῆκων εἰς ἐπιφανῆ καὶ πλουσίαν Φαναριωτικὴν οἰκογένειαν εἶχε τὴν εὐχέρειαν νὰ μορφωθῇ ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας, κατέχων δὲ ἄριστα τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν, εἶχε μελετήσει τὰ ἔργα τῶν Γάλλων διαφωτιστῶν καὶ ἡγετῶν τῆς Γαλλικῆς

σχετὰ ἐπὶ θεῷ μάρτυρι ἐκάστη τῶν Ἐπαρχιῶν πρὸς τὰς λοιπὰς ἀδελφὰς Ἐπαρχίας καὶ πρὸς τὸ Πανελλήνιον, κατ' αὐτὴν καὶ μόνην νὰ διοικῆται ἄνευ τῆς παραμικρᾶς μεταβολῆς εἰς τὰ ἐνδιαλαμβανόμενα αὐτῆς ἐνόσφ νὰ φθάσῃ ἡ εὐτυχὴς ἐκείνη ἡμέρα τῆς σταθερᾶς καὶ αἰωνίου τῶν ἀνεξαρτήτων Ἑλλήνων τακτικῆς Διοικήσεως, ὅποια ποτ' ἂν κοινῶς ἐγκριθῇ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα... » (Μάμουκα, ἔ.ἀ., τ. Α', σ. 75. Ἀπὸ σ. 42 κ.ἑ. πάντα τὰ κείμενα τῆς Νομικῆς Διατάξεως τῆς Α. Χ. Ἑλλάδος).

1. Πρέπει να θεωρήσωμεν ὡς λίαν ὑπερβολικά, ἂν μὴ φανταστικά, ὅσα ἐγραψεν ὁ Ἑλβετὸς φιλέλλην Orelli εἰς τὸ κατὰ τὸ 1822 ἐκδοθὲν βιβλίον του (ἔ.ἀ.) προφανῶς ἐξ ἀφηγήσεων Ἑλλήνων καὶ πρὸς δημιουργίαν εὐμενῶν ἐντυπώσεων εἰς τὴν Εὐρώπην: «Ὁ Ὅργανισμός τοῦ Ἀρείου Πάγου ἀπέρρευσεν ἀπὸ τοῦ λαοῦ. Καπετάνιοι, πολεμισταί, ποιμένες, κατῆλθον τῶν ὄρεων, κατέλυον συνήθως περὶ τοὺς ἑξακοσίους πρὸ τοῦ φρουρίου τῶν Σαλῶνων, ἵνα πεισθῶσι καὶ δώσωσι τὴν ψήφον των εἰς τὸν ὁργανισμόν, ὅστις θὰ περιεχε τὸν σπόρον τῆς μελλοντικῆς πολιτικῆς εὐτυχίας. Εὐθὺς ὡς οἱ πληρεξούσιοι συνέτασσον ἐν τμήμα, ἐφέρετο πρὸ τῆς Συνελεύσεως, ὅπου ἀνεγινώσκετο παράγραφος πρὸς παράγραφον καὶ ἔπειτα ἐνεκρίνετο. Τέλος ἀνεγινώσθη τὸ ὅλον κείμενον καὶ ἀνεκρῆνθη ὡς θεμελιώδης νόμος ὑπὸ τὰ δάκρυα τῶν γεροντοτέρων, οἵτινες οὐδέποτε ἤλπιζον ὅτι θὰ ἐπέξων τοιαύτης ἡμέρας καὶ ὑπὸ τὰς ζητω-

ἐπαναστάσεως, ἐκ τῶν ὁποίων ἦτο ἐπηρεασμένος πῶς εἰς φιλελευθέρους ἰδέας. Ἰδιαίτερος ἦτο βαθὺς γνώστης τῶν συνταγμάτων τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ὡς καὶ τῶν μετέπειτα τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν θεσπισθεισῶν διατάξεων περὶ διαρθρώσεως τῶν πολιτικῶν ἐξουσιῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων. Εἶχεν ὑπηρετήσει πλεσίον τῶν ἡγεμόνων τῆς Μολδοβλαχίας καὶ εἶχεν οὕτω ἀποκτήσει γνώσεις καὶ πείραν χειρισμοῦ θεμάτων ἐπὶ εὐρωπαϊκοῦ ἐπιπέδου πολιτικῆς. Προσληφθεὶς εἰς τὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ὁθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἀπεστέλλετο εἰς Παρισίους ὡς « Ἀντιπρέσβυς » (Ἐπιτετραμμένος) καὶ τὴν σημαντικὴν αὐτὴν θέσιν περιεφρόνησεν, ὅταν, διαπλέων τὸ Αἰγαῖον διὰ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν γαλλικὴν πρωτεύουσαν, ἐπληροφορήθη τὴν ἐκρηξὶν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἀποφασίσας νὰ προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὴν ἀναγεννωμένην πατρίδα του. Ἡ δεῦ-της τῶν πολιτικῶν παθῶν, εἰς τὴν δίνην τῶν ὁποίων παρεσύρθη καὶ ὁ ἴδιος μετὰ μεγάλης βιαιότητος λόγῳ τοῦ ἀλαζονικοῦ καὶ πολυπράγμονος χαρακτή-ρος του, ἐσκίασε καί, μέχρις ἐνὸς σημείου, ἐρριπεν εἰς τὴν λήθην τὸ ὑπ' αὐ-τοῦ συντελεσθὲν ἔργον¹. Εἶναι ὅμως, νομίζομεν, καιρὸς νὰ ἀποκατασταθῇ διὰ τῆς ἱστορίας ἡ μνήμη τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ὁ θεμε-λιωτὴς τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὡς συντάκτης τοῦ Ὁργανισμοῦ τῆς Ἀνατ. Χ. Ἑλλάδος καὶ κύριος συντελεστής, ὡς θὰ ἴδω-μεν ἐν συνεχείᾳ, τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐπιδάουρου καὶ Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Συνελεύσεως τοῦ Ἄστρους, συγχρόνως δὲ ὡς πρῶτος πρόεδρος ὑπουργικοῦ συμβουλίου καὶ πρῶτος Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, θέσας τὰς βάσεις κρα-τικῆς ὑποστάσεως τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος.

Ὁ Νέγρης εἶχεν ἤδη ζήσει ἐπὶ ἀρκετοὺς μῆνας εἰς τὴν ἐπαναστατη-

κραυγὰς τῶν νεωτέρων ». Ἄνευ ἀμφιβολίας, ἐφ' ὅσον αἱ συζητήσεις διεξήγοντο εἰς τὸ ὑπαίθριον, θὰ εἶχον συρρεῦσαι ὡς ἀκροαταὶ πολλοὶ ἀπὸ τὰς πλησίον περιφερείας πρόκριτοι, καπεταναῖοι, κληρικοὶ καὶ ἄλλοι Ἕλληνες. Πάντες αὐτοὶ χωρὶς νὰ δύ-νανται νὰ ἐμβαθύνουν εἰς τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων θὰ ἐξητοκραύγαζον μετὰ δα-κρύων συγκινήσεως τὴν κατὰ παραγράφους ψήφισιν τοῦ Ὁργανισμοῦ, ὁ ὁποῖος δι' αὐ-τοὺς ἐσυμβόλιζε τὴν ὑπαρξίν ἐλευθέρως Ἑλλάδος καὶ ἐσήμαινεν ἀποκατάστασιν ἐνό-τητος πρὸς διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου τῆς ἐλευθερίας. Ἀλλὰ τὰ ἄρθρα τοῦ ὁργανισμοῦ, τὰ ὁποῖα ἄλλωστε παρουσιάζοντο ὑπὸ τοῦ Νέγρη ἔτοιμα καὶ ἐνεκρίνοντο δι' ἐπευ-φημιῶν ἄνευ μεταβολῶν, ἐθεωροῦντο ψηφισόμενα ὑπὸ μόνων τῶν πληρεξουσίων τῆς Συνελεύσεως.

1. Οἱ πλείστοι τῶν ἀπομνημονευματογράφων καὶ ἱστορικῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐπα-ναστάσεως ἀναγνωρίζουν μὲν τὰς ἐξαιρετικὰς γνώσεις καὶ ἱκανότητας τοῦ Θεοδ. Νέγρη, τὸν κατηγοροῦν ὅμως ὡς κενόδοξον καὶ ραδιοῦργον καὶ ὁμιλοῦν ὅχι τόσον διὰ τὰς προσφερθείσας ὑπ' αὐτοῦ ὑπηρεσίας εἰς τὸν ἀγῶνα, ὅσον διὰ τὰς διαμάχας καὶ τὰς διαιρέσεις τῶν ὁποίων ὑπῆρξε πρωταγωνιστής, ἂν μὴ ὑποκινήτης καὶ ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων τὸ ὄνομά του εἶχε καταστῇ μισητὸν εἰς μεγάλην μερίδα ἀγωνι-στῶν. Ἀληθὲς εἶναι ὅτι λόγῳ τῆς ἀνωτέρας μορφώσεως καὶ τῆς κοινωνικῆς ἀνατρο-

μένην Ἑλλάδα καὶ μελετήσῃ ἐπιτοπίως τὴν κατάστασιν, εἶναι δὲ πιθανὸν ὅτι καθ' ὃν χρόνον ἀνεμειγνύετο παρασκηνακῶς ἐν Πελοποννήσῳ εἰς τὴν ρύθμισιν τῆς πολιτικῆς καταστάσεως, ἀγωνιζόμενος μετὰ τὴν ὑποστήριξιν τῶν προκρίτων νὰ ἐπιπλεύσῃ δι' ὑπονομεύσεως τοῦ Ὑψηλάντου, συνεζήτει καὶ ἐσχεδίαζε πολιτικὰ συστήματα. Πρέπει ὅμως νὰ θεωρηθῇ ὡς βέβαιον ὅτι τὸν Ὅργανισμὸν αὐτὸν συνέταξεν ἐπὶ τόπου, ὅτε εὗρίσκετο μακρὰν τοῦ Μαυροκορδάτου, ὁ ὁποῖος, μετὰ περισσοτέραν συντηρητικότητα καὶ πολιτικὴν σύνεσιν, ἤθελε νὰ περιορισθῇ ἐκεῖ τὸ ἔργον του εἰς τὴν καθιέρωσιν θεσμῶν στοιχειωδῶς ἀπαραιτήτων διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς τοπικῆς διοικήσεως καὶ νὰ ἀφήσῃ τὰς εὐρύτερας σημασίας κατοχυρώσεις πολιτικῶν δικαιωμάτων καὶ θεμελιώδεις συνταγματικὰς διατάξεις διακυβερνήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους εἰς τὴν μέλλουσαν νὰ συνέλθῃ ἔθνικὴν συνέλευσιν. Οὕτω, μακρὰν πάσης ἀντιδράσεως ἢ ἀντιλογίας, ὁ Νέγρης, παραμείνας μόνος κύριος τῆς καταστάσεως εἰς τὰ Σάλανα, ἔσχιψε τὴν πολυπραγμοσύνην του καὶ τὴν πολυμυθεϊάν του εἰς τὴν κατάρτισιν ἑνὸς πολυμεροῦς καὶ πολυπλόκου πολιτεύματος, δημιουργήματος τοῦ φλεγομένου ἐκ πολιτικῶν ἰδεῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ φιλοδοξιῶν ἐγκεφάλου του. Εἶναι πιθανὸν ὅτι, συντάσσων τὸν πολιτειακὸν αὐτὸν ὀργανισμὸν τῆς Ἀνατολ. Χ. Ἑλλάδος, ἐξερχόμενον παντὸς ὁρίου θεωραπείας τοπικῶν ἀναγκῶν, ὁ Νέγρης δὲν παρεσύρθη ἀπλῶς ἐκ τῆς πολιτικῆς του πολυπραγμοσύνης καὶ τῶν μετὰ πάθους συνταγματολογικῶν ἐπιδόσεών του. Ἐπιλοδοῆσεν νὰ συντάξῃ αὐτὸς πρῶτος τὸ ὑπόδειγμα πολιτεύματος τῆς ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος, ἵσως δὲ καὶ ἀπέβλεπε νὰ προλειάνῃ διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ τὴν ἐπιβολὴν του εἰς τὴν μέλλουσαν νὰ συνέλθῃ ἔθνικὴν συνέλευσιν πρὸς σύνταξιν τοῦ πρώτου πολιτεύματος, καθιστάμενος ἐμπνεύστης καὶ κύριος μοχλὸς τοῦ ἔργου ταύτης, ὡς ἄλλωστε καὶ ἐγένετο ἐν τινὶ μέτρῳ.

φῆς του, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τοῦ ὑπεροπτικοῦ καὶ φιλαύτου χαρακτῆρος του δὲν κατῴρωνε νὰ ἐναρμονισθῇ εἰς τὸ περιβάλλον τῶν ἀγωνιστῶν καὶ παρεσύρετο εἰς θυμούς, εἰς ἐκρήξεις νεύρων. Δὲν ἦτο προικισμένος ὑπὸ τῆς φύσεως μετὰ τὴν διορατικότητα καὶ τὸ εὐέλκτικον ἐνὸς Μαυροκορδάτου καὶ τὴν ἡρεμον μεγαθυμίαν ἐνὸς Ὑψηλάντου. Ἦτο ὅμως ἄγνός πατριότης Ἕλληνας καὶ διέθεσε μετὰ πάθους ὅλας τὰς δυνάμεις του εἰς τὴν προσφορὰν ὑπηρεσιῶν, θυσίας τὴν ζωὴν καὶ περιουσίαν χάριν τῆς πατρίδος του. Ὡς ἄνθρωπος ἦτο ἀξιοπρεπὴς καὶ ἀνώτερος χρημάτων. Ὅταν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1824 ἀπεμακρύνθη πάσης δημοσίας ὑπηρεσίας ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ πάντων, παρέμεινε εἰς τὸ Ναύπλιον ἐν ἐσχάτῃ πενίᾳ, περιβεβλημένος τὴν μεταβεβλημένην πλέον εἰς ράκην ἐνδυμασίαν, τὴν ὁποίαν ἔφερεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, στερούμενος δὲ κυριολεκτικῶς καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου. Ἐσθένησεν ἐκεῖ ἐκ τῶν στερήσεων καὶ μὴ τυχὼν οὐδεμιᾶς περιθάλψεως ἀπέθανεν ἐν ἀθλίᾳ καταστάσει τὸ ἔτος 1824.

5. Η «ΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΤΑΞΙΣ» ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ Χ. ΕΛΛΑΔΟΣ

Ὁ Νέγρης ἔδωσεν εἰς τὸν ὑπ' αὐτοῦ ὑποβληθέντα εἰς τὴν συνέλευσιν τῶν Σαλῶνων πρὸς ἔγκρισιν ὀργανισμόν τὸ ὄνομα «Νομικὴ Διάταξις τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος». Ἀντὶ τῆς συνήθους διακηρύξεως αἰτιολογικῆς τῆς ἐπαναστάσεως, προσεάχθη ὡς «πρόλογος» προσφώνησις τὴν ὁποίαν ὁ Νέγρης εἶχεν ἐτοιμάσει δι' ἴδιον λογαριασμόν, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ὁ ἐπίσης πρωταγωνιστήσας εἰς τὴν σύγκλησιν τῆς συνελεύσεως καὶ χαίρων μεγάλης ὑπολήψεως μεταξὺ τῶν ἐπιτολίων παραγόντων Ἐπίσκοπος Ταλαντίου Νεόφυτος ἐκρίθη ὡς μᾶλλον ἀρμόδιος νὰ ἀπαγγεῖλῃ ταύτην¹. Εἰς τὴν προσφώνησιν - διακηρύξιν αὐτὴν ἐξαίρεται ἡ σημασία τῆς συστάσεως διοικήσεως καὶ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἀγῶνος, διὰ τὴν συγκρότησιν στρατεύματος, τῶν καπιτάνων καθισταμένων στρατηγῶν τῆς Ἑλλάδος, καὶ διὰ τὴν προβολὴν τῆς Ἑλλάδος «ἐνώπιον τῶν Χριστιανῶν βασιλέων» ὡς κράτους εὐνομούμενου, εὐπροσδέκτου πρὸς ἔκθεσιν τῶν δικαίων του. Τὴν προσφώνησιν ἀκολουθεῖ τὸ κείμενον τοῦ ὅρκου, τὸν ὁποῖον οἱ πληρεξούσιοι ἔδωσαν «εἰς τὸ ὄνομα τῆς ὑπερουσίου Τριάδος καὶ τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν πατρίδος» νὰ ἔχουν ὡς μόνον ὁδηγὸν «τὰ συμφέροντα τῆς Πατρίδος, χωρὶς ἰδιαίτερον συμφέρον κέρδους ἢ φιλοτιμίας ἢ φιλοδοξίας». Καὶ ἡ προσφώνησις καταλήγει: «Ἀδελφοί, ἓνα ἀκόμη ἔχω νὰ σᾶς εἰπῶ ἑνδοξότερα φιλοτιμία δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν Πατριωτισμόν· καὶ τοῦτο μὲ τὸ αἷμα ἀπὸ τοὺς προπάτοράς μας ἔπεται νὰ κληρονομήσωμεν».

Ἀκολουθεῖ ἡ «Νομικὴ Διάταξις», τῆς ὁποίας τὸ πλεόν ἐνδιαφέρον καὶ πρωτότυπον τμήμα εἶναι τὰ δύο πρῶτα κεφάλαια, διὰ τῶν ὁποίων διακηρύσσονται καὶ καθιεροῦνται τὰ πολιτικά καὶ ἀτομικὰ δίκαια τῶν Ἑλλήνων. Δὲν εἶναι πιθανὸν νὰ εἶχεν ἀναγνώσει ὁ Νέγρης τὸ πολίτευμα τοῦ Ρήγα καὶ τὰ προτασσόμενα τούτου «δίκαια τοῦ Ἀνθρώπου» διότι οὐδεμία παρατηρεῖται ὁμοιότης λεκτικὴ ἢ κατ' ἔννοιαν, εἰς τίνα μάλιστα σημεῖα

1. Ὡς πρὸς τοῦτο ὁ δημοσιεύσας τὰ κείμενα Μάμουκας ἐβεβαιώθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἐπισκόπου Ταλαντίου καὶ βραδύτερον Ἀττικῆς Νεοφύτου. Συνάγεται ἐπίσης καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς τὸ ἀρχαιότερον τῶν εἰς χεῖρας τοῦ Μάμουκα περιελθόντων χειρογράφων ἀνευρίσκεται μία παρενθεθεῖσα κατὰ τὴν ἐνώπιον τῆς Συνελεύσεως ἐμφώνησιν παράγραφος, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Νέγρης, προφανῶς ἔχων ἐν ἀρχῇ τὴν πρόθεσιν νὰ προβῇ ὁ ἴδιος εἰς τὴν ἀναγγελίαν, ὁμιλεῖ περὶ τῆς ὑπὸ τῆς Χέρσου Ἑλλάδος γενομένης εἰς αὐτόν, τὸν Μαυροκορδάτον καὶ τὸν Καρατζᾶν προσκλήσεως «νὰ ἀναλάβουν τὴν ἐπιστάσιν καὶ φροντίδα τῶν ἐλληνικῶν πραγμάτων» (Μάμουκας, ἔ. ἀ. τ. Α' σ. 39).

ὑπάρχει ριζικὴ ἀντίθεσις. Συνάγεται ὅμως ἀναμφισβητήτως ὅτι κατεῖχε καλῶς τὰς ἐν γένει θεμελιώδεις διατάξεις τῶν συγχρόνων συνταγμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων κατὰ τὸ πλεῖστον ἐμπνέεται καὶ εἰς τινας περιπτώσεις ἀντιγράφει.

Εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον τοῦ Α' τμήματος, τιτλοφορουμένου «Πολιτικά», καθιεροῦνται αἱ προϋποθέσεις τῆς ἰδιότητος τοῦ Ἑλλήνος πολίτου. Πάντες οἱ Χριστιανοὶ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος εἶναι Ἑλληνες. Μετὰ τινος ὅμως ἀντιφάσεως, μαρτυρούσης τὴν σπουδὴν μετὰ τῆς ὁποίας ἐγράφη, τὰ ἄρθρα ζ' - ια' καθορίζουν ὅτι ἀπαιτεῖται πενταετία διαμονῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐνὸς ξένου Χριστιανοῦ, διὰ νὰ καταστῇ Ἑλλην πολίτης, ἐκτὸς ἂν προσφέρῃ μεγάλην τιμὰ ἐκδούλευσιν ἢ ἂν ἐκχερσώσῃ ὠρισμένας ἐκτάσεις ἐλληνικῆς γῆς καὶ σπερῇ αὐτὴν ἐπὶ δωδεκάμηνον, ὁπότε δύναται νὰ πολιτογραφηθῇ ἁμέσως ὑπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ἐκάστη ἐπαρχία δύναται ἐπίσης νὰ προβαίνει εἰς τιμητικὴν πολιτογράφησιν Ἑλλήνος μὴ κατοικοῦντος τὸ ἔδαφός της, ὡς καὶ ξένου, ἀλλ' ἂν οὗτος δὲν εἶναι ὀρθόδοξος Χριστιανός, ἀπαιτεῖται συγκατάθεσις τοῦ Ἀρείου Πάγου. Πάντες οἱ κατοικοῦντες εἰς τὴν Ἑλλάδα μὴ Χριστιανοὶ (προφανῶς Μωαμεθανοὶ ἢ Ἑβραῖοι), προστατεύονται ὑπὸ τῶν νόμων, ἀλλὰ δὲν ἀναλαμβάνουν ἀξιώματα, οὔτε γίνονται κάτοχοι γῆς. Οἰοιδήποτε κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος ἀναλαμβάνοντες ξένα ὑπουργήματα ἢ τυγχάνοντες ξένης προστασίας, θεωροῦνται ξένοι. Οἱ ἐν Ἑλλάδι ζῶντες ξένοι χαίρουν πλήρους ἰσότητος ὡς πρὸς τὴν προστασίαν τῶν νόμων, δὲν ἔχουν ὅμως δικαίωμα ἐκλέγειν ἢ ἐκλέγεσθαι καὶ δὲν λαμβάνουν πολιτικά ἢ στρατιωτικά ἀξιώματα. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι, ἀντιθέτως πρὸς τὸν Ρήγαν, ὁ ὁποῖος καθιέρωσεν ὅτι ὁ λαμβάνων σύζυγον ἑλληνίδα ξένος καθίσταται Ἑλλην πολίτης, κατὰ τὴν «Νομικὴν Διάταξιν» Ἑλληνὶς λαμβάνουσα ὡς σύζυγον ξένον στερεῖται καὶ αὐτὴ καὶ τὰ τέκνα της ἑλληνικῆς ὑπηκοότητος. Πᾶσαι αἱ θρησκεῖαι καὶ αἱ γλῶσσαι εἶναι σεβασταί, ἀλλ' ἡ Ὀρθόδοξος ἐκκλησία καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀναγνωρίζονται ὡς ἐπικρατοῦσαι ἐν Ἑλλάδι.

Τὸ δεύτερον κεφάλαιον περιλαμβάνει τὴν «Διακήρυξιν δικαιωμάτων καὶ χρεῶν τοῦ Ἑλλήνος». Ταύτης προτάσσεται βραχεῖα εἰσήγησις, ἀποτελοῦσα ἔξαρσιν τῶν ἀγαθῶν τῆς εὐνομίας καὶ τῆς δικαιοσύνης, χρησιμεύουσα συγχρόνως καὶ ὡς εἶδος πολιτικῆς κατηχήσεως. «Ὅταν ὁ πατριώτης δὲν ἔχει, οὔτ' ἀνεξαρτησίαν οὔτ' ἀσφάλειαν, ἢ Πατρίς πίπτει εἰς ἀναρχίαν, καὶ ὁμοιάζει ὥσάν νὰ ἐσπάρησαν εἰς τὴν γῆν της οἱ ὀδόντες τοῦ Δράκοντος, καὶ ἐγεννήθησαν ἄνδρες ἔνοπλοι ἐκ φύσεως, καταπολεμοῦντες καὶ ἀλληλοφθονοῦμενοι» εἰς τοιαύτην ἐλκεινὴν κατάστασιν φθάνουσιν οἱ λαοὶ ὅταν δὲν γνωρίζουν ὅσα πρέπει νὰ ζητοῦν, καὶ ὅσα νὰ ὑπόσχονται μεταξύ των ὅσα πρέπει νὰ κάμνουν καὶ ὅσα ν' ἀπολαμβάνουν ἀπὸ τὴν κοινωνίαν». Καὶ ἀκολουθεῖ ἡ διακήρυξις τῶν ἀληθινῶν καθενὸς χρεῶν καὶ δικαιωμάτων. Ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν παρατάσσονται τὰ δικαιώματα καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην τὰ ἀντίστοιχα χρεή. Πρόκειται κυρίως περὶ ἀπαριθμήσεως τῶν ὑπὸ τῶν Νόμων παρεχομέ-

νων εἰς ἕκαστον πολίτην δικαιωμάτων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀντιστοίχων κατὰ τοὺς Νόμους ὑποχρεώσεων τούτου. Τὰ ἀτομικά δικαιώματα δὲν ἀναγράφονται, ὡς ἐν τῇ Διακηρύξει τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, π.χ. τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνεταίριζεσθαι, τοῦ ἐκφράζειν ἐλευθέρως δημοσίᾳ καὶ διὰ τοῦ Τύπου τὰ διανοήματα, τὸ ἀπόρρητον τῶν ἐπιστολῶν κ.λ.π. Ταῦτα ὑπονοοῦνται διὰ τῶν διατάξεων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν προστασίαν τῶν Νόμων καὶ διὰ τῆς διακηρύξεως τῆς προστασίας ζωῆς, περιουσίας καὶ ἐλευθέρως ἐκφράσεως θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν φρονημάτων ἑκάστου¹.

Τὸ τρίτον κεφάλαιον προσδιορίζει τὰ βασικά ὄργανα τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας: Ἑθνικὴν Βουλὴν, δεσμὸν μεταξὺ τῶν διαφόρων περιφερειῶν τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος καὶ κεντρικὴν διοίκησιν ταύτης, τὸν Ἄρειον Πάγον, κεφαλὴν τῆς διοικήσεως τῆς Ἀνατ. Χ. Ἑλλάδος καὶ συγχρόνως ἀνώτατον δικαστήριον, καὶ τὴν χωριστὴν δι' ἑκάστην ἐπαρχίαν Διοίκησιν, ἀποτελουμένην ἐκ τῶν ἐπιχωρίων προεστώτων καὶ ἑνὸς καπιτάνιου. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι ἡ Ἑθνικὴ Βουλὴ χαρακτηρίζεται ὡς ὁ «Τοποτηρητὴς τοῦ ἐσομένου Βασιλέως, τὸν ὁποῖον ἡ Ἑλλὰς ἔχει νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὴν Χριστιανικὴν Εὐρώπην, καὶ τὸν ὁποῖον, ἀφοῦ καθυποβάλλῃ εἰς τοὺς Ἑθνικοὺς Νόμους τῆς, ὁποίους ἂν κοινῶς ἀποδεχθῇ, ἔχει νὰ ἀναγνωρίσῃ Μονάρχην τῆς». Ἡ ἐντὸς προσωρινοῦ, λαϊκῶν κατὰ βάσιν δημοκρατικῶν ἀρχῶν, πολιτεύματος μνεῖα ἐλευσομένου βασιλέως, ἐκ πρώτης ὄψεως ξενίζει καὶ θὰ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς δεῖγμα ἀνακολουθίας καὶ πολιτικῆς ἀσυναρτησίας τῆς σκέψεως τοῦ Νέγρη. Ἐν τούτοις, ἐξεταζομένη βαθύτερον καὶ ἄνευ τῶν προκαταλήψεων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ τῆς συγχρόνου, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἔνδειξις διπλωματικῆς ἐπιτηδεύτητος καὶ ἐπιδεξίου πολιτικοῦ χειρισμοῦ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Εὐρώπη, ἐκ τῆς ὁποίας ἀνεμένετο ἑναγωνίως βοήθεια πρὸς σωτηρίαν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἐκυριαρχεῖτο ὑπὸ βασιλικῶν καθεστώτων, ἡ δὲ ἀπροκάλυπτος διακηρύξις δημοκρατικῶν ἀρχῶν ἐχαρακτηρίζετο ὡς «καρμποναρισμὸς» καὶ ἠτιολόγει τὴν ἀντιπάθειαν κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, ὡς συνέβη ἄλλωστε ὀλίγον ἔπειτα μὲ τὴν ψήφισιν

1. Ὁ Κορδάτος ἑ.ἀ., Β' σ. 367, ἀνακαλύπτει εἰς τὴν συνέλευσιν τῶν Σαλῶνων δύο ρεύματα, τὸ ἐν ὑπερσυντηρητικὸν καὶ ἀντιδραστικὸν ὑπὸ τὸν Νέγρην μὲ συνεργάτας τὸν Ταλαντίου Νεόφυτον καὶ τὸν Κωνσταντῖν, τὸ ἄλλο φιλελεύθερον καὶ δημοκρατικὸν ὑπὸ τὸν Ἀνθίμον Γαζῆν. Ὁ Γαζῆς εἶχε συντάξει σχέδιον ἄκρως δημοκρατικῶν ἀρχῶν, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Νέγρη καὶ τῶν ὁμοϊδεατῶν του ἐτροποποιήθη εἰς πολλὰ σημεῖα, πάντως χάρις εἰς τὴν ἐπιμονὴν τοῦ Γαζῆ εἰς πολλὰ ὁ Νέγρης ὑπεχώρησε. Ταῦτα «ἀπὸ τίς μαρτυρίες τῶν Σαλῶνων», αἱ ὁποῖαι ὅλαι εἶναι ἀνύπαρκτοι. Εἰς τὴν πραγματικότητά, τὸ σχέδιον παρεσκευάσθη ἀπ' ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ Νέγρη, μόνον κατέχοντος εὐρυτέρως πολιτικὰς γνώσεις, καθ' ὅλας δὲ τὰς μαρτυρίας ἡ συνεργασία τοῦ Νέγρη μετὰ τοῦ Γαζῆ, τοῦ Κωνσταντῖν καὶ τῶν λοιπῶν εὐρεθέντων εἰς τὰ Σάλωνα ὑπῆρξε φιλικὴ καὶ εἰλικρινής, χωρὶς νὰ ἐκδηλωθῇ καμμία διαφωνία!

τοῦ συντάγματος τῆς Ἐπιδαύρου. Ἡ πρόβλεψις μελλοντικῆς καθιερώσεως βασιλικοῦ πολιτεύματος θὰ ἦτο δυνατόν νὰ καθιστοῦν τὰς εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις περὶ τῆς μελλοντικῆς πορείας τοῦ ἱδρυομένου ἑλληνικοῦ κράτους. Ἀπὸ τῆς ἄλλης ὁμως πλευρᾶς, ἡ θεσπιζομένη ὑποχρέωσις τοῦ μέλλοντος Μονάρχου νὰ ἀποδεχθῇ τοὺς ἐθνικοὺς νόμους τῆς Ἑλλάδος, προβαλλομένου τούτου ὡς ὅρου ἀναγνώρισέως του, ἐφαίνετο προκαταρκτικῶς διακηρύσσουσα τὴν βασιλευομένην δημοκρατίαν καὶ ἐξασφαλίζουσα ἀπὸ τὸν κίνδυνον ἐπιβολῆς ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων συστήματος ἀπολύτου μοναρχίας. Τέλος ἡ ρητὴ ἀναγραφὴ ὅτι ἡ Ἑλλάς «ἔχει νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὴν χριστιανικὴν Εὐρώπην» ἡγεμόνα, κατέπνιγε τὰς φιλοδοξίας τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τῶν ἄλλων ἐξ ἡγεμονικῶν φαναριωτικῶν οἰκῶν δρώντων ἥδη ἐν Ἑλλάδι, τοῦτο δὲ ἴσως ἐβάρυνε περισσότερο παντὸς ἄλλου εἰς τὴν σκέψιν τοῦ Νέγρη, ὁ ὁποῖος ἐμίσει τὸν Ὑψηλάντην ἀλλὰ καὶ ἀντέδρα εἰς ὑπερβολικὴν ἀνάδειξιν ἐν Ἑλλάδι οἰουδήποτε ἄλλου Φαναριώτου.

Τὸ δευτέρον μέρος καθορίζει μετὰ λεπτομερειῶν εἰς τρία κεφάλαια τὰ τῆς λειτουργίας τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς, τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ τῆς διοικήσεως τῶν ἐπαρχιῶν. Ἡ Ἐθνικὴ Βουλὴ, ὑπονοουμένης οὕτω μᾶλλον τῆς μελλούσης νὰ συνέλθῃ ἐθνοσυνελεύσεως, καὶ οὐχὶ τοῦ ὑπὸ ταύτης θεσπιζομένου βουλευτικοῦ σώματος, ἀπαρτιζομένη ἐξ ἀντιπροσώπων ὅλων τῶν περιφερειῶν τοῦ ἐλευθέρου ἢ ἀκόμη καὶ τινων τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ, ἦτο φυσικὸν καὶ λογικὸν νὰ θεσμοθετήσῃ ἐλευθέρως κατὰ τὴν διαδηλουμένην ἐλευθέραν βούλησιν τῶν μελῶν τῆς, ἀφοῦ αὐτὴ θὰ ἐκυβέρενα ἢ θὰ ἐρρῳθμίζε τὰ τῆς διακυβερνήσεως ὁλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος. Διὰ τοῦτο φαίνεται εἰς ἡμᾶς τὸ ὀλιγώτερον παράδοξον τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ πληρεξούσιοι ἐνὸς τμήματος, τῆς Δυτικῆς Χ. Ἑλλάδος, μὲ τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ Νέγρη, προβαίνουν εἰς καθορισμὸν τῶν δικαιοδοσιῶν τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς, διὰ λεπτομεροῦς μάλιστα ἀπαριθμήσεως τούτων, ὡς τὸ δικαίωμα νὰ συνάπτῃ συνθήκας, νὰ συνομολογῇ εἰρήνην, νὰ κόπῃ νομίσματα, νὰ διενθύνῃ τὸν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν ἀγῶνα, νὰ δέχεται λογοδοσίας περιφερειακῶν διοικήσεων, νὰ ὀρίξῃ τὰς δημοσίας προσόδους, νὰ συνιστᾷ τακτικὰ στρατεύματα κ. λ. π. Ἐτι περισσότερο ἐκπλήσσει τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ συνέλευσις τῶν Σαλῶνων διὰ τοῦ ψηφιζομένου ὁργανισμοῦ τῆς ἐπιχειρεῖ νὰ περιορίσῃ τὰς δικαιοδοσίας τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν Ἀνατολ. Χ. Ἑλλάδα ἄνευ συγκαταθέσεως τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὁ ὁποῖος μόνος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ φέρῃ στρατεύματα εἰς τὴν περιφέρειαν αὐτήν, ἀκόμη καὶ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἔστω καὶ παρὰ τὴν θέλησιν τῆς ἐθνικῆς Βουλῆς. Προφανῶς ὁ Νέγρης διὰ τῶν διατάξεων αὐτῶν, τῶν ὁποίων οἱ ἀφελεῖς πληρεξούσιοι τῶν Σαλῶνων δὲν θὰ ἀντελήφθησαν καὶ τὴν βαθυτέραν σημασίαν, θὰ ἐπεδίωκεν, ἂφ' ἐνὸς μὲν νὰ προκαταλάβῃ τὰς ἐργασίας τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως καὶ νὰ ἐπιπλέυσῃ ταύτης, ἂφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐξασφαλίσῃ ἀνεξαρτήτους

πρωτοβουλίας εἰς τὴν περιφέρειαν αὐτὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐφαντάζετο ὅτι θὰ παρέμενεν ἐπὶ πολὺ ἀπόλυτος κύριος. Φαίνεται πάντως, ὅτι αἱ περὶ δικαιοδοσιῶν τῆς ἐθνικῆς Βουλῆς διατάξεις θὰ προεκάλεσαν κἄποιαν ἀντίδρασιν τινῶν ἐκ τῶν πληρεξουσίων, γενομένης ἀντιληπτῆς τῆς σημασίας τῶν μετὰ τὴν ψήφισίν των. Εἰς διτάξιν ἀκολουθοῦσαν τὸ κείμενον τοῦ Ὁργανισμοῦ, περὶ τῆς ὁποίας γίνεται λόγος κατωτέρω, ἡ ἰσχὺς τῶν ἀναβάλλεται μέχρι τῆς ἀποδοχῆς των ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς.

Πρωτοτυπίαν τινα παρουσίαζε τὸ θεσμοθετούμενον τοπικὸν κυβερνητικὸν καὶ δικαστικὸν σῶμα, τὸ ὁποῖον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, ἔνθα ἐκαλεῖτο Γερουσία, ὠνομάσθη Ἄρειος Πάγος. Ἀπετελεῖτο ἐκ δώδεκα προσώπων «ἰκανῶς πεπαιδευμένων», ἐκλεγομένων ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως δι' ἐν ἔτος, μετὰ τὴν παρέλευσιν τοῦ ὁποίου ἦτο δυνατόν νὰ ἐπανεκλεγοῦν. Ἐκ τούτων, τὰ ἑξὲς μέλη θὰ ἀπετέλουν τὸ κριτήριον τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἦτοι τὸ ἀνώτατον καὶ ἀνέκκλητον δικαστήριον τῆς Ἀνατολικῆς Χ. Ἑλλάδος, τὰ δὲ ἄλλα ἑξὲς τὴν πολιτικὴν διοίκησιν ταύτης. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν ἐκάστου τῶν δύο τμημάτων τοῦ Ἀρείου Πάγου ἦσαν ἑπτὰ μετὰ τῶν Προέδρων¹. Εἰς σοβαρὰς περιπτώσεις ἀφορώσας εἰς τὰ γενικά συμφέροντα, τὰς ὑποθέσεις προδοσίας, ἐπιπορκίας, διαφορὰς ἐπαρχιῶν ἢ προεστώτων μὲ τὸν λαὸν κ.λ.π., τὰ δύο τμήματα ἐνοῦντο εἰς ἐν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἑνὸς προέδρου ἀναλόγως τῆς περιπτώσεως, τοῦ ἑτέρου συμπαραδρευόντος ὡς ἀπλοῦ μέλους. Ἀκολουθεῖ λεπτομερεστάτη ἀπαρίθμησης τῶν εὐρυτάτων δικαιοδοσιῶν καὶ καθηκόντων τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ἐχει τὴν γενικὴν ἐποπτείαν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τὴν ἐπιστασίαν τῶν φρουριῶν τῆς περιφέρειας, τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν γενικὴν διαχείρησιν τῶν οἰκονομικῶν, τὰ τῆς ὁργανώσεως καὶ λειτουργίας τῆς ἀστυνομίας καὶ τῆς δημοσίας ὑγείας, τὰ τῆς πολιτογραφήσεως, τηρήσεως τῶν νόμων καὶ σεβασμοῦ τῶν δικαιωμάτων ἐκάστου πολίτου, τὰ τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνότητος καὶ ἀδελφικῆς συμπτύξεως τῶν ἐπαρχιῶν εἰς τὸν κατὰ τῶν τυράννων ἀγῶνα κ.λ.π. Γίνεται ἀκόμη λόγος περὶ βελτιώσεως τῶν μέσων γεωργίας καὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν, ἀκόμη καὶ περὶ φροντίδων πρὸς ἡθικὴν τοῦ ἔθνους βελτίωσιν. Εἶναι ὁ μόνος ὁργανισμὸς, εἰς τὸν ὁποῖον γίνεται λόγος περὶ συστάσεως εἰς τὰς πόλεις σχολείων, ὀρφανοτροφείων καὶ νοσοκομείων, τῶν ὁποίων πάντων ὁ Ἄρειος Πάγος θὰ εἶχε τὴν φροντίδα καὶ ἐποπτείαν. Ἐχει ἐπίσης

1. Ἡ σπουδὴ μετὰ τῆς ὁποίας συνετάχθη, ὠδήγησεν εἰς προφανεῖς ἀντιφάσεις. Ὁῦτω, ἐν ᾧ ἐν κεφ. 2, ἀριθ. Β' λέγεται ὅτι τὰ μέλη τοῦ Ἀρείου Πάγου θὰ εἶναι δώδεκα καὶ ὅτι δι' ἑκάστον ἐκ τῶν δύο ἑξαμελῶν τμημάτων θὰ ἐκλέγεται «ἕξωθεν» εἰς Πρόεδρος, ἐν τῷ ψηφίσματι τῆς συστάσεώς του διορίζονται 14 μέλη καὶ ἀναγράφεται, ὅτι ἐν τῶν ἑπτὰ μελῶν ἐκάστου τμήματος θὰ ἀσκήῃ καθήκοντα προέδρου ἐπὶ 52 ἡμέρας, ὥστε κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐνιαυσίου ἀρχῆς νὰ ἀσκήσουν τὴν προεδρίαν πάντα τὰ μέλη.

τὸ δικαίωμα κυρώσεως ἢ νέας ἐκλογῆς τῶν παραστατῶν ἐκάστης ἐπαρχίας διὰ τὴν Ἐθνικὴν Βουλὴν. Τὸ Κριτήριον τοῦ Ἀρείου Πάγου θὰ ἐλειτούργει ὄχι μόνον κατ' ἔφεσιν, ἀλλὰ καὶ ὡς δικαστικὸν σῶμα διὰ πάντα τὰ ἐγκλήματα τὰ ἔχοντα σχέσιν πρὸς τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας καὶ τὴν Ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἐχει ἀκόμη τὸ δικαίωμα νὰ ἀπευθύνῃ διακηρύξεις πρὸς ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

Εἰς τὸ ἀκολουθοῦν κεφάλαιον καθορίζονται μετὰ τῆς αὐτῆς λεπτομεροῦς ἀπαριθμήσεως τὰ τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως τῶν ἐπαρχιῶν. Εἰς ἐκάστην ἐπαρχίαν ἐκλέγονται «ἀρχηγοὶ τῶν ὑπουργημάτων τῆς Διοικήσεως», ὀνομαζόμενοι Προεστώτες. Ἄλλοι ἐξ αὐτῶν ἔχουν τὴν φροντίδα τῆς διανομῆς καὶ συνάξεως τῶν φόρων, ἄλλοι τὰ τῆς διαχειρίσεως τούτων ὡς καὶ τῶν λοιπῶν δημοσίων προσόδων καὶ ἄλλοι τὰ τῆς διατροφῆς τῶν κατοίκων καὶ τῆς συγκομιδῆς τῶν πολεμικῶν ἐφοδίων. Εἰδικοὶ Προεστώτες διορίζονται διὰ τὰ πολεμικά, εὐρισκόμενοι εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μὲ τὸν Καπιτάνιον τῆς περιφερείας καὶ φροντίζοντες διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ στρατεύματος καὶ τὴν νοσοκομειακὴν περίθαλψιν τῶν στρατιωτῶν. Τέλος ἄλλοι προεστώτες θὰ ἐποπτεύουν καὶ θὰ κατευθύνουν τὰ ἀστυνομικὰ καὶ ἀγορανομικὰ ἔργα ἢ θὰ διαχειρίζονται τὰ δημόσια κτήματα. Εἰς ἐκάστην ἐπαρχίαν θὰ ἐλειτούργει πενταμελὲς κριτήριον μὲ ἐκτελεστὴν τῶν ἀποφάσεων τούτου τὸν Καπιτάνιον, ἐνῷ εἰς ἕκαστον χωρίον εἰς ἣ δύο προεστώτες θὰ ἔλυνον τὰς τοπικὰς διαφοράς. Κατὰ τρίτημερον θὰ συνήρχοντο πάντες οἱ προεστώτες τῶν πόλεων πρὸς κοινὴν συζήτησιν καὶ λήψιν ἀποφάσεων ἐπὶ τῶν γενικῶν ζητημάτων τῆς ἐπαρχίας, κατὰ τρίμηνον δὲ θὰ προσήρχοντο καὶ οἱ προεστώτες τῶν χωρίων πρὸς γενικὸν ἀπολογισμόν. Ἡ διάρκεια τῆς ἀρχῆς τῶν προεστώτων θὰ ἦτο ἐνιαύσιος μετὰ δυνατότητος ἐπανεκλογῆς. Κατὰ τριμηνίαν οἱ προεστώτες ὄφειλον νὰ λογοδοτήσουν εἰς τὸν Ἀρειὸν Πάγον, ἀποστέλλοντες λεπτομερῆ ἐκθέσιν ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς δικαιοδοσίας τῶν. Ἐκάστη ἐπαρχία θὰ ἐξέλεγε τοὺς Παραστάτας τῆς εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βουλὴν δι' ἐν ἔτος καὶ μετὰ τῆς δυνατότητος ἐπανεκλογῆς. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο περὶ τῆς Διοικήσεως τῶν ἐπαρχιῶν γίνεται λόγος καὶ πάλιν περὶ τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς ὡς Τοποτηρητοῦ «ἐσομένου Χριστιανοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων, τὸν ὁποῖον, ἀφοῦ πρῶτον ἐκλέξασα καθυποβάλλῃ εἰς τοὺς ἐθνικοὺς νόμους τῆς, ἔχει ἔπειτα νὰ ἀναγνωρίσῃ Μονάρχην τῆς».

Τὸ τμῆμα Γ' ἀναφέρεται εἰς τοὺς «κοινωνικοὺς Νόμους», δηλαδὴ τὴν πολιτικὴν (ἀστικὴν) δικαιοσύνην. «Οἱ κοινωνικοὶ Νόμοι τῶν αἰμινήστων Χριστιανῶν αὐτοκρατόρων τῆς Ἑλλάδος μόνον ἰσχύουσι κατὰ τὸ παρὸν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Χέρσον Ἑλλάδα». Οὕτω, διὰ πρώτην φορὰν εἰς Ὁργανισμόν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ἐφαρμόζεται ἡ νομοθεσία τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, ἡ δὲ διάταξις αὐτὴ περιελήφθη καὶ εἰς τὸ πολίτευμα τῆς Ἐπιδαύρου. Ἐν συνεχείᾳ ἀνατίθεται εἰς τὸν Ἀρειὸν Πάγον ἡ φροντίς τῆς

μεταφορᾶς εἰς τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν ἐκ τῶν «Βασιλικῶν» ὅσα εἶναι κατάλληλα καὶ συμφερότερα. Ἡ νέα αὐτὴ ἐπιλογὴ ἐκ τῆς Βυζαντινῆς νομοθεσίας, ἀφοῦ ἐλεγγθῇ ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῶν Ἀρχιερέων τῆς περιφερείας, θὰ ἐδημοσιεύετο, ὅπως ἰσχύσῃ ἐν εἵδει ἀστικοῦ κώδικος.

Τὸ τμήμα Δ' ρυθμίζει τὰ τῆς φορολογίας καὶ τῶν δημοσίων προσόδων, λαμβανομένων ὑπ' ὅσιν καὶ τῶν τοπικῶν ἐθίμων. Πάντως ἡ φορολογία πρέπει νὰ εἶναι δικαία, κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν ἀτομικὴν περιουσίαν καὶ τὰ ἐν γένει ἔσοδα ἐκάστου. Περισσότερον ἐνδιαφέρον παρουσιάζει τὸ τμήμα Ε', ρυθμίζον τὰ στρατιωτικὰ τῆς Ἀνατ. Χ. Ἑλλάδος. Ὁ Καπιτάνιος ἐκάστης ἐπαρχίας ἀνακηρύσσεται «Στρατηγὸς τῆς Ἑλλάδος». Ἀποβολὴ Καπιτάνιου ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἄνευ ἀποφάσεως τῆς ἐθνικῆς Βουλῆς. Διὰ τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις ὁ Καπιτάνιος - Στρατηγὸς λαμβάνει διαταγὰς παρὰ τοῦ Ἀρείου Πάγου. Διευθερεῖτο τὸ ἐπικρατοῦν ἐπὶ Τουρκοκρατίας σύστημα τῶν Καπιτανιῶν, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ πρωτότοκος υἱὸς διεδέχετο τὸν πατέρα του ὑπὸ ὥρισμένης προϋποθέσεως. Ἐν συνεχείᾳ ἐρρυθμίζοντο τὰ τῆς ὁργανώσεως ἐκάστης στρατιᾶς, τῆς ἱεραρχίας τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τὰ τῆς καταγραφῆς τῶν στρατευσίμων, εἰς τοὺς ὁποίους διὰ τὰς πολεμικὰς ἀνάγκας περιελαμβάνοντο πρόσωπα ἀπὸ δεκατεσσάρων ἕως ἐξήντα ἐτῶν. Εἰς τὸ τελευταῖον τμήμα Σ' γίνεται λόγος περὶ τῶν «Δικανικῶν, Κολαστικῶν, Ἀγρονομικῶν, Θαλασσίων καὶ Ἐμπορικῶν ζητημάτων». Ταῦτα ἐπίστευεν ὅτι θὰ ἐρρυθμίζοντο βάσει τῶν «Βασιλικῶν», ἐκ τῶν ὁποίων θὰ ἐγίνετο ἐπιλογὴ ὑπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ ὑπὸ τὴν ἐγκρισιν τῶν Ἀρχιερέων πρὸς σύνταξιν εἰδικῶν κωδίκων πλὴν τῶν ἐμπορικῶν, διὰ τὰ ὁποῖα θὰ ἴσχυε προσωρινῶς καὶ ὑπὸ τὴν ἐγκρισιν τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς ὁ Γαλλικὸς ἐμπορικὸς κώδιξ.

Τὸ κείμενον τοῦτο τῆς «Νομικῆς διατάξεως» ἀκολουθεῖ «Ἀποπλήρωμα», δηλαδὴ συμπλήρωμα ἢ παράρτημα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπιφέρονται μεταβολαὶ τινες, ἀκριβέστερον διασαφήσεις, διορθώσεις καὶ ἀναστολαὶ ἰσχύος. Τὸ συμπλήρωμα τοῦτο συνετάχθη πιθανώτατα ὑπὸ τοῦ προεδρευόντος ἐπισκόπου Ταλαντίου, ἐτέθη δὲ ἐν τέλει διότι δὲν ὑπῆρχε πλέον καιρὸς — ἴσως καὶ δὲν ἐκρίθη σκόπιμον νὰ προκληθοῦν συζητήσεις — ἐπεξεργασίας τοῦ συνταχθέντος ὑπὸ τοῦ Νέγκρη κειμένου. Ἐν πρώτοις, διεκηρύσσετο ἡ ἀνάγκη ὅπως ὁ κλῆρος τῆς Ἀνατ. Χ. Ἑλλάδος μετὰσχῃ εἰς τὰς συζητήσεις περὶ ρυθμίσεως τῶν θεμάτων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἐκάστη ἐπαρχία ὑπόσχεται ὁργανῶσιν τῆς διοικήσεώς της κατὰ τρόπον ὁμοιόμορφον πρὸς τὰς λοιπὰς. Τὰ ἐν τῇ Νομικῇ Διατάξει περὶ ἐθνικῆς Βουλῆς καὶ τῶν δικαιοδοσιῶν της, ὡς καὶ τὰ περὶ μετοίκων καὶ ξένων καὶ ἐν γένει τὰ ἀναφερόμενα εἰς γενικά τῆς Ἑλλάδος συμφέροντα δὲν θὰ εἶχον ἰσχὴν μέχρι τῆς κυρώσεως των ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως. Τονίζεται ὅμως ὅτι ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὴν ὁργάνωσιν τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ τῆς διοικήσεως τῶν ἐπαρχιῶν

θὰ παραμένουν ἀμετάβλητα καὶ δὲν δύναται κατ' οὐδὲν νὰ ἀλλοιώσῃ ἡ Ἑθνικὴ Βουλὴ. Ὅσαι ἐπαρχίαι τῆς Μακεδονίας, τῆς Θεσσαλίας καὶ τῶν Νήσων τοῦ Αἰγαίου ἀπέστειλιν ἀντιπροσώτους εἰς τὴν συνέλευσιν τῶν Σαλῶνων καὶ ἐψηφίσαν τὰς ἀποφάσεις της, θὰ ἡδύναντο εἰς τὸ μέλλον νὰ ἀποσπασθοῦν καὶ νὰ ψηφίσουν μετ' ἄλλων χωριστοὺς περιφερειακοὺς ὁργανισμούς, ὅταν αἱ περιφέρειαὶ αὐταὶ θὰ κατέλυν ὁλοκληρωτικῶς τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων. Ἀντιθέτως, ὅσαι ἐπαρχίαι δὲν μετέσχον εἰς τὴν συνέλευσιν τῶν Σαλῶνων καὶ ἐξεδήλουν μεταγενεστέρως τὴν ἐπιθυμίαν νὰ συνδεθοῦν, ἡδύναντο νὰ υπογράψουν τὴν Νομικὴν Διάταξιν.

6. ΓΕΝΙΚΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ – Ο ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ

Τὸ ὅλον κείμενον ἀκολουθεῖ ἐπικυρωτικὸν ἔγγραφον, διὰ τοῦ ὁποίου διακηρύσσεται πρὸς τὸ Πανελλήνιον ἡ ἔναρξις ἰσχύος τοῦ ψηφισθέντος καταστατικοῦ χάρτου, βάσει τοῦ ὁποίου θὰ διφοκοῦντο αἱ ἐπαρχίαι τῆς Ἀνατ. Χ. Ἑλλάδος « ἐνόσφ νὰ φθάσῃ ἡ εὐτυχὴς ἐκείνη ἡμέρα τῆς σταθερᾶς καὶ αἰωνίου τῶν ἀνεξαρτήτων Ἑλλήνων τακτικῆς διοικήσεως, ὅποια ποι' ἂν κοινῶς ἐγκριθῇ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ». Καταλήγει μὲ διακηρύξιν, ἡ ὁποία μᾶλλον θὰ εἶναι ὁ ἐκφωνηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ταλαντίου ἢ τοῦ Νέγρη λόγος τοῦ τέλους τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνελεύσεως, ἐν αὐτῷ δὲ γίνεται βραχὺς ἀπολογισμὸς τοῦ συντελεσθέντος ἔργου. Γίνεται καὶ πάλιν ἐν αὐτῷ λόγος περὶ τῆς Ἑθνικῆς Βουλῆς ὡς « Τοποτηρητοῦ τοῦ Βασιλέως » ὑπὸ τὴν ιδιότητα δὲ ταύτην « πρέπει νὰ δέχεται ὁ Ἕλλην αὐτῆς τὰ ψηφίσματα, ὡς βασιλικά δηλονότι ψηφίσματα ». Ἐξαίρονται τὰ συντελεσθέντα πολεμικὰ ἔργα διὰ τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνάγκη διαθέσεως ὅλων τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων πρὸς συνέχισιν τοῦ ἁγῶνος διὰ τὴν πλήρη ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ τυράννου της. Ἀκολουθεῖ τὸ κείμενον τοῦ Ὁρκου τῶν πληρεξουσίων διὰ τὴν τήρησιν τῆς Νομικῆς Διατάξεως καὶ τὴν ἀδελφικὴν σύμπραξιν πάντων τῶν Ἑλλήνων. Καὶ τελικῶς υπογράφουν οἱ μετασχόντες πληρεξούσιοι κατὰ τάξιν, πρῶτοι οἱ ἐπιφανέστεροι κληρικοί, ἔπειτα ὁ Θ. Νέγρης, οἱ καπεταναῖοι καὶ ἐν συνεχείᾳ οἱ λοιποὶ πληρεξούσιοι¹. Μεταξὺ

1. Ὑπογράφουν: Ταλαντίου Νεόφυτος, Μπουδουνίτζης Διονύσιος, Λοιδωρικίου Ἰωαννίκιος, Ἀνθίμος Γαζῆς, Γρηγόριος ἱεροδιάκονος Κωνσταντᾶς, Θεόδωρος Νέγρης, καπετὰν Πανουργιάς, καπετὰν Μίτσο Κοντογιάννης, καπετὰν Δημὸς Σκαλιᾶς, καπετὰν Ὀδυσσεύς, καπετὰν Γκούρας, καπετὰν Γεώργιος Πιλάλας, καπετὰν Κώνστας Χορμόβας, καπετὰν Ἀντώνιος Κοντόπουλος, καπετὰν Βασίλειος Μπουσος, καπετὰν Μῆτρος Μπισδέκης, Ἰωάννης Λογοθέτης, Ἰωάννης Φίλωνος, Λάμπρος Νάκου, Βασίλειος Κάλκος, Ἀναγνώστης Λοιδωρικίου, Ἀναστάσιος Ἀναγνώστου Λοιδωρικίου, Γιάννης Λάπας, Διονύσιος Τριανταφύλλου Ἀθηναῖος, Μαργαρίτης Δημάδης, Ἰωάν-

τῶν ὑπογραφάντων δὲν ἀνευρίσκονται πληρεξούσιοι τῶν Ἀθηνῶν. Πράγματι, αἱ Ἀθῆναι δὲν ἀπέστειλαν πληρεξουσίους εἰς τὰ Σάλωνα. Καὶ ἀληθὲς μὲν εἶναι ὅτι ἦτο λίαν κρίσιμος ἡ κατάστασις τὴν Ἀιτικὴν κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν, ὅτε εἶχεν εἰσβάλει ὁ Βρυώνης πιασὰς καὶ διαλύσει τοὺς πολιορκούντας τὴν Ἀκρόπολιν Ἕλληνας. Παρὰ ταῦτα, ἡ ἀποστολὴ ὀλίγων τινῶν πληρεξουσίων δὲν ἦτο ἀδύνατος, ὡς ἐγένετο καὶ ἐκ μέρους ἄλλων ἐπαρχιῶν, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκοντο εἰς τὴν αὐτὴν δεινὴν κατάστασιν. Τὸ ἀληθὲς αἷτιον πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τὸ γεγονός ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν ἀφωσιωμένοι εἰς τὸν Δημ. Ὑψηλάντην, παρὰ τοῦ ὁποίου ἀνέμενον βοηθείας πιστεύοντες ἀκόμη εἰς τὴν δύναμιν τῆς Ὑπερτάτης Ἀρχῆς, καὶ ὁ ὁποῖος εἶχεν ἤδη ἀποστείλει τὸν Δημ. Λιβερόπουλον ὡς ἐκπρόσωπόν του διὰ τὴν διοικήσιν τῆς Ἀιτικῆς. Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ αἱ ἐντολαὶ τῶν ἐκπροσώπων του ἀπεμάχρυνον τοὺς Ἀθηναίους πάσης συμμετοχῆς εἰς τὴν συνέλευσιν¹.

νης Σκανδαλίδης, Ἰωάννης Βιζούλας, Δρόσος Μανσόλας Θετταλός, Κυριαξῆς Ἀγγ. Θετταλός, Παπᾶ Γεώργιος Πολίτης Μαλανδρινιώτης, Γεώργιος Λέκος Μαλανδρινιώτης, Κωστ. Σακελιῶν, Ἀναστάσιος Παναγιώτου Ταλαντιναῖος, Γιαννάκης Δούκας, Βασίλειος Τζάρας Σαλονιώτης, ρήγας Παπᾶ Κοντορρήγα, Ἀναγνώστης Κεχαγιάς, Πανάγιος Λογοθέτης Γυλαξειδιώτης, Λουκάς Μιχόπουλος, Πανάρετος Ἡγούμενος, Γεώργιος Ἀλός, Εὐγένιος Ἡγούμενος Ὁσίου Λουκᾶ, Παγκράτιος Οἰκονόμος, Νικολῆς Παπαδόπουλος, Δημ. Κουκούλης, Ἀθανάσιος Οἰκονομόπουλος, Ἀναγνώστης Σταματοπούλος, Γεώργιος Βασιλικός, Πρωτοπαππᾶς ἐκ Δαδίου, Πρωτοπαππᾶς ἐκ Ράχοβας, Πέτρος Βαταβάλης, Στάθης Παπᾶ Ράχοβας, Παναγιώτης Νικολάου Λοιδωρικιώτης, Δήμος Χατζῆς, Γιάννης Μπονατζῆς Ταλαντιναῖος, Χαράλαμπος Παπᾶ Γεωργίου, Ἀναγνώστης Πρεσβύτας Ταλαντιναῖος, Ἀθανάσιος Τζουτζος ἐκ Δαδίου, Ἰωάννης Σαλονιτόπουλος ἐκ Λεβαδείας, Δήμος Δημήτσης, Ἀναγν. Λάζαρος, Προηγούμενος Θεοδόσιος τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ, Βαρώνος Κεφαλᾶς ὁ Οὐλύμπιος, Θετταλός καὶ πληρεξούσιος τῶν Ἀγρᾶφων, Χρονίας Ἰωάννου Δροσινὸς Θετταλός καὶ τῶν Ἀγρᾶφων πληρεξούσιος, Γεώργιος Ἰωάννου καὶ καπετὰν Στεριανὸς πληρεξούσιοι τῆς Κασσάνδρας, Βασίλειος Τριχᾶς, Λάμπρος Ἀλεξάνδρου, Γερονικολὸς Λιβανταῖος, Παναγιώτης Ἰωάννου Ζελιώτης, Γεώργιος Αἰνιᾶν καὶ Κωνσταντίνος Ἰωάννου Νέων Πατρῶν πληρεξούσιοι, Ἀναγνώστης Ἀγγελακόπουλος πληρεξούσιος Δομοκῶν. Εἰς τὸ τέλος αἱ σφραγίδες τοῦ Θεοδ. Νέγρη, τῶν Σαλῶνων καὶ τῆς Μαγνησίας. Σημειωτέον ὅτι πληρεξούσιοί τινες ὄχι μόνον δὲν κατήγοντο ἐκ τῆς ἐπαρχίας, τὴν ὁποίαν ἐνεφανίζοντο ὡς ἐκπροσώπωντες, ἀλλ' οὐδὲ καὶ ἐκ τῆς Δυτικῆς Χέρσου Ἑλλάδος προήρχοντο, πιθανὸς προκρίθentes ἑλλείψει καταλλήλων ἐντοπιῶν, διὰ τὰ καταστῆ δυνατὴ ἡ χρησιμοποίησίς των εἰς τὴν Συνέλευσιν. Καὶ αὐτὸς ὁ Θ. Νέγρης ἂν καὶ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἐφέρετο ὡς ἐκπρόσωπος τῆς ἐπαρχίας Ζητουνίου.

1. Πάντως, εἰς πληρεξούσιος, ὁ Διον. Τριανταφύλλου, ὑπογράφει ὡς Ἀθηναῖος. Κατὰ τὸν Σοομελῆν (Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν, σ. 33) οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Θηβαῖοι, μὴ μετασχόντες εἰς τὴν συνέλευσιν τῶν Σαλῶνων, δὲν ἐνέκρινον τὸν ψηφισθέντα ὀργανισμόν. Ὅτε ὁμοῦς οὗτος κατεκυρώθη ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς, οἱ Ἀθηναῖοι ἔσπευσαν πρὸς ἔγκρισίν του. Κατὰ τὰ τέλη Ἰανουαρίου 1823 ὁ Ἀρείος Πάγος ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ ἐπισκόπου Νεοφύτου Μεταξᾶ ἐπεσκέφθη τὰς Ἀθήνας, ὅπου, ἀφοῦ εἰς μάτην ἠγωνίσθη νὰ πείσῃ τοὺς εἰς τὴν Ἀκρόπολιν πολιορκουμένους

Κατὰ τὰς ἐπομένους ἡμέρας ἡ συνέλευσις τῶν Σαλῶνων, εἰς ἐκτέλεσιν τῶν διατάξεων τοῦ ὀργανισμοῦ ἐξέλεξε τὰ μέλη τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ τοὺς πληρεξουσίους τῆς Ἀνατ. Χ. Ἑλλάδος διὰ τὴν ἐν Πελοποννήσῳ ἐθνικὴν συνέλευσιν. Εἶναι ἡ συνέλευσις τῶν Σαλῶνων τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς κηρύξεως τῆς ἐπαναστάσεως πολιτικὸν σῶμα, τὸ ὁποῖον ὄχι μόνον διεκήρυξε τὴν ἀνάγκην συγκλήσεως ἐθνικῆς συνελεύσεως ἀλλὰ καὶ ἔσπευσε νὰ ἐκλέξῃ τοὺς διὰ ταύτην πληρεξουσίους. Εἶχε πράγματι ἀρχίσει νὰ ὀριμάζῃ εἰς τὰ πνεύματα τῶν Ἑλλήνων ἡ ἀφ' ἑαυτῆς ἀνακύψασα ἰδέα περὶ συγκλήσεως ἐθνικῆς συνελεύσεως πρὸς συγκρότησιν ἐνιαίας κυβερνήσεως καὶ ψήφισιν ἐνιαίου δι' ἅπασαν τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα πολιτικοῦ συστήματος.

Ὡς μέλη τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐξελέγησαν δεκατέσσαρες, ἦτοι ἕξ δι' ἕκαστον τῶν δύο τμημάτων καὶ οἱ δύο Πρόεδροί τοῦτων. Οἱ ἐκλεγέντες ἦσαν: Ἐκ Λεβαδείας: Ἰωάννης Φίλωνος καὶ Βασιλάκης Κάλκος. Ἐκ Σαλῶνων, Ρήγας Παπᾶ Κοντορρήγας. Ἐκ Λιδωρικίου καὶ Μαλανδρίνου Παναγιώτης Κονδύλης. Τаланτίου, ὁ ἀρχιερεὺς Νεόφυτος. Πατρατζίκι, Γεώργιος Αἰνιάν. Ἀγράφων καὶ Κοκόση Κωνστ. Σακελλίων. Μακεδονίας Ἰωάννης Σκανδαλίδης. Θεσσαλίας Ἀνθιμος Γαζῆς καὶ Δρόσος Μανσόλας. Ζητουνίου καὶ Μπουτονίτζας Θεόδωρος Νέγρης. Θηβῶν Πανούσης Σαμπονίτζης. Ἀθηναίων Ἰωάννης Εἰρηναῖος. Εὐδαίρου Κωνσταντῖνος Ἰωάννου. Ὡς πρῶτοι πρόεδροι (διὰ τὸ πρῶτον πεντηκονταδιήμερον) ἐξελέγησαν τοῦ μὲν πολιτικοῦ ὁ Θεόδ. Νέγρης, τοῦ δὲ Δικαστικοῦ ὁ Τаланτίου Νεόφυτος, δεδομένου ὅτι πάντα τὰ μέλη ἔπρεπε νὰ ἐναλλάσσωνται εἰς τὴν προεδρίαν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους. Ὑπὸ τῆς συνελεύσεως ἐνεκρίθη καὶ τὸ κείμενον τοῦ ὄρκου διὰ τοῦ ὁποίου οἱ Ἀρεοπαῖται ὠρρίζοντο ὡς ἀπαραίτητα χρεῖα τὸ ἀδιάλλακτον μῖσος κατὰ τοῦ τυράννου, πίστιν πρὸς τὴν πατρίδα, ἐλλικρινεῖαν, δικαιοσύνην καὶ ἀφιλοπροσωπεῖαν εἰς ὅλας τὰς ἀποφάσεις των.

Ὁ Ἀρειος Πάγος τῆς Ἀνατ. Χ. Ἑλλάδος συνεστήθη εἰς σῶμα τὴν 21 Νοεμβρίου 1821, ἐπομένῃ τῆς διαλύσεως τῆς Συνελεύσεως. Πρώτῃ πράξις τοῦ ἔτοιο νὰ ἐκδώσῃ διακήρυξιν, διὰ τῆς ὁποίας ἐκφράζει τὴν χαρὰν τοῦ διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς συστάσεως τῶν περιφερειακῶν πολιτικῶν ὀργανισμῶν ἀνὰ τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα καὶ τὴν ἀπόφασιν ὅπως συστηθῇ ἡ ἐθνικὴ Βουλὴ, ἡ ὁποία νὰ διοικῇ ἐνιαίως τὰς ἐλληνικὰς ὑποθέσεις διὰ μέσου τῶν τοπικῶν Διοικήσεων. Οὕτω διεκηρύσσεται ἐμμέσως ἡ μετὰ τὴν σύγκλησιν ἐθνοσυνελεύσεως καὶ ἵδρυσιν τῆς ἐθνικῆς Βουλῆς ἀνάγκη διατηρή-

Τούρκους εἰς παράδοσιν, συντάξεν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν Ἀθηναίων προϋχόντων τὸν ὀργανισμὸν τοπικῆς διοικήσεως τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν πέριξ. Συνεστήθη τότε « κοινῇ γνώμῃ τοῦ λαοῦ » ἐφορία ἐκ δώδεκα Ἀθηναίων, ἕκαστος τῶν ὁποίων εἶχεν εἰδικὰς διοικητικὰς ἀρμοδιότητας. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐχαίρεισαν μετὰ χαρᾶς τὸ νέον αὐτὸ πολιτικὸν σύστημα ὡς « ἀπαρχὴν τῆς ἐλευθερίας ».

σεως τῶν τοπικῶν πολιτικῶν σωμάτων, ἀλλ' ὡς ὀργάνων ἐκτελέσεως τῶν ἀποφάσεων τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως¹. Αἱ μετέπειτα πράξεις τοῦ Ἀρείου Πάγου ἀνάγονται εἰς ἐποχὴν μετὰ τὴν σύγκλησιν τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως τῆς Ἐπιδαύρου καὶ ἐπομένως δὲν ἐνδιαφέρουν τὴν παροῦσαν μελέτην.

Ἐλέχθη ἀνατέρω ὅτι ὁ ψηφισθεὶς ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τῶν Σαλῶνων ὀργανισμὸς ἢ «Νομικὴ Διάταξις» εἶναι ὁ περισσότερον πάντων τῶν ἄλλων παρέχων εἰκόνα πολιτειακοῦ συστήματος ἔστω καὶ ὑπὸ περιφερειακὸν χαρακτῆρα προσωρινότητος. Οἱ ἀπομνημονευματογράφοι καὶ ἱστορικοὶ τοῦ ἀγῶνος, οἱ ὅποιοι ἄλλωστε κατὰ τὸ μέγιστον μέρος διάκεινται δυσμενῶς πρὸς τὸν Νέγρην, ἀφιερῶνουν πολλὰ εἰρωνικά σχόλια πρὸς τὸ ἔργον του, τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζουν ὡς συνονθύλευμα πολυπραγμοσύνης, τυχοδιωκτικῆς σκέψεως, προχειρολογίας καὶ ἀτομικῶν φιλοδοξιῶν². Ἀληθές εἶναι ὅτι εἰς

1. Προκαλεῖ σήμερον θυμηδιὰν μία ἐκ τῶν πρώτων πράξεων τοῦ Ἀρείου Πάγου τῆς Ἀνατ. Χ. Ἑλλάδος διὰ τὴν εὐτιστίαν καὶ ἐπιπολαιότητα μετὰ τῆς ὁποίας ἐτύγχανον χειρισμοῦ σοβαρὰ ἐθνικὰ θέματα. Τυχοδιωκτῆς τις αὐτοκαλούμενος «βαρῶνος Θεοχάρης Κεφαλᾶς Ὀλύμπιος, πολεμικὸς ἀξιωματικὸς», ἔχων ἤδη ἐκλεγῆ καὶ πληρεξούσιος διὰ τὴν ἐθνοσυνέλευσιν, ἔπεισε τὸν Ἀρείον Πάγον ὅτι εἶναι εἰς θέσιν νὰ συνάψῃ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν μέγα δάνειον χάριν τοῦ ἀγῶνος. Ὁ Ἀρειος Πάγος ἔσπευσε νὰ ἐγγείρισθαι εἰς αὐτὸν καὶ τὸν συνδόνει Χρ. Δροσινὸν πληρεξούσιον, συντεταγμένον ἑλληνιστὴ καὶ γαλλιστὴ, πρὸς σύναψιν δανείου 150.000 φιορινίων Αὐγούστης εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἀνατ. Ἑλλάδος (βλ. Μάμουκα, ἑ.ἀ. τ. Α' σ. 91 κ.ε.). Ὁ Κεφαλᾶς λαβὼν ἱκανὰς ποσότητας χρημάτων διὰ τὸ ταξιδεῖον κ.λ.π. περιεπλανήθη ἀνά τὴν Εὐρώπην, ἐμφανιζόμενος μάλιστα καὶ ὡς πληρεξούσιος τῶν Ἑλλήνων, ἄλλοτε διὰ τὴν ἐξεύρεσιν δανείου καὶ ἄλλοτε διὰ τὴν ἐξεύρεσιν ἡγεμόνος, ἔφθασε δὲ μέχρι Ρώμης διὰ νὰ ζητήσῃ βοήθειαν παρὰ τοῦ Πάπα, ὑποσχόμενος τὴν ἐνδωσιν τῶν Ὀρθοδόξων Ἑλλήνων μετὰ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ταῦτα ἐκίνησαν τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Κοραΐ, ὁ ὁποῖος ἐξαπολύει μύδρους ἐναντίον τοῦ «μωροῦ καὶ ἀρχεῖου Κεφαλᾶ» εἰς ἐπιστολὴν τῆς 11 Μαΐου 1825. Τὴν 16 Σεπτεμβρίου 1822 ἐκ Ζυρίχης καὶ τὴν 16 Νοεμβρίου 1822 ὁ «baron Kephalaś d'Olympe» ἀποστέλλει πρὸς τὸν Ἀρείον Πάγον γαλλιστὴ βεβαιώσεις ὅτι συνῆψε τὰ δάνεια αὐτὰ εἰς Ἑλβετίαν καὶ Γερμανίαν, τὰ ὅποια ὅμως μόνον εἰς τὴν φαντασίαν του εἶχε συνάψῃ! Περὶ Κεφαλᾶ, ὁ ὁποῖος ἦτο Ζακύνθιος, ἀλλ' ἐμφανίζεται ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Ὀλύμπου», βλ. Χιώτου, ἀπομνημονεύματα Ἐπανάστου, τ. 4, σ. 479 καὶ Ἀπ. Δασκαλάκη, Ἀδαμάντιος Κοραΐς σ. 350, σημ. 2.

2. Ὑπὸ τοῦ Σπ. Τρικουπῆ (ἑ.ἀ. τ. Α' σ. 90) ἢ «Νομικὴ διάταξις» χαρακτηρίζεται «πολιτικὸς πανδέκτης ἂν ὄχι καὶ πολιτικὸς κυκεῶν». Ὁ Ἱ. Φιλήμων (ἑ.ἀ. τ. Δ' σ. 336 κ.ε.) γράφει ὅτι «ὁ Νέγρης περιέβαλε χλαμύδος ἀνδρικῆς καὶ ποικιλοχρόνιον παιδίον μονοτέτ», τοὺς δὲ ὀργανισμοὺς ἀποκαλεῖ «ρεμβασμοὺς τοῦ Νέγρη, ἀπόρροιαν ὄντας ἐλευθιῆς δοκησιοσοφίας περὶ τὸ νομοθετεῖν». Ἡ συνέλευσις τῶν Σαλῶνων «κατευθυνομένη ὑπὸ τοῦ Νέγρη ἐνομοθέτησε περὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ὡς περὶ αὐτοτελοῦς κράτους, ἐξελεθούσα ὅλως τῆς ἀρμοδιότητος αὐτῆς καὶ ἀναμειξάσα ἐν τῇ «Νομικῇ Διατάξει» πᾶσαν ἀνοησίαν καὶ πᾶν σκάνδαλον». Βλ. καὶ Σπηλιᾶδου, ἑ.ἀ., τ. Α', σ. 261 κ.ε. — Οἶκονόμου, ἑ.ἀ., σ. 204.

Σημειωτέον ὅτι ὁ Ἀρειος Πάγος τῆς Ἀνατ. Χ. Ἑλλάδος ἀπηθύνη καὶ προ-

πολλὰ διαφαίνεται ἡ προχειρολόγος σύνταξις ἐνὸς πολιτεύματος καὶ ἡ ὑστερόβουλος προσπάθεια προβολῆς ἐνὸς ἔργου, ἐκ τοῦ ὁποίου θὰ ἠντιλοῦντο ὠφελήματα. Ἐν τούτοις, εἰς τὴν « Νομικὴν Διάταξιν » ἀνευρίσκονται πολλὰ φωτεινὰ καὶ εὐγενεῖς ἰδέαι, αἱ ὁποῖαι ἐχρησίμευσαν ὡς ὁδηγὸς εἰς τὴν Συνέλευσιν τῆς Ἐπιδιάρου. Ὁ ἐμπνευστὴς καὶ καθ' ὅλας τὰς ἐνδείξεις συντάκτης τοῦ Ὁργανισμοῦ Θ. Νέγρης δὲν κατηυθύνετο μόνον ὑπὸ προσωπικῶν φιλοδοξιῶν καὶ ἐριστικῆς διαθέσεως, ὡς συνήθως κατηγορεῖται, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ εὐγενῶν ἰδεῶν ἐθνικῆς ἀπολυτρώσεως, λαϊκῆς κυριαρχίας καὶ κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης, ὡς καταφαίνεται ἐκ πολλῶν διατάξεων τοῦ Ὁργανισμοῦ. Ἐπέτυχε δὲ καὶ τι τὸ ὁποῖον δυσκόλως ἢ οὐδὲν ἥδη συνδύνησαν νὰ ἐπιτύχουν εἰς ἄλλας περιφερείας: νὰ συμβιβάσῃ καὶ νὰ συνδέσῃ πρὸς στενὴν συνεργασίαν χάριν τοῦ Ἀγῶνος τοὺς δύο ἐν διαρκεί διαμάχῃ ἕως τότε τοπικοὺς παράγοντας, τοὺς καπεταναίους, παλαιοὺς ἀρχικλέφτας καὶ ἀρχιαρματολούς, καὶ τοὺς προκρίτους. Διὰ τοῦ εὐφυοῦς τεχνάσματος νὰ καταστήσῃ πάντας μὲν τοὺς Καπετάνιους τῶν ἐπαρχιῶν στρατηγούς τῆς Ἑλλάδος καὶ μάλιστα μετὰ κληρονομικῆς διαδοχῆς, τοὺς δὲ προκρίτους αἵρετοὺς προσεστώτας, εἰς χεῖρας τῶν ὁποίων περιήρχετο ἡ διοίκησις, ἐπέτυχαν νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς φιλοδοξίας των καὶ νὰ ῥίψῃ εἰς κοινὴν προσπάθειαν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Δὲν πρέπει ἔξ ἄλλου νὰ λησμονῇται ὅτι ὁ Νέγρης ἦτο Φαναριώτης, ἐμπεποτισμένος ἀπὸ τὰς ἰδέας τοῦ Φαναρίου καὶ δράσας ἕως τότε εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τῶν προαιωνίων παραδόσεων του. Τὴν ἐπίδρασιν ταύτην διαπιστοῦμεν εἰς πολλὰς διατάξεις καὶ ἰδιαιτέρως εἰς ἐκεῖνας, εἰς τὰς ὁποίας πορεύεται πρωταρχικῇ, ἀκόμη καὶ ἐπὶ τῶν δικαστικῶν ὑποθέσεων, θέσις εἰς τὸν Κλῆρον ἢ τίθενται εἰς ἐφαρμογὴν « οἱ νόμοι τῶν αἰοιδίμων ἡμῶν βασιλέων » ἢ δίδεται ἀπὸ κοινοῦ ἐξέχουσα θέσις εἰς τὰς δύο ζωτικὰς δυνάμεις τοῦ ἔθνους, ἐπὶ τουρκοκρατίας λειτουργούσας ἐν εἴδει θεσμῶν, τὸν Ἀρματολισμὸν καὶ τὸν προεστωτισμὸν. Τέλος, ὡς ἀνωτέρω ἐλέγχθη, παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Νέγρης εἰς Σάλωνα εὐρέθησαν καὶ ἐπιφανεῖς λόγιοι καὶ κληρικοὶ καὶ ἄλλοι μορφωμένοι ἄνδρες, ὡς ὁ Σκανδαλίδης, ὁ Ταλαντίου Νεόφυτος, ὁ Ἀνθιμος Γαζῆς, ὁ Γρηγόριος Κωνσταντᾶς κ.ἄ., οἱ ὁποῖοι ὄχι μόνον δὲν ἀντέδρασαν, ἀλλὰ συνεργάσθησαν

κίρουν πρὸς τοὺς Ἕλληνας τοῦ ἐξωτερικοῦ (πρὸς τοὺς ἐν Εὐρώπῃ κατοικοῦντας Ἕλληνας) διὰ τῆς ὁποίας ἐκάλει τοὺτους νὰ προσέλθουν διὰ νὰ μετάσχουν εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος ἢ νὰ σπεύσουν πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἀγωνιζομένων, δι' ἀποστολῆς χρημάτων καὶ πολεμικῶν ἐφοδίων. Τὸ πρωτότυπον ἑλληνικὸν κείμενον ταύτης δὲν γνωρίζομεν, πιθανώτατα δ' εἶχε παραδοθῇ εἰς τὸν ἀναχωρήσαντα εἰς Λυτικὴν Εὐρώπην πρὸς συνομολόγησιν δανείου Κεφαλᾶν καὶ ὑπὸ τούτου ἐδημοσιεῦθη εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Βλ. τὸ κείμενον εἰς γερμανικὴν γλῶσσαν εἰς Orelli, ἔ.ἄ., σ. 110 κ.ἑ.

στενῶς καὶ τὸν ἐβοήθησαν εἰς τὸ ἔργον του, ἴσως δὲ εἰς τινὰ ἢ « Νομικὴ διάταξις » νὰ περιλαμβάνῃ καὶ ἰδικὰς τῶν ἰδεάς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΣΑΜΟΥ

1. Η ΠΡΩΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Ὅμιλοῦντες εἰς τὸ παρὸν περὶ τῶν τοπικῶν πολιτικῶν ὀργανισμῶν τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος, θὰ ἔπρεπε νὰ περιορισθῶμεν εἰς τοὺς ψηφισθέντας καὶ ἰσχύσαντας πρὸ τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐπιδάουρου, μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ὁποίου καὶ μέχρι τῆς ὀριστικῆς καταργήσεώς των ὑπὸ τῆς Β' Ἐθνοσυνελεύσεως τοῦ Ἀστρους, ἔλαβον, πλὴν ἐλαχίστων τινῶν ἐξαιρέσεων, μορφήν ἐκτελεστικῶν ὀργάνων τοπικῆς Διοικήσεως. Ὁ Ὄργανισμὸς τῆς Κρήτης εἶναι μεταγενέστερος τοῦ Πολιτεύματος τῆς Ἐπιδάουρου καὶ ἐλαχίστην παρουσιάζει πρωτοτυπίαν, συνταχθεὶς ἐντὸς τοῦ πλαισίου καὶ κατὰ τὰς γενικὰς ἀρχὰς τούτου. Ἐν τούτοις, λόγῳ τῶν ἀποστάσεων καὶ τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν διεξαγωγῆς πολέμου καὶ ἐλευθέρου πολιτικοῦ βίου, ἡ Κρήτη δὲν ἦτο δυνατόν νὰ λαμβάνῃ ἀμέσους διαταγὰς ἐκ τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως καὶ ὥς ἐκ τούτου ἐφηρμόσθη σύστημα αὐτοκυβερνήσεως. Ἐπομένως, ἔχει τὴν θέσιν τοῦ ἐνταῦθα καὶ ὁ πολιτικὸς ὀργανισμὸς τῆς Κρήτης¹.

Ὡς συνέβη μὲ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, καὶ ἡ Κρήτη εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπαναστάσεως ἡσθάνθη τὴν ἀνάγκην μιᾶς ἡγετικῆς προσωπικότητος, ἡ ὁποία θὰ ἤσκει τὴν ἀνωτάτην πολιτικὴν ἐξουσίαν μετὰ συντονισμοῦ τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ συγχρόνως θὰ ἐχρησίμευεν ὥς ρυθμιστὴς τῆς προσπάθειας πρὸς ὀργάνωσιν τοπικοῦ προσωρινοῦ πολιτειακοῦ συστήματος μὲ τὴν συνεργασίαν τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ. Ἡδὴ ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1821 συνῆλθον εἰς τὰ Σφακιά ἀντιπρόσωποι τῆς ἐπαρχίας, ὥς καὶ

1. Κ. Κριτοβουλίδου, Ἀπομνημονεύματα τοῦ περὶ αὐτονομίας τῆς Ἑλλάδος πολέμου τῶν Κρητῶν, Ἀθ. 1859, σ. 8 κ.έ., 48 κ.έ. Ἐπίσης βλ. Σπ. Ζαμπελίου καὶ Κριτοβουλίδου, Ἱστορία τῶν ἐπαναστάσεων τῆς Κρήτης, συμπληρ. Ἰω. Κονδυλάκη, Ἀθ. 1893, σ. 295 κ.έ. — Στ. Ξανθοῦ διδου, Ἐπίτομος ἱστορία τῆς Κρήτης, Ἀθ. 1909, σ. 126 κ.έ. Ἐκ τῶν νεωτέρων λίαν ἐμπεριστατωμένη εἶναι ἡ μελέτη τοῦ Ν. Τωμαδάκη, Τὰ ἐν Κρήτῃ πολιτεύματα, 1821-1824 ἐν Δελτ. Ἰστ. καὶ Ἐθν. Ἐτ. τ. ΙΕ' (1961), σ. 3, κ.έ. μετὰ διαφωτιστικῆς βιβλιογραφίας ὡς πρὸς τὰ τοπικά θέματα. Γενικὴν βιβλιογραφίαν τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως 1821-1830 βλ. ἔ.ά. τ. ΙΓ' (1959) σ. 27 κ.έ.

τῶν ἐν ἐπαναστάσει γειτονικῶν, οἱ ὅποιοι, ἀφοῦ ἔλαβον τὰς πρώτας κοινὰς ἀποφάσεις περὶ διεξαγωγῆς τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος, συνέστησαν κοινὸν ταμεῖον καὶ ἵδρυσαν πολιτικὴν ἐπιτροπὴν φέρουσαν τὸν τίτλον «Καγκελαρία Σφακιῶν». Ὅσον ὅμως ἐξηπλοῦτο ἡ ἐπανάστασις, τόσον καθίστατο ἐπιτακτικὴ ἡ ἀνάγκη ὀργανώσεως κυβερνητικοῦ συστήματος. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐγνώσθη ὅτι κατῆλθεν εἰς Πελοπόννησον ὁ Δημ. Ὑψηλάντης, ὡς πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου τῆς Ἀρχῆς, ἐν ὀνόματι τοῦ ὁποίου ἐπρόκειτο νὰ ἀσκήσῃ τὴν ἀνωτάτην στρατιωτικὴν καὶ πολιτικὴν ἐξουσίαν. Οἱ Κρήτες, ἀγνοοῦντες τὰς ἐν τῷ μεταξὺ ἀνακυφάσας ἐν Πελοποννήσῳ ἔριδας, ἔσπευσαν νὰ ἀποστείλουν ἐκεῖ ἀντιπροσώπους τῶν διὰ τὰ ζητήσουν παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου «τὴν ἐθνικὴν συνδρομὴν εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν Κρητῶν καὶ ἀνθρωπὸν ἐκ μέρους τοῦ ἰκανὸν διὰ τὰ διευθύνῃ τὰ Κρητικὰ πράγματα».

Ὁ Ὑψηλάντης εἶχε τὴν πρόθεσιν νὰ στείλῃ εἰς Κρήτην τὸν Κατακουζηνόν, ὁ ὁποῖος, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Μονεμβασίας, ἔχαιρε γοήτρου, εἶχε δὲ κερδίσει καὶ τὴν συμπάθειαν τῶν Κρητῶν ἀπεσταλμένων, οἱ ὅποιοι τὸν ἐγνώρισαν προσωπικῶς καὶ ἐπέτυχον νὰ σταλοῦν ὑπ' αὐτοῦ πολεμοφόδια ἐκ τῶν ἐν Μονεμβασίᾳ κυριευθεισῶν ἀποθηκῶν. Ἀλλ' ὁ Κατακουζηνὸς τελικῶς ἠρνήθη νὰ μεταβῇ εἰς Κρήτην καὶ τότε ἐπροτάθη διὰ τὴν ἀποστολὴν αὐτὴν ὁ συνοδεύων αὐτὸν Μιχαὴλ Ἀφεντούλης ἢ Ἀφεντούλιεφ. Κατόπιν πολλῶν δισταγμῶν οἱ Κρήτες ἐδέχθησαν τὸν Ἀφεντούλιν, ὁ ὁποῖος κατὰ τὰς ἀρχὰς Νοεμβρίου 1821 μετέβη εἰς Κρήτην, ἔνθα ἀνεκηρύχθη στρατιωτικὸς καὶ πολιτικὸς ἀρχηγός. Οἱ Κρήτες ἀπομνημονευματογράφοι καὶ ἱστορικοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι αἱ προσδοκίαι τῶν Κρητῶν διεψεύσθησαν ταχέως, διότι ὁ Ἀφεντούλης, κενόδοξος, ἐριστικὸς καὶ ἐστερημένος πολιτικότητος, δὲν ἦτο ἡ ἐνδεδειγμένη διὰ τὰς περιστάσεις προσωπικότης. Περιεβλήθη, γράφουν, διὰ μεγαλοπρεποῦς στολῆς μετὰ παρασήμων, προσέθεσεν εἰς τὸ ὄνομά του πρὸς προβολὴν αὐτοκρατορικῶν τίτλων τὸ τοῦ Κομνηνοῦ καὶ αὐτοεχειροτονήθη «ἀρχιστράτηγος καὶ διοικητὴς Κρήτης», συγκεντρώσας εἰς χεῖράς του ἅπασας τὰς ἐξουσίας καὶ σχηματίσας αὐτὴν ἐξ ἐμπίστων. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὁ Ἀφεντούλιεφ προσέκρουσεν εἰς τὴν Κρήτην εἰς μίαν ἀνυπόφορον κατάστασιν διχονοίας καὶ ἀναρχίας. Οἱ καπεταναῖοι, παρὰ τὸν ἥρωικόν πατριωτισμὸν των, ἀλληλοεμισοῦντο θανάσιμως, διεπληκτίζοντο καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἀπέβλεπον περισσότερον εἰς τὴν ἐξόντωσιν τῶν ἀντιπάλων των πρὸς εὐχερεστέραν ἰδικὴν των ἀνάδειξιν παρὰ εἰς στενὴν μετὰ πειθαρχίας καὶ τάξεως συνεργασίαν πρὸς εὐόδωσιν τοῦ κοινοῦ ἀγῶνος τῆς ἐλευθερίας. Ὁ Ἀφεντούλιεφ εἶχε χρηματίσει εἰς τὴν Ρωσίαν ἀξιωματικὸς καὶ διπλωμάτης, ἐφλέγετο ὑπὸ πατριωτισμοῦ, δὲν ἐστερεῖτο δὲ διοικητικῶν ἱκανοτήτων, τὰς ὁποίας πολλάκις ἐπέδειξε κατὰ τρόπον λίαν εὐεργετικὸν διὰ τὴν Κρήτην. Ξένος πρὸς τὴν Κρητικὴν ζωὴν καὶ τὰ κρητικὰ ἦθη, παρασυρόμενος ὑπὸ τῆς προσωπικῆς του ὑπεροψίας καὶ τῶν ἀπολυταρ-

χικῶν ἰδεῶν, μὲ τὰς ὁποίας εἶχεν ἀνατραφῇ ἐν Ρωσίᾳ, ἐπὶ πλέον προσκεκολλημένος εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἀντλήσεως τῆς ἐξουσίας του ἐκ τῆς ἐντολῆς τοῦ Ἐπιτρόπου τῆς Ἀνωτάτης Ἀρχῆς, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἀποτελεσματικῶς τὰς ἐκεῖ καταστάσεις καὶ διωλίσθαιεν εἰς ἐνεργείας προκαλούσας ἀντιδράσεις καὶ μίση ἐναντίον του.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐγένοντο γνωσταὶ εἰς τὴν Κρήτην ἡ διὰ τοπικῶν λαϊκῶν συνελεύσεων σύστασις τοπικῶν πολιτικῶν ὀργανισμῶν καὶ αἱ προπαρασκευαί διὰ τὴν σύγκλησιν ἐθνικῆς συνελεύσεως πρὸς ψήφισιν πανελληνίου πολιτεύματος. Οἱ Κρῆτες ἐπεθύμουν καὶ τὴν εἰς Κρήτην σύγκλησιν λαϊκῶν ἀντιπροσώπων πρὸς ψήφισιν πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ, ὥς καὶ τὴν ἀποστολὴν παραστατῶν τῆς νήσου εἰς τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν. Ἀλλ' ὁ Ἀφεντούλιεφ ἀντέδρα, ἀναβάλλων ὑπὸ διάφορα προσχήματα τὴν ψήφισιν ὀργανισμοῦ λαϊκῆς ἐκπροσώπησης, κατηγορεῖτο δὲ ὅτι ἀπέβλεπεν εἰς δημιουργίαν ὅλως κεχωρισμένου τῆς λοιπῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος Κράτους ἐν Κρήτῃ, τοῦ ὁποίου αὐτὸς θὰ ἦτο ὁ ἀνώτατος ἄρχων. Τελικῶς ἐδέχθη νὰ ἀποστείλῃ εἰς Πελοπόννησον πρὸς ἐκπροσώπησιν τῆς μεγαλονήσου εἰς τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν παραστάτας, οἱ ὅποιοι ὅμως, ἄλλοι λόγῳ ἀσθενείας καὶ ἄλλοι λόγῳ ἀπασχολήσεώς των διὰ τὰς ὑποθέσεις τῆς Κρήτης, παρέμειναν εἰς τὸ Ἄργος, μὴ δυνηθέντες νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν Ἐπίδauρον¹.

Οἱ Κρῆτες πρὸ τῆς ἀρνήσεως τοῦ Ἀφεντούλιεφ νὰ συγκαλέσῃ συνέλευσιν πρὸς ψήφισιν ὀργανισμοῦ πολιτικῆς τοπικῆς διοικήσεως διὰ λαϊκῆς ἐκπροσώπησης ἐν τῷ πλαισίῳ καὶ ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ ἤδη ψηφισθέντος πολιτεύματος τῆς Ἐπίδauρου, ἀπέστειλαν εἰς Πελοπόννησον ἔμπιστα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἐξήτησαν παρὰ τῆς Κεντρικῆς Κυβερνήσεως τὴν διαπίστευσιν καταλλήλου προσώπου πρὸς πολιτικὴν ὀργάνωσιν « σύμφωνα μὲ τὸ ἐθνικὸν πολίτευμα ». Ὡς τοιαύτη προσωπικότης προεξερίθη ὁ Πέτρος Ὀμηρίδης Σκυλίτης, ὁ ὁποῖος καὶ ἀνεχώρησε διὰ Κρήτην ἐφωδιασμένος διὰ πληρεξουσίων γραμμάτων τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως, ὥς καὶ διὰ σχεδίου προκαταρκτικοῦ, βάσει τοῦ ὁποίου θὰ συνετάσσετο ὁ τοπικὸς ὀργανισμός.

1. Ἐξ ἐγγράφου τοῦ « ἀρχιστρατήγου τῆς Κρήτης Μιχαὴλ Κομνηνοῦ Ἀφεντούλιεφ » τῆς 26 Νοεμβρίου 1821 πρὸς τοὺς Κουντουριώτας (Ἀρχ. Δ. καὶ Γ. Κουντουρ. τ. Α' σ. 41) πληροφοροῦμεθα ὅτι ἀπεστέλλοντο οἱ « δεπουτάτοι πρὸς τὴν γενικὴν σεβαστὴν Βουλὴν ». Ἀλλὰ κατὰ τὸν Κριτοβουλίδην (ἔ.ἀ. σ. 95) « οἱ Κρῆτες δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συνακολουθήσωσιν ἐνταῦθα [εἰς Ἐπίδauρον], διότι οἱ μὲν τούτων ἡσθένουν βαρέως, οἱ δὲ ἐνησχολοῦντο εἰς ἄλλα πράγματα ἀναγκαῖα, τὰ ἀφορῶντα τὴν Κρήτην ». Οὕτω οἱ Κρῆτες δὲν μετέσχον μὲν εἰς τὰς ἐργασίας τῆς Συνελεύσεως τῆς Ἐπίδauρου, ἐδέχθησαν ὅμως ἀσυζητητὶ τὸ ψηφισθὲν πολίτευμα. Πάντοτε κατὰ τὸν Κριτοβουλίδην (ἔ.ἀ.) « μόνος ὁ μὴ Κρῆς Ἀφεντούλης ἠθέλησεν ἀντιπράξει εἰς τοῦτο, ὑποκινῶν ἀπροβλέπτως ἀπλοῦς τινας, ὅτι δῆθεν εἶναι ἀνοικεῖον νὰ ὑποταχθῶσιν οἱ Κρῆτες δι' ἐπισήμου δεσμοῦ εἰς ἄλλους, καὶ ὅτι ἡ Κρήτη διὰ τῶν ἀγῶνων τῶν τέκνων τῆς καὶ τῆς μεγάλῃς τῆς θείσεώς της σημασίας εἶναι

Ὁ Ἀφεντούλιεφ, πληροφορηθεὶς τὴν ἄφιξιν τοῦ Ὀμηρίδου, ἔσπευσε πρὸς δημιουργίαν τετελεσμένων γεγονότων νὰ προσκαλέσῃ εἰς Ἀρμένους διάφορα πρόσωπα ἐκ τῶν ἐλευθέρων ἐπαρχιῶν πρὸς ἐπικύρωσιν διὰ τῆς υπογραφῆς τῶν ὀργανισμοῦ, τὸν ὁποῖον ἤδη εἶχε συντάξῃ ὁ ἴδιος. Κατὰ τὸ σχέδιον τοῦτο, ἐμπνευσμένον μᾶλλον ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου συνταχθέντων ἐν Πελοποννήσῳ, ἅπασαι αἱ στρατιωτικαὶ καὶ πολιτικαὶ ἐξουσίαι περιήρχοντο εἰς χεῖράς του, πολλοὶ δὲ ἐπιφανεῖς Κρηῖτες ἐλάμβανον, διὰ νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ συνδρομὴ τῶν, ἀνώτατα ἀξιώματα, καθιστάμενοι διὰ τῆς συμμετοχῆς τῶν εἰς τὴν διοίκησιν « ὑπεύθυνοι τῆς μελλούσης βασιλείας τῆς Κρήτης ». Ὑπὸ τὴν ἄμεσον διεύθυνσιν καὶ ἐποπτείαν τοῦ συνιστῶντος διὰ λαϊκῆς ἐκλογῆς διάφοροι κεντρικαὶ καὶ τοπικαὶ διοικητικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ ὑπηρεσίαι. Ἀλλ' οἱ Κρηῖτες δὲν ἐφάνησαν διατεθειμένοι νὰ υπογράψουν τὸ σχέδιον αὐτὸ τοῦ Ἀφεντούλιεφ.

Περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου 1822 ἔφθασεν εἰς Ἀρμένους ὡς ἀπεσταλμένος τῆς κεντρικῆς Κυβερνήσεως ὁ Ὀμηρίδης, ζητήσας τὴν σύγκλησιν ἀντιπροσώπων ἐξ ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν πρὸς ὁργάνωσιν τῆς διοικήσεως ἐν τῷ πλαίσίῳ τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐπιδιούρου, ἀλλὰ καὶ μετὰ θεσπίσεως ἐδικῶν διατάξεων, λαμβανομένων ὑπ' ὅσιν τῶν ἐδικῶν ἀναγκῶν διακυβερνήσεως. Ὁ Ἀφεντούλιεφ ἠρνήθη νὰ συγκαλέσῃ τὴν συνέλευσιν, ἀποχωρήσας μετὰ τῶν ὁπαδῶν του ἐξ Ἀρμένων, καὶ τότε συνεκάλεσε αὐτήν ὁ Ὀμηρίδης ἐξ ὀνόματος τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως τῆς Ἑλλάδος. Ἀπόπειρα τοῦ Ἀφεντούλιεφ, ὅπως συγκαλέσῃ εἰς Ἀποκόρωνα ἄλλην συνέλευσιν, ἀπέτυχε.

Οἱ ἐν Ἀρμένιοις συναθροισθέντες περὶ τὰ μέσα Μαΐου 1822 πληρεξούσιοι τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Κρήτης ἐνέκριναν ἄνευ πολλῶν συζητήσεων τὸ ἐν εἴδει γενικοῦ διαγράμματος ὑποβληθὲν κατ' ἐντολὴν τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως ὑπὸ τοῦ Ὀμηρίδου σχέδιον. Βάσει τούτου συνετάχθη καὶ ἐψηφίσθη τὸ προσωρινὸν τοπικὸν πολίτευμα, τοῦ ὁποῖου, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐπιδιούρου, προετάχθη διακηρύξεις τοῦ ἀγῶνος τῆς ἐλευ-

πρέπον νὰ ἀνεγείρῃ ἴδιον κράτος. Καὶ οὐ μόνον ἔλεγε ταῦτα, ἀλλὰ καὶ εἰς δημοσίας πράξεις ἐξέθετε τοιαύτην ἰδέαν, ἃν καὶ οἱ εὐφρονοῦντες τῶν Κρητῶν ἀπέκρουσαν ταῦτα. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, οἱ ἐν Πελοποννήσῳ ἀντιπρόσωποι τῆς Κρήτης θὰ ἐδήλωσαν ἀποδοχὴν καὶ θὰ ὑπέγραψαν ἐκ τῶν ὑστέρων, ὡς δύναται νὰ συναχθῇ καὶ ἐξ ἐγγράφων τοῦ ὀρισθέντος ὡς παραστάτου τῆς Κρήτης Ὀμηρίδου-Σκυλίτση ἐξ Ἀργους τὴν 20 Ἰανουαρίου 1822 πρὸς τὸ Βουλευτικόν, εἰς τὸ ὁποῖον λέγεται ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Κρήτης « ἐκαμψαν τὸν αὐχένα προθύμως εἰς τῆς υπερτάτης Διοικήσεως τὸ θέσπισμα, ὑπογράφαντες τὴν εὐπείθειαν εἰς τὸν ὀργανικὸν τῆς Ἑλλάδος νόμον » (Μάμουκα, ἔ.ἀ. τ. Γ' σ. 101). Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν Κριτοβουλίδη (ἔ.ἀ. σ. 95) οἱ Κρηῖτες « συνεφώνησαν μὲ τὸ ψηφισθὲν εἰς Ἐπιδιούρον πολίτευμα καὶ συνυπέγραψαν εἰς αὐτό ». Πάντως, ὡς θέλει ἐκτεθῇ ἐν συνεχείᾳ, εἰς τὸ ἐν Ἐπιδιούρῳ ψηφισθὲν καὶ ὑπογραφὲν πολίτευμα δὲν ὑπάρχουν ὑπογραφαὶ Κρητῶν πληρεξουσίων.

θερίας. Εἰς ταύτην ἀνεγράφετο ὅτι « οἱ νόμιμοι παραστάται τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν κατὰ τὴν σεβαστὴν τῆς Ὑπερτάτης Διοικήσεως πρόσκλησιν καὶ καλῶς σκεφθέντες ἐπεξεργάσθησαν τὸν ἐπόμενον ὀργανισμὸν σύμφωνον μὲ τὸ πνεῦμα καὶ τὰς παραδεχθείσας ἀρχὰς τοῦ Γενικοῦ συστήματος τῆς Ἑλλάδος, τοῦ ὁποίου κηρύττουνσι τὴν ἄθικτον καὶ ἀκριβῆ διατήρησιν »¹.

2. ΤΟ « ΠΡΟΣΩΡΙΝΟΝ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ » ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Ὁ ψηφισθεὶς ὀργανισμὸς φέρει τίτλον « Προσωρινὸν πολίτευμα τῆς νήσου Κρήτης ». Τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον τμήμα ἔχουν ληφθῆ σχεδὸν κατὰ λέξιν ἐκ τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐπιδαύρου. Οὕτω, εἰς τὸ μόνον ἄρθρον τοῦ Α' τμήματος διακηρύσσεται ὡς ἐπικρατοῦσα θρησκεία τῆς νήσου ἡ ἀνατολικὴ Ὁρθόδοξος, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἄλλη θὰ ᾗτο ἀνεκτή. Τὰ ἑπτὰ ἄρθρα τοῦ Β' μέρους τοῦ Πολιτεύματος τῆς Ἐπιδαύρου, ἀναφερόμενα εἰς τὰ « Γενικά δικαιώματα τῶν κατοίκων τῆς Ἐπικρατείας τῆς Ἑλλάδος », διὰ τοὺς « κατοίκους τῆς νήσου » ἐγένοντο δέκα, προστεθέντων τριῶν, εἰς τὰ ὁποῖα διακηρύσσεται ὡς πρῶτιστον καθῆκον παντὸς πολίτου ὁ ἔρος πρὸς τὴν πατρίδα, ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀγαθοεργία, ἡ ὑπακοή πρὸς τοὺς νόμους, τὸ σέβας πρὸς τὴν διοίκησιν, ἡ εὐλάβεια πρὸς τὸ πολίτευμα καὶ ἡ ὑποχρέωσις τῆς διὰ παντὸς μέσου ὑπερασπίσεως τῆς πατρίδος. Διὰ τοῦ Γ' τμήματος ἡ Κρήτι διαιρεῖται εἰς 24 ἐπαρχίας ὀνομαζόμενας κατὰ περιοχάς, ἑκάστη δὲ ἐπαρχία θὰ

1. Τὰ διασωθέντα ἔγγραφα τοῦ διορισμοῦ τοῦ Ὁμηρίδου - Σκυλίτη ὡς « διοργανιστοῦ τῆς Κρήτης », αἱ πρὸς τοὺς Κρητὰς διακηρύξεις τῆς κεντρικῆς διοικήσεως καὶ τοῦ Ὁμηρίδου, ὡς καὶ τὰ κείμενα τοῦ σταλέντος σχεδίου Ὁργανισμοῦ καὶ τοῦ προσωρινοῦ Πολιτεύματος τῆς Κρήτης ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ Μάμουκα (ἔ.ἀ. τ. Γ' σ. 101 κ.ἑ.). Εἰς ἔγγραφον τῆς 7 Ἀπριλίου 1822 ὑπογραφόμενον ὑπὸ τοῦ Προέδρου τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Ἀλ. Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Ἀρχιγραμματέως τῆς Ἐπικρατείας Θ. Νέγρη καὶ ἀπευθυνόμενον πρὸς τὸ Βουλευτικὸν (ἔ.ἀ. σ. 103) ἀναγράφεται « περικλείεται σχέδιον προσωρινοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Νήσου Κρήτης, συμφώνου ὅσον τὸ δυνατόν καὶ μὲ τὴν στάσιν τῶν ἐκεῖ πραγμάτων καὶ μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Ὁργανικοῦ Νόμου ». Ἐκ τούτου δύναται νὰ συναχθῇ ὅτι τὸ σχέδιον αὐτὸ συνετάχθη ὑπὸ τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Νέγρη. Σημειωτέον ὅτι, ὡς ἐν συνεχείᾳ λέγεται, τὸ σχέδιον αὐτὸ θὰ ἐχρησίμευεν ὡς ὑπόδειγμα πρὸς ψήφισιν πολιτικῶν ὀργανισμῶν καὶ εἰς τὰς λοιπὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι, λόγῳ τῆς μικροτέρας ἐκτάσεως τῶν καὶ τοῦ ὀλιγαριθμότερου τοῦ πληθυσμοῦ τῶν, εἰς ταύτας κρίνονται περιττοὶ ὁ Γενικὸς ἐπαρχος, ἡ Γενικὴ Καγκελαρία καὶ οἱ Γενικοὶ φροντισταί, περιορίζεται δέ, ἀπὸ τῆς διοικητικῆς διαιρέσεως εἰς ἐπαρχίας καὶ διὰ τὰς μικροτέρας ἐξ αὐτῶν, εἰς ὑποδιαιρέσεις εἰς τμήματα. Πάντως ἐν τῇ πράξει δὲν ἐγένετο ἀπόπειρα ψηφίσεως καὶ ἐφαρμογῆς τοιούτων κατὰ τὸ σχέδιον τῆς Κρήτης ὀργανισμῶν εἰς τὰς λοιπὰς νήσους, ἴσως διότι εἰς τὰς νήσους αὐτὰς ὑπῆρχον ἤδη τὰ παλαιὰ κοινοτικά συστήματα ἐφαρμοζόμενα μέχρι τῆς πλήρους ἐξαρτήσεώς των ἐκ τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως.

υποδιηρεῖτο εἰς κοινότητες. Πάντως καθωρίζετο ὅτι ὁ ὀριστικός καταμερισμὸς εἰς ἐπαρχίας καὶ κοινότητας θὰ ἐγίνετο «ὅταν αἱ πολιτικαὶ περιστάσεις τοῦ ἔθνους συγχωρήσουν»¹.

Διὰ τῶν περιληφθέντων εἰς τὸ Δ' μέρος ἄρθρων ἡ Διοίκησις τῆς νήσου ἀνετίθετο εἰς ἓνα «Γενικὸν Ἐπαρχον ὀριζόμενον ὑπὸ τῆς Ὑπερτάτης Διοικήσεως», δηλαδὴ τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος. Ὁ Γενικὸς Ἐπαρχος θὰ εἶχε τὴν «γενικὴν Καγκελαρίαν», ἀπαρτιζομένην ἐκ τοῦ γενικοῦ Γραμματέως καὶ τῶν Γενικῶν Φροντιστῶν τῆς Οἰκονομίας, Ἀστυνομίας, Πολέμου, Θαλάσσης καὶ τῆς Δικαιοσύνης. Ἡ πρωτεύουσα πόλις ἐκάστης ἐπαρχίας θὰ διωκεῖτο ὑπὸ τοῦ Ἐπαρχοῦ καὶ τῶν φροντιστῶν Οἰκονομίας καὶ Ἀρμάτων, ὡς καὶ τοῦ Λιμεναρχοῦ, ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ παραθαλασσίου. Εἰς πᾶσαν κοινότητα συνιστᾶτο Ἐφορεία ἀπαρτιζομένη ἐξ ἑνὸς ὑποεπαρχοῦ καὶ ὑποφροντιστῶν Οἰκονομίας, Ἀστυνομίας καὶ Ἀρμάτων, ὡς καὶ ὑπολιμεναρχῶν, ἐὰν ἦτο παραθαλάσσιος. Εἰς πᾶσαν πρωτεύουσαν πόλιν ἐπαρχίας θὰ ἐλειτούργουν δικαστήρια (πολιτικὰ κριτήρια), ἑξαρτώμενα ἐκ τοῦ Γενικοῦ φροντιστοῦ τῆς Δικαιοσύνης, εἰς ἐκάστην δὲ κοινότητα εἰς ἐκ τῶν ὑποεφόρων θὰ ἐξετέλει χρέη κριτοῦ (εἰρηνοποιοῦ) διὰ τὰς μικρὰς διαφορὰς.

Εἰς τὸ Ε' μέρος καθωρίζοντο τὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν μελῶν τῆς Διοικήσεως, ἡ δὲ ἐκλογὴ αὕτη εἶχε πράγματι δημοκρατικὸν χαρακτῆρα. Εἰς ἐκάστην κοινότητα οἱ Γέροντες καὶ οἱ ἐν ὑπολήψει κάτοικοι συνερχόμενοι θὰ ἐξέλεγον «ἀφιλοπροσώπως» τοὺς ὑποφροντιστὰς τῶν Κοινοτήτων. Ἐκάστη κοινότης θὰ ἀπηρτίζετο κατ' ἐλάχιστον ὄριον ἐκ 300 οἰκογενειῶν καὶ κατὰ μέγιστον ἐκ 500. Οἱ ὑποφροντισταὶ τῶν κοινοτήτων, συνερχόμενοι εἰς τὴν ἔδραν τῆς ἐπαρχίας, θὰ ἐξέλεγον τοὺς πέντε φροντιστὰς «οἵτινες πρέπει νὰ ἔχωσι παιδείαν, φρόνησιν, χρηστοθήθειαν καὶ δικαιοσύνην». Δὲν γίνεται σαφὴς λόγος περὶ τοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὁποῖον θὰ ἐξελέγοντο οἱ ἐπαρχοι. Πλὴν, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐν συνεχείᾳ ἀναγράφεται «ἀφοῦ δὲ ἐκλεχθῶσιν οἱ διαληφθέντες Ἐπαρχοι καὶ Φροντισταὶ ἐκάστης ἐπαρχίας», πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι πρόκειται περὶ παραλείψεως ἐκ παραδρομῆς καὶ ὅτι οἱ ἐπαρχοι τῶν ἐπαρχιῶν, ὡς καὶ οἱ ὑποἐπαρχοι τῶν κοινοτήτων θὰ ἐξελέγοντο κατ' ὃν τρόπον καὶ οἱ φροντισταὶ καὶ ὑποφροντισταί. Τὰ μέλη τῆς

1. Εἰς τὸ κομισθὲν ὑπὸ τοῦ Ὁμηρίδου ἐξ Ἑλλάδος σχέδιον προεβλέποντο τέσσαρες ἐπαρχίαι, ἐκάστη ἐπαρχία θὰ υποδιηρεῖτο εἰς τρία ἢ περισσότερα τμήματα, θὰ καθωρίζετο δὲ ἡ πόλις - ἔδρα αὐτῆς, καὶ ἕκαστον τμήμα εἰς κοινότητας. Προφανῶς, κατόπιν ἐπιτοπίου ἐξετάσεως τῶν διοικητικῶν ἀναγκῶν τῆς νήσου καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν τῶν κατοίκων, ἐπηνέχθησαν μεταβολαὶ εἰς τὸ σταλὲν σχέδιον. Αἱ ἐπαρχίαι ἐπολλαπλασιάσθησαν, κατηργήθησαν τὰ τμήματα, οἱ διὰ ταῦτα προβλεπόμενοι ὑποἐπαρχοι, ὑποφροντισταὶ κ.λ.π., καθιερώθησαν διὰ τὰς κοινότητας ἀντὶ τῶν διὰ ταύτας ἐν τῷ σχεδίῳ προβλεπομένων «ἐπιστατῶν», οἵτινες ἠγνοήθησαν.

« Γενικῆς Καγκελαρίας » θὰ ἐξέλεγον « οἱ ἐκλέκτορες πασῶν τῶν ἐπαρχιῶν συνερχόμενοι ». Δὲν διευκρινίζεται ἂν οἱ συνερχόμενοι διὰ τὴν ἐκλογὴν ταύτην θὰ εἶναι οἱ ἑπαρχοὶ καὶ φροντισταὶ τῶν ἐπαρχιῶν ἢ τὰ μέλη εἰδικῶς συγκαλουμένης συνελεύσεως. Ἐκ τοῦ ἀκολουθοῦντος ὅμως ψηφίσματος, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ συνέλευσις τῶν Ἀρμένων ἐκλέγει τὰ πρῶτα μέλη ταύτης, δύναται νὰ συναχθῇ μᾶλλον τὸ δεύτερον. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον θὰ ἐγίνετο καὶ ἡ ἐκλογὴ τῶν « Παραστατῶν », οἱ ὅποιοι θὰ ἐστέλλοντο εἰς τὴν « Πανελλήνιον Βουλὴν ». Πάντων τῶν ὡς ἀνωτέρω ἐκλεγομένων ἡ ἀρχὴ θὰ ἦτο ἐνιαύσιος.

Διὰ τῶν ἄρθρων τοῦ 5' τμήματος καθορίζοντο τὰ καθήκοντα καὶ αἱ ἀρμοδιότητες τῶν διοικούντων. Ὁ Γενικὸς Ἐπαρχος ὁμοῦ μετὰ τοῦ συμβουλίου τῶν γενικῶν φροντιστῶν θὰ ἤσκει τὴν ὑπερτάτην ἐποπτείαν τῆς διοικήσεως, θὰ ὑπέγραφε τὰς γενικὰς πράξεις καὶ θεσπίσματα καὶ θὰ ἐτέλει ἐν ἀμέσῳ ἐπικοινωνίᾳ μετὰ τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως τῆς Ἑλλάδος διὰ πᾶν ζήτημα τῆς νήσου. Θὰ ἐκηρύσσετο ἐκπτωτος ἐὰν συγκατετίθετο εἰς συνθήκας, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ὑπονομεύοντο αἱ πολιτικαὶ ἐλευθερίαι τῶν κατοίκων. Εἶχε τὴν υποχρέωσιν τῆς περιθάλψεως χηρῶν καὶ ὀρφανῶν, ὡς καὶ τὸ νὰ καθιστᾷ τὴν Ὑπερτάτην Διοίκησιν ἐνήμερον τῶν θυσιῶν καὶ ἐκδουλεύσεων τῶν ὑπὲρ πατρίδος ἀγωνιζομένων πρὸς ἀνάλογον βράβευσιν. Κατὰ μίμησιν τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐπιδάουρου, καθιεροῦτο: « Ὅπως ὅτου ἐκδοθῶσι νόμοι εἰς τὰ πολιτικά καὶ ἐκκληματικά Κριτήρια, θέλουν εἶναι εἰς χρῆσιν οἱ νόμοι τῶν ἀειμνήστων Αὐτοκρατόρων ». Τέλος διὰ τοῦ Ζ' τμήματος διεγράφετο εἰς γενικὰς γραμμὰς αἱ ἀρμοδιότητες τῶν ὀργάνων τῆς ἐπαρχιακῆς διοικήσεως. Τὰ τῆς σημαίας, τῶν σφραγίδων διοικήσεως, τῆς κατ' ἀναλογίαν τῶν κατοίκων (εἰς ἀντιπρόσωπος κατὰ 30 χιλιάδας) ἀντιπροσωπεύσεως εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βουλὴν κ.λ.π., ἐθεσπίζοντο κατὰ τὸ σταλὲν σχέδιον καὶ συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐπιδάουρου. Τὸ ψηφισθὲν πολίτευμα ἐκυρώθη καὶ ὑπεγράφη ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τὴν 20 Μαΐου 1822¹.

Διὰ ψηφίσματος ἐκδοθέντος τὴν ἐπομένην, ἡ γενικὴ συνέλευσις « συμμορφουμένη εἰς τὸ τῆς Ὑπερτάτης Διοικήσεως θέσπισμα » δώρισε Γενικὸν Ἐπαρχον τὸν Ἀφεντούλιεφ, ὁ ὁποῖος, κατόπιν ἐπεμβάσεως τοῦ Ὀμηρίδου,

1. Τὸ ψηφισθὲν προσωρινὸν πολίτευμα ὑπογράφουν οἱ κατωτέρω Πληρεξούσιοι: Πέτρος Σ. Σκυλίτσας Ὀμηρίδης, Διοργανιστὴς καὶ Πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως. Ἀναγνώστης Ψαρουδάκης, Ἀθανάσιος Ἀρχιμανδρίτης, Ἀνδρέας Κριαράκης, Ἀνδρέας Μάρκου, Ἀνδρέας Φασούλης, Γεώργιος Πρωτοπαπᾶς Σφακιῶν, Γεώργιος Κουλετάκης, Γεώργιος Μελιδόνης, Γεώργιος Σακάρραφος, Γεώργιος Παπαδάκης, Γρηγόριος Καλλονᾶς, Γεώργιος Πουμνάκης, Γρηγόριος Σαουνάτσος, Δημήτριος Σαριδάκης, Δ. Ἀποστολίδης, Δ. Χρυσάφοις, Εὐθύμιος Ψαρουδάκης, Ἐμμ. Στεφανά-

τελικῶς ἀπεδέχθη τὰ τετελεσμένα γεγονότα καὶ ἀνέλαβε κατὰ τὸ ψηφισθὲν πολίτευμα τὰ καθήκοντα τῆς ἀνωτάτης Διοικήσεως. Διὰ τοῦ αὐτοῦ ψηφίσματος διωρίσθησαν ὁ Νεόφυτος Οἰκονόμος Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Καγκελαρίας, ὁ Ἐμμ. Ἀντωνιάδης Πρωτογραμματεὺς τοῦ κλάδου, οἱ Γ. Πρωτοπαπᾶς, Γ. Παπαδάκης καὶ Ἰω. Πολάκης, γενικοὶ φροντισταὶ ἰσότιμοι καὶ ἰσοδύναμοι τῆς Οἰκονομίας, οἱ Ἄνδρ. Κριαράκης καὶ Γεώργ. Σακόρραφος τῆς Ἀστυνομίας, οἱ Ἀναγνώστης Ψαρουδάκης, Ἄνδρ. Παπαδάκης καὶ Θεοχ. Κουγιουμτζόγλου τοῦ Πολέμου, ὁ Ν. Ἀνδρουλάκης τῆς Θαλάσσης, ὁ Μανασσῆς Προηγούμενος Πρόεδρος καὶ οἱ Ζαχαρίας διδάσκαλος, Στυλ. Χιονάκης καὶ Ἐμμ. Βουτζάκης τοῦ Δικαίου.

Ὁ Μαυροκορδάτος μετὰ τοῦ Νέγρη, τῶν ὁποίων ἔργον ἦτο τὸ σταλὲν σχέδιον, καθώρισαν τὰς γενικὰς γραμμὰς συντάξεως προσωρινοῦ πολιτεύματος τῆς Κρήτης, ἀφ' ἑνὸς μὲν διεπόμενοι ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ Πολιτεύματος τῆς Ἐπιδαύρου, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἤδη ψηφισθῇ, κατὰ τρόπον ὥστε ἐδέσποσαν εἰς τὴν σύνταξίν του αἱ ἀρχαὶ φιλελευθερισμοῦ καὶ λαϊκῆς κυριαρχίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ λαβόντες ὑπ' ὄψιν τὰς ἰδιαζούσας συνθήκας τῆς Κρήτης, ἡ ὁποία λόγῳ τῶν μεγάλων ἀποστάσεων δὲν εὗρίσκετο ἐν ἀμέσῳ ἐπαφῇ μετὰ τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως, ὁ δὲ μεμονωμένως διεξαγόμενος ἐκεῖ ἀγὼν τῆς ἐλευθερίας ἀπῆτει πολεμικὰς καὶ διοικητικὰς πρωτοβουλίας. Ἀλλὰ τὸ ψηφισθὲν προσωρινὸν πολίτευμα, εἴτε λόγῳ πολιτικῆς ἀπειρίας τῶν συντακτῶν εἴτε πρὸς συμβιβασμὸν ἀντιτιθεμένων ἀπόψεων καὶ ἱκανοποίησιν προσοπικῶν φιλοδοξιῶν, εἰς ἄλλα ὑπερέβη καὶ εἰς ἄλλα παρεβίασε τὰς ὑπὸ τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως τεθείσας γενικὰς γραμμὰς, τελικῶς δέ, διὰ τῶν ἐκτελεστικῶν ψηφισμάτων, αὐτὴ ἡ συντάξασα τὸ Πολίτευμα συνέλευσις δὲν ἐτήρησε πιστῶς τὰς διατάξεις του. Οὕτω, ἀντὶ τῶν προβλεφθεισῶν τεσσάρων ἐπαρχιακῶν διοικήσεων, ὠρίσθησαν εἰκοσιτέσσαρες, ἐνῶ αἱ ὑποδιαίρεσεις εἰς τμήματα ἡγνοήθησαν καὶ τὰ διοικητικὰ ὄργανα τῶν κοινοτήτων ἀνεβιβάσθησαν εἰς τὰ προβλεπόμενα διὰ τὰ τμήματα ἀξιώματα. Ἐνῶ τὸ ψηφισθὲν Πολίτευμα ὥριζε διὰ τὴν ἀσκήσιν τῆς ἀνωτάτης Διοικήσεως, τὴν «γενικὴν Καγκελαρίαν», τὸν Γενικὸν Γραμματέα καὶ πέντε γενικοὺς φροντιστάς, αὕτη ἀπληρίσθη ἐκ δεκαπέντε προσώπων, διότι ἕκαστος κλάδος γενικοῦ φροντιστοῦ κατέστη συλλογικὸν ὄργανον διὰ τῆς ἀναθέσεως

κης, Ἐμμ. Ἀντωνιάδης, Ἐμμανουὴλ Λουτσάκης, Ζαχαρίας Τσηριγώτης (Πρακτικίδης), Θεοχ. Κουγιουμτζόγλους (Ἀγαθάκης), Ἰω. Ἀνδρουλοπολάκης προσκυνητής, Ἰω. Σεφανάκης, Ἰω. Βογιατσόγλους, Ἰω. Παπαδάκης, Ἰωάννης Στρατουδάκης, Νικόλ. Κυρτομαδιανός, Νικόλαος Βερυκάκης, Νικόλ. Καφάτος, Κ. Δ. Κριτοβουλίδης, Κωνστ. Γερακάκης, Λούης Στάης, Λαζαράκης Ἰορδάνου, Μιχαὴλ Παντουβᾶς, Μανασσῆς Προηγούμενος, Μελχισεδέκ Ἡγούμενος Πρέβελι, Μιχαὴλ Χιονάκης, Νεόφ. Οἰκονόμος, Νικ. Ἀνδρέου, Στυλιανὸς Χιονάκης.

τούτου εἰς δύο ἢ καὶ τρία πρόσωπα, τὰ ὅποια θὰ ἦσαν ἰσότημα, ἰσοδύναμα καὶ θὰ ὑπέγραφον πάντες, διότι ἄλλως αἱ ἀποφάσεις θὰ ἦσαν ἄκυροι. Ἐτι πλέον, διωρίσθησαν εἰς « πρωτογραμματεὺς » καὶ εἰς « πρόεδρος » ὡς μέλη τῆς Γενικῆς Καγκελαρίας, ἐνῶ τοιαῦτα ἀξιώματα δὲν προεβλέποντο οὔτε ἐν τῷ σχεδίῳ, οὔτε ἐν τῷ Πολιτεύματι.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, τὸ ψηφισθὲν προσωρινὸν αὐτὸ πολίτευμα τῆς Κρήτης, θεσπίζον τὴν ἄμεσον ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκλογὴν τῶν διοικητικῶν ὀργανῶν τῶν κοινοτήτων καὶ τὴν διὰ τούτων ἐκλογὴν τῆς διοικήσεως τῶν ἐπαρχιῶν, ὡς καὶ τὴν διὰ λαϊκῆς Συνελεύσεως ἐκλογὴν τῶν ὀργάνων τῆς ἀνωτάτης διοικήσεως καὶ τῶν πληρεξουσίων διὰ τὴν πανελλήνιον Βουλὴν, διέπνεετο ὑπὸ ἀρραιφνοῦς φιλελευθέρου πνεύματος, βασιζομένου εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας. Βεβαίως, ἡ διάταξις, κατὰ τὴν ὁποίαν τοὺς « ὑποφροντιστὰς τῶν κοινοτήτων », οἱ ὅποιοι καὶ θὰ ἦσαν οἱ ἐκλέκτορες διὰ τὰ διοικητικὰ ἀξιώματα τῶν ἐπαρχιῶν, θὰ ἐξέλεγον οἱ « Γέροντες καὶ οἱ ἐν ὑπολήψει κάτοικοι », θὰ ἡδύνατο νὰ ἐγείρῃ ὑπονοίας καθιερώσεως ἀριστοκρατικοῦ καθεστώτος, ἀναλόγου πρὸς ἐκεῖνο τὸ ὅποιον εἶχον ἐπιδιώξει οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου. Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς τὴν Κρήτην δὲν ὑπῆρξε ποτὲ τόσοσιν σαφῶς διαγεγραμμένη, ἰδίως εἰς τὰς ὀρεινὰς περιφερείας, ἡ διάκρισις τάξεων, ὡς ἐν Πελοποννήσῳ, ἀφ' ἧς ἐκηρύχθη ἡ ἐπανάστασις, πάντες οἱ Ἕλληνες οἱ μαχόμενοι ὑπὲρ ἐλευθερίας δὲν ἦτο δυνατόν ἢ νὰ θεωροῦνται εὐυπόληπτοι κάτοικοι καὶ ἐπομένως νὰ μετέχουν τῶν ἐκλογῶν.

3. ΤΟ ΑΡΜΟΣΤΙΚΟΝ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

Αἱ περαιτέρω πολιτικαὶ ἐξελίξεις τῆς Κρήτης κατὰ τὴν ἐπαναστατικὴν περίοδον δὲν ἀνήκουν εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην. Ἀρχοῦμεθα νὰ προσθέσωμεν ἐν κατακλείδι, ὅτι τὸ ψηφισθὲν αὐτὸ φιλελευθέρον πολίτευμα τῆς Κρήτης δὲν ἠδωκίμησε. Αἱ δραματικαὶ πολεμικαὶ περιπέτειαι, αἱ ὁποῖαι ἀπήτην πρὸ παντὸς ἄλλου στιβαρὰς στρατιωτικὰς χεῖρας πρὸς διαχείρισιν τοῦ Ἀγῶνος, καὶ ἡ ἀδυναμία ἀποστολῆς ἐνισχύσεων ὑπὸ τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως, παρέλκον τὴν πολιτικὴν διοίκησιν. Ἐξ ἄλλου, εἰς τὴν ἀπομεμακρυσμένην ἀπὸ τῆς λοιπῆς ἐν ἐπανάστασει Ἑλλάδος μεγαλόνησον αὐτήν, δὲν ὑπῆρχεν οὔτε παράδοσις, οὔτε προπαίδευσις πολιτικὴ ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν καθιερωθέντων δημοκρατικῶν θεσμῶν. Τέλος, ὁ ἀναλαβὼν τὸ ἀξίωμα τοῦ Γενικοῦ ἐπάρχου καὶ τρόπον τινὰ ρυθμιστοῦ τῆς λειτουργίας τοῦ Πολιτεύματος Μιχαὴλ Ἀφεντούλιεφ συνέχισε τὰς παλαιὰς μεθόδους συγκεντρώσεως τῆς ἐξουσίας εἰς χεῖράς του. Ἐρίζων πρὸς τὰ λοιπὰ μέλη τῆς ἀνωτάτης διοικήσεως, κατηγορεῖτο ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων του ὅτι ἀποβλέπει εἰς πρᾶξι-

κοπηματικὴν κατάλυσιν τοῦ πολιτεύματος, ἕως οὗτου, πρὶν προλάβῃ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν νῆσον, κατὰ τὰ μέσα Νοεμβρίου 1822, καθηρέθῃ καὶ ἐκρατήθῃ ὑπὸ περιορισμόν¹.

Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε συγκληθῇ εἰς Ἀστρος ἡ Β' Ἑθνικὴ Συνέλευσις, ἡ ὁποία, κατόπιν ἐκκλήσεως τῶν Κρητῶν ἀντιπροσώπων, ἔλαβε τὴν 3 Μαΐου 1823 τὴν ἀπόφασιν νὰ ἀποστείλῃ εἰς Κρήτην τὸν Ἑμμ. Τομπάζην ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ Ἀρμοστοῦ, διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τῆς διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου, συγχρόνως δὲ τὴν ἡγεσίαν τῆς πολιτικῆς διοικήσεως μετ' ἐξουσιοδοτήσεως, ὅπως θέσῃ εἰς ἐφαρμογὴν νέον πολίτευμα περισσότερον ἐνηρμοσμένον πρὸς τὰς περιστάσεις. Ὁ Τομπάζης ἐφθάσεν εἰς τὴν νῆσον τὴν 19 Μαΐου, ὅπου, ἀφοῦ ἐπέτυχε διὰ συστηματικῶν ἐπιχειρήσεων τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου τοῦ Κισσάμου καὶ κατέβαλε προσπάθειάς πρὸς συμφιλίωσιν τῶν διαμαχομένων ὁπλαρχηγῶν, συνεκάλεσε συνέλευσιν παρὰ τὰ Σφακιά πρὸς ἔγκρισιν νέου πολιτεύματος, τοῦ ὁποίου τὸ κείμενον εἶχεν ἤδη παρεσκευασμένον². Βάσει τοῦ «Ὁργανισμοῦ ἐνιαυσίου τοπικῆς Διοικήσεως τῆς νήσου Κρήτης», ὁ ἀρμοστής συνεκέντρωσεν εἰς χεῖράς του τὴν ἀνωτάτην στρατιωτικὴν καὶ πολιτικὴν διοίκησιν τῆς νήσου, ἡ δὲ ἐξουσία αὐτοῦ ἐπῆγαγεν οὐχὶ ἐκ τῶν τοπικῶν συνελεύσεων καὶ ὁργάνων διοικήσεως, ἀλλ' ἐκ τῆς «Ἑθνικῆς Διοικήσεως», δηλαδὴ τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἔναντι τῆς ὁποίας μόνον ἦτο ὑπεύθυνος. Οἱ ὑπουργοὶ διορίζοντο καὶ ἐπαύοντο ὑπ' αὐτοῦ. Τὰ ὑπουργεῖα ἢ «Φροντιστήρια» ἦσαν τρία, τοῦ Ἑσωτερικοῦ, Πολέμου καὶ Οἰκονομίας, ἕκαστον δ' ἐξ αὐτῶν διηυθύνετο ὑπὸ πέντε ἰσοδυνάμων μελῶν καὶ ἐνὸς Γενικοῦ Γραμματέως, ἀναγραφομένων

1. Τὰ ἀκολουθήσαντα τὴν ψήφισιν τοῦ προσωρινοῦ πολιτεύματος πολιτικά γεγονότα τῆς Κρήτης καὶ τὰ τῆς καθαιρέσεως τοῦ Ἀφεντούλιεφ, τῆς ἀποστολῆς τοῦ Τομπάζη ὡς ἀρμοστοῦ κ.λ.π., βλ. ἐν ἐκτάσει εἰς Κριτοβουλίδου, ἑ.δ. σ. 178 κ.έ. Διαφωτιστικὴν καὶ ἀμερόληπτον εἰκόνα τῆς ἐν Κρήτῃ δράσεως τοῦ Ἀφεντούλιεφ, τείνουσιν μᾶλλον πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ ἐκ τῶν ἀδίκων κατηγοριῶν τῶν Κρητῶν ἱστοριογράφων, δίδει ὁ Ν. Τωμαδάκης (ἑ.δ., σ. 15 κ.έ.). Βλ. ἐπίσης Μ. Πρωτοψάλτη, Ἡ Κρητικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1821 — ὑπομνήματα Μιχ. Κομνηνοῦ Ἀφεντούλιεφ πρὸς τὸν Ἰω. Κωλέτην, ἐν Ἑπετηρ. Ἑταιρ. Κρητικῶν Σπουδῶν, τ. Α' (1938), σ. 365 κ.έ.

2. Κριτοβουλίδου ἑ.δ., σ. 227 κ.έ., 244 κ.έ. — Τρικούπη, ἑ.α., τ. Γ', σ. 69 κ.έ. Τὰ κείμενα τῶν ψηφισμάτων τῆς ἐγκαθιδρύσεως τοῦ ἀρμοστικοῦ καθεστώτος ἐδημοσιεύθησαν εἰς Μάμουκα, ἑ.δ., τ. Δ', σ. 14 κ.έ. καὶ εἰς Κριτοβουλίδου, ἑ.δ., σ. 244 κ.έ. Ὁ Τομπάζης συνωδεύετο εἰς Κρήτην ὑπὸ ἐγκρίτων καὶ ἱκανῶν ἀνδρῶν, ὡς ὁ γενναῖος Ἄγγλος φιλέλλην πλοίαρχος Ἀστιγῆς, ὁ Στέφανος Κανέλλος, ὁ Γεώργιος Σκούρτης, ὁ Σταῦρος Σαχίνης, ὁ Δημ. Κισσὸς καὶ ἄλλοι, οἵτινες τὸν ἐβοήθησαν πρὸς ὁργάνωσιν τῆς πολεμικῆς καὶ πολιτικῆς διοικήσεως. Ἰδιαιτέρως ἐβοηθήθη ὑπὸ τοῦ Στεφάνου Κανέλλου, ἐπιφανοῦς νέου λογιῶν ἐπιστήμονος σπουδάσαντος εἰς γερμανικὰ Πανεπιστήμια, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὡς ὁ κυριώτερος συντάκτης τοῦ ἀρμοστικοῦ πολιτεύματος, ἀπέθανε δὲ ὀλίγον ἔπειτα ἐκεῖ ἐξ ἀσθενείας.

λεπτομερῶς τῶν ἀρμοδιοτήτων των καὶ τοῦ τρόπου λειτουργίας των. Καὶ ἡ κατὰ τὸ παλαιὸν πολίτευμα διοικήσις ὑφίστατο μεταβολάς, ὑποδιαιρουμένης ἐκάστης ἐπαρχίας εἰς κωμοπόλεις καὶ χωρία. Ἦδη διὰ τὴν ἔδραν τῆς ἐπαρχίας, τὰς κωμοπόλεις καὶ τὰ χωρία προεβλέποντο Δημογέροντες, εἰς κατὰ ἑκατὸν οἰκογενεάς, μέχρι τεσσάρων. Ὁ διοικητὴς ἐκάστης ἐπαρχίας ἢ Ἐπαρχος, ὡς καὶ ὁ ἀστυνόμος καὶ ὁ λιμενάρχης, διωρίζοντο ὑπὸ τοῦ ἀρμοστοῦ, ἐνῶ οἱ ἐπιστάται τῶν προσόδων καὶ ἐξόδων ἐκάστης ἐπαρχίας καὶ οἱ Δημογέροντες γενικῶς ἐξελέγοντο ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Τὰ μέλη καὶ οἱ γενικοὶ γραμματεῖς τῶν Ὑπουργείων (Φροντιστηρίων) ἐσχημάτιζον συνέλευσιν, τῆς ὁποίας αἱ ἀποφάσεις, ἂν δὲν ἐνεκρίνοντο ἐκ μέρους τοῦ ἀρμοστοῦ, ἀπεστέλλοντο πρὸς τελικὴν κρίσιν εἰς τὴν ἐθνικὴν Βουλὴν. Δι' ἄλλου ψηφίσματος ἐρρυθμίζοντο τὰ τῶν τρόπων λειτουργίας τῶν Κριτηρίων (δικαστηρίων), τῶν κριτῶν ἐκλεγομένων ὑπὸ τοῦ ἀρμοστοῦ ἐκ τριπλασίου ἀριθμοῦ ἐκλεγομένων ὑπὸ τῶν ἐπαρχιῶν.

Γενικῶς δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι τὸ ἐνιαυσίου ἰσχύος ἀρμοστικὸν αὐτὸ πολίτευμα, περισσότερον σύμφωνον πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἐν Ἀστρεὶ Β' Ἐθνικῆς συνελεύσεως, ἢ ὁποία κατήργησε τοὺς τοπικοὺς ὀργανισμοὺς τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος, ἄφινε μὲν ὠρισμένας περιφερειακὰς ἀρμοδιότητας εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν κατοίκων, λόγῳ τοῦ ἀπομεμακρυσμένου καὶ τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν τῆς Κρήτης, συνεκέντρωνεν ὅμως τὰς ἀνωτάτας ἐξουσίας εἰς χεῖρας τοῦ ἀρμοστοῦ καὶ μέσῳ τούτου εἰς τὴν κεντρικὴν κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος. Ἐπὶ πλεόν, τὸ εἰσαγόμενον δημογεροντικὸν σύστημα ὑπενθύνιζε τὰ παλαιότερα καὶ ἰσχύοντα εἰσέτι εἰς τὰς νήσους διοικητικὰ συστήματα, προέδιδε δὲ τὰς πατροπαράδοτους ἀντιλήψεις καὶ συνηθείας τοῦ Τομπάζη καὶ τῶν ἄλλων περιστοιχιζόντων αὐτόν, κατὰ τὸ πλεῖστον Ὑδραίων. Ἐξ ἄλλου τὸ σύστημα τοῦτο ἐλάχιστα ἐφηρομόσθη, παρέμεινε δὲ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ χάρο-
του. Αἱ ἀκολουθήσασαι δεῖναι διὰ τὴν Κρήτην περιστάσεις μετὰ τὴν εἰσβολὴν μεγάλων τουρκικῶν καὶ αἰγυπτιακῶν δυνάμεων, κατέπνιξαν εἰς τὰ πλεῖστα σημεῖα τῆς Κρήτης τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα, ὃ δὲ Τομπάζης, περὶ τὰ τέλη τοῦ 1823, ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Κρήτην.

4. ΤΟ ΠΡΟΣΩΡΙΝΟΝ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΤΗΣ ΣΑΜΟΥ

Ἰδιορρυθμίαν τέλος, ἐπιβάλλουσιν νὰ γίνῃ ἰδιαίτερος λόγος, παρουσιάζει τὸ τεθὲν ἐν ἐφαρμογῇ ἅμα τῇ κηρύξει τῆς ἐπαναστάσεως πολιτικὸν σύστημα εἰς ἄλλην ἀπομεμακρυσμένην τοῦ κέντρου ἑλληνικὴν νῆσον, τὴν Σάμον. Ἀλλὰ εἰδικὰ αἷτια συνέτειναν εἰς τὴν ἐπιβολὴν τοῦ ἰδιορρυθμοῦ αὐτοῦ πολιτεύματος εἰς τὴν Σάμον. Ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς νήσου κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη κατεσπαράσσετο ὑπὸ τῆς διαμάχης μεταξὺ τῆς ἀριστοκρα-

τικῆς μερίδος τῶν προκρίτων, τῆς λεγομένης τῶν «Καλικατζάρων», καὶ τῆς λαϊκῆς, τῶν «Καρμανιόλων». Ἐπειδὴ μὲ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἐκεῖ ἰσχυόντων Τούρκων εἶχεν ἐπικρατήσει ἡ μερίς τῶν «Καλικατζάρων», ὁ ἀρχηγὸς τῆς μερίδος τῶν Καρμανιόλων Λογοθέτης Λυκοῦργος εἶχεν ἐγκαταλείψει τὴν Σάμον καὶ κατόπιν πολλῶν περιπλανήσεων ἐγκατεστάθῃ εἰς τὰς ἀπέναντι μικρασιατικὰς ἀκτὰς, ὁπόθεν, μεμυημένος εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν, παρεμόνευε τὰ ἐπικείμενα γεγονότα. Εὐθὺς ὡς ἐξεργάγῃ ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, ἐγκατέλειψε τὴν Σμύρνην καὶ κατόπιν πολλῶν περιπετειῶν διεπεραιώθη εἰς τὴν Σάμον, ἐφωδιασμένος διὰ πληρεξουσίων γραμμάτων τῆς ὑπερτάτης Ἀρχῆς, μέσῳ τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου Δ. Θέμελη (24 Ἀπριλίου)¹. Εἰς τὴν πρωτεύουσιν Χώρον ἐπεκράτουν οἱ πρόκριτοι, προσπαθοῦντες νὰ συγκρατήσουν τὴν καθεστηκυίαν τάξιν μὲ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν Τούρκων. Ἀλλ' εἰς τὰ χωρία ἐκυριάρχει πατριωτικὸς ἐνθουσιασμός, τὸν ὅποιον ἐξεμεταλλεύθη ὁ Λυκοῦργος διὰ νὰ συνεγείρῃ τοὺς κατοίκους κατόπιν θριαμβευτικῆς περιοδείας. Ὁργανώσας στρατιωτικὴν δύναμιν ἐκ χωρικῶν, ὁ Λυκοῦργος ἐπεβλήθη εἰς ὁλόκληρον τὴν νῆσον, κηρύξας ἐπισήμως τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας². Περὶ καθιερώσεως τοῦ κοινοτικοῦ συστήματος τῶν προκρίτων ὡς προσωρινοῦ τοπικοῦ πολιτειακοῦ καθεστώτος, ὡς

1. Τὰ ἐν Σάμῳ ἐπαναστατικὰ γεγονότα, ὡς καὶ τὰ τῆς πολιτικῆς διοικήσεως τῆς νήσου κατὰ τῆς διάρκειαν τῆς ἐπανάστασεως, ἀφηγοῦνται λεπτομερῶς οἱ Ἐ. π. Σταματιάδης, Σαμιακά, ἥτοι ἱστορία τῆς Σάμου ἀπὸ τῶν παναρχαίων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς, τ. Β', Σάμος 1881, σ. 116 κ.ἐ. καὶ Ν. Σταματιάδης, Σαμιακά, ἥτοι ἀνέλιξις τῆς νεωτέρας ἱστορίας τῆς Σάμου, Σάμος 1899, τ. Α', σ. 29 κ.ἐ. Ἐκ τούτων ἠντίλησεν ὁ Μ. Σακελλάριου (Τὰ πολιτεύματα καὶ ἡ διοίκησις τῆς Σάμου κατὰ τὴν ἐπανάστασιν 1821-1834, εἰς περιοδ. «Ἀθηνᾶ», τ. 50 (1940), σ. 12 κ.ἐ.).

2. Ἐ. π. Σταματιάδου, ἑ.ἀ. — Ν. Σταματιάδου, ἑ.ἀ. — Τρικούπη, ἑ.ἀ. τ. Α', σ. 130 κ.ἐ. — Ἰω. Φιλήμονος, ἑ.ἀ. τ. Γ', σ. 118 κ.ἐ. — Ἀ. π. Δασκαλάκη, Ἡ ἔναρξις τοῦ ἀγῶνος τῆς ἐλευθερίας, Ἀθ. 1962 σ. 91 κ.ἐ. Κατὰ τὸν Ν. Σταματιάδην (ἑ.ἀ. σ. 32) ὁ «ἀρχων ἰσπράβνικος Δημήτριος Θέμελης συνήντησε τὸν Λογοθέτην Λυκοῦργον εἰς Πάτμον, ὅπου, διαφυγὸν ἐκ Σμύρνης μετὰ τῆς οἰκογενείας του διὰ Ψαριανοῦ σκάφους, ἐπόδισε λόγῳ τρικυμίας». Ἐκεῖ ὁ Θέμελης «ἐπέδωκεν αὐτῷ διάταγμα τοῦ Ἀρχηγοῦ ὅλων τῶν ὄπλων τῆς Σάμου, ἐκδοθέντος παρὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου». Τοῦτο φαίνεται ἰσχυρίζετο ὁ Λυκοῦργος Λογοθέτης πρὸς ἐπιβολὴν τῆς ἐξουσίας του, ἀλλ' ἐξ οὐδεμιᾶς πηγῆς διαπιστοῦται. Τὸ μόνον βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, μόλις ἐφθασεν εἰς Ὑδραν, ἐξέδωκεν ἐγκύκλιον ἀγγέλλουσαν ὅτι «ὁ ἀρχων ἰσπράβνικος Δημήτριος Θέμελης» ἔλαβε παρ' αὐτοῦ ἐντολὴν «νὰ περιέλθῃ ὁμοῦ μετὰ τοῦ κατετὰν Εὐαγγέλη Μαζαράκη ὅλα τὰ ἐλεύθερα νησιὰ τοῦ Αἰγαίου πελάγους» καὶ νὰ συστήσῃ «ἐπορίας συστηματικὰς δυνάμει τοῦ πληρεξουσίου γραμματος» καὶ νὰ ἐξουσιάζῃ «ἐξ ὧν ἅπασαι αἱ νῆσοι πρέπει νὰ διοικῶνται». (Ἀρχεῖον Ὑδρας τ. 7, σ. 217). Ἀλλ' ἡ σύστασις ἐφορειῶν, ὡς ἐγένετο καὶ εἰς τὰς λοιπὰς περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος, ἦτο βεβαίως τι τὸ διάφορον τοῦ ἐγκαθιδρυθέντος ὑπὸ τοῦ Λογοθέτου ἐν Σάμῳ αὐτονόμου καθεστώτος.

ἐγένετο εἰς τὰς πλείστας τῶν ἄλλων ἐν ἐπαναστάσει νήσων, δὲν ἦτο πλέον δυνατὸν νὰ γίνῃ λόγος, ἀφοῦ οἱ πρόκριτοι ἐστερήθησαν ἐπαναστατικῶς δικαίῳ πᾶσαν ἐξουσίαν, ἐπεκράτησε δὲ συγχρόνως μὲ τὴν κήρυξιν τῆς ἐπαναστάσεως ἡ λαϊκὴ μερίς. Ὁ Λυκοῦργος ἐφρόντισεν ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν νὰ συγκαλέσῃ ἀντιπροσώπους ἐξ ὅλων τῶν χωρίων τῆς νήσου πρὸς συγκρότησιν συνελεύσεως διὰ τὴν ψήφισιν προσωρινοῦ πολιτεύματος, βάσει τοῦ ὁποίου θὰ ἐκυβερνᾶτο ἡ νῆσος, συγχρόνως δὲ θὰ ὀργανοῦτο ἡ στρατιωτικὴ διοικήσις πρὸς διεξαγωγὴν τοῦ ἀγῶνος. Ὡς ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐκ τῶν προτέρων τις βέβαιος, πάντες οἱ στολάντες ἀντιπρόσωποι εἰς τὴν Συνέλευσιν ἀνῆκον εἰς τὴν λαϊκὴν μερίδα τῶν Καρμανιόλων, μισοῦντες τοὺς προκρίτους καὶ ἀποφασισμένοι νὰ παραδώσουν ἀπάσας τὰς ἐξουσίας εἰς τὸν ἐνθουσιώδη ἀρχηγὸν τῶν Λογοθέτην Λυκοῦργον. Τὸ ὑπ' αὐτοῦ συνταχθὲν πολιτικὸν σύστημα ἐνεκρίθη ἄνευ πολλῶν συζητήσεων καὶ ἐτέθη ἐν ἐφαρμογῇ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν Μαΐου 1821¹. Κατὰ τὸ ψηφισθὲν πολιτικὸν τοῦτο σύστημα ἡ διακυβέρνησις τῆς νήσου περιέπεσε σχεδὸν ὁλοκληρωτικῶς εἰς χεῖρας τοῦ «Γενικοῦ Διοικητοῦ τῆς Πατρίδος» ἀσκοῦντος σχεδὸν ἀνεξελέγκτως ἀπάσας τὰς νομοθετικὰς, ἐκτελεστικὰς καὶ διοικητικὰς ἐξουσίας. Ὁ «Γενικὸς Διοικητὴς τῆς Πατρίδος» δὲν θὰ ἦτο βεβαίως ἄλλος ἢ αὐτὸς ὁ Λογοθέτης Λυκοῦργος, ὁ ὁποῖος συγχρόνως, βάσει τῶν διατάξεων τοῦ πολιτεύματος, θὰ ἐπώπτευε τὴν λειτουργίαν τῆς διοικήσεως καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ καταστατικοῦ χάρτου, θὰ ἐφρόντιζε διὰ τὴν ἡσυχίαν, τάξιν καὶ ἀσφάλειαν τῆς νήσου καὶ τῶν κατοίκων, θὰ ἐδίκασε τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις, θὰ διώριζε τὸν ἀστυνόμον, τὸν λιμενάρχην, τοὺς τελῶνας καὶ λοιποὺς διοικητικοὺς ὑπαλλήλους, θὰ ἐπώπτευεν εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν δημοσίων προσόδων καὶ ἐν γένει «θὰ ἠδύνατο νὰ πράττῃ ἐπὶ πάσης ὑποθέσεως ἀφορώσης τὰ κοινὰ ἄνευ περιορισμοῦ ὅσα κρίνει ὠφέλιμα καὶ σωτήρια εἰς τὴν πατρίδα καὶ τὸ ἔθνος». Ἔτι πλέον, ὁ Γενικὸς Διοικητὴς ἀνεκρύνετο ἀρχηγὸς τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς νήσου μὲ βαθμὸν στρατηγοῦ, ἔχων ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς του χιλιάρχους, συνταγματάρχας, πεντηκοντάρχους καὶ δωδεκάρχους.

Παρὰ τὸν δικτατορικὸν του χαρακτῆρα, τὸ ἐφαρμοσθὲν ὑπὸ τοῦ Λυκοῦργου πολιτικὸν σύστημα τῆς Σάμου προεβλήθη ὡς ἐκφράζον τὰς ἀρχὰς τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας καὶ ὡς καρπὸς λαϊκῆς θελήσεως. Κατ' ἔτος θὰ συνεκαλεῖτο ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ γενικὴ ἢ «Κοινὴ» συνέ-

1. Τὸ κείμενον τοῦ πρώτου ἐπαναστατικοῦ αὐτοῦ πολιτεύματος τῆς Σάμου διεσώθη ἐν χειρογράφῳ, φέρον τὸν τίτλον «ἔκθεσις τοῦ τοπικοῦ συστήματος τῆς Σάμου διοργανισθέντος παρὰ τοῦ Ἀρχηγοῦ αὐτῆς Κυρίου Λ. Λυκοῦργου ἀπὸ τὰς ἀρχὰς Μαΐου 1821 α' ἔτους τῆς ἐλευθερίας». Ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Ἑπ. Σταματιάδου, ἔ.ἀ., τ. Β', σ. 121 κ.ἐ. καὶ Ν. Σταματιάδου, ἔ.ἀ., σ. 34 κ.ἐ. Ἐκτενὴς περιγραφή ὑπὸ Μ. Σακελλαρίου, ἔ.ἀ.

λευσίς ἐξ ἀντιπροσώπων ὅλων τῶν χωρίων, ἡ ὁποία θὰ ἀνανέωνε τὰς ἐξουσίας τούτου, συγχρόνως δὲ θὰ ἐξέλεγε τοὺς τρεῖς Κριτὰς, οἱ ὅποιοι διὰ τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν τῆς νήσου θὰ συνειργάζοντο μετὰ τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ, θὰ διεχειρίζοντο τὰς δημοσίας προσόδους, κατανεμομένων εἰς ἕκαστον ἀρμοδιότητων (ταμίας, ἐξοδευτής, λογιστής) καὶ θὰ ἐδίκαζον τὰς ἀστικές ὑποθέσεις κατὰ τὴν Ἐξάβιβλον τοῦ Ἀρμενοπούλου. Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐνιαυσίου ἀρχῆς των θὰ ἐλογοδότουν ἐνώπιον τῆς γενικῆς συνελεύσεως. Εἰς σοβαρὰς περιστάσεις ὁ Γενικὸς Διοικητὴς ἠδύνατο νὰ συγκαλῇ ἔκτακτον συνέλευσιν διὰ τὴν λήψιν ἢ τὴν ἔγκρισιν σοβαρῶν ἀποφάσεων. Εἰς ἕκαστον χωρίον οἱ κάτοικοι ἐξέλεγον ἓνα ἢ δύο ἐφόρους πρὸς διαχείρισιν τῶν ἐπιτοπίων προσόδων καὶ ἐκδικασιν τῶν μικρῶν ἀστικῶν ὑποθέσεων, οὗτοι δὲ ἐξετέλουν εἰς τὴν περιφέρειάν των καὶ τὰς διαταγὰς τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ.

Παρὰ τὰς παρατηρουμένας, συνήθεις ἄλλωστε εἰς ὅλα τὰ τοπικά πολιτεύματα, ἀτελείας, τὸ συνταχθὲν ὑπὸ τοῦ Λογοθέτου εἰς τὴν Σάμον πολιτευμα δὲν φαίνεται νὰ εἶναι προχειροποίητον κατασκευάσμα τῆς νευρικότητος καὶ ἀγωνίας τῶν ἡμερῶν ἐκείνων. Εἶναι πιθανὸν ὅτι ὁ Λυκοῦργος ἐν συνεργασίᾳ καὶ μετ' ἄλλων προσώπων εἶχεν ἐκπονήσει ἤδη πρὸ τῆς ἀφίξεώς του εἰς τὴν Σάμον, τοῦλάχιστον εἰς τὰς γενικὰς γραμμάς, σχέδιον πολιτικοῦ συστήματος, βάσει τοῦ ὁποίου θὰ παρεδίδοντο εἰς αὐτὸν αἱ ἐξουσίαι, ἀλλὰ διατηρουμένων σεβαστῶν τῶν ἀρχῶν τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας. Εἶναι ἐπίσης ἄξιον σημειώσεως ὅτι τὸ σχέδιον τοῦτο εἰς τὰς γενικὰς γραμμάς του δὲν ἀφίσταται πολὺ ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἀπεπειράθη νὰ θέσῃ εἰς ἐφαρμογὴν ἐν Πελοποννήσῳ ὁ Δημ. Ὑψηλάντης, καταπολεμῶν καὶ αὐτὸς τὴν ἐξουσίαν τῶν προκρίτων καὶ ἀποβλέπων εἰς τὴν συγκέντρωσιν τῶν ἐξουσιῶν, στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν, εἰς χεῖράς του διὰ λαϊκοῦ χρίσματος. Ἐπίσης καὶ εἰς ἄλλας περιφερείας, εἰς τὰς ὁποίας οἱ πρῶτοι κυβερνήται ἐνεφανίσθησαν ὥς διαπεπιστευμένοι ἐκπρόσωποι καὶ τοποτηρηταὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ὥς εἰς τὴν Κρήτην ὑπὸ τοῦ Ἀφεντούλιεφ, ἐγένοντο ἀποπειრაὶ ἐφαρμογῆς παρεμφερῶν συστημάτων. Χαρακτηριστικὸν δὲ εἶναι ὅτι καὶ οἱ τρεῖς κυβερνήσαντες κατὰ τὴν πρώτην περίοδον περιοχὰς τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος καὶ ἀποπειραθέντες νὰ εἰσαγάγουν ἴδια τοπικά πολιτικά συστήματα διακηρύσσοντα τὴν ἐξουσίαν των ἐξ ὀνόματος τοῦ Ἐπιτρόπου τῆς Ἀνωτάτης Ἀρχῆς, ὁ Δημ. Ὑψηλάντης, ὁ Ἀφεντούλιεφ καὶ ὁ Λυκοῦργος Λογοθέτης, συγχρόνως μετὰ τῆς προσπάθειας συγκεντρώσεως εἰς χεῖράς των τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ἀνεκηρύχθησαν καὶ ἀρχιστράτηγοι τῆς περιοχῆς αὐτῆς. Μολοντοὶ δὲν ἔχομεν περὶ τούτου ἀπὸς καὶ συγκεκριμένας ἀποδείξεις, ἐν τούτοις, ἡ σύμπτωσις αὕτη παρέχει τὸ ἐνδόσιμον ὅτι ἤδη πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπαναστάσεως ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας εἶχε δώσει ὁδηγίας, πιθανῶς δὲ καὶ διαγράψει εἰς τὰ κύρια σημεῖα, τὰς γενικὰς ἀρχάς, βάσει τῶν ὁποίων οἱ κατὰ τόπους ἀντιπρόσωποι ἢ τοποτηρηταὶ του

θὰ ἐκυβέρνηων διὰ καθιερώσεως τοπικῶν πολιτειακῶν ὀργανισμῶν ἐν ὄνόματί του καὶ παρασκευάζοντες τὴν μετὰ τὴν κάθοδόν του ἐφαρμογὴν γενικοῦ συστήματος ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν του, μὴ ἀφισταμένου εἰς τὰς γενικὰς αὐτοῦ γραμμὰς¹.

5. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΥΤΟΤΕΛΕΙΑ ΤΗΣ ΣΑΜΟΥ

Εἰς τὰς πρὸς τὸν λαὸν διακηρύξεις του ὁ Λυκοῦργος Λογοθέτης προέβαλεν ἑαυτὸν ὡς ἀσκοῦντα ἀπάσας τὰς ἐξουσίας ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ «Τοποτηρητοῦ τῆς Αὐτοῦ Ἐκλαμπρότητος» καὶ «δυνάμει τῆς δοθείσης ἐξουσίας παρὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου διὰ τοῦ ἰσπραβνίκου αὐτοῦ Δημητρίου Θέμελη». Ὅτε δὲ τὴν 7 Αὐγούστου 1821 διὰ τῆς συνελθούσης συνελεύσεως ὁ Λυκοῦργος ἀνεκηρύχθη «Ἀρχιστρατήγος τῶν ἐν τῇ πατρίδι δυνάμεων καὶ Πρόεδρος τοῦ αὐτῆς Βουλευτηρίου», ἔσπευσε νὰ ἐπιτύχῃ παρὰ τοῦ ἐν Πελοποννήσῳ Δημητρίου Ὑψηλάντου (31 Αὐγούστου 1821) δίπλωμα διορισμοῦ του ὡς «Πληρεξουσίου Ἀρχιστρατήγου τῆς Σάμου». Οὕτω ἡ ἐν Σάμῳ ἐξουσία του εἶχε δυαδικὸν χαρακτῆρα. Ἀφ' ἐνὸς ἐπῆγαγεν ἐκ τῆς βουλῆσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου ἀσκοῦντος βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ Ἐπιτρόπου τῆς Ἀνωτάτης Ἀρχῆς ἀπάσας τὰς ἐξουσίας ἀνὰ τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα, ἀφ' ἑτέρου καθιεροῦτο ἐπαναστατικῶς δικαίῳ διὰ τῆς ταυτοχρόνου διὰ τῆς ἐπαναστάσεως καταλύσεως τῆς ἐξουσίας τῶν Τούρκων καὶ ἐκείνης τῶν προκρίτων καὶ περιεβάλλετο τὸ δημοκρατικὸν χρίσμα τῆς λαϊκῆς ἐνυμηγορίας διὰ τῆς συγκλήσεως λαϊκῆς συνελεύσεως καὶ ἐφαρμογῆς πολιτεύματος ψηφισθέντος ὑπὸ ταύτης. Τὰ δύο αὐτὰ ἐφαίνοντο ἐκ πρώτης ὄψεως ἀσυμβίβαστα. Ἐν τούτοις, ἡ αὐτὴ περίπου κατάστασις θὰ ἐδημιουργεῖτο καὶ ἀλλοχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἰδιαιτέρως εἰς τὴν Πελοπόννησον ὑπὸ τοῦ Δημ. Ὑψηλάντου, ἂν δὲν ἀπετύγχανον τὰ σχέδια τούτου διὰ τῆς ἀντιδράσεως τῶν προκρίτων. Ἐξ ἄλλου, ἡ ἐπιτυχὴς ἀπόκρουσις τῆς τουρκικῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῆς Σάμου ὑπὸ τοῦ Λυκούργου κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου 1821, ἠῦξηση τὸ γόητρόν του καὶ ἐμείωσε τὴν σημασίαν τοῦ νομίμου ἢ μὴ τῆς ἐξουσιοδοτήσεως πρὸς ἀνάληψιν ἐξουσίας ἐκ μέρους τοῦ Ὑψηλάντου. Ἡ δὲ ἀκο-

1. Κατὰ τὸν Ἐπ. Σταματιάδην (ἐ.ἀ., σ. 128) τὸ πολιτικὸν σύστημα τῆς Σάμου ὁ Λυκοῦργος συντάξε «κατὰ μίμησιν βεβαίως τοῦ ἐν Δακίᾳ τότε ὑπάρχοντος». Ἐάν οὕτω ὑπονοεῖται ὅτι ἀντέγραψεν ἢ ἐμμήθη τὸ πολιτικὸν καθεστὼς τῶν ἡγεμονιῶν τῆς Μολδοβλαχίας, τοῦτο δὲν εἶναι ἀκριβές. Διότι οἱ δύο ἡγεμόνες τῆς Δακίας διωρίζοντο ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου καὶ καθηροῦντο αὐθαίρετως παρὰ τὴν σκιώδη προστασίαν τῆς Ρωσίας, οὐδεμία δὲ πραγματικὴ λαϊκὴ συμμετοχὴ διὰ συνελεύσεως κ.λ.π. ὑπῆρχε.

λουθήσασα συντριβὴ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἐν Μολδοβλαχίᾳ καὶ ἡ ἐκμηδένισις τοῦ Ὑψηλάντου ἐν Πελοποννήσῳ ὑπὸ τῶν προκρίτων, συνετέλεσαν νὰ παραμερισθῇ καὶ νὰ τεθῇ ὑπὸ ἄνοιαν καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Λυκούργου ἡ ἰδιότης τοῦ « πληρεξουσίου καὶ τοποτηρητοῦ τῆς Ἀνωτάτης Ἀρχῆς », ὥστε νὰ προβάλλεται τοῦ λοιποῦ ἡ ἐν Σάμῳ ἐξουσία του ὡς πηγάζουσα ἐκ τῆς λαϊκῆς θελήσεως βάσει τῶν διατάξεων τοῦ ὑπὸ λαϊκῆς συνελεύσεως ψηφισθέντος πολιτεύματος.

Τὸ ὑπὸ τοῦ Λυκούργου ἐγκαθιδρυθὲν εἰς τὴν Σάμον πολιτικὸν σύστημα ἐλειτούργησεν ἀπροσκόπως μέχρις Ἰουνίου 1822. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ ἀτυχὴς ἐκστρατεία τῆς Χίου καὶ αἱ δραματικαὶ συνέπειαι διὰ τὴν νῆσον αὐτὴν ἐκλόνισαν τὴν θέσιν τοῦ Λυκούργου. Οἱ πρόκριτοι ἀνεθάρρουν, ἐσημειώθησαν πολλαὶ ταραχαί, ἀπεσταλμένοι δὲ τῶν προκρίτων εἰς Πελοπόννησον ἐξήτουν τὴν κατάργησιν τοῦ συστήματος αὐτοῦ καὶ τὴν ἐγκαθίδρυσιν διοικήσεως βάσει τῶν ἀρχῶν τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐπιδαύρου. Πράγματι, ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀπέστειλεν εἰς Σάμον τὸν Κυριακὸν Μόραλην, ὁ ὁποῖος, περιηγηθεὶς τὴν ὑπαιθρον καὶ ὑποθάλαψας ἐντέχνως ταραχάς, κατώρθωσε μὲ τὴν βοήθειαν καὶ ναυτικῆς δυνάμεως ἐκ Ψαρῶν νὰ ἀνατρέψῃ τὸν Λυκούργον καὶ νὰ ἐγκαθιδρυθῇ ὡς Ἐπαρχος. Συγκαλέσας συνέλευσιν μὲ τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ κόμματος τῶν Καλικάτζάρων, κατέλυσε διὰ πράξεως αὐτῆς τὸ ἰσχυρὸν πολιτεῖμα καὶ συνέστησεν ἄλλο « κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἑλλάδος », βάσει τοῦ ὁποῖου ἡ διακυβέρνησις ἀνετίθετο εἰς συμβούλιον ἐξ ὀκτὼ ὑπουργῶν. Ἐκ τούτων, τρεῖς θὰ ἦσκουν τὴν πολιτικὴν διοίκησιν, εἰς « λιμενάρχης καὶ ντουγανιέρης », εἰς « φροντιστὴς τῆς οἰκονομίας » καὶ εἰς « γραμματεὺς τῆς ἐπαρχίας ». Εἰς τὰ χωρία ὑπὸ τῶν φροντιστῶν καὶ τοῦ λιμεναρχοῦ διωρίζοντο « ἐπίτροποι », θὰ ἐξελέγοντο δὲ καὶ δύο ἔφοροι διὰ τὰς τοπικὰς ὑποθέσεις καὶ διαφοράς. Ἡ δικαιοσύνη θὰ ἤσκειτο ὑπὸ « κριτῶν ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἐπαρχοῦ », ὁ ὁποῖος ἐτίθετο ἐπὶ κεφαλῇ τῆς ὅλης διοικήσεως, διοριζόμενος ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως. Προεβλέπετο καὶ ἡ ἀποστολὴ « ἀρμοστῶν » πρὸς πλήρη ὁργάνωσιν τῆς διοικήσεως. Γενικῶς διὰ τοῦ συστήματος τούτου αἱ ἐξουσίαι παρεδίδοντο εἰς τοὺς προκρίτους, ἐκ τῆς τάξεως τῶν ὁποίων θὰ ἐπελέγοντο τὰ ἀνώτατα ὄργανα τῆς διοικήσεως ὑπὸ τῆς κεντρικῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἡ ὁποία κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦτο ἐπίσης εἰς χεῖρας τῆς τάξεως τῶν προκρίτων. Ὡς ἐκ τούτου εἶχε χαρακτῆρα μᾶλλον ὀλιγαρχικὸν καὶ συγκεντρωτικόν, λόγῳ ὅμως τῶν τοπικῶν περιστάσεων καὶ τοῦ λίαν ἀπομεμακρυσμένου ἐκ τοῦ κέντρου, ἄφινεν ἱκανὴν αὐτοτέλειαν ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς ἑλληνικῆς Πολιτείας.

Λαϊκαὶ ἐξεγέρσεις ὑποκινούμεναι ὑπὸ τῆς μερίδος τῶν Καρμανιόλων ἐσημειώθησαν ἀνὰ τὴν νῆσον, ἀπειλοῦσαι τὴν συντριβὴν τῆς ἐπαναστάσεως συνετεία τῆς ἐσωτερικῆς διαμάχης. Ὡς ἐκ τούτου, κατὰ τὰ τέλη Νοεμβρίου 1822 ἡ κεντρικὴ κυβέρνησις ἀπέστειλεν εἰς τὴν νῆσον ἀρμοστὰς ὁμοῦ μετὰ

τοῦ Λυκούργου, ὁ ὁποῖος εἶχε μεταβῆ εἰς Πελοπόννησον πρὸς λογοδοσίαν διὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Χίου. Ἄλλ' οἱ Καρμανιόλοι μετὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Λυκούργου ἀνεθάρρουν καὶ διὰ σειρᾶς ἐξεγέρσεων ἐπεκράτησαν ἐκ νέου ἀνὰ τὴν νῆσον. Ἡ συνελθοῦσα κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1822 συνέλευσις κατήργησε τὸ ἐγκαθιδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Μόραλη πολίτευμα καὶ ἀνέθεσεν ἐπὶ τρίμηνον τὰς κυβερνητικὰς ἐξουσίας εἰς τριμελὴ ἐπιτροπὴν μετ' ἐκλογῆς ἐφόρων εἰς τὰ χωρία ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἐνὸς ἀρχηγοῦ τῶν ὄπλων καὶ ἐνὸς καπιτάλιου εἰς ἕκαστον χωρίον. Πάντα ταῦτα δὲν εἶχον σκοπὸν ἢ νὰ παρασκευάσουν τὴν ἐκ νέου ἐγκαθιδρύσιν τοῦ Λυκούργου. Ὁ Μόραλης ἐγκατέλειψε τὴν νῆσον καὶ τὴν 19 Δεκεμβρίου 1822 νέα συνέλευσις ἀνεκήρυξε τὸν Λυκούργον « Κυρίαρχον τῆς πατρίδος καὶ Γενικὸν Διοικητὴν μετὰ πλήρους ἐξουσιοδοτήσεως ἀσκήσεως τῆς ἐξουσίας ». Ὁ Λυκούργος βαθμυδὸν διὰ σειρᾶς μέτρων ἐπικυρουμένων ὑπὸ τῆς λαϊκῆς συνελεύσεως ἐπανεφέρε τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐγκαθιδρυθὲν πολίτευμα καὶ μάλιστα μετ' ἀσκήσεως ὑπ' αὐτοῦ εὐρυτέρων ἐξουσιῶν, ἀφοῦ διὰ πράξεως τῆς συνελεύσεως ἐλάμβανε « πᾶσαν πληρεξουσιότητα τοῦ ἐνεργεῖν καὶ πράττειν ὅλα τὰ συμφέροντα καὶ σωτήρια εἰς αὐτὴν τὴν πατρίδα ». Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐν ἀρχῇ ἠθέλησε νὰ ἀντιδράσῃ ἐνεργῶς πρὸς βιαιὰν κατάλυσιν ἐνὸς συστήματος, τὸ ὁποῖον οὐσιαστικῶς ἀπετέλει κερχωρισμένην πολιτείαν ἐκτὸς τῶν κόλπων τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος, διετάχθη μάλιστα μοῖρα τοῦ ψαριανοῦ στόλου πρὸς ἀποκλεισμόν τῆς νήσου. Ἀλλ' εὐρέθῃ ἐν πλήρει ἀδυναμίᾳ ἐπιβολῆς ἀποτελεσματικῶν μέτρων καὶ τελικῶς ἀνεγνώρισε τὰ τετελεσμένα γεγονότα. Ὁ καταστατικὸς αὐτὸς χάρις τῆς Σάμου, συμπληρούμενος ἐκάστοτε διὰ πράξεως τῆς συγκαλουμένης συνελεύσεως, παρέμεινεν ἐν ἰσχύϊ μέχρι τοῦ 1828 καὶ ἀπὸ τοῦ 1830 μέχρι τοῦ 1834, ἀσχοῦντος πάντοτε τὰς ἐξουσίας τοῦ Λογοθέτου διὰ λαϊκῆς ἐντολῆς, παρεχομένης ὑπὸ τῶν συγκαλουμένων συνελεύσεων¹.

Οὕτω ἡ Σάμος εἶναι ἡ μόνη περιοχὴ τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος, ἡ ὁποία ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ ἴδιον πολίτευμα ἐν πλήρει σχεδὸν αὐτοτελείᾳ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ μετὰ ταύτην. Τὸ πολίτευμα τοῦτο, ἐγκαθιδρύον δικτατορικὴν ἐξουσίαν πηγάζουσιν ἐκ τῆς λαϊκῆς θελήσεως, διαδηλουμένης δι' ἐτησίας συνελεύσεως καὶ ἐγκαταλείπουσαν τὴν τοπι-

1. Τὸ ἔτος 1828 ὁ Καποδίστριας ἀπέστειλεν ὡς Ἐκτακτὸν Ἐπίτροπον εἰς Σάμον τὸν Ἰω. Κωλέττην, ἐνθ' ὃ Λυκούργος, κληθεὶς εἰς Ναύπλιον, διωρίσθη ἔκτακτος ἐπίτροπος Λακωνίας καὶ κάτω Μεσσηνίας. Ἀλλὰ τὸ ἔτος 1830 ἐσημειώθη καὶ πάλιν μεγάλη ἀναταραχὴ εἰς τὴν Σάμον λόγῳ ἐξαιρέσεώς της ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους διὰ τοῦ Πρωτοκόλλου τοῦ Λονδίνου τοῦ 1830. Τότε ἔλαβε παρὰ τοῦ Καποδίστρια τὴν ἄδειαν ὁ Λυκούργος νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Σάμον πρὸς ἐπαναστάσιν τοπικῆς προσωρινῆς διοικήσεως κατὰ τὸ παλαιὸν του σύστημα καὶ ὁργάνωσιν ἀγώνος διὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Σάμου μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Τὸ σύστημα τοῦτο ἔπαυσε ὑφιστάμενον τὸ ἔτος 1834, λόγῳ ἀνακηρύξεως τῆς Σάμου ἡγεμονίας ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου.

κὴν διοικήσιν εἰς αἰρετὰ ὄργανα, εἶχεν, ὥς ἐλέχθη, τὴν πρώτην ἀρχὴν εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ βλέψεις τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ της, ἀλλὰ καθιερώθη ἐπαναστατικῶ δικαίῳ καὶ ἐστερεώθη ἀφ' ἐνὸς λόγῳ τῶν τοπικῶν συνθηκῶν καὶ ἀφ' ἐτέρου λόγῳ ἀδυναμίας τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως νὰ ἐπιβάλῃ τὴν συγκεντρωτικὴν ἐξουσίαν της. Τὸ πολίτευμα τοῦτο τῆς Σάμου δὲν συνεβιβάζετο ἀπολύτως πρὸς θεμελιώδεις ἀρχὰς τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐπιδαύρου, περιορίζοντος τὰς βάσει τοπικῶν πολιτευμάτων περιφερειακὰς ἀρχὰς εἰς ἄσκησιν διοικητικῆς ἐξουσίας ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐντολὴν καὶ ἐποπτείαν τῆς κεντρικῆς ἀρχῆς, ἥτο δὲ ἐξ ὀλοκλήρου ἀντίθετον πρὸς τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Ἀστρεὶ Β' Ἐθνικῆς συνελεύσεως, ἡ ὁποία διὰ τοῦ ψηφίσματος τῆς 30 Μαρτίου 1823 κατήργησε τὰ ὑφιστάμενα τοπικά πολιτεύματα καὶ καθιέρωσεν ἐνιαίαν διοίκησιν τῶν ἐπαρχιῶν. Ὅμως ὅχι μόνον ἐγένετο ἀνεκτὸν τὸ ἀποκεντρωτικὸν αὐτὸ πλῆρους αὐτοτελείας καὶ σχεδὸν ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐκ τοῦ κέντρου ἐξαρτήσεως πολιτειακὸν σύστημα, ἀλλ' οἱ ἀντιπρόσωποι (παραστάται) τῆς Σάμου ἐγένοντο δεκτοὶ καὶ μετεῖχον εἰς τὰς ἐθνοσυνελεύσεις καὶ τὰς Βουλὰς τῆς Ἑλλάδος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΙ ΕΘΝΙΚΗΣ ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΩΣ ΚΑΙ ΑΝΑΣΥΣΤΑΣΙΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΗΣ ΓΕΡΟΥΣΙΑΣ

1. Η ΠΑΡΑΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΓΕΡΟΥΣΙΑΣ ΤΩΝ ΚΑΛΤΕΤΖΩΝ

Ἐνῶ ἐφαίνετο ὠριμάσασα ἡ ἰδέα τῆς ταχυτάτης συγκλήσεως ἐθνικῆς συνελεύσεως καὶ πάντες ἀπέβλεπον πρὸς τὴν διὰ ταύτης θέσπισιν ἐνιαίου πολιτικοῦ συστήματος ὥς μόνην σανίδα σωτηρίας τοῦ ἀγωνιζομένου ἔθνους, ἐγεννῶντο προβλήματα, τῶν ὁποίων ἡ λύσις ἦτο λίαν δυσχερής. Ὑπὸ ποίου ἢ ποίων θὰ συνεκαλεῖτο ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχεν Ἀρχὴ ἀνεγνωρισμένη ὑφ' ὅλων, δίσταντο δὲ πρὸς ἀλλήλους καὶ πολλάκις εἰς οὐδεμίαν ἤρχοντο ἐπαφὴν οἱ διεκδικοῦντες τὴν ἀρμοδιότητα ταύτην; Ποῖος θὰ ἦτο ὁ τύπος τῆς συγκλήσεως καὶ πῶς θὰ διεγράφετο ὁ σκοπὸς ταύτης, ἀφοῦ οὐδὲν ἕως τότε ὑπῆρχε προηγούμενον, οἱ δὲ πρόθυμοι νὰ ἀναλάβουν τοιαύτην πρωτοβουλίαν διεφώνουν πρὸς ἀλλήλους; Ποῦ θὰ συνεκαλεῖτο τελικῶς ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις, δεδομένου ὅτι ὑπῆρχον ἤδη πολλὰ διυστάμενα γινώμαι καὶ οἱ ὑποστηρίζοντες τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην τοποθεσίαν ὥς ἔδραν ἀπέβλεπον κυρίως εἰς τὴν πλέον πρόσφορον πρὸς ἐπικράτησιν τῶν ἀπόψεών των; Παρὰ τὰς διυσταμένας ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου γνώμας, πρέπει νὰ θεω-

ρήσωμεν βάσει τῶν ἡλεγμένων ἱστορικῶν πηγῶν ὡς βέβαιοι ὅτι τὴν πρωτοβουλίαν τῆς συγκλήσεως ἐθνικῆς συνελεύσεως ἔλαβεν ὁ Δημ. Ὑψηλάντης. Ἀπογοητευμένος ἐκ τῆς διαστάσεως μετὰ τῶν προκρίτων τῆς Πελοποννήσου, καταπολεμούμενος ἀπροκαλύπτως πλέον ὑπὸ τοῦ Μαυροκορδάτου, τοῦ Νέγρη καὶ τῶν λοιπῶν ἰθύνοντων τὰ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἀπογυμνούμενος δὲ βαθμὴδὸν καὶ τῆς αἵγλης τοῦ «Γενικοῦ πληρεξουσίου τῆς Ὑπεριότης Ἀρχῆς», ἀφ' οὗτου διεσπάρη ἡ εἶδησις τοῦ οἰκτροῦ ναυαγίου τῶν ἐν Μολδαβίᾳ ἐπιχειρήσεων τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ τῆς παραδόσεως τοῦ ἀδελφοῦ του εἰς τοὺς Αὐστριακούς, ὁ Δημ. Ὑψηλάντης ἐστράφη πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας, ἐπιδιώκων ἐκείθεν νὰ ἀντλήσῃ τὴν δύναμιν τῆς ἐξουσίας. Ἦδη ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1821 ἀπηύθυνε πρὸς τὰ στρατόπεδα, τὰς νήσους καὶ τὰς πόλεις ἐπιστολάς καὶ προκηρύξεις, διὰ τῶν ὁποίων ἐκάλει τὸν λαὸν νὰ ἀποστείλῃ ἀντιπροσώπους, ἵνα ληφθοῦν ἀπὸ κοινοῦ ἀποφάσεις περὶ τῆς ἐνδεδειγμένης κοινῆς πορείας τοῦ ἔθνους. Ἀλλὰ καὶ οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου ἤρξαντο νὰ διεξάγουν συνεννοήσεις μεταξὺ τῶν, ὡς καὶ μετὰ τῶν προκρίτων τῶν νήσων καὶ τῶν ἡγετῶν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος πρὸς σύγκλησιν συνελεύσεως, χωρὶς ὅμως νὰ καταλήγουν εἰς θετικά ἀποτελέσματα¹.

Οἱ ἀποκρούοντες οἰανδήποτε πρωτοβουλίαν τοῦ Ὑψηλάντου πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου εὐρέθησαν εἰς δυσχερῆ θέσιν μετὰ τὴν κατὰ τὴν 23 Σεπτεμβρίου 1821 ἀπελευθέρωσιν τῆς Τριπόλεως. Πράγματι, κατὰ τὴν πρᾶξιν τῶν Κατετιζῶν ἡ διὰ ταύτης συσταθεῖσα Πελοποννησιακὴ Γερουσία ὥφειλε νὰ παύσῃ ὑφισταμένη μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Τριπόλεως καὶ ἐπομένως ἔπρεπε νὰ συγκληθῇ ἀμέσως εἴτε νέα συνέλευσις πρὸς ψήφισιν νέας Πελοποννησιακῆς διοικήσεως, εἴτε γενικὴ συνέλευσις πρὸς σύνταξιν καὶ κύρωσιν πανελληνίου πολιτεύματος. Ὁ Ὑψηλάντης, ὁ ὁποῖος διетήρει πῶς τὸ γόητρόν του εἰς τὸ στράτευμα, ἰδίως μετὰ τὴν λαμπρὰν καὶ καθ' ὅλα ἄμεμπτον δρᾶσίν του κατὰ τὴν πολιορκίαν καὶ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως, ὑπεστήριξεν ὅτι ἔπαυσε μετὰ τὴν 23 Σεπτεμβρίου ὑφισταμένη οἰαδήποτε Πελοποννησιακὴ ἀρχή, τὴν ὁποίαν ἄλλωστε ἀπὸ πολλοῦ δὲν ἀνεγνώριζεν οὗτος, ἀλλὰ καὶ ἡ ὁποία κατηργεῖτο ἤδη αὐτομάτως βάσει αὐτῆς τῆς ἰδρυτικῆς τῆς πράξεως. Οἱ πρόκριτοι δὲν ἐφαίνοντο διαφωνοῦντες ὡς πρὸς τὴν σύγκλησιν τῆς Συνελεύσεως, ἐπεθύμουν ὅμως νὰ παραταθῇ ἐπὶ τινα χρόνον

1. Πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰς πλείστας τῶν συνεννοήσεων αὐτῶν, ὡς καὶ τὰ περὶ ἀνταλλαγῆς ἐγγράφων, διαπορεῶς προκηρύξεων κ.λ.π., γνωρίζομεν οὐχὶ ἐξ ἀρχαίων πηγῶν, ἀλλ' ἐκ πληροφοριῶν τῶν ἀπομνημονευματογράφων καὶ ἱστορικῶν τῆς ἐπανάστασεως. Διότι ἐγγράφα καὶ προκηρύξεις τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, ἐλλείψει προσιτῆς τυπογραφίας, συνετάσσοντο διὰ χειρός, κατὰ μέγα μέρος δ' ἀπωλέσθησαν κατὰ τὰς μετέπειτα περιπετείας τῆς ἐπανάστασεως.

ἡ ἰσχὺς τῆς ὑφισταμένης Πελοποννησιακῆς Γερουσίας, ἵνα δοθῇ εἰς αὐτοὺς καιρὸς πρὸς διεξαγωγὴν συνεννοήσεων μετὰ τῶν ἄλλων περιφερειῶν, ἵσως δὲ καὶ πρὸς σύναψιν προκαταρκτικῶν συμφωνιῶν περὶ κοινῆς πορείας κατὰ τὰς συζητήσεις τῆς Συνελεύσεως. Εἶναι ἐπίσης πιθανὸν ὅτι ἀπέβλεπον εἰς τὸν διορισμὸν ἀντιπροσώπων διὰ τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν ὑπὸ τῆς διὰ τῶν πράξεων τῶν Καλτετζῶν λειτουργούσης Πελοποννησιακῆς Γερουσίας, ὅποτε θὰ ἐπρόκειτο περὶ αὐτῶν τῶν ἰδίων.

Μία τοιαύτη παράτασις τῆς ἰσχύος τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας, παρὰ τὴν ἰδρυτικὴν πράξιν τῶν Καλτετζῶν, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ αἰτιολογηθῇ, παρὰ μόνον ἐξ ἀναποδράστου ἀνάγκης ὑπάρξεως κατευθυντηρίου ἐξουσίας πρὸς διεξαγωγὴν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων διὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ Ἑθνους. Καὶ διὰ τοιαύτην αἰτιολογίαν ἄλλοι δὲν ἦσαν ἀρμόδιοι πλὴν τῶν διεξαγόντων τὰς ἐν Πελοποννήσῳ ἐπιχειρήσεις πολεμικῶν ἀρχηγῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐχρησιμοποιήθησαν λίαν ἐπιτηδεῖως οἱ συντελεσταὶ τοῦ θριάμβου τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπόλεως, πλὴν βεβαίως τοῦ Ὑψηλάντου, διαφωνοῦντος καὶ μὴ ἔχοντος ἄλλωστε οὔτε μετᾴσχει εἰς τὴν συνέλευσιν τῶν Καλτετζῶν, οὔτε ἀναγνωρίσει τὰς ἀποφάσεις της. Οὕτω, τὴν 30 Σεπτεμβρίου οἱ πολεμικοὶ ἀρχηγοὶ Θ. Κολοκοτρώνης, Κ. Μαυρομιχάλης, Π. Γιατρᾶκος καὶ Ἀν. Παπαγιαννόπουλος (Δεληγιάννης) συνελθόντες ἐν Τριπόλει ὑπέγραψαν τὸ ἀκόλουθον συμφωνητικόν :

« Διὰ τοῦ παρόντος γίνεται δῆλον ὅτι ἐπειδὴ καὶ ἡ προθεσμία τοῦ ἐν Καλτετζαῖς γενομένου συστήματος ἐτελείωσε καὶ ἀπαιτεῖται γενικὴ συνέλευσις εἰς ἀποκατάστασιν γενικοῦ συστήματος καὶ δυσκολεύεται αὕτη πρὸς τὸ παρόν, ἡμεῖς οἱ παρευρεθέντες ἤδη ἔδω ὑπογεγραμμένοι, συναθροισθέντες καὶ συσκεφθέντες κοινῇ ἡμῶν γνώμῃ καὶ συμφωνῇ ἀποφάσει ἀπάντων, ἐπικυροῦμεν τὸ ἐν Καλτετζαῖς γεγόμενον σύστημα, ἵνα ἐπικρατήσῃ ἡ ἰδίᾳ Γερουσία καὶ οἱ ἐκλεχθέντες γερουσιασταί, ἅχρι τῆς πληρεστάτης γενικῆς συνελεύσεως Πελοποννήσου, ἵνα παρευρίσκωνται, καθ' ἃ καὶ ἐν τῷ προλαβόντι διαστήματι, διοικοῦντες καὶ οἰκονομοῦντες πᾶν ὅ, τι συντείνει εἰς τὴν τῆς πατρίδος εὐταξίαν. Καὶ ἐγένετο τὸ παρόν, καὶ ἐπεδόθη αὐτοῖς ἐνυπόγραφον, ἀποδεικτικὸν καὶ ἐπικυρωτικὸν ἡμῶν γράμμα. 1821 σεπτεμβρίου 30. Τριπολιτζᾶ. Θεόδωρος Κολοκοτρώνης. Κυριακούλης Μαυρομιχάλης. Παναγιώτης Γιατρᾶκος. Ἀναγνώστης Παπαγιαννόπουλος »¹.

Τὸ συμφωνητικὸν αὐτὸ δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς μᾶλλον δικτατορικοῦ χαρακτῆρος, ἐπιβολῆς ἀποφάσεων ληφθεισῶν ὑπὸ στρατιωτικῶν ἐκ πολεμικῆς ἀνάγκης. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἔστερεῖτο πάσης νομικῆς ἰσχύος. Διότι θεσμὸς τεθεὶς εἰς ἐφαρμογὴν διὰ πράξεως συνελεύσεως ὀρίζουσας

1. Ἀνευρίσκεται ἐν τῇ συλλογῇ Ι. Γενναδίου καὶ ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Δ. Πετράκου, ἔ. ἀ., σ. 254.

κατηγορηματικῶς καὶ τὴν διάρκειαν τῆς ἰσχύος τούτου, δὲν ἦτο ἐπιτρεπτόν νὰ διατηρηθῇ ἢ νὰ ὑποστῇ βασικὴν τινα μεταβολὴν εἰ μὴ διὰ νέας πράξεως τῆς αὐτῆς ἢ ἄλλης συνελεύσεως. Ἐξ ἄλλου, ὁ Δημ. Ὑψηλάντης ἦτο ἤδη πολεμικὸς ἀρχηγὸς ἐν Πελοποννήσῳ, ἐπιβληθεὶς ἤδη δι' ἰδίῳν λαμπρῶν πολεμικῶν πράξεων καὶ ἀξιῶν εἰς τὴν ἀρχιστρατηγίαν, ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει χαίρων τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τῶν Πελοποννησιακῶν στρατευμάτων. Ἐπομένως ἡ διαφωνία του ὡς πρὸς τὴν παράτασιν τῆς ἰσχύος τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας ἐμείωνε τὴν σημασίαν καὶ αὐτῆς τῆς ἀποφάσεως τῶν πολεμικῶν ἀρχηγῶν.

2. Η ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΠΡΟΚΡΙΤΩΝ ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ ΤΟΥ ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ

Ὁ Ὑψηλάντης κατελήφθη ὑπὸ ὀργῆς διὰ τὴν ἄνευ συγκαταθέσεώς του ἐνέργειαν αὐτὴν, εἰς τὴν ὁποίαν μάλιστα εἶχε μετάσχει καὶ ὁ θεωρούμενος ὡς ἀντίπαλος τῶν προκρίτων καὶ προσκείμενος εἰς αὐτὸν Θ. Κολοκοτρώνης. Οὐσιαστικῶς διὰ τῆς συμφωνίας αὐτῆς δὲν ἐγίνετο ἄλλο ἢ νὰ παραταθῇ καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως ἐπ' ἀόριστον ἡ ἐξουσία τῶν προσεστώτων εἰς τὴν Πελοπόννησον. Φαίνεται ὅτι ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ὀργῆς, ὀλίγας ἡμέρας ἔπειτα, τὴν 6 Ὀκτωβρίου, συνέταξε καὶ ἀπηύθυνε πρὸς τὸν λαὸν τῆς Πελοποννήσου δριμυτάτην προκήρυξιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπιτίθεται ἀπροκαλύπτως πλέον κατὰ τῶν προκρίτων, μεταχειριζόμενος ὀξύτατην φρασολογίαν καὶ ζητῶν τὴν σύγκλησιν τοπικῆς συνελεύσεως πρὸς λήψιν κοινῶν ἀποφάσεων ἐπὶ τοῦ νέου πολιτικοῦ καθεστώτος. Τὸ κείμενον τῆς διακηρύξεως αὐτῆς εἶναι τὸ μόνον διασωθὲν ἐκ τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν διασπαρεισῶν ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τοῦτο διεσώθη εἰς ξένας γλώσσας, ἐκ τῶν ὁποίων μεταφέρεται εἰς τὴν ἑλληνικὴν, ἔχει δὲ οὕτω¹:

1. Οὐδαμῶς ἀνευρέθη τὸ πρωτότυπον, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην περιέπεσεν εἰς χεῖρας ξένων καὶ ἐδημοσιεῦθη εἰς ξένα ἔργα. Ἐδημοσιεῦθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ καὶ συγγραφέως Ἀλ. Σούτσου εἰς τὸ γαλλιστὶ ἐκδοθὲν ἔργον του περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως (ὁ Σούτσος κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εὐρίσκετο ἐν Ἑλλάδι): Αλ. Soutzo, Histoire de la révolution grecque, Paris 1829, σ. 121 κ.έ. Καὶ ὁ Γόρδων εὐρίσκετο ἐπίσης εἰς τὰ στρατόπεδα τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν καὶ ἦτο δυνατόν νὰ προμηθευθῇ τοῦτο ἐκ πρώτης χειρός: Th. Gordon, History of the Greek revolution, τ. Α' (1832). Οἱ λοιποὶ ξένοι ἱστορικοὶ πιθανώτατα παρέλαβον τὸ κείμενον καὶ μετέφερον εἰς τὴν γερμανικὴν ἐκ τῶν ἔργων τῶν ἀνωτέρω: Zinkeisen, I. Beilage zum sechsten Capitel des ersten Buches, v. III, σ. 379. — Prokesch-Osten, Geschichte des Abfalls der Griechen... 1867, III, σ. 247. Μετεφέρθησαν αὐτοῦσια ὑπὸ Πετρὰκκοῦ, ἑ.ά., σ. 264 κ.έ. Ἡ μετάφρασις γίνεται ἐκ τοῦ γαλλικοῦ, ὡς τοῦ ἀρχαιότερου δημοσιευθέντος.

« Προκήρυξις τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου συγκαλοῦντος Ἐθνικὴν Συνέλευσιν. Πολῖται τῆς Πελοποννήσου, Κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, νέοι καὶ γέροντες, στρατιῶται, κάτοικοι πάσης τάξεως καὶ πάσης ἡλικίας! Ἐπέστη ὁ καιρὸς νὰ συνέλθετε ἐδῶ εἰς τὴν Τριπολιτσάν διὰ νὰ δώσετε τὴν γενικὴν γνώμην σας ἐπὶ τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς πατρίδος σας. Ἐγώ, ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, προσῆλθον νὰ πολεμήσω διὰ τὴν ἐλευθερίαν σας. Ἦλθον διὰ νὰ ὑπερασπίσω τὰ δικαιώματά σας, τὴν τιμὴν σας, τὴν ζωὴν σας καὶ τὰ ὑπάρχοντά σας ἤλθον διὰ νὰ σᾶς δώσω νόμους δικαίους καὶ δικαστήρια ἀμερόληπτα, ὥστε κανεὶς νὰ μὴ δύναται νὰ παραβιάσῃ τὰ συμφέροντά σας οὔτε νὰ παίξῃ μὲ τὴν ὑπαρξίν σας. Καιρὸς εἶναι ἐπὶ τέλους νὰ παύσῃ ἡ τυραννία, ὅχι μόνον ἐκείνη τῶν Τούρκων, ἀλλὰ καὶ ἡ τυραννία τῶν αὐτόμων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα, συμμεριζόμενα τὰ αἰσθήματα τῶν Τούρκων, ζητοῦν νὰ βλάψουν καὶ νὰ καταπιέσουν τὸν λαόν. Πελοποννήσιοι, ἐνωθῆτε πάντες ἐὰν θέλετε νὰ τεθῇ τέρμα εἰς τὰ κακά, τὰ ὁποῖα σᾶς ἐμάστιζον μέχρι σήμερον. Εἶμαι ὁ πατὴρ σας: εἰς τὰ βάθη τῆς Ρωσίας οἱ στεναγμοὶ σας ἀντήχησαν μέχρι ἐμοῦ ἤλθον διὰ νὰ σᾶς προστατεύσω ὡς τέκνα μου, νὰ σᾶς καταστήσω εὐτυχεῖς, νὰ ἐργασθῶ διὰ τὴν ἀπολύτρωσίν σας, νὰ ἐξασφαλίσω τὴν εὐδαιμονίαν εἰς τὰς οἰκογενεῖάς σας, νὰ σᾶς ἐξαγάγω ἀπ' τὴν οἰκτρὰν αὐτὴν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν σᾶς κατήντησαν οἱ ἀσεβεῖς τύραννοι, ὡς καὶ οἱ φίλοι καὶ σύντροφοι τῶν τυράννων αὐτῶν. Προσέλθετε λοιπὸν πάντες, σπεύσατε ἀπὸ τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία διὰ νὰ διαδηλώσετε ἐνώπιόν μου τὰ δικαιώματά σας ὡς ἐλεύθεροι πολῖται, διὰ νὰ ὑποδείξετε τὰ πρόσωπα τὰ ὁποῖα θὰ κρίνετε πλέον ὡς κατάλληλα διὰ νὰ σᾶς τὰ παράσχω ὡς ἐφόρους καὶ φύλακας τῶν συμφερόντων σας. Μὴ χάνετε διόλου καιρόν. Προσέξτε μὴ γίνετε τὸ παίγνιον ἀνθρώπων κακοβούλων, ἀφωσιωμένων εἰς τὴν τυραννίαν. Δείξατε ὅτι εἰσθε ἱκανοὶ νὰ κατανοήσετε τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀναγνωρίσατε τὸν ἀρχιστράτηγόν σας καὶ ὑπερασπιστὴν σας. Οὕτω μόνον θὰ δώσετε εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα τὸ παράδειγμα φρονίμου καὶ νομίμου κυβερνήσεως. Τὴν τριακοστὴν ἡμέραν τοῦ μηνὸς τούτου ἐπιθυμῶ νὰ σᾶς ἴδω συνηγμένους πλησίον μου διὰ νὰ συζητήσωμεν ἐλευθέρως τὰ δικαιώματά σας ὑπὸ τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ πατρὸς σας. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἀποστέλλω καλοὺς πατριώτας ἐντεταλμένους νὰ σᾶς ἀναγνώσουν τὸ παρὸν καὶ νὰ σᾶς ἐκθέσουν προφορικῶς τὴν ἀνάγκην νὰ συνέλθετε τὸ ταχύτερον.

Τριπολιτσά 6/18 Ὀκτωβρίου 1821

Δημήτριος Ὑψηλάντης

Πληρεξούσιος τοῦ Ἐπιτρόπου τῆς Ἀρχῆς ».

Ἡ προκήρυξις αὐτὴ τοῦ Ὑψηλάντου, ἡ ὁποία, ὡς καταφαίνεται ἐξ αὐτοῦ τοῦ περιεχομένου, διεσχορπίσθη καὶ ἀνεγνώσθη ὑπὸ ἐμπιστῶν προσώπων ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον, πιθανῶς δὲ ἔργον τοῦ Βάμβα, ἦτο φυ-

σικὸν νὰ προκαλέσῃ τὴν ὀργὴν καὶ τὴν ἀγανάκτησιν τῶν προκρίτων, ἐναντίον τῶν ὁποίων ἐξετοξεύοντο σχεδὸν ἀπροκαλύπτως κατηγορίαι ὡς συνεργατῶν τῶν Τούρκων καὶ τυράννων τοῦ λαοῦ. Οἱ πλείστοι τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ξένων ἱστορικῶν τῆς ἐπαναστάσεως ἐπικρίνουν τὸν Ὑψηλάντην διὰ τὴν προκήρυσιν αὐτὴν, τῆς ὁποίας τὸ περιεχόμενον χαρακτηρίζουν ὡς ἀλαζονικόν, ὕβριστικόν καὶ ἀνάρμοστον διὰ τὰς περιστάσεις¹. Ἐν τῇ πραγματικότητι, τὸ ἔγγραφον δὲν δύναται νὰ καταλογισθῇ εἰς τὸ ἐνεργητικὸν τοῦ ἥρωικοῦ καὶ ἀδόλου πατριωτικῆς ψυχῆς ἐκείνου νέου, ἡ μόνη δὲ συγχώρησις εἶναι ὅτι θὰ συνετάχθῃ ὑπὸ τὸ κράτος ψυχικοῦ κλονισμοῦ καὶ ὑπὸ τὴν ἐπιδράσιν τοῦ ὑπὸ τῶν αὐτῶν αἰσθημάτων ἀγανακτήσεως κατεχομένου περιβάλλοντός του. Τέσσαρας ἡδὴ μῆνας μετὰ τὴν κήρυξιν τῆς ἐπαναστάσεως, ὅτε οἱ Ἕλληνες ἐπάλαιον πλεόν ἀπεγνωσμένως διὰ τὴν ἐλευθερίαν των χωρὶς ἐλπίδα νὰ λάβουν βοήθειάν παρὰ τῆς Ρωσίας, ὅπως διεβουκόλει αὐτοὺς εἰς τὴν ἀρχὴν ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία, ὁμιλεῖ ὡς ἀρχηγὸς καὶ πατὴρ τοῦ

1. Βλ. σχετικὰς κρίσεις ἐκ ξένων ἱστοριογράφων τοῦ ἀγῶνος εἰς Πετράκακου, ἑ.ἀ., σ. 262, σημ. Ι. Ὁ Prokesch-Osten, ὁ Gervinus, ὁ Mendelson Bartholdy, ὁ Gordon, καὶ λοιποὶ ξένοι ἱστοριογράφοι, κατεργαζόμενοι ἰδίως τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς Ἕλληνας ὡς «πατὴρ», «προστάτης τῶν ἐλευθεριῶν των», «φύλαξ καὶ ὑπερασπιστὴς τῶν δικαιωμάτων των» κ.λ.π., αὐτὸς ὁ μέχρι τῆς χθὲς νεαρῶτατος λοχαγὸς τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἀπομνημονευματογράφων, κυρίως ὁ πάντοτε ἀφωσιωμένος εἰς τοὺς Ὑψηλάντας Ἰω. Φιλίμων (ἑ.ἀ., τ. Δ', σ. 347 κ.ἐ.) δικαιολογεῖ τὰς ἐγκυκλίους τοῦ Ὑψηλάντου ὡς ἔθνικὴν ἀνάγκην καὶ ἀποδίδει τὸν Μανροκορδάτον, τὸν Νέγερν καὶ τοὺς Πελοποννησίους προκρίτους δυσφημιστικὴν προσπάθειαν καὶ κακὴν πίστιν. Ὁ Σπ. Τρικούρης (ἑ.ἀ., τ. Α', σ. 103 κ.ἐ.) θεωρεῖ τὸν Ὑψηλάντην ἀποβλέποντα εἰς οἰκιοποίησιν ἐξουσιῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν τοῦ ἀνῆκον. Κατὰ τὸν Ν. Σπηλιόδην (ἑ.ἀ., τ. Α', σ. 267 κ.ἐ.) ὁ Ὑψηλάντης ἀντιποιεῖτο τὴν ἐξουσίαν προβάλλων δικαιώματα ὡς υἱὸς ἡγεμόνος καταπολεμήσαντος τοὺς Τούρκους καὶ ἀδελφὸς τοῦ ἐγείραντος εἰς τὰ ὄπλα τοὺς Ἕλληνας ἀρχηγούς τῆς ἐπαναστάσεως, ἐνῶ οἱ πρόκριτοι κατεῖχοντο ὑπὸ ὀλιγαρχικοῦ πνεύματος, οἱ δὲ Μανροκορδάτος καὶ Νέγρης κατήλθον εἰς Πελοπόννησον «δοξομανεῖς, ἐξωπλισμένοι μὲ τὴν ὀλεθρίαν διαίρεσιν, μὲ τὸ πνεῦμα τῆς φατρίας καὶ τὴν ραδιουργίαν». Χαρακτηριστικὰ εἶναι ὅσα γράφει ὁ πάντως ἐκ τῶν λυσωδεστέρων ἀντιπάλων του προκρίτων Κανέλλλος Δεληγιάννης (Ἀπομν. τ. Α', σ. 6 κ.ἐ.): «Ὁ Ὑψηλάντης εἰς Τριπολιτσᾶν ἔγινεν αὐτοχειροτόνητος δικτάτωρ, ἡγεμὼν κυριάρχης διορίσας αὐτοτελῆτως πολιτικὰς ἀρχάς». Ἐν συνεχείᾳ γράφει ὅτι διεσκόρπισε «δημεγερετικὰς προκηρύξεις καὶ διοργανιστάς, ὡς καὶ ἱερεῖς εἰς ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν κόμας καὶ χωριά διὰ νὰ παρακινήσουν τὸν λαὸν ἄλλοι νὰ διορίσουν τὸν Ὑψηλάντην ἀπόλυτον πληρεξούσιον, ἄλλοι νὰ στείλουν πληρεξούσιους ἐκείνους τοὺς ὁποίους αὐτοὶ ἤθελον, νὰ συγκροτηθῇ ἔθνικὴ Συνέλευσις εἰς Τριπολιτσᾶν ὑπὸ τὴν μάχαιραν τῶν ἀπονενοημένων τυχοδιωκτῶν», ὥστε νὰ συστήσουν ἐκεῖ «γκοβέρνο μιλιτάρ». Ἀλλ' οἱ πρόκριτοι, κατὰ τὸν Δεληγιάννην, ἀντιληφθέντες τοὺς σκοποὺς τοῦ Ὑψηλάντου, κατέπιν συνεννοήσεως μετὰ τῶν νήσων καὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἀπεφάσισαν νὰ συνέλθουν εἰς Ἀργεῶς.

Ἔθλους, τὸ ὅποιον θέτει ὑπὸ τὴν ὑπεράσπισιν καὶ προστασίαν του. Ἦκουσε τοὺς γογγυσμοὺς τοῦ Ἔθλους εἰς τὰ βάθη τῆς Ρωσίας καὶ ἔσπευσε νὰ τὸ ὑπερασπίσῃ, νὰ τὸ ἀπαλλάξῃ τῆς τυραννίας τῶν Τούρκων καὶ τῶν ἐπιτοπίων τυράννων, νὰ τὸ καταστήσῃ εὐτυχές, αὐτὸς ὁ εἰκοσαοκταετῆς νέος, ὁ μέχρι τῆς χθὲς λοχαγὸς τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ! Ἀστοχοὶ δὲ καὶ ἀποτέλεσμα ἀκατανικήτου βρασμοῦ ψυχῆς πρέπει νὰ θεωρηθοῦν αἱ ὕβρεις κατὰ τῶν προκρίτων τῆς Πελοποννήσου, οἱ ὅποιοι, ὅσον καὶ ἂν κατὰ τὸ παρελθὸν ὑπηρέτησαν τὰ συμφέροντά των συνεργαζόμενοι μετὰ τῶν Τούρκων, κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶχον ρίψει τὸ πᾶν εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας τοῦ Ἔθλους καὶ ἠγωνίζοντο ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων θυσιάζοντες τὸ πᾶν διὰ τὴν ἐλευθερίαν. Ἐξ ἄλλου δὲν ὁμίλει κἄν εἰς τὴν διακήρυξιν αὐτὴν περὶ γενικῆς συνελεύσεως πρὸς ψήφισιν πανελληνίου συντάγματος, ἀλλὰ περὶ τοπικῆς συνελεύσεως τῶν Πελοποννησίων, ἡ ὁποία θὰ διησφάλιζε τὰ δικαιώματα τοῦ λαοῦ ἐναντίον τῶν προκρίτων. Κυρίως ἀπέβλεπεν εἰς τὴν διασφάλισιν τῶν ἰδίων ἀξιώσεων, ὅπως τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἐξουσίας διὰ τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας. Προφανῶς ἐπεθύμει τὴν τοπικὴν σύνοδον πρὸ τῆς Γενικῆς συνελεύσεως διὰ νὰ ἀντλήσῃ ἐκ ταύτης τὴν ἀπαραίτητον δύναμιν πρὸς προσωπικὴν του ἐπιβολὴν ἐν τῷ πανελληνίῳ συνεδρίῳ. Τέλος ὁ κάτωθι τῆς ὑπογραφῆς του τεθεὶς τίτλος «πληρεξούσιος τοῦ γενικοῦ Ἐπιτρόπου τῆς Ἀρχῆς» εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀρχίσει πλέον νὰ γίνεται γνωστὸν ὅτι ὁ ἀδελφός του Ἀλέξανδρος «γενικὸς Ἐπίτροπος τῆς Ἀρχῆς» εἶχεν ὀλοσχερῶς συντριβῇ, καὶ προκλητικὸς ἦτο καὶ ἄσκοπος, παρέχων ἀφορμὴν εἰς τοὺς προκρίτους πρὸς ἐμπαικτικὰ σχόλια εἰς βάρος του.

3. ΕΚΛΟΓΗ ΠΛΗΡΕΞΟΥΣΙΟΥ ΠΡΟΣ ΣΥΝΕΝΝΟΗΣΙΝ ΕΙΣ ΑΡΓΟΣ

Οἱ Πελοποννήσιοι προεστώτες δὲν φαίνεται νὰ ἀντέδρασαν ζωηρῶς εἰς τὴν τόσον προκλητικὴν καὶ ἐν πολλοῖς ὕβριστικὴν, μετὰ βαναύσων ὑπαινυγμῶν τουρκοφιλίας καὶ προδοσίας, προκήρυξιν αὐτὴν τοῦ Δημ. Ὑψηλάντου. Τοῦναντίον, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς φαίνονται διαλακτικώτεροι καὶ μᾶλλον ἐπιδιώκουν τὴν ἐξεύρεσιν βάσεως πρὸς συμφωνίαν διὰ τὴν πληρῆ, μετὰ συμμετοχῆς τοῦ Ὑψηλάντου, ἀνασύστασιν τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας καὶ τὴν σύγκλησιν ἐθνικῆς συνελεύσεως, συνεχίζοντες πάντοτε τὰς παρασημαστικὰς ἐνεργείας μεταξὺ των καὶ μετὰ τῶν ἐκπροσώπων τῶν ἄλλων περιοχῶν πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ὑπεροχῆς των. Παρὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς συντριβῆς τοῦ ἀδελφοῦ του ἐν Μολδοβλαχίᾳ καὶ τῆς ἀνυπαρξίας ὑπερτάτης Ἀρχῆς, παρὰ τὴν ἀποδεδειγμένην πλέον ἀπάτην περὶ ἐξόδου τοῦ Τσάρου

εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ ἀποστολῆς ρωσικῶν δυνάμεων εἰς τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα, ὁ Δημ. Ὑψηλάντης διετῆρει σημαντικὸν γόητρον εἰς τὰς λαϊκὰς μάζας καὶ μετὰ τῶν στρατιωτικῶν. Πολλοὶ ἐκ τούτων ἐξηκολούθουν νὰ βλέπουν εἰς τὸ πρόσωπόν του τὸ σύμβολον τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος διὰ τὴν ἐπιτυγῇ διεξαγωγὴν τοῦ ἀγῶνος. Εἴτε ἐκ τοῦ παλαιοῦ μίσους κατὰ τῶν προκρίτων, εἴτε διότι, παλαιοὶ δράσαντες Φιλικοί, ἐξηκολούθουν νὰ τρέφουν σέβας καὶ θαυμασμὸν πρὸς τὸ ἔργον τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ἢ ὅποια ἐνεπνεύσθη καὶ ὠργάνωσε τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας, πολλοὶ Ἕλληνες δὲν ἐνόουν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ἰδέαν ὅτι οἱ Ὑψηλάνται ἦσαν οἱ ἡγήτορες τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος. Οἱ πρόκριτοι ἐφοβοῦντο πρὸ πάντων τὴν ἐπιρροὴν τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὸ στράτευμα, ἰδίως ἀφ' οὗτου διεσάρη ἡ ἀποδειχθεῖσα ἀβάσιμος φήμη περὶ ὁργανώσεως ὑπ' αὐτοῦ συνωμοσίας πρὸς ἐξόντωσίν των¹. Ὡς ἐκ τούτου ἀπέφευγον νὰ μεταβοῦν εἰς Τρίπολιν ἢ εἰς ἄλλα κέντρα συγκεντρώσεως στρατευμάτων, τινὲς δ' ἐκ τούτων, ἠναγκασμένοι νὰ μεταβοῦν ἐκεῖ χάριν συνεννοήσεων, συνωδεύοντο πάντοτε ὑπὸ σώματος ἐμπίστων.

Ὑποκρινόμενοι ὅτι ἀγνοοῦν τὰς προκηρῦξεις τοῦ Ὑψηλάντου περὶ συγκλήσεως συνελεύσεως, οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου ἀπηύθυνον ἰδίας προσκλήσεις πρὸς ἀποστολὴν ἀντιπροσώπων διὰ τὴν συγκρότησιν γενικῆς συνελεύσεως καὶ σύστασιν ἐθνικῆς κυβερνήσεως. Τοιαῦται προσκλήσεις δὲν διεσώθησαν, μνημονεύονται ὅμως ὑπὸ πλείστων πηγῶν τῆς ἱστορίας τοῦ Ἀγῶνος καὶ δὲν μένει ἀμφιβολία περὶ τούτου. Ὡς τόπος συγκλήσεως τῆς συνελεύσεως ἐπροτείνετο ἐν ἀρχῇ ἡ Τρίπολις, ὡς πρὸς δὲ τὸν τρόπον ἐκλογῆς τῶν ἀντιπροσώπων ἐγίνοντο γενικαὶ καὶ συγκεχυμέναι ὑποδείξεις. Ἡ ἐκλογὴ θὰ ἦτο ἔμμεσος, ἦτοι τὰ χωρία καὶ αἱ κῶμαι θὰ ἔστελλον πληρεξουσίους τῶν εἰς τὴν ἔδραν τῆς ἐπαρχίας τῶν καὶ ἐκεῖ θὰ ἐξέλεγον ἐξ ἐφόρους τῆς ἐπαρχίας, οὗτοι δὲ θὰ ἐξέλεγον τρεῖς, ἦτοι ἓνα διὰ τὴν συνέλευσιν, ἓνα διὰ τὴν Βουλὴν καὶ ἓνα διὰ τὴν Γερουσίαν². Ἀλλ' αἱ τοιαῦται προτάσεις

1. Οἱ ἱστορικοὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἀναφέρονται μὲν εἰς τὴν διασπαρεῖσαν φήμην περὶ προθέσεως τοῦ Ὑψηλάντου νὰ ἀπαλλαγῇ τῶν ἀντιδρώντων προκρίτων διὰ δολοφονίας τῶν ὑπὸ στρατιωτικῶν, ἀλλὰ χαρακτηρίζουν τὴν φήμην αὐτὴν ὡς ἀσύστατον καὶ θεωροῦν τὸν Ὑψηλάντην ἀνώτερον ἀνθρώπον καὶ ἀποδοκιμάζοντα τοιαύτας μεθόδους ἐπικρατήσεως (Π. Πατρῶν Γερμανοῦ, ἑ.ἀ., σ. 139).

2. Π. Πατρῶν Γερμανοῦ, ἑ.ἀ., σ. 138. Τὰ αὐτὰ περίπου γράφει καὶ ὁ Μ. Οἰκονόμου (ἑ.ἀ., σ. 246). Κατὰ τὸν Ἀ. Φραντζῆν (ἑ.ἀ., σ. 260) αἱ προκηρῦξεις ἐξεδόθησαν κατόπιν συνεννοήσεως τῶν κατὰ τὰς ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος προυχόντων, πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν, πρὸς συγκρότησιν ἐθνικῆς συνελεύσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκάστη ἐπαρχία θὰ ἐξέλεγε κατόπιν ἐκλογῆς ἓνα ἢ δύο πληρεξουσίους. Ὁ Θ. Κολοκοτρώνης (ἑ.ἀ., σ. 87) γράφει ἀπλῶς «ἐστείλαμε εἰς τὰς ἐπαρχίας νὰ κάμωμε συνέλευσιν». Ὁ Σπ. Τρικιούρης (ἑ.ἀ., τ. Β', σ. 91) περιορίζεται νὰ γράψῃ ὅτι «ἐξεδόθησαν συγκλητήρια» χωρὶς νὰ καθορίξῃ τὸ περιεχόμενον

ἐμαρτύρουν ἀπλῶς πλήρῃ ἔλλειψιν πολιτειακῶν γνώσεων, δεδομένου ὅτι ἔπρεπε πρῶτον νὰ συγκληθῇ ἐθνικὴ συνέλευσις, ἡ ὁποία θὰ ἐψηφίζε πολιτεύματα προβλέπον σύστασιν Βουλῆς καὶ Γερουσίας καὶ κατόπιν νὰ γίνῃ λόγος περὶ ἐκλογῆς ἀντιπροσώπων εἰς τὰ σώματα ταῦτα. Ἐνέχουν ὅμως καὶ τινα ὀπισθόβουλون σκέψιν, πρὸς προκαταβολικὴν ἐξασφάλισιν ἰδρύσεως οὐ μόνον Βουλῆς ἀλλὰ καὶ Γερουσίας, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ Πελοποννήσιοι ἄρχοντες ἦσαν ἐκ τῶν προτέρων βέβαιοι ὅτι θὰ ἐπεκράτουν.

Πάντως ἡ συνέχισις τῆς ἔριδος μεταξὺ Ὑψηλάντου καὶ προκρίτων παρέλκε τὰς δυνάμεις ἀμφοτέρων. Κατέστη ἀντιληπτὸν ὅτι μόνῃ ἔστω καὶ προσωρινῇ συνεννόησιν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὀδηγηθῇ εἰς τὴν σύγκλησιν ἐθνικῆς συνελεύσεως, χωρὶς προηγουμένην φθορὰν ἀμφοτέρων τῶν Πελοποννησιακῶν μερίδων καὶ πρόκλησιν μεγάλης ἐξάφνης παθῶν, ἡ ὁποία θὰ παρημποδίζε τὴν ἐπιτέλεσιν ἐθνικοῦ ἔργου ὑπὸ τῆς συνελεύσεως. Ἐξ ἄλλου, οἱ πρόκριτοι ἐφοβοῦντο πάντοτε τὴν ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ὑποκινήσιν ἐξεγέρσεως τοῦ στρατοῦ ἐναντίον των. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ὑψηλάντης διέβλεπεν ὅτι ἀδιάλλακτος στάσις του συνέτεινεν εἰς συνεχῆ ἀπώλειαν ἐδάφους καὶ ἐπέκτασιν τῶν διασπειρομένων ἐναντίον του διαβολῶν τοῦ Μαυροκορδαίου καὶ τοῦ Νέγρη. Οὕτω, κατόπιν πίεσεως προσκειμένων πρὸς αὐτὸν πολεμικῶν ἀρχηγῶν, ἐδέχθη νὰ ἀναστείλῃ τὴν κατὰ τῶν ἀντιπάλων του ἐξαπολυθεῖσαν πρὸς τοὺς Πελοποννησίους προκήρυξιν¹. Κατόπιν τούτου ἐπῆλθε συμβιβασμός τις, βάσει τοῦ ὁποίου τὴν 9 Ὀκτωβρίου 1821 ἐστάλησαν ἀπὸ συμφώνου καὶ ἐγκύκλιοι εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου, τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τὰς νήσους « πρὸς συγκρότησιν ἐθνικοῦ συστήματος ». Καὶ αἱ ἐγκύκλιοι αὗται προέβλεπον τὸν αὐτὸν τρόπον τῆς ἐμμέσου ἐκλογῆς, ἐγένετο ὅμως λόγος περὶ ἐνὸς μόνον πληρεξουσίου διὰ τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν, ἐκλεγομένου μεταξὺ τῶν ἐξ ἐφόρων, οἱ ὅποιοι θὰ ἐξελέγοντο εἰς ἐκάστην ἐπαρχίαν. Πάντως εἰς τὴν ἐγκύκλιον αὐτὴν τῆς κοινῆς συμφωνίας δὲν φαίνεται νὰ ἐγένετο λόγος περὶ ἀντιπροσώπων εἰς Βουλὴν καὶ Γερουσίαν².

των, ἐν συνεχείᾳ ὅμως (σ. 105) γράφει ὅτι « διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἀταξίαν, διὰ τὸ νεοφανὲς τοῦ πράγματος καὶ διὰ τὴν ἐξ ἀνάγκης ἔλλειψιν ὁποιοῦδήποτε περὶ ἐκλογῆς νόμου, αἱ ἐκλογαὶ ἀντιπροσώπων, λεγομένων τότε παραστατῶν, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γένωσι τακτικαί ».

1. Ι. Φιλήμονος, ἑ.ἀ., τ. Δ', σ. 342. Κατὰ τὸν Φιλήμονα ὁ Ὑψηλάντης προσεπάθησε νὰ δώσῃ ἄλλην, μὴ προσβλητικὴν διὰ τοὺς προκρίτους, ἔννοιαν εἰς τὰς περὶ τουρκολατρῶν καὶ τυράννων κατηγορίας, λέγων πρὸς αὐτοὺς « ἡ φράσις τῆς ἐγκυκλίου ἔπρεπε νὰ φοβίσῃ τοὺς ἀληθεῖς τυραννόφρονας καὶ τουρκολάτραις καὶ ὄχι τοὺς ἀγωνιζομένους νὰ καταβάλωσι τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων ».

2. Ι. Φιλήμονος, ἑ.ἀ., τ. Δ', σ. 342. Τὸ ὅτι τὰ περὶ ἐμμέσου ἐκλογῆς τριῶν ἀντιπροσώπων ἀνεφέροντο εἰς τὰς προηγηθείσας συνεννοήσεις τῶν προκρίτων ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι κατὰ τὰς μνημονευθείσας ἀνωτέρω πηγὰς αὗται διεξήχθησαν εὐθὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως.

Ὁ συμβιβασμὸς αὐτὸς δὲν ἡὐχαρίστησε τοὺς στρατιωτικούς, οἱ ὁποῖοι ἐφοβοῦντο προσέγγισιν Ὑψηλάντου καὶ προκρίτων ἐπιβλαβῇ δι' αὐτούς. Ἀναφορὰ ὑπογραφεῖσα ἐκ τῶν κυριωτέρων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Σταματολόπουλος, ὁ Πετμεζᾶς καὶ ὁ Πᾶνος Κολοκοτρώνης ἐξ ὀνόματος τοῦ πατρὸς του, ἀπῆλθε νὰ ἐπανεῖλθῃ ὁ Ὑψηλάντης εἰς τὰς ἰδέας περὶ προηγηθησομένης θεσπίσεως Πελοποννησιακοῦ συστήματος ἀναλόγου πρὸς τὰ διακηρυχθέντα ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὰ Βέρβена καὶ τὰ Τρίκορφα. Καὶ ὁ Ὑψηλάντης, πτοηθεὶς ἐκ τῆς δυσαρρεσκείας αὐτῆς τῶν στρατιωτικῶν, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας ἐκινδύνευε νὰ ἀπολέσῃ τὴν μόνην εἰς αὐτὸν ἀπομένουσαν δύναμιν, ἔσπευσε νὰ ἐπιταχυνθῇ τὴν προτεινόμενην. Τὴν 10 Ὀκτωβρίου ἀπηύθυνε «ἐκκλησίαν πρὸς τοὺς γενναίους ὀπλαρχηγούς», διὰ τῆς ὁποίας οὐσιαστικῶς ἀνῆρει ὅσα εἶχε διακηρύξει ἀκριβῶς τὴν προτεταμένην διὰ κοινῆς συμφωνίας μετὰ τῶν προκρίτων, ἐπανερχόμενος εἰς τὴν ἀνάγκην συγκροτήσεως τοπικῆς διοικήσεως καὶ ἐθνικῆς Βουλῆς κατὰ τὰ παλαιὰ σχέδια τοῦ στρατοπέδου τῶν Βερβένων. Ἐν τέλει συνίστα τὴν σύστασιν ἐπιτροπῶν «ἐξ ἐλλικρινῶν καὶ ἀδόλων συμπατριωτῶν καὶ ὁμογενῶν» πρὸς ἐξέτασιν τοῦ προταθέντος ὑπ' αὐτοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον ὑποβάλλει εἰς τὴν κρίσιν των¹. Ταῦτα, ὥς ἦτο ἐπόμενον, προεκάλεσαν νέαν ἀντίδρασιν τῶν προκρίτων καὶ νέας μεμονωμένας ἐνεργείας των. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἀποδεικνύουν πόσον ἡ κατάστασις ἦτο συγκεχυμένη καὶ ρευστὴ κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας, κατὰ τὰς ὁποίας, ἐν τούτοις, ὁ ἀγὼν τῆς ἐλευθερίας ὑφίστατο δραματικὰς ἐπιπτώσεις καὶ οἱ Ἕλληνες ὤφειλον νὰ παρουσιάσουν πλήρη καὶ σταθερὰν ἐνότητα σκέψεων καὶ ἀποφάσεων, ἄνευ τῆς ὁποίας ἠπειλοῦντο ὑπὸ ὀλικῆς καταστροφῆς.

Ἐνῶ οἱ Πελοποννήσιοι ἀρχηγοὶ τῶν ἀντιμαχομένων μερίδων συνεζήτουν ἀκόμη περὶ συγκλήσεως ἐθνικῆς συνελέουσας, περὶ συστάσεως τοπικῆς ἀρχῆς καὶ ἐπανασυστάσεως τῆς Γερουσίας, εἰς τὰς ἄλλας περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος ἐλάμβανον ὀριστικὰς ἀποφάσεις περὶ ἀποστολῆς ἀντιπροσώπων εἰς συγκαλουμένην Ἐθνικὴν συνέλευσιν. Οὐδαμοῦ ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν αἱ ἐγκύκλιοι τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τῶν προκρίτων τῆς Πελοποννήσου περὶ τοῦ τρόπου ἐκλογῆς τῶν πληρεξουσίων, ἴσως διότι δὲν ὑπῆρχε πλέον καιρὸς καὶ αἱ πολεμικαὶ περιστάσεις δὲν ἐπέτρεπον συγκεντρώσεις λαϊκὰς πρὸς ἐκλογὴν τῶν προσώπων, ἐκ τῶν ὁποίων θὰ ὠρίζοντο οἱ πληρεξούσιοι. Εἰς τὰς νήσους οἱ «ἐθνικοὶ παραστάται» ἐξελέγησαν μᾶλλον κατὰ τὸν πατροπαράδο-

1. Βλ. τὸ κείμενον τῆς «ἐκκλήσεως» ταύτης εἰς *Ι. Φιλήμονος* (ἔ.ἀ., τ. Δ', σ. 509). Εἰς ταύτην ὁ Ὑψηλάντης πάντως ὁμίλει, ἂν καὶ μετὰ τινος κομπασμοῦ, περὶ τῆς ἀνάγκης θεσπίσεως πολιτικοῦ συστήματος, πρὸς πραγματοποιήσιν τοῦ ὁποίου καταβάλλει πολλὰς προσπάθειάς: «Ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Εὐρώπης μὲ γράφουσι περὶ τῆς ἀνάγκης, τὴν ὁποίαν ἔχει τὸ ἔθνος νὰ κάμῃ διοίκησιν, καὶ νὰ ἐνωθοῦν πολιτικὰ ὅλα τὰ μέρη του καὶ πανταχόθεν ἀκούω παράπονα, ὅτι σταλθεῖς ἐδῶ διὰ τοιούτους σωτηρίου σκοποὺς δὲν τοὺς ἐβαλεν ἀκόμη εἰς πρᾶξιν».

τον τρόπον ἐκλογῆς κοινοτικῶν ἀρχῶν, εἰς τὴν Δυτικὴν καὶ Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τῶν συγκληθεισῶν πρὸς ψήφισιν τῶν τοπικῶν ὀργανισμῶν συνελεύσεων τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῶν Σαλῶνων¹. Πρὶν δὲ καθορισθῇ ὁριστικῶς ὁ τόπος καὶ ἡ ἡμέρα συγκλήσεως τῆς ἐθνοσυνελεύσεως, οἱ πληρεξούσιοι ἔλαβον τὴν ἀγούσαν πρὸς τὴν Πελοπόννησον. Ὡς τόπος συγκλήσεως τῆς συνελεύσεως εἶχεν ἐν ἀρχῇ προταθῆ ἡ Τρίπολις, διότι ἦτο ἡ μεγαλύτερα ἐκ τῶν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων ἕως τότε πόλις, εἰς τὸ κέντρον τῆς Πελοποννήσου, εὐκράτου κλίματος, ἀπομεμακρυσμένη σχετικῶς τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ παρέχουσα ὁπωσδήποτε εὐκολίας στεγάσεως τῶν πληρεξουσίων καὶ τῶν λοιπῶν μετ' αὐτῶν. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν της ἡ Τρίπολις εἶχε καταστῆ ἑστία μολυσματικῶν νόσων ἐξ αἰτίας τῶν συγκεντρουμένων στρατιωτῶν καὶ τῶν ἐκεῖ θνησκόντων ἐκ τῶν στερήσεων ἢ φονευομένων αἰχμαλώτων. Ἐπὶ πλέον, οἱ πρόκριτοι ἐφοβοῦντο τὴν ἐκεῖ ἢ εἰς πλησίον τοποθεσίας συγκέντρωσιν μεγάλων στρατιωτικῶν δυνάμεων τελουσῶν ὑπὸ τὰς διαταγὰς δυσμενῶς πρὸς αὐτοὺς διακειμένων προσώπων. Τέλος, οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν νήσων ἐπεθύμουν νὰ συγκληθῇ ἡ συνέλευσις εἰς τόπον παράλιον ἢ μὴ ἀπέχοντα τῆς θαλάσσης, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ταχεῖα ἐπικοινωνία τῶν μετὰ τῶν τοπικῶν τῶν ἀρχῶν. Διὰ τοῦτο τελικῶς προεκρίθη τὸ Ἄργος καὶ ἐγνωστοποιήθη τοῦτο εἰς τοὺς πληρεξουσίους τῶν διαφόρων περιφερειῶν.

4. Η ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ ΠΑΛΗ ΤΟΥ ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΥ

Οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου ἀνέβαλον τὴν μετάβασίν των εἰς Ἄργος καὶ τοῦτο ἵνα δοθῇ καιρὸς νὰ καταφθάσουν ἐκεῖ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἄλλων περιφερειῶν, ἰδίως τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, οἱ ὁποῖοι διεπνέοντο ὑπὸ δεδηλωμένης ἐχθρότητος ἐναντίον τοῦ Ὑψηλάντου. Ἡδὴ ὁ Μαυροκορδά-

1. Τὴν 22 Αὐγούστου 1821 ὁ Κατακουζηνὸς γράφει πρὸς τὸν Γ. Κουντουριώτην Ἀρχ. Κουντουρ. τ. Α', σ. 21): «οἱ προύχοντες τῆς Πελοποννήσου ἐθνικὴν βουλὴν οὐτε ἐφαντάσθησαν οὐτε θέλουν» μάλιστα ρητῶς μὲ εἶπον ὅτι ταύτης καιρὸς ἀκόμη δὲν εἶναι μ' ὅλον ὅτι δὲν ἡμπορεῖ κανεὶς ἐξ αὐτῶν ν' ἀρνηθῇ ὅτι αὕτη χρησιμεύει νὰ μέγιστα εἰς τὰ πράγματά μας». Τὴν ἰδίαν περίπτου γνώμην ἐκφράζει εἰς ἐπιστολὰς τῆς 8 Σεπτ. γράφων πρὸς τοὺς Κουντουριώτας (ἐ.ἀ., σ. 35). Ὁ Μαυροκορδάτος ἠπειλήσεν ὅτι, ἂν θὰ ἀπηλπίζετο ἀπὸ τοὺς Πελοποννησίους, θὰ ἠναγκάζετο νὰ συγκαλέσῃ συνέλευσιν εἰς τὴν Χέρσον Ἑλλάδα. Ἀλλὰ τὴν 14 Σεπτεμβρίου ἀναγγέλλει ὅτι ἔλαβε ἐπιστολὴν, ἐκ τῆς ὁποίας πληροφορεῖται ὅτι ἀπεφασίσθη νὰ συστηθῇ ἐθνικὴ Βουλὴ καὶ ὅτι τοῦ ἐστάλη τὸ σχέδιον τῆς Ζαράκοβας, τὸ ὅποιον εἶναι ἀτελές, ἀλλὰ θὰ ἡδύνατο νὰ διορθωθῇ, ὅταν θὰ συνήρχετο ἡ ἐθνικὴ Βουλὴ.

τος, ἐνῶ κατήρχετο εἰς Πελοπόννησον, διεδήλωσεν ἀπροκαλύπτως τὰ κατὰ τοῦ Δημ. Ὑψηλάντου ἐχθρικά του αἰσθήματα, διαβιβάζων τὴν 27 Ὀκτωβρίου πρὸς αὐτὸν δύο ἐπιστολάς τοῦ Ἰγνατίου καὶ τοῦ Πολυχρονιάδου, εἰς τὰς ὁποίας ἐκεῖνος καὶ ὁ ἀδελφός του κατηγοροῦντο ὡς προκαλέσαντες ἐθνικὰς συμφοράς, συνοδεύων δὲ ταύτας δι' ἰδίας ἐπιστολῆς ἀπειλούσης δορυμνότητος ἐπίθεσιν κατὰ τῶν Ὑψηλάντων καὶ τῶν περὶ αὐτοὺς « σύστημα ἐχόντων τὴν πλάνην, τὸ ψεῦδος καὶ τὰς δολοφονίας ». Ὁ Μαυροκορδάτος, ἐνισχυόμενος καὶ ἐξ ἐπιστολῶν, τὰς ὁποίας, ὡς γράφει, εἶχε λάβει παρὰ τοῦ Καποδίστρια, τοῦ Ἰγνατίου καὶ ἄλλων ἐπιφανῶν Ἑλλήνων, ἐκτοξεύει δεινὰς κατηγορίας κατὰ τοῦ Ἀλεξ. Ὑψηλάντου, τὸν ὁποῖον θεωρεῖ λόγῳ ἀνικανότητος καὶ ἀσυνεσίας πρόξενον μεγάλων δεινῶν εἰς τὸ ἔθνος. Καὶ ἡ ἐπιστολὴ καταλήγει ἐν συμπεράσματι: « Ἄν θέλωμεν νὰ σώσωμεν τὸ γένος, ἂν εἴμεθα ἀληθεῖς πατριῶται, νὰ κάμωμεν ἐκεῖνο ὁποῦ ὁ κολὸς Πατριώτης [Ἰγνάτιος] καὶ ὁ μόνος εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν, μᾶς συμβουλεύει: Ν' ἀφῆσωμεν τὰ ὀνόματα ἀρχηγῶν καὶ πληρεξουσίων καὶ ἐπιτρόπων νὰ ὀργανίσωμεν τὴν διοίκησιν ἀπὸ τοὺς ἰδίους ἐντοπίους, τῶν ὁποίων νὰ γένωμεν ἡμεῖς ὁδηγοί, καθ' ὅσον δυνάμεθα νὰ τὴν συγκεντρώσωμεν εἰς ὀλίγας χεῖρας, ἐν ὧν νὰ προσκαλέσωμεν κανένα ὑποκείμενον, οἷος ὁ πρίγκιψ Εὐγένιος ἢ ὁ κόμης Καποδίστριας, ἢ πᾶς τις ἄλλος ἱκανότερος ἡμῶν νὰ ἀφῆσωμεν ὅλα τὰ ξένα καὶ νὰ ἐναγκαλισθῶμεν ὅλα τὰ ἐθνικὰ σχήματα νὰ ἀφῆσωμεν ὅ,τι μᾶς κάμνει ὑπόπτους εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις, ὡς μετέχοντας τῶν Ἰακωβινικῶν φρονημάτων νὰ παραστήσωμεν εἰς τὴν Εὐρώπῃ τὰ δίκαιά μας ὅχι μὲ παχείας λέξεις, ἀλλὰ μὲ λακωνισμὸν ἄξιον τῶν προγόνων μας καὶ μὲ μετριοφροσύνην. Ἐκ τούτων ἡμπορεῖ νὰ πορισθῇ καὶ ἄλλα πολλὰ ἢ ἐκλαμπρότης τῆς. Ἐγὼ ὅμως εὐχαριστοῦμαι εἰς αὐτὰ καὶ πρὸ πάντων λέγω ὅτι πρέπει νὰ κατορθώσωμεν νὰ ἐνώσωμεν τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ συστηθῇ ἡ διοικήσις. Γράφω καὶ πρὸς τοὺς Πελοποννησίους καὶ συμβουλεύω τὰ αὐτά. Ἄν ἀκουσθῶ, εἶμαι ἔτοιμος νὰ τρέξω νὰ ἐνωθῶ μεθ' ὑμῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον· ἂν ἀφ' ἐτέρου μέρους ἰδῶ ὅτι δι' ἰδία τέλη ἢ πάθῃ ἀμελεῖται τὸ κοινὸν καλόν, δὲν ἔχω τί ἄλλο νὰ κάμω, εἰμὶ ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ πασχίσω νὰ δουλεύσω τὴν πατρίδα ἐδῶ, ὁποῦ εὐρίσκομαι, ὅσον καὶ ὅπως ἡμπορῶ ἀφ' ἐτέρου δὲ νὰ ἐκδώσω εἰς τύπον καὶ νὰ διαδώσω εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ποῖα βλέπω ὅτι εἶναι τὰ ἀληθῆ συμφέροντά της καὶ εἰς ποίους χρεωστεῖ τὴν δυστυχίαν της νὰ φανερώσω δὲ καὶ εἰς τὸν σεβάσμιον Ἱεράρχην ὅλα μου τὰ πρακτικά, διὰ νὰ γνωστοποιήσῃ, ὅπου δεῖ τέλος νὰ κηρύξω εἰς τὴν Εὐρώπῃ αὐτὴν, εἰς τί ἀγωνίζομαι, διότι δὲν ἐπιθυμῶ οὔτε εἰς τὴν πατρίδα μου νὰ βλασφημητῇ τὸ ὄνομά μου, οὔτε εἰς τὴν Εὐρώπῃ νὰ διασύρῃται »¹.

1. Πλήρες τὸ κείμενον τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς τοῦ Μαυροκορδάτου ἐδημοσιεύθη

Πράγματι, κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὁ Μαυροκορδάτος εἶχε λάβει ἐπιστολὴν τοῦ Καποδίστρια περιλαμβάνουσας συστάσεις περὶ τῆς ἀνάγκης ὀργανώσεως διοικήσεως καὶ περὶ τῆς κατὰ τὰς ἀντιλήψεις του ὀργανώσεως ταύτης. Ὁ Μαυροκορδάτος ἔσπευσε νὰ ἀποστείλῃ τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν μὲ τὸν Καρατζᾶν εἰς Πελοπόννησον διὰ νὰ ἐπιδειχθῇ ἐμπιστευτικῶς καὶ νὰ ἀναγνωσθῇ χωρὶς νὰ παραδοθῇ εἰς τοὺς προκρίτους. Δὲν γνωρίζομεν τὸ ἀκριβὲς περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς τοῦ Καποδίστρια. Ἀλλ' ἐξ ἐπιστολῆς τὴν ὁποίαν ὁ Μαυροκορδάτος κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν (26 Ὀκτωβρίου) ἀπέστειλε πρὸς τοὺς Κουντουριώτας, πληροφοροῦμεθα ὅτι ὁ Καποδίστριας συνίστα τὰ κατωτέρω:

1) Ὁργάνωσις τῶν ἐλευθερωθέντων τόπων, εἰδικώτερον τῶν νήσων καὶ τῆς Πελοποννήσου.

2) Συγκέντρωσις τῆς διοικήσεως εἰς ὀλίγας χεῖρας, εἰ δυνατόν ὑπὸ ἓνα ἀρχηγόν. Δὲν βλέπει τὸν κατάλληλον, ἀλλ' ἄφηκε τοὺς Ἕλληνας νὰ εὗρουν τὸν κατὰ τὴν κρίσιν των κατάλληλον.

3) Νὰ φυλαχθοῦν τὰ παλαιὰ σχήματα τοῦ ἔθνους καὶ νὰ ἀποφευχθῇ πᾶν ὅ,τι θὰ παρουσίαζε τοὺς Ἕλληνας εἰς τοὺς Εὐρωπαίους ὄργανα τῶν εὐρωπαϊκῶν ἑταιρειῶν.

4) Ψηφίσματα καὶ γράμματα νὰ εἶναι ἀπλᾶ καὶ ὄχι μὲ πομπώδεις λέξεις, ὥς αἱ Ὑψηλάντικαὶ προκηρύξεις.

5) Πρὸς τὸ παρὸν μόνον εἰς τὴν Ἀμερικὴν θὰ ἠδύναντο νὰ ἐμπιστευθοῦν καὶ ὄχι εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις, ἕως ὅτου αὗται θὰ παρυσύροντο (ὡς προφανῶς ἠλπίζεν ἀκόμη ὁ Καποδίστριας) ὑπὸ τῆς Ρωσίας κατὰ τῆς Τουρκίας¹.

Ὁ Μαυροκορδάτος ἔπαιξεν ἄριστα τὸ πολιτικόν του παιγνίδιον, ἀκριβῶς κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς συγκλήσεως τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπέβλεπε νὰ διαδραματίσῃ τὸ κύριον μέρος. Τὴν ἐπιστολὴν του αὐτὴν ὁμοῦ μετὰ τῶν ἐπισυναφθεισῶν τοῦ Ἰγνατίου καὶ τοῦ Πολυχρονιάδου

ὑπὸ Ι. Φιλήμονος (ἔ.ἀ., τ. Δ', σ. 511 κ.ἐ.). Ὁ Φιλήμων (ἔ.ἀ., σ. 346) σχολιάζων τὰς ἐπιστολάς αὐτάς ἐπιλέγει: «ἐρήμην κατηγοροῦντες τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντου, ὡς μὴν ὑπάρχοντος πλέον ἐν τῇ πολιτικῇ ζωῇ, ἐξεμεταλλεύοντο τὴν δυστυχὴ τύχην αὐτοῦ, ὅπως ἐκμηδενίσωσιν οὕτω τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην, καὶ ἀναδείχθωσιν αὐτοὶ ἀρχηγεῖται καὶ τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τῆς Ἑλλάδος. Ἐν γένει δὲ πρὸς πάντα ραδιοῦργον καὶ φίλαρχον ἢ κατὰ τῶν Ὑψηλάντων δυσφημία, ὅσῳ ἐγένετο θρασυτέρα καὶ ἀσεβεστέρα, τόσῳ ἐπιτυχεστέραν ὑποσχεῖτο σύστασιν καὶ ὑπηρεσίαν συμφερόντων». Κατὰ τὸν Π. Πατρῶν Γερμανὸν (ἔ.ἀ., σ. 140) αἱ ἐπιστολαὶ ἐστάλθησαν ὑπὸ τοῦ Μαυροκορδάτου εἰς τοὺς προκρίτους τοῦ στρατοπέδου τῶν Πατρῶν, οὗτοι δὲ τὰς παρέδωκαν εἰς τὸν Καρατζᾶν, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε τὴν φροντίδα τῶν διαδόσεών των εἰς τὸ Ἄργος καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Πελοποννήσου.

1. Ἀρχεῖον Λαζ. καὶ Γεωργ. Κουντουριώτου, τ. Α', σ. 38. Χαρακτη-

ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Ὑψηλάντην ἀνοικτὰς καὶ μέσφ φίλων του, οἱ ὅποιοι διέσχισαν πολλὰς περιφερείας τῆς Πελοποννήσου ἕως ὅτου φθάσουν εἰς τὸν προορισμόν των. Ἀνεγνώσθησαν ἰδίως ὑπὸ πάντων τῶν συνηγμένων εἰς τὴν πολιορχίαν τῶν Πατρῶν Ἀχαιῶν προκρίτων, ὅπου προσέφυγον, πρὶν μεταβοῦν εἰς Ἄργος καὶ ὁ Μαυροκορδάτος καὶ οἱ λοιποὶ φίλοι του. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀνεγνώσθησαν καὶ ἀντεγράφησαν ὑπὸ πολλῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἡγετῶν καὶ τὸ περιεχόμενόν των κατέστη γνωστὸν ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον, προκαλέσαν μεγάλην αἰσθησιν. Ἐκτοξεύων τὰς δεινὰς κατηγορίας κατὰ τῶν Ὑψηλάντων, ἀπέβλεπε νὰ συντρίψῃ τὸ ὑπολειπόμενον κῦρὸς των, παρέχων δὲ ὑποδείξεις περὶ τῆς τηρητέας ἐν τῇ συνελέουσιν πορείας (ἐγκαταλήψεως τίτλων καὶ ἰδιοτήτων πληρεξουσίων καὶ ἐπιτρόπων τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ὀργανώσεως διοικήσεως ὑπὸ ἐντοπίων, ἐναγκαλισμοῦ ἐθνικῶν σχηματῶν κ.λ.π.) συνοδευομένης καὶ ὑπὸ ἀπειλῶν εἰς περιπτώσιν καθ' ἣν δὲν ἤθελεν εἰσακουσθῇ, ἐπεδίωκε νὰ ἀποκλείσῃ τὸν Ὑψηλάντην ἀπὸ πάσης ἡγεσίας, ὥστε νὰ ἀνοιχθῇ δι' αὐτὸν ὁ δρόμος τῆς ἐπικρατήσεως. Συγχρόνως, ὑποστηρίζων ἀναφανδὸν ἀπόψεις προσφιλεῖς εἰς τοὺς προκρίτους τῆς Πελοποννήσου, ἐξησφάλιζε τὴν ὑποστήριξίν των καὶ προελαίεινε οὕτω τὴν ἀνάρροσιν εἰς τὴν ἡγεσίαν. Αἱ τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἐκδηλωθεῖσαι ἐνέργειαι αὐταὶ τοῦ Μαυροκορδάτου ἀπετέλεσαν δεινὸν πλήγμα διὰ τὴν ἐπιρροὴν καὶ τὰ σχέδια τοῦ Ὑψηλάντου. Ἀρκετοὶ τῶν ἕως τότε προσκειμένων εἰς αὐτόν, ὥς καὶ οἱ ἀμφιρρέποντες ἀντιπρόσωποι τῶν νήσων, τὸν ἐγκατέλειψαν. Οὕτω ἐδημιουργήθη χάσμα ἀγεφύρωτον εἰς τὰς σχέσεις τῶν δύο ἀνδρῶν, εἰς τὰς ὁποίας δεσπόζει ἡ ἀπέχθεια καὶ τὸ μῖσος μέχρι τέλους τοῦ ἀγῶνος.

ριστικὸν τοῦ τρόπου μὲ τὸ ὁποῖον ἔβαλλεν ὁ Μαυροκορδάτος κατὰ τῶν Ὑψηλάντων εἶναι καὶ τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τῆς 12 Δεκεμβρίου 1821 πρὸς τοὺς Κουντουριώτας (Ἀρχ. Δ. καὶ Γ. Κουντουρ. τ. Α', σ. 44): « Ἀς ὄψωνται ὅσοι ἀκρίτως ἔρριψαν τὸ ἔθνος εἰς τὸν παρόντα ἀγῶνα, πρωτοῦ νὰ τὸ προετοιμάσωσι ὥς ἔδει, καὶ ἀφ' οὗ τὸ ἔρριψαν, οὔτε οἱ ἴδιοι ἐστοχάσθησαν πῶς νὰ τὸ σώσουν, οὔτε τοὺς συμβουλευόντας αὐτοὺς ἤκουσαν, καὶ τὴν ἔνωσιν τοῦ ἔθνους ἐμπόδισαν εἰς ἴδια τέλη, διεγείροντες τὸν ἀγαθὸν καὶ κακοῦν λαόν, καὶ φέροντες σκάνδαλα, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ φανῶσι μεσάζοντες καὶ κήρυκες τῆς παύσεως τῶν παθῶν καὶ τῆς ἐνώσεως τῶν μικρῶν καὶ μεγάλων, τῶν δυνατῶν καὶ ἀδυνάτων ». Εἶναι προφανές ὅτι διὰ τῶν ἐμμέσων αὐτῶν παραγγελιῶν ἠγωνίζετο νὰ ἀπομακρύνῃ τοὺς Ὑδραίους ἀπὸ τοῦ Ὑψηλάντου, ὅπερ τελικῶς καὶ ἐπέτυχε.

5. ΔΙΑΜΑΧΗ ΠΡΟΚΡΙΤΩΝ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ ΕΙΣ ΑΡΓΟΣ

Πρῶτοι κατὰ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου κατέφθασαν εἰς τὸ Ἄργος ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Κολοκοτρῶνης καὶ τινες ἄλλοι προσκείμενοι εἰς αὐτούς. Δὲν ἤρρησαν ἐπίσης νὰ προσέλθουν οἱ πληρεξούσιοι τῶν νήσων. Ἄλλ' οἱ Πελοποννήσιοι πρόκριτοι καθυστέρουν, ἐνῶ αὐτοὶ πρῶτοι ἔπρεπε νὰ προσέλθουν, διότι, ἐνῶ τῶν ἄλλων περιφερεῖων οἱ πληρεξούσιοι εἶχον ὀρίσθῃ, διὰ τὴν Πελοπόννησον δὲν εἶχε καταστῇ δυνατόν τοῦτο, ἐλλείπει δυνατότητος κατὰ ἐπαρχίας συνόδων πρὸς ἑμμεσον ἐκλογὴν ἢ τοῦλάχιστον ἐφαρμογῆς συστήματος ἀποδεκτοῦ ὑφ' ὧν πρὸς διενέργειαν τῆς ἐκλογῆς ταύτης. Παρὰ τὴν αὐθαίρετον παράτασιν τῆς ἰσχύος τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας, αὕτη ἐθεωρεῖτο πλέον ὥς μὴ ὑφισταμένη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως, συμφώνως πρὸς τὴν πράξιν τῶν Καλτετζῶν, καὶ οὕτω ἡ Πελοπόννησος ἦτο ἡ μόνη περιφέρεια τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς συγκλήσεως ἐθνικῆς συνελεύσεως ἐστερεῖτο ἐνιαίας καὶ ὑφ' ὧν παραδεδεγμένης τοπικῆς διοικήσεως. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ προηγηθῇ, καὶ τοῦτο τὸ ταχύτερον, σύνοδος ἐν Ἄργει τῶν Πελοποννησίων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν πρὸς θέσπισιν τοπικοῦ συστήματος καὶ συγχρόνως πρὸς ἐκλογὴν τῶν πληρεξουσίων διὰ τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν.

Ἄλλ' ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον αὐτὸν οἱ πρόκριτοι καθυστέρουν τὴν εἰς Ἄργος μετάβασιν των, ἐπιθυμοῦντες νὰ φθάσουν προηγουμένως ἐκεῖ ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ Νέγρης καὶ οἱ ἄλλοι πληρεξούσιοι τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, φιλικῶς πρὸς αὐτούς καὶ τὰς ἀπόψεις των διακείμενοι. Ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὁ Κολοκοτρῶνης, ἀντιλαμβάνοντο τοὺς λόγους τῆς καθυστέρήσεως, ἐδυσφόρουν. Τὴν 14 Νοεμβρίου ὁ Ὑψηλάντης, ἀφοῦ εἰς μάτην προέβη ἑπανελημμένως εἰς διαμαρτυρίαν διὰ τὴν καθυστέρησιν, ἀπηύθυνεν ἐγκύκλιον εἰς βίαιον ὕφος, εἰς τὴν ὁποίαν σχεδὸν ἐπανάηχετο εἰς τὰς παλαιὰς του κατηγορίας. Διεμαρτύροντο ἕξ ἄλλου διὰ τὴν καθυστέρησιν τῶν Πελοποννησίων καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ὑδρας, οἵτινες, ἐν τούτοις, εἶχον, ὥς καὶ οἱ Σπεισιῶται, προσκληθῇ νὰ μετάσχουν εἰς τὰς ἰδιαίτερας διασκέψεις πρὸς σύνταξιν ὀργανισμοῦ τῆς Πελοποννήσου ὑπ' αὐτῶν τῶν προκριτῶν τῆς¹.

1. Τὴν 6 Νοεμβρίου 1821, οἱ πρόκριτοι τῆς Ὑδρας γράφουν πρὸς τοὺς προκρίτους τῆς Πελοποννήσου: «νὰ φροντίσῃτε ὅτι ἀποφασιστικῶς τὸ σύστημα νὰ τελεωθῇ, ἐπειδὴ ὁ καιρὸς δὲν ἐπιδέχεται ἀναβολήν, τὸ δὲ Γένος ὅλον κινδυνεύει ἐλεγχόμενον ἀπὸ τὰ βασίλεια ἅπαντα, ὅτι ἐνῶ ζητεῖ ἐλευθερίαν καὶ αὐτονομίαν, ἀνάξιον εἶναι νὰ καταστῇ νόμους καὶ διοικήσιν, καὶ ἐὰν ἐξακολουθῇσωμεν ἀκόμῃ ὀλίγον εἰς τὴν ἀσυστάσιν αὐτὴν, πρέπει νὰ μᾶς ὑποχρεώσῃ νὰ ἔμβωμεν εἰς τὸν

Ἐπὶ τέλους ἤρχισαν νὰ συρρέουν ἐκ παντὸς σημείου τῆς Πελοποννήσου πρόκριτοι καὶ στρατιωτικοί. Ἀλλ' οἱ πλείστοι τῶν προκρίτων καὶ ἰδίως οἱ προεστώτες καὶ ἀνώτεροι κληρικοὶ τῆς Ἀχαΐας καὶ τῆς Κορινθίας, οἵτινες ἦσαν καὶ οἱ ἐπιφανέστεροι, ἀντὶ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸ Ἄργος, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν πλησίον κωμόπολιν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, προσποιούμενοι ὅτι ἔπρεπε νὰ προηγηθοῦν ἐκεῖ ἰδιαίτεραι συσκέψεις των, πρὶν ληφθοῦν ἀποφάσεις. Εἰς μάτην οἱ Ὑδραῖοι ἠγωνίζοντο νὰ πείσουν αὐτοὺς νὰ εἰσέλθουν εἰς Ἄργος, ὁ δὲ Ὑψηλάντης παρῆλθεν ἐπισήμους ἐγγυήσεις διὰ τὴν ἀσφάλειάν των¹. Ὅτε δὲ ἐξήντηλσαν πάντα τὰ ἐπιχειρήματα τῆς βραδύτητος, ἐδήλωσαν ἀνενδοιάστως «βραδύνομεν, διότι περιμένομεν νὰ συμπεριλάβωμεν καὶ τοὺς παραστάτας τῆς Ρούμελης». Οὕτω ἀπεκαλύφθησαν οἱ πραγματικοὶ σκοποὶ των. Προκειμένον νὰ συζητηθῇ καὶ ληφθοῦν ἀποφάσεις διὰ τὸ τοπικὸν σύστημα τῆς Πελοποννήσου ἤθελον νὰ ἔχουν ἰσχυροὺς ὑποστηρικτὰς τῶν ἀπόψεών των πρὸς ἀντίκρουσιν τῶν ἀξιώσεων τοῦ Ὑψηλάντου. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ὑψηλάντης εἶχε συμμάχους εἰς τοῦτο τοὺς στρατιωτικοὺς παράγοντας, αὐτοὶ ἤθελον νὰ ἔχουν συμμάχους τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος².

ἀρχαῖον ζυγὸν» (Ἀρχεῖον Ὑδρας, τ. 7, σ. 377). Σημειωτέον, ὅτι μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου 1821 οἱ Ὑδραῖοι ἐξηκολούθησαν νὰ ἀλληλογραφοῦν τόσοι μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου, ὅσοι καὶ μετὰ τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας, ἀποδεχόμενοι οὕτω ἐμμέσως τὴν ἐν Πελοποννήσῳ ὑπαρξίν δύο ἐξουσιῶν. Οὕτω τὴν 11 Ὀκτωβρίου ἀναγγέλλουν εἰς τὸν Δ. Ὑψηλάντην ὅτι συνιστοῦν εἰς τὴν εὐνοίαν τῆς ἐκλαμπρότητός του «πληρεξουσίους πρέσβεις ἐκλελεγμένους παρ' ἡμῶν ἐν κοινῇ συνελεύσει», ταυτοχρόνως δὲ γράφουν τὰ αὐτὰ περίπου καὶ εἰς τὴν Πελοποννησιακὴν Γερουσίαν (Ἀρχ. Ὑδρας, τ. 7, σ. 370).

1. Κατὰ τὸν Ἰ. Φιλίππου (ἑ.ἀ., τ. Δ', σ. 348) οἱ πρόκριτοι τῆς Ἀχαΐας εἰς τὰς ἐγγυήσεις τοῦ Ὑψηλάντου διὰ τὴν ἀσφάλειάν των ἀπέντησαν «εἶναι περιττὴ εἰς ἡμᾶς ἡ ἐγγυήσις, διότι οὔτε ὑποπτεύθημεν ποτέ, οὔτε ἐτολμήσαμεν νὰ στοχασθῶμεν ὅτι μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων εὐρίσκεται τοιοῦτος κακεντρεχῆς καὶ δόλιος ὥστε νὰ φθονῇ τὴν ἡσυρίαν καὶ ὑπαρξίν των ὁμογενῶν του».

2. Ὁ τρόπος τῆς ἐκλογῆς των πληρεξουσίων προεκάλεσε πολλὰς διαμαρτυρίας, ἰδίως λόγῳ τοῦ — ὡς θὰ γίνῃ λόγος ἐν συνεχείᾳ — ἀποκλεισμοῦ των Δελφινιανναίων, ὁ δὲ Κανέλλος Δελφινιάννης μετὰ προφανοῦς ὀργῆς γράφει εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του (ἑ.ἀ., τ. Β', σ. 8): «Ὑψηλάντης, Κολοκοτρώνης καὶ συντροφία, ἀποτυχόντες τῶν σχεδίων τῆς δημοκρατίας των, ἀπεφάσισαν νὰ ὑπάγουν καὶ αὐτοὶ συσσωματωμένοι εἰς Ἄργος διὰ νὰ δυνηθῶσι ἐκεῖ νὰ ἐπιτύχουν σκοπόν. Ἐχειροτονήθησαν ἅπαντες αὐτοδικαίως μόνοι των πληρεξούσιοι τῆς ἐπαρχίας εἰς ἣν ἀνῆλθεν ἕκαστος, ἔθεσαν δὲ καὶ πληρεξουσίους των ἀπὸ δύο ἢ τρεῖς χωρικοὺς ἐδικούς των καὶ ὑπογράψαντες ὅσοι χωρικοὶ εὐρέθησαν τὰς ἡμέρας ἐκείνας εἰς Τριπολιτσᾶν, τὰ πληρεξούσια ἐγγράφα τὰ ἔστειλαν καὶ εἰς τινὰ χωρία καὶ ἔθεσαν κάμποσας ὑπογραφὰς χωρὶς νὰ συνέλθουν εἰς αὐτὰς τὰς ἐπαρχίας εἰς συνέλευσιν καὶ ἐπιστρέψαντες τὰ πληρεξούσια ἐκεῖνα τὰ ἐπεκύρωσεν ὁ πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου αὐτοχειροτόνητος Πρίγκηψ ἡγεῶν μὲ τὴν ὑπογραφὴν του καὶ μὲ τὴν μεγάλην ἐκείνην σφραγίδα, ὡς νομιμώτατα διὰ νὰ ἔχουν βαρύτητα καὶ οὕτως ἔφθασαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ Ἄργος». Τὸ ἀληθὲς πάντως εἶναι ὅτι ἐξελέγοντο εἰς τὰς ἐπαρχίας ἀναλόγως τῆς ἰσχυροῦς εἰς ἐκάστην ἐπαρχίαν μερίδος των στρατιωτικῶν ἢ των προκρίτων.

Πράγματι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐξεδηλώθη διὰ πρώτην φορὰν ἡ σφοδρὰ διαμάχη μεταξὺ προκρίτων καὶ στρατιωτικῶν τῆς Πελοποννήσου. Μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως ἐκυριάρχουν εἰς τὴν Πελοπόννησον οἱ πρόκριτοι, κατέχοντες αὐτοὶ ἀπάσας τὰς θέσεις τῶν κοτζαμπάσηδων, διὰ τῶν ὁποίων διώκουν τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον πλὴν τῆς Μάνης, ὅπου ἄλλωστε ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης καὶ οἱ ἰσχυροὶ καπεταναῖοι ὑπελογίζοντο ὡς ἀνήκοντες κοινωνικῶς εἰς τὴν τάξιν τῶν Πελοποννησίων προυχόντων. Ἀρματολίκια ἀνεγνωρισμένα δὲν ὑπῆρχον, οἱ δὲ ἀρχηγοὶ μικρῶν κλεφτικῶν σωμάτων ἐστεροῦντο ἰσχύος καὶ ἐξηρτῶντο, ἰδίως οἱ τῆς Ἀχαΐας, ἐκ τῶν προυχόντων τῶν περιοχῶν τῶν. Ὅτε ὅμως ἐκηρύχθη ἡ ἐπανάστασις, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν στρατιωτικῶν σωμάτων τῆς Πελοποννήσου, διακριθέντες εἰς τὰς μάχας καὶ καταγαγόντες πολλὰ ἀνδραγαθήματα, ἀπέκτησαν κῦρος καὶ φήμην κερδίσαντες τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν λαϊκῶν τάξεων. Ὅσον δὲ παρήρχετο ὁ χρόνος, ἠϋξανε ἡ δύναμις τῶν, διότι αἱ μᾶζαι τῶν στρατιωτῶν προσεκολλῶντο εἰς αὐτοὺς μετὰ φανατισμοῦ καὶ αὐτοὺς ἀνεγνώριζον ὡς ἀρχηγούς τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος. Οἱ Πελοποννήσιοι πρόκριτοι, διαβλέποντες τὸν κίνδυνον τοῦ παραγκωνισμοῦ τῶν καὶ τῆς ἀναδείξεως τῶν στρατιωτικῶν ἀκρόμῃ καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν ἡγεσίαν, ἀντέδρων δραστηρίως. Προσεπάθουν νὰ ἀπομακρύνουν τοὺς στρατιωτικούς, ἀκρόμῃ καὶ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως ἐτέλουν ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐξάρτησίν τῶν, ἀπὸ πάσης, ἀκρόμῃ καὶ στρατιωτικῆς, ἡγετικῆς θέσεως, πολλοὶ δὲ τούτων ἐτίθεντο ἐπὶ κεφαλῇ στρατιωτικῶν σωμάτων πρὸς διεξαγωγὴν ἐπιχειρήσεων, ἵνα οὕτω κρατήσουν διὰ λογαριασμόν τῶν τὴν αἴγλην τῶν ἐπιτυχιῶν τοῦ Ἀγῶνος¹. Κατηγορακτισμένοι διὰ τὴν τῶν τῶν προκρίτων, οἱ στρατιωτικοὶ ἐτάχθησαν ἀπροκαλύπτως ἐναντίον τῶν σχεδίων τῶν διὰ τὴν πολιτικὴν ὁργάνωσιν τῆς Πελοποννήσου καὶ συνειργάζοντο μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου.

Ὁ Ὑψηλάντης καὶ οἱ στρατιωτικοὶ εἶχον καταληφθῇ ὑπὸ ἀγανακτικῆς σεως διὰ τὴν ἀπροκαλύπτον αὐτὴν ὁμολογίαν τῶν προκρίτων. Ἐξ ἄλλου, ἡ

1. Κατὰ τὸν Π. Πατρῶν Γερμανὸν (ἔ.ἀ., σ. 136) «οἱ προεστώτες τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Πελοποννήσου βλέποντες διὸ ἠϋξανε βαθμὴδὸν ἡ δύναμις τῶν Καπιταναίων, μὲ τὸ νὰ ἔλαβον ἐπιρροὴν εἰς τοὺς στρατιώτας καὶ φοβούμενοι μήπως τοὺς ἀφαιρεθῇ διόλου τὸ στρατιωτικὸν καὶ ὑποκύβουν εἰς τὴν ὑπεροχὴν τῶν Καπιταναίων, ἐκ τῶν ὁποίων ὑπώπτεον περὶ ἑαυτῶν, ἐστοχάσθησαν νὰ προλάβουν τὸ τοιοῦτον, καὶ νὰ ἐφελκύσουν τὸ στρατιωτικόν, διὰ νὰ ἐλαττωθῇ ἡ δύναμις τῶν Καπιταναίων, καὶ ἐπομένως νὰ ματαιωθοῦν καὶ οἱ σκοποὶ τοῦ Ὑψηλάντου, τὸν ὅποιον ἐνόμιζον συμφωνοῦν μὲ τοὺς Καπιταναίους». Οἱ πρόκριτοι τῆς Ἀχαΐας ἐπεχείρησαν μόνον τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Πατρῶν ἀποκλείσαντες συμμετοχὴν καὶ αὐτοῦ τοῦ Κολοκοτρώνη, διὰ νὰ παρεμποδίσουν αὐξήσειν τῆς δυνάμεως τῶν Καπιταναίων. Οἱ προύχοντες τῶν Καλαβρυτῶν καὶ τῶν Πατρῶν ἀπεμάχονταν τοὺς ἕως τότε ἀφωσιωμένους εἰς αὐτοὺς Πετμεζαίους καὶ Κουμανιώτας, οἱ ὁποῖοι τότε μετέβησαν εἰς Τριπολιτσᾶν καὶ Ἀργεῖος, ταχθέντες μετὰ τῶν στρατιωτικῶν.

καθυστέρησις τῆς συγκλήσεως τοπικῆς συνελεύσεως τῶν Πελοποννησίων καθυστέρει καὶ τὴν σύγκλησιν τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως, τοῦτο δὲ ἤρχετο εἰς πολὺ κακὰς ὥρας. Εἰδήσεις κατέφθανον περὶ προόδου τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων καὶ ἐπικειμένης μεγάλης εἰσβολῆς τῶν εἰς Πελοπόννησον, ἣ δὲ παρατεινομένη ἔλλειψις ἐνιαίας πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς διοικήσεως ἐθεωρεῖτο ὑπὸ πάντων ὥς προμηνύουσα ἐθνικὰς συμφορὰς. Ἡ ἀγανάκτησις μετεδόθη, ἴσως καλλιεργηθεῖσα ἐπιτηδεῖως, καὶ εἰς τὰς μάζας τῶν στρατιωτῶν, οἱ ὅποιοι καθύβριζον δημοσίᾳ τοὺς προκρίτους καὶ ἐξεδήλωνον διαθέσεις ὁμαδικῆς ἐπιθέσεως πρὸς ἐξόντωσίν των. Ὁ ἐρεθισμὸς ἐφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον, ὅτε οἱ ἐντὸς τοῦ Ἄργους πρόκριτοι, κληθέντες νὰ μετάσχουν εἰς προκαταρκτικὴν συνεδρίασιν, ἐδήλωσαν ὅτι οὐδὲν δύναται νὰ γίνη ἄνευ συμμετοχῆς καὶ τῶν μὴ προσελθόντων. Ἦδη οἱ στρατιῶται ὠμίλουν ἀπεριφράστως περὶ θανατώσεως τῶν προκρίτων.

Τὴν κατάστασιν ἔσωσε καὶ τὴν φορὰν αὐτὴν ὁ Θ. Κολοκοτρώνης, μοιωνότι δὲν εἶναι ὅλως ἀπίθανον νὰ συνήρῃσεν παρασκηνακῶς εἰς τὸν ἐρεθισμὸν καὶ τὰς ἐχθρικὰς ἐκδηλώσεις τῶν στρατιωτῶν, ἵνα λάβῃ ἀφορμὴν πρὸς ἐπέμβασιν. Ὁ Κολοκοτρώνης, ἐπισκεφθεὶς τοὺς προκρίτους, παρέστησεν εἰς αὐτοὺς τὸν σοβαρὸν κίνδυνον διὰ τὴν ζωὴν των καὶ τοὺς ἔπεισε νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς Ἄργος πρὸς ἔναρξιν τῆς συνελεύσεως¹.

6. Η ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΤΑ « ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ »

Εἴτε διότι ἐφοβήθησαν τὸν ἐρεθισμὸν τῶν στρατιωτῶν καὶ ἐπηρεάσθησαν ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη, εἴτε διότι ἐπληροφορήθησαν ὅτι ἐντὸς ὀλίγου καταφθάνουν εἰς τὸ Ἄργος οἱ πληρεξούσιοι τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, οἱ Πελοποννήσιοι πρόκριτοι (πλὴν ὀλίγων παραμεινάντων εἰς Ἅγιον Γεώργιον μέχρι τῆς ἀφίξεως τῶν Στερεοελλαδιτῶν) συνηθροίσθησαν μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ ἀρχίσουν τὰς ἐργασίας πρὸς σύνταξιν νέου Πελοποννησιακοῦ ὀργανισμοῦ. Προηγουμένως μετέβησαν μετὰ πομπῆς εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ὅπου, παρουσίᾳ μεγάλου πλήθους καὶ στρατιωτῶν, ἔδωσαν ὄρκον

1. Κατὰ τὸν Θ. Κολοκοτρώνην (Διήγησις... σ. 86) « ἐσυμβουλευθήκαμε νὰ κάμωμε κυβέρνησιν ἐφίλονεικήσαμε κάμποσο, ποῦ νὰ γένῃ ἡ συνέλευσις. Τότε ἔκαμαν τὰ στρατεύματα μιὰ ἀναφορά, καὶ μοῦ ἐξητοῦσαν νὰ σκοτώσουν τοὺς προὔχοντας. Κάποιος τοὺς εἶχε ἐρεθίσαι λέγοντάς τους, ὅτι δὲν θέλουν νὰ κάμουν συνέλευσιν, καὶ ἔτσι γελοῦν τὸν κόσμον. Ἐσηκώθηκα τὸ μεσημέρι καὶ ἐπῆγα καὶ τοὺς εἶπα: « Τὶ κάμνετε αὐτοῖ; κάμετε ὄρκον, διότι τοῦτο ἔχουν νὰ σᾶς κάμουν, καὶ ἔπειτα πηγαίνετε εἰς ἓνα μέρος διὰ νὰ ἀρχίσετε τὴν συνέλευσιν ». Τοὺς ἐπῆρα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη ἔκαμαν τὸν ὄρκον, καὶ ἔτσι ἔπαυσε αὐτὸς ὁ χάλος τοῦ λαοῦ ».

δμονοίας καὶ ἀνεπηρεάστου κατὰ συνείδησιν ἐκπληρώσεως τῶν καθηκόντων των. Τὸν ὄρκον ἀνέγνωσε μεγαλοφώνως ὁ Βάμβας, ἐνῶ οἱ πληρεξούσιοι ἀνέτεινον τὴν χεῖρα (1 Δεκεμβρίου 1821).

Δύο ἡμέρας βραδύτερον κατέφθασαν εἰς Ἄργος οἱ Στερεοελλαῖται πληρεξούσιοι μετὰ τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Νέγρη, βαθμηδὸν δὲ προσήρχοντο καὶ οἱ ὑπολειπόμενοι πρόκριτοι συνοδευόμενοι ὑπὸ σώματος ἕξ ἐμπίστων σωματοφυλάκων. Ὅ,τι ἐφοβοῦντο ὁ Ὑψηλάντης καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἐγένετο. Ἡ κατάστασις μετεβλήθη ὥς διὰ μαγείας. Ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Νέγρης ἐκόμισαν ἐπιστολὴν τοῦ Ἰγνατίου ἐκ Πίζης, ἀπευθυνομένην πρὸς τοὺς Πελοποννησίους ἱεράρχας, ἄρχοντας καὶ στρατιωτικούς. Εἰς τὴν μακροσκελεστάτην αὐτὴν ἐπιστολὴν¹, ὁ Ἰγνάτιος ἐπετίθετο καὶ πάλιν μετὰ δριμύτητος κατὰ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ τοῦ Ὑψηλάντου, ὡς αἰτίους πολλῶν συμφορῶν εἰς τὸ Ἔθνος, συνίστα δὲ τὴν ψήφισιν συντηρητικοῦ πολιτεύματος ἀρεστοῦ εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις, ἐκ τῶν διαθέσεων τῶν ὁποίων ἐξηρτᾶτο ἡ σωτηρία τοῦ Ἐθνους. Συγχρόνως ἀπέστειλλε σχέδιον Προσωρινῆς Διοικήσεως, διὰ τοῦ ὁποίου συνίστα τὴν συγκρότησιν « ὑπερτάτου τοῦ Γένους Συμβουλίου » ὑπὸ τὸ ὄνομα Βουλὴ ἡ Γερουσία, ἀπαρτιζομένου κατὰ τὸ παλαιὸν κοινοτικὸν σύστημα ἐκ τῶν προεστώτων καὶ τῶν ἀρχιερέων μετὰ συμμετοχῆς καὶ τῶν σημαντικωτέρων πολεμικῶν ἀρχηγῶν. Τὸ Πελοποννησιακὸν αὐτὸ πολιτικὸν σῶμα βαθμηδὸν θὰ ἐδέχετο εἰς τοὺς κόλπους του καὶ ἀντιπροσώπους ἐκ τῶν ἄλλων περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος, ἐκλεγομένων κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὥστε τελικῶς νὰ καταστῇ πανελλήνιον, ἡ ἐθνικὴ Βουλὴ. Ὑπὸ τῆς Βουλῆς αὐτῆς θὰ διωρίζοντο ἐκτὸς τῶν κόλπων της οἱ ὑπουργοί. Οἱ προεστώτες ἐκάστης ἐπαρχίας προσωπικῶς ἢ δι' ἐπιτρόπων των, βοηθούμενοι καὶ ὑπὸ τοπικῶν συμβουλίων ἐξ ἐγκρίτων προσώπων μὲ τὸν τίτλον τοῦ ἄρχοντος, θὰ ἐχειρίζοντο τὰς ἀστικές, ποινικὰς καὶ ἐκκλησιαστικὰς τοπικὰς ὑποθέσεις ταύτης, ἐνῶ ἡ Βουλὴ θὰ ἐθέσπιζε τὰ τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου. Ἦτο προφανὲς ὅτι τὸ σχέδιον αὐτὸ παρέδιδεν ὅλας σχεδὸν τὰς ἐξουσίας εἰς τοὺς παλαιοὺς προεστώτας, οἵτινες, ἂν ἐφηρμόζετο, θὰ ἐκυριαρχοῦν ἐν ἀρχῇ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ βαθμηδὸν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

Τὸ σύστημα αὐτὸ δὲν ἐτέθη πρὸς συζήτησιν λόγῳ ἀρνήσεως τῶν στρατιωτικῶν, ἴσως καὶ διότι δὲν ἠγνόει τὰ προσωπικὰ σχέδια τοῦ Μαυροκορδάτου, πάντως ἐνίσχυσε τὰς ἀπόψεις τῶν προκριτῶν. Ἄλλ' ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Νέγρης, ἔχοντες ὀπισθὲν των τὸν ὄγκον τῶν παρευρισκομένων πληρεξουσίων τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, συνέχισαν τὰς παρασηκνιακὰς ἐνεργείας των πρὸς ἐκμηδένισιν τῆς ἐπιρροῆς τοῦ Ὑψηλάντου. Ἐκ τῶν ἰσχυ-

1. Βλ. τὸ κείμενον ταύτης καὶ ἀποσπάσματα τοῦ σχεδίου τούτου περὶ Ὀργανοῦ εἰς *Ι. Φιλὴμονος* (ἑ.ἀ., τ. Δ', σ. 349 καὶ 517 κ.ε.).

ρῶν στρατιωτικῶν, τινὰς μὲν ἔπεισαν ὥπως ἀπομακρυνθοῦν τοῦ Ὑψηλάντου, τὸν ὁποῖον παρίστανον ὡς στερούμενον πάσης ιδιότητος νὰ προΐσταται ἐθνικῶν δυνάμεων, ἄλλους δέ, διὰ νὰ ἀπομακρύνουν ἐξ Ἀργους, ἔπεισαν, προβάλλοντες τὰς ἀνάγκας τοῦ Ἀγῶνος τῆς Ἐλευθερίας, νὰ μεταβοῦν ὥπως ἡγηθοῦν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Τὸ σπουδαιότερον δὲ ὅλων ἦτο ὅτι ἡδυνήθησαν νὰ ἀπομακρύνουν τῆς ἐπιρροῆς τοῦ Ὑψηλάντου τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ναυτικῶν νήσων, ὑποστηρίζοντες ὅτι αὐτοὶ ἔπρεπε νὰ ἔχουν τὰ πρωτεῖα τῆς Ἑλλάδος καὶ ὄχι εἰς νεαρὸς ἀδελφὸς τοῦ ἀποτυχόντος ἐν Μολδοβλαχίᾳ ἀρχηγοῦ τῆς ἀνυπάρχου πλέον Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ οὐδὲν ἐκ προσώπων ἐν Ἑλλάδι. Ἐμεσίτευσαν δὲ καὶ πλησίον τῶν Πελοποννησίων, ὅπως ὑπογράψουν συμφωνητικὸν ἀποζημιώσεως τῶν ναυτικῶν νήσων, χρηματικῆς καὶ δι' ἐθνικῶν κτημάτων, ὅπερ καὶ διησφαλίσθη διὰ τοῦ καταστατικοῦ χάριτος τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας¹.

Ὑπὸ τοιοῦτους ὅρους, ἡ ἐπιρροὴ τοῦ Ὑψηλάντου καθ' ἡμέραν ἡλαττοῦτο, τοῦτο δὲ ἐγένετο προοδευτικῶς αἰσθητὸν κατὰ τὰς ἐργασίας τῆς συνελύσεως. Πράγματι, οἱ πρόκριτοι, τῶν ὁποίων αἱ δυνάμεις, μὲ τὴν ἀμέριστον πλέον ἐνίσχυσιν τῶν Στερεοελλαδικῶν καὶ τῶν Νήσων, ἠῤῥξανον καθημερινῶς, δὲν ἐπεθύμουν ρῆξιν μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου, οὐδ' ὀλοσχερῇ ἀποκλεισμὸν τούτου, φοβούμενοι τὴν ἀντίδρασιν τῶν στρατιωτικῶν. Ἡλάττωνον ὅμως καθ' ἡμέραν καὶ λίαν ἐπιτηδεῖως τὰς εἰς αὐτὸν παρεχομένας ἐξουσίας, ὥστε οἱ ἐπιδιωκόμενοι παρ' αὐτῶν σχολοὶ νὰ πραγματοποιηθοῦν βαθμιαίως καὶ αὐτομάτως. Ἐν πρώτοις, ὁ Ὑψηλάντης ὑπεχρεώθη νὰ δεχθῇ νὰ ὀνο-

1. Φιλήμονος, ἔ.ἀ., σ. 351 καὶ 524. Εἰδικώτερον τοὺς Ὑδραῖους ἀντιπροσώπους ἐπηρεάσεν, ὥπως ταχθοῦν ἀναφανδὸν ὑπὲρ τῶν Πελοποννησίων προκρίτων, τὸ γεγονός ὅτι οὗτοι ἐδέχθησαν νὰ ἐξοντώσουν τὸν ἄλλοτε ἐπαναστατικῶς ἐξεγείραντα τὴν Ὑδραν καὶ ἀμείλικτον ἐχθρὸν τῶν προυχόντων τῆς Ἀντωνίου Οἰκονόμου. Πράγματι, ὁ Οἰκονόμος, παραμείνας ἐξόριστος ἐπὶ πεντάμηνον, διήρχετο μετὰ τινων ἐμπιστων ἐκ τοῦ Ἀργους, ἀποβλέπων ἐπιστροφὴν εἰς Ὑδραν. Τρομοκρατημένοι οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ὑδρας ἀπήτησαν ἀποστολὴν στρατιωτικῷ σώματι πρὸς ἐξόντωσίν του, ἀπειλοῦντες, ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, ἀποχώρησιν. Ὁ Ὑψηλάντης ἐπηρεάσθη ἐκ τοῦ ἐπισεισθέντος κινδύνου ἀποχωρήσεως τῶν Ὑδραίων προκρίτων καὶ συντριβῆς τῆς ναυτικῆς δυνάμεως τοῦ Ἀγῶνος συνεπεῖα τῆς ἐν Ὑδρᾷ διαμάχης, τελικῶς δὲ ἐδέχθη ἀπλῶς τὴν παρεμπόδισιν τῆς μεταβάσεως τοῦ Οἰκονόμου εἰς Ὑδραν καὶ τὸν ἐκ νέου περιορισμὸν του εἰς Πελοπόννησον. Ἀλλ' οἱ πρόκριτοι διὰ μυστικῶν συνεννοήσεων μετὰ τῶν Ὑδραίων, ἀπεφάσισαν τὸν φόνον του καὶ τὸ ἔργον αὐτὸ ἐνεπαιστέθησαν εἰς τὸν Λόντιον, ὅστις ἀπέστειλε πρὸς τοῦτο σῶμα ἐξ ἐμπιστων του. Πράγματι τὴν 16 Δεκεμβρίου ὁ Οἰκονόμος διερχόμενος παρὰ τὸ Κουτσοπόδι ἐδόλοφονήθη. Ἡ εἰδησις αὕτη ἀνεκούφισε τοὺς Ὑδραῖους ἀντιπροσώπους, ἀλλὰ προεκάλεσε μεγάλην ἀγανάκτησιν εἰς τοὺς στρατιωτικούς, διότι ἐθεωρήθη πρᾶξις αἷμος καὶ ἀνθεθνικὴ εἰς βάρος ἐνὸς ἥρωος τῆς ἐλληνικῆς ἑλευθερίας Βλ. I. Φιλήμονος, ἔ.ἀ., σ. 353. — Ν. Σπηλιάδου, ἔ.ἀ., τ. Α', σ. 269. — Σπ. Τρικούπη, ἔ.ἀ., τ. Α', σ. 99.

μασθῇ ἡ συνέλευσις Πελοποννησιακῇ Γερουσίᾳ, πρὶν ἀκόμη ψηφίσῃ αὐτὴν τὸν ὀργανισμόν της, μολοντοὶ εἰς τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν κυρίως ἀντίδρα μετὰ πείσματος ἕως τότε. Εἰς ἀντάλλαγμα ἀνεκλήροχθη Πρόεδρος τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας, τοῦ Πετρόμπεη ὀνομασθέντος ἀντιπροέδρου καὶ τοῦ Μ. Σχινᾶ γραμματέως « ἐξ ἀπορρήτων ».

Ἦδη τὴν 1^{ην} Δεκεμβρίου, ἅμα τῇ ἐνάρξει τῶν ἐργασιῶν της, ἡ Πελοποννησιακὴ συνέλευσις ἐψήφισεν εἶδος διακηρύξεως ἀποκλήθεισης « Προλεγόμενα », διότι προεστάθη τοῦ ἐν συνεχείᾳ ψηφισθέντος ὀργανισμοῦ τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας. Εἰς τὴν διακήρυξιν αὐτὴν, ἀφοῦ στιγματίζονται αἱ σφαγαί, αἰχμαλωσίαι, καὶ ἄλλαι ἀπανθρωπῆαι τῶν Τούρκων, ἰδιαιτέρως δὲ ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν ἄλλων ἱεραρχῶν, ὡς καὶ ὁ ἐξοντωτικὸς ἐγκλεισμὸς τῶν Πελοποννησίων ὁμήρων ἐν Τριπόλει, διακηρύσσεται ὁ ἀγὼν τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν νήσων ὡς συνέπεια τῶν ἐξοντωτικῶν κατὰ τοῦ Ἔθνους μέτρων τῶν Τούρκων. Πρὸς πρόληψιν ἀναρχίας καὶ ἀταξίας συνεκλήθη διὰ τῆς συνελεύσεως τῶν Κατετιζῶν ἡ τοπικὴ Γερουσία. Μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ πρίγκιπος Ὑψηλάντου συνῆλθον οἱ πρόκριτοι τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν νήσων εἰς Βέρβена καὶ Ζαράκοβαν « ἀλλὰ τὰ ἀντιπίπτοντα αἷτια τοῦ πολέμου ἠμπόδισαν τὸ νὰ κατορθωθῇ τι ». Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως « ἐγένετο ἀπόφασις κοινὴ, ἵνα συγκροτηθῇ γενικωτέρα συνέλευσις, νὰ ἐπικυρωθῇ ἐν σύστημα τελειώτερον κατ' ἐκλογὴν πασῶν τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν Νήσων ». Οὕτω ἐκάστη ἐπαρχία τῆς Πελοποννήσου ἐξέλεξε « κοινὴ γνώμη » ἐξ ἐφόρους, ἐκ τούτων δὲ ὁ εἰς ὀνομασθῆναι μέλος τῆς Γερουσίας. Οἱ οὕτω ἐκλεγέντες Γερουσιασταὶ (εἰς ἐξ ἐκάστης ἐπαρχίας) συνῆλθον εἰς τὸ Ἄργος καὶ ἔδωσαν τὸν ὄρκον « τῆς ἐμπιστοσύνης πρὸς τὴν πατρίδα »¹. Σημειωτέον ὅτι μεταξὺ τῶν ὑπογραφάντων τὰ Προλεγόμενα καὶ τὸ πρακτικὸν τοῦ ὄρκου δὲν ἀνευρίσκονται τὰ δνόματα τῶν ἐπιφανεστέρων προκρίτων τῶν Πατρῶν, τῶν Καλαβρυτῶν καὶ τοῦ Αἰγίου, διότι τὴν 1^{ην} Δεκεμβρίου πάντες αὐτοὶ δὲν εἶχον ἀκόμη εἰσελθεῖν εἰς τὸ Ἄργος, διαμένοντες εἰς τὸ Προάστειον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐν ἀναμονῇ τῆς ἀφίξεως τῶν Στερεοελλαδιτῶν καὶ ἐγγυήσεως τῆς ἀσφαλείας των.

1. Τὰ προλεγόμενα μετὰ τοῦ ὄρκου ὑπέγραψαν οἱ κάτωθι: Δημήτριος Ὑψηλάντης, Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, πρωτοσύγκελλος Ἀμβρόσιος ἐξ Ἀρχαδίας, ἀρχιμανδρίτης Δικαῖος Λεονταρίου, Ἀσημάκης Φωτῆλας Καλαβρυτῶν, Θεοχ. Ρένδης Κορίνθου, Ἰω. Παπαδιαμαντόπουλος Πατρῶν, Ἰω. Βαρβάτης Καρυταίνης, Χαραλάμπης Περρούκας Ἄργους, Παν. Ζαριφόπουλος Φαναρίου, Παν. Γιαννάκης ἐκπροσωπος Παν. Γιατράκου Μισθρᾶ, Διον. Παπᾶ Γιαννόπουλος Γαστούνης, Κωνσταντῖνος Ζαφειρόπουλος Ἁγίου Πέτρου, Γιαννάκης Κυριακὸς Καλαμάτας, Δημ. Καλαμαριώτης Νησίου, Χριστ. Ἀχολὸς Πύργου, Ἠλ. Καράπαυλος Κορώνης, Παν. Καλογεράς Μονεμβασίας, Παν. Ποτήρης Μοθώνης, Ἰω. Οἰκονομίδης Νεοκάστρου, Σπ. Φραγκισκόπουλος Ἀνδρούσης, Μιλιάνης ἐκπρόσωπος Ἀναγνώστου Παπᾶ Γεωργίου Λεονταρίου, Ἀναγνώστης Ζέρβας Κρανιδίου, Ἀναγνώστης Ἀναστασόπουλος Ναυπλίου.

Τὸ κείμενον τοῦτο τῶν «Προλεγομένων» περιλαμβάνει πολλές ἀντιφάσεις καὶ ἀνακολούθους σκέψεις, προδίδει δὲ συγχρόνως προχειρολόγον προσπάθειαν συμβιβασμοῦ καὶ συγκαλύψεως τῶν διισταμένων ἀπόψεων. Ἐν πρώτοις, δὲν αἰτιολογεῖ ὡς αἱ ἄλλαι προκηρύξεις, τὴν κήρυξιν τοῦ ἀγῶνος λόγῳ τῆς μακραίωνος δουλείας τοῦ Γένους καὶ χάριν τῆς ἐλευθερίας, ἀλλ' ὁμιλεῖ περὶ ἐξεγέρσεως ἐξ αἰτίας τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Πελοποννήσῳ τουρκικῶν βανδαλισμῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐνῶ αἱ σφαγαὶ καὶ οἱ βανδαλισμοὶ ἐγένοντο κατόπιν τῆς κηρύξεως τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀλλ' εἶναι προφανὲς ὅτι σκοπὸν συγκεκαλυμμένον, πιθανῶς κατ' εἰσήγησιν τοῦ Μαυροκορδάτου, εἶχε νὰ ρίψῃ εἰς τὴν λήθην τὸ ἔργον τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ νὰ προβάλῃ τὴν ἐπανάστασιν ἐν τῇ κυρίῳς Ἑλλάδι ὡς αὐτοφυὲς γεγονός, ἀνακῦψαν συνεπείᾳ ἐντοπισμένων γεγονότων. Ἡ προβαλλομένη αἰτιολογία τῶν «ἀντιπιπτόντων αἰτίων» τοῦ πολέμου διὰ τὴν ἐπίτευξιν ἀποτελέσματος εἰς Βέρβена καὶ Ζαράκοβαν θὰ προεκάλει τὴν θυμηδίαν τῶν ὑπογραψάντων, διότι πάντες ἐγνώριζον καλῶς τὰ πραγματικά αἰτία, δηλαδὴ τὴν σφοδρὰν διαμάχην μεταξὺ προκρίτων ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου Ὑψηλάντου καὶ στρατιωτικῶν, τὴν παρεμποδίσασαν οἰανδήποτε συμφωνίαν. Ἐν συνεχείᾳ γίνεται λόγος περὶ ἐκλογῆς «κοινῇ γνώμῃ», δηλαδὴ ὑπὸ τοῦ λαοῦ, τῶν ἐξ ἐφόρων ἐκάστης ἐπαρχίας, ἐκ τῶν ὁποίων καὶ ὑπὸ τῶν ὁποίων ὠνομάσθησαν οἱ ἔφοροι, ἐνῶ τοιαύτη ἐκλογὴ οὐδέποτε ἐγένετο, οἱ δὲ προσελθόντες εἰς τὴν συνέλευσιν ἦσαν οἱ συνήθως κατὰ ἐπαρχίας ἡγήτορες πρόκριτοι καὶ ἐκκλησιαστικοὶ ἢ πρόσωπα τῆς ἐμπιστοσύνης τούτων, εἷς τινες δὲ ἐπαρχίας πρόσωπα τῆς προτιμήσεως τῶν στρατιωτικῶν ἡγήτόρων. Ἐπομένως ἡ ἔγγραφος πληρεξουσιότης «παρὰ τῶν κατ' ἐπαρχίας ἐφόρων», οὔτινες ἐπίσης ἦσαν οἱ ἴδιοι οἱ πρόκριτοι ἢ ὄργανά των, δὲν εἶχεν οὐσιαστικὴν σημασίαν. Τέλος οἱ συνελθόντες εἰς τὸ Ἄργος αὐτοεβαπτίσθησαν γερουσιασταί, πρὶν συνέλθῃ ἡ συνέλευσις καὶ ψηφίσῃ σῶμα Γερουσίας!

Πράγματι, μόνον κατὰ τὰς ἐπομένας ἡμέρας, ἰδίως ἀπὸ τῆς 7ης Δεκεμβρίου, ὅτε προσῆλθον καὶ οἱ ἐν Ἀγίῳ Γεωργίῳ διαμένοντες Ἀχαιοὶ καὶ ἄλλοι προύχοντες, ἡ συνέλευσις τοῦ Ἀργους διὰ ψηφίσματος συνέστησε διοίκησιν, ἡ ὁποία «θέλει εἶναι προσωρινὴ μὲν, ἀλλὰ σταθερά, μέχρις ὅτου τὸ ἔθνος, Θεοῦ συνευδοκοῦντος, ἐπιτύχῃ ἡσυχον καὶ ἀρμόδιον καιρὸν ἵνα συστήσῃ τελειοτέραν διοίκησιν» καὶ μὲ τὴν αἰτιολογίαν ὅτι «αἱ παροῦσαι περιστάσεις δὲν συγχωροῦσιν ἕνα τέλειον ὀργανισμόν, ἀλλὰ πρόσκαιρον μὲν ἀλλ' ὠφέλιμον εἰς τὴν πατρίδα»¹. Διὰ τοῦ αὐτοῦ ψηφίσματος ἡ θεσπιζομένη

1. Ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Ἰω. Ὁρλάνδου πρὸς τοὺς Κουντουριώτας τῆς 7 Δεκεμβρίου 1821 (Ἀρχ. Λ. καὶ Γ. Κουντουρ. τ. Α', σ. 43) καταφαίνεται ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι Πατρῶν καὶ Καλαβρύτων παρέμειναν εἰς τὸ προάστειον τοῦ Ἀγίου Γεωργίου μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἤρχιζον αἱ ἐπίσημοι συνεδριάσεις

διοίκησις ἀπεκλήθη Πελοποννησιακὴ Γερουσία. Πρόεδρος αὐτῆς ὠνομάσθη «ὁ ἐκλαμπρότατος Πρίγκηψ Δημήτριος Ὑψηλάντης» καὶ γραμματεὺς «ἐξ ἀπορρήτων» ὁ Μιχαὴλ Σχινᾶς. Κατὰ τὰς ἀφηγήσεις τῆς ἐποχῆς, εἰς τὰς κεκλεισμένων τῶν θυρῶν πρώτας συνεδρίας ἐσημειώθησαν μεγάλοι διαφωνίαι διὰ τὴν ὀνομασίαν τὴν ὁποίαν θὰ ἔπρεπε νὰ λάβῃ τὸ συνιστώμενον Σῶμα διοικήσεως, διότι ὁ μὲν Ὑψηλάντης, συμφώνως πρὸς τὰς ἤδη διακεκηρυγμένας ἀρχάς του, ἐπέμενε νὰ ὀνομασθῇ Βουλὴ, οἱ δὲ πρόκριτοι Γερουσία ἐν εἵδει συνεχείας τῆς ἐν Καλιτετζαῖς συσταθείσης. Τελικῶς ὑπερίσχυσαν οἱ πρόκριτοι ἄλλ' εἰς ἀντιστάθμισμα ἐξελέγη Πρόεδρος τῆς Γερουσίας ὁ Δημ. Ὑψηλάντης. Βραδύτερον, ἐπειδὴ ὁ Ὑψηλάντης ἀπουσίαζε συνεχῶς εἴτε λόγῳ τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων εἴτε δυσηρεστημένως διὰ τὰς λαμβανομένας ἀποφάσεις, ἐξελέγη ἀντιπρόεδρος ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, ὁ ὁποῖος ἐν ἀρχῇ διηύθυνε τὰς ἐργασίας τοῦ σώματος, ἕως ὅτου ἀντικατεστάθη καὶ αὐτὸς λόγῳ ἀναχωρήσεως εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Κορίνθου.

7. Ο ὌΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΗΣ ΓΕΡΟΥΣΙΑΣ

Ἡ πρωθυστερὴς συσταθεῖσα Πελοποννησιακὴ Γερουσία συνέταξε τὸν «Ὁργανισμὸν περὶ Προσωρινῆς Διοικήσεως ταύτης». Δὲν φαίνεται νὰ ἔκουράσθησαν πολὺ οὔτε νὰ διέθεσαν πολὺν χρόνον πρὸς συζητήσεις διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτοῦ οἱ Πελοποννήσιοι Γερουσιασταί. Εἶχον ὥς πρότυπον τὸν Ὁργανισμὸν τῆς Δυτ. Χ. Ἑλλάδος, τοῦ ὁποίου εἰς πολλὰ εἶναι ἀντιγραφὴ ἀκόμη καὶ εἰς φρασεολογίαν, εἰς δὲ τὰ λοιπὰ ἀνακαλύπτονται τὰ σχέδια τῆς Ζαράκοβας μετὰ τινων παραλλαγῶν ἐξ αἰτίας τῶν παραχωρήσεων πρὸς τοὺς στρατιωτικοὺς. Ἐξ ἄλλου, ὅπισθεν τῶν προκρίτων, καὶ μολοντί δὲν μετείχον αὐτοπροσώπως τῶν ἐργασιῶν, ἔδρων παρασκηνιακῶς ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Νέγρης, παρακολουθοῦντες ἀγρύπνως τὰ διαδραματιζόμενα καὶ εἰσηγούμενοι τὴν μετὰ πολιτικότητος τηρητέαν πορείαν κατὰ τρόπον ὥστε νὰ ἐπικρατοῦν βαθμὴδὸν αἱ ἀπόψεις τῶν προκρίτων καὶ νὰ

«διὰ τὸ σύστημα», δηλαδὴ πρὸς ψήφισιν τοῦ Ὁργανισμοῦ. Μόλις κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ὁ σταλεὶς ἐπίσκοπος Κορίνθου καὶ αἱ δι' ἐπιστολῶν ἐκκλήσεις τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Καρατζᾶ τοὺς ἔπεισαν νὰ μεταβοῦν εἰς Ἀργεῖο, ἤρχισαν δὲ τὴν ἰδίαν ἡμέραν αἱ συζητήσεις διὰ τὸν Ὁργανισμὸν. Ἐξ ἄλλου εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἰω. Ὀρλάνδου πρὸς τοὺς Κουντουριώτας γράφεται ἐν ὑστερογράφῳ «σᾶς δίδω τὴν εἰδησιν ὅτι σήμερον ἔγινε τὸ πρῶτον κάθισμα τοῦ συστήματος καὶ ἐλπίζομεν εἰς πέντε ἔξ ἡμέρας νὰ τελειώσῃ». Ἀνευ ἀμφιβολίας, διὰ τῆς φράσεως «πρῶτον κάθισμα τοῦ συστήματος» ὑπονοεῖ τὴν πρώτην συνεδρίαν διὰ τὴν ψήφισιν τοῦ Ὁργανισμοῦ τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας.

ἐκτοπίζεται ὁ Ὑψηλάντης, χωρὶς νὰ ἐπέρχεται ἡ ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν ἀπειλουμένη ρῆξις.

Ὁ συνταχθεὶς ὀργανισμὸς διηρέθη εἰς τέσσαρα κύρια κεφάλαια. Τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν ἀναφέρεται εἰς τὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν ἐφόρων τῶν χωρίων καὶ τῶν κωμῶν, τοῦ ἀριθμοῦ τούτων ποικίλλοντας μέχρι πέντε, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων, καὶ καθορίζει τὰς ἀρμοδιότητάς των, διαρκείας ἐνιαυσίου, πρὸς τήρησιν τῆς ἐπιτοπίου τάξεως, πρὸς συμβιβαστικὴν λύσιν τῶν τοπικῶν διαφορῶν, ἔτι δὲ καὶ ὡς ἐκτελεστικῶν ὀργάνων τῶν γενικῶν ἐφόρων καὶ τῆς Γερουσίας. Τὸ δεύτερον κεφάλαιον ὀρίζει τὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν πέντε ἐφόρων ἐκάστης ἐπαρχίας, ἐνιαυσίου ἐπίσης ἀρχῆς, ἐκλεγομένων ὑπὸ τῶν ἐφόρων τῶν χωρίων καὶ τῶν ἐκλεκτόρων τῶν πόλεων. Ἔργον τούτων ἦτο ἡ διεύθυνσις τῶν τοπικῶν ὑποθέσεων κατὰ τὰς ἐντολάς τῆς Γερουσίας, ἡ διαχειρίσις τῶν οικονομικῶν τῆς ἐπαρχίας καὶ ἡ γενικὴ ἐποπτεία πρὸς τήρησιν τῆς τάξεως.

Εἰς τὸ τρίτον κεφάλαιον καθορίζονται ἐν ἐκτάσει τὰ τῆς λειτουργίας τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας, ἐνιαυσίου καὶ ταύτης ἀρχῆς. Ταύτην θὰ ἀπήρτιζον εἰς πληρεξούσιος ἐξ ἐκάστης ἐπαρχίας, δὲν καθορίζεται ὅμως πῶς θὰ ἐγίνετο ἡ ἐκλογή των. Ἰσως ἐκ τῶν Προλεγομένων ἀφίνεται νὰ νοηθῇ ὅτι θὰ ἐγίνετο διὰ τῶν γενικῶν ἐφόρων τῶν ἐπαρχιῶν, ὡς ἐπεθύμουν οἱ προύχοντες, δεδομένου ὅτι, ὡς ἐλέχθη, ἔφοροι ἦσαν ἡ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἡ ὄργανά των. Ἡ Γερουσία ἐκλέγει τοὺς ἀσκούντας ὑπουργήματα, φροντίζει τὰ τῆς γενικῆς ἀσφαλείας τῆς Πελοποννήσου, δέχεται τὰς διαχειριστικὰς λογοδοσίας τῶν ἐφόρων τῶν ἐπαρχιῶν, δίδει διαταγὰς εἰς τοὺς στρατηγοὺς καὶ τοὺς ἐφόρους. Νεωτερισμὸς ἦτο τὸ θεσπιζόμενον ὅτι οἱ στρατηγοὶ τῆς Πελοποννήσου θὰ ἐξέλεγον τέσσαρας ἐξ αὐτῶν, οἱ ὅποιοι θὰ παρέμενον πλησίον αὐτῆς καὶ θὰ ἐχρησίμευον ὡς σύμβουλοι ἐπὶ τῶν πολεμικῶν ὑποθέσεων. Τοῦτο μᾶλλον ἦτο παραχώρησις τῶν προκρίτων πρὸς τοὺς στρατιωτικοὺς. Ἡ Πελοποννησιακὴ Γερουσία θὰ ὑπετάσσετο εἰς ὅλας τὰς νομίμους διαταγὰς τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς, ἐδικαιούτο ὅμως νὰ ζητήσῃ ἀναθεώρησιν τῶν ἀποφάσεων ταύτης ἐν σχέσει πρὸς τὰς φορολογικὰς ὑποχρεώσεις τῆς Πελοποννήσου. Μέχρι τῆς συστάσεως τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ συνάπῃ συνθήκας καὶ δάνεια. Τὰ κατὰ τῆς πατρίδος ἐγκλήματα θὰ ἐδικάζοντο ὑπὸ τοῦ «Μεγάλου Κριτηρίου» ἀπαρτιζομένου ἐκ δώδεκα ἐκλεγομένων μεταξὺ τῶν μελῶν της. Οἱ καπετάνιοι καὶ οἱ στρατιῶται θὰ ἡμείβοντο διὰ τὰς ἐκδουλεύσεις των πρὸς τὴν πατρίδα ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς, κατὰ πρότασιν τῆς Γερουσίας. Ἰδιαίτερον σημασίαν εἶχε τὸ παρεντεθὲν κατὰ ρητὴν ἀπαίτησιν τῶν ἀντιπροσώπων τῶν νήσων ἄρθρον, κατὰ τὸ ὅποιον ἡ Πελοποννησιακὴ Γερουσία, κατόπιν μελλοντικῆς συμφωνίας μετὰ τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς, θὰ ἀνελάμβανε νὰ καταβάλλῃ τὰς ἀποζημιώσεις τῶν νήσων Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν διὰ τὰς ἐκδουλεύσεις των πρὸς τὴν Ἑλλάδα, εἰδικώτερον πρὸς

τὴν Πελοπόννησον¹. Δι' ἄλλου ἄρθρου, προφανῶς ἐκ φόβου ἐπεμβάσεων τῶν στρατιωτικῶν, ἐλαμβάνετο πρόνοια νὰ μὴ ὀπλοφορῇ οὐδεὶς εἰς τοὺς χώρους τῶν ἐργασιῶν τῆς Γερουσίας, ὅπου νὰ παρευρίσκωνται μόνον στρατιῶται τελοῦντες ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ σώματος. Ἡ Γερουσία καὶ οὐχὶ ὁ λαὸς τῶν ἐπαρχιῶν θὰ ἐξέλεγε τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Πελοποννήσου εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βουλὴν. Χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ ἐκ τοῦ Ὁργανισμοῦ τῆς Ἀνατολ. Χ. Ἑλλάδος ληφθὲν ἄρθρον, κατὰ τὸ ὅποιον « ἄχριοι τοῦ διοργανισμοῦ τῶν τακτικῶν νόμων θέλουσιν ἔχει τὸ κῦρος οἱ σωζόμενοι νόμοι τῶν χριστιανῶν βασιλέων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ».

Τὸ τέταρτον κεφάλαιον ἦτο εἶδος θεμελιώδους στρατιωτικοῦ κώδικος. Ἡ Πελοπόννησος θὰ εἶχεν ἐξ ἑως ὁκτὼ στρατηγούς, τοὺς ὁποίους θὰ ἐξέλεγεν ἡ Πελοποννησιακὴ Γερουσία « μεταξὺ τῶν ἀξιωτέρων καὶ ἐκδουλευσάντων τῇ πατρίδι ». Κάθε ἐπαρχία θὰ εἶχεν ἓνα ἢ περισσοτέρους καπιτάνους, ἐκλεγομένους ὑπ' αὐτῆς ὑπὸ τὴν ἐπικύρωσιν τῆς Γερουσίας, αὐτοὶ δὲ θὰ ἐξέλεγον, πάντοτε ὑπὸ τὴν ἐπικύρωσιν τῆς Γερουσίας, τοὺς ὑποκαπιτάνους καὶ ὑπαξιωματικούς. Ἡ Γερουσία ἐπίσης θὰ προσδιώριζε τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι θὰ παρεδίδοντο εἰς ἕκαστον καπιτάνιον εἰς κάθε ἐκστρατείαν. Ἡ Γερουσία ὁμοῦ μετὰ τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν καπιτάνων θὰ ἐξέλεγεν ἐν καιρῷ πολέμου καὶ ἐκστρατείας ἓνα ἀρχιστράτηγον ἐπικυρούμενον ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς. Οἱ στρατηγοὶ καὶ καπιτάνοι θὰ ὑπέκειντο εἰς τὰς διαταγὰς τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας, ἡ ὁποία θὰ προσδιώριζε καὶ τοὺς μισθοὺς των. Ὁ ἀρχιστράτηγος θὰ ὑπέκειτο εἰς τοὺς τεθησομένους νόμους καὶ δὲν θὰ εἶχε δικαίωμα νὰ ἐκστρατεύσῃ ἄνευ γνώμης τῆς Γερουσίας καὶ συναινέσεως τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς. Οἱ καπιτάνιοι ὑπεχρεοῦντο νὰ ἐκστρατεύουν ὑπὸ οἰονδήποτε τῶν στρατηγῶν, τὸν ὅποιον θὰ διώριζεν ἡ Γερουσία. Πάντες οἱ στρατιωτικοὶ θὰ ὑπέκειντο εἰς τοὺς κοινούς νόμους διὰ πάντα τὰ ἀδικήματα, πλὴν τῶν στρατιωτικῶν ἐγκλημάτων, διὰ τὰ ὁποῖα θὰ ἐδικάζοντο ὑπὸ πολεμικοῦ κριτηρίου διοριζομένου ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς. Ὁ γενικὸς στρατιωτικὸς ὀργανισμὸς θὰ ἐψηφίζετο ὑπὸ τῆς Ἐθνι-

1. Ὡς ἐγράφη ἀνωτέρω, οἱ Πελοποννήσιοι ἡγέται ἀντέταξαν ἐν ἀρχῇ κατηγορηματικὴν ἀρνήσιν εἰς τὴν ἀξίωσιν αὐτῆν τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ναυτικῶν νήσων, οἱ ὅποιοι ἐπέμενον νὰ λάβουν ἀποζημιώσεις διὰ τὰς θυσίας των παρὰ μόνης τῆς Πελοποννήσου, ἄνευ συμμετοχῆς τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, διότι μόνη ἡ Πελοπόννησος εἶχε σοβαροὺς πόρους καὶ εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μετ' αὐτῶν εὐρίσκετο, ὥστε μόνον οὕτω ἐξησφαλίζοντο αἱ ἀπαιτήσεις των. Τελικῶς οἱ Πελοποννήσιοι ὑπέκυψαν πρὸ τῆς ἀπειλῆς τῶν ἀντιπροσώπων τῶν νήσων ὅτι θὰ συνετάσσοντο μετὰ τῶν στρατιωτικῶν ἐναντίον τῶν προκρίτων. Ἀλλ' οἱ μεσολαβήσαντες πρὸς συμβιβασμὸν ἀντιπρόσωποι τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐδέχθησαν νὰ ὑπογράψουν μετὰ τῶν Πελοποννησίων ἰδιαίτερον συμφωνητικόν, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνελάμβανον κατηγορηματικῶς νὰ μετᾶσχη τῆς ὑποχρέωσεως, ὅταν θὰ ἤρχετο ἡ ὥρα ἀποζημιώσεων, κατ' ἀναλογίαν καὶ ἡ Στερεὰ Ἑλλάς.

κῆς Βουλῆς. Ἐν εἵδει μεταβατικῆς διατάξεως προσετέθη πέμπτον κεφάλαιον, διὰ τοῦ ὁποίου διεκηρύσσεται ἡ ἀνάγκη συστάσεως ἐθνικῆς Βουλῆς, ἀπαρτιζομένης ἐξ ἀντιπροσώπων τῆς Πελοποννήσου, τῶν Νήσων καὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, πρὸς διαχειρίσιν τῶν ἐθνικῶν ὑποθέσεων, ὠρίζοντο δὲ οἱ εἰκοσι ἀντιπρόσωποι τῆς Πελοποννήσου, οἱ ὅποιοι θὰ μετεῖχον ταύτης.

8. Η ΤΕΛΙΚΗ ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΙΣ ΤΩΝ ΠΡΟΚΡΙΤΩΝ

Ὁ Ὅργανισμὸς τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας ἀπετέλει πλήρη θρόμβον τῶν προκρίτων, δύναται δὲ νὰ λεχθῇ ὅτι τινὲς τῶν διατάξεων τούτων ὑπερέβαινον τὰς εἰς Βέρβена καὶ Ζαράκοβαν διατυπωθείσας ἀξιώσεις των. Ἰδίως αἱ περιλαμβανόμεναι εἰς τὸ Γ' κεφάλαιον στρατιωτικαὶ διατάξεις ὠδήγουν εἰς πλήρη συντριβὴν τῆς δυνάμεως τῶν στρατιωτικῶν, δεδομένου ὅτι οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ καπιτάνιοι θὰ ἐξελέγοντο ἢ θὰ ἐπεκυροῦντο ὑπὸ τῆς Γερουσίας, ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τῆς ὁποίας θὰ διετέλουν ἀκόμη καὶ διὰ τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις. Ἡ δὲ Γερουσία ἀπηρτίζετο κατὰ τὴν μεγάλην τῆς πλειονότητα ἐκ τῶν προκρίτων. Ἡ ἀντίδρασις τῶν στρατιωτικῶν ὑπῆρξε σφοδροτάτη, ἃν δὲ κρίνῃ τις ἐκ τῶν ἐκφραζομένων ὑπὸ τῶν προκρίτων φόβων ἐπιβουλῆς κατὰ τῆς ζωῆς των, πολλοὶ ἐκ τῶν στρατιωτικῶν, βλέποντες ὅτι εἰς τὰς λαμβανομένας ὑπὸ τῆς πλειονότητος ἀποφάσεις ἔχανον καθημερινῶς ἐδάφη, ἐδείκνυνον διαθέσεις δυναμικῆς ἀντιμετώπισεως τῶν ζητημάτων. Πάντως ἀρκετοὶ ἐκ τούτων ἠρνοῦντο νὰ ὑπογράψουν καὶ ὥς ἐκ τούτου κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐν Ἀργεὶ ἐργασιῶν τῆς Πελοποννησιακῆς συνελεύσεως τὰ πρακτικὰ τῶν ἀποφάσεων παρέμενον ἀνεπικύρωτα. Μόνον ὅτε, ὥς θὰ ἐκτεθῇ κατωτέρω, πάντες οἱ πληρεξούσιοι ἐγκατέλειψαν τὸ Ἀργὸς καὶ μετέβησαν εἰς Ἐπίδαυρον πρὸς συγκρότησιν τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως, οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Πελοποννήσου συνῆλθον ἐκεῖ ἐκ νέου. Τελικῶς τὴν 27 Δεκεμβρίου ἐν Ἐπιδαύρῳ, εἰς ἐποχὴν δηλαδὴ κατὰ τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀρχίσει καὶ ἐπλησίαζε νὰ περατώσῃ τὰς ἐργασίας τῆς ἡ ἐθνικῆς συνέλευσις, εἰς πολιτικὴν ἀτμόσφαιραν πλέον ὅλως διάφορον καὶ ὑπὸ τὸ κράτος νέων πολιτικῶν δεδομένων, κατωρθώθη νὰ ἐπικυρωθοῦν καὶ νὰ ὑπογραφοῦν τὰ πρακτικὰ τῶν ἐν Ἀργεὶ ἀποφάσεων περὶ συγκροτήσεως τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας. Τινὲς μάλιστα τῶν πληρεξουσίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Ὑψηλάντης, δὲν εὗρίσκοντο εἰς τὴν Ἐπίδαυρον καὶ παρέστη ἀνάγκη νὰ σταλοῦν εἰς αὐτοὺς τὰ κείμενα πρὸς ὑπογραφήν¹.

1. Οἱ ὑπογράψαντες τὸν Ὅργανισμὸν καὶ τὰ ψηφίσματα τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας, ὥς ἐν Ἐπιδαύρῳ μετὰ χρονολογίας 27 Δεκεμβρίου 1821, εἶναι οἱ ἀκόλουθοι: Π(ρίγκηψ) Δημήτριος Ὑψηλάντης, Θεόδωρος Κολοκοτρώνης στρατηγός, Πανα-

Ἡ ὑποχώρησις τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ συντεταγμένων στρατιωτικῶν, ἐκδηλωθεῖσα ἄλλωστε εἰς διαδοχικά στάδια, ὡφείλετο εἰς συρροὴν δυσμενῶν περιστάσεων. Ἐν πρώτοις ἡ εἰς Ἄργος συρροὴ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Δυτικῆς καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Νέγρη, πάντων τεταγμένων παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Πελοποννησίων προκρίτων, κατέστησεν αὐτομάτως τὴν ἐκεῖ πολιτικὴν ἀτιμόσφαιραν δυσμενῇ διὰ τὸν Ὑψηλάντην καὶ τοὺς στρατιωτικούς, ἡ δὲ ἀτιμόσφαιρα αὕτη κατέστη ἀκόμη δυσμενεστέρα, ὅταν προσεχώρησαν καὶ οἱ πληρεξούσιοι τῶν νήσων. Αἱ παρασκηναϊκαὶ ἐνέργειαι τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Νέγρη, αἱ ὑπὸ τούτων διασπαρεῖσαι εἰδήσεις περὶ ὀλοκληρωτικῆς συντριβῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου ἐν Μολδοβλαχίᾳ, τῆς διακηρυχθείσης εἰς βάρος τοῦ ἔθνους ἀπάτης περὶ δῆθεν Ρωσικῆς βοήθειας, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς διακοινωθεῖσας ἐπιστολὰς τοῦ Ἰγνατίου καὶ ἄλλων ἐπιφανῶν Ἑλλήνων τοῦ ἐξωτερικοῦ, διὰ τῶν ὁποίων ἐζητεῖτο πλήρης ἀποξένωσις τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος ἀπὸ κάθε τι ὑπενθυμίζον τὴν μισητὴν εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις Φιλικὴν Ἐταιρείαν, ἐβάρυνον ὁλονὲν περισσότερον ἐπὶ τοῦ ἀτυχοῦς Δημητρίου. Πολλοὶ μέχρι τῆς προτεραίας ἀφωσιωμένοι φίλοι του ἀπεμακρύνοντο ἐξ αὐτοῦ, ἐνῶ οἱ πολυπληθεῖς ἐχθροὶ του εὗρισκαν ἑδαφὸς γόνιμον πρὸς ἐκτόξευσιν βελῶν δυσφημίσσεως καὶ διαβολῆς. Οὕτω, στερούμενος καθημερινῶς κύρους καὶ δυνάμεως, ὁ Δημ. Ὑψηλάντης εὗρίσκετο ὑποχρεωμένος νὰ προβαίῃν καθημερινῶς εἰς νέας ὑποχωρήσεις διὰ νὰ μὴ ἀποξενωθῇ ἐντελῶς τῆς καταστάσεως καὶ διὰ νὰ συγκρατήσῃ εἰς χεῖράς του ὅ,τι ἦτο δυνατόν νὰ συγκρατηθῇ. Ἐδέχθη, πρὶν ἀκόμη ψηφισθῇ ὁ Ὅργανισμός, τὴν προεδρίαν τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας, ἴσως τρέφων τὴν ἐλπίδα ὅτι οὕτω θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ περισσότερα χάριν ἑαυτοῦ καὶ τῶν φίλων του. Ἀλλ' ὥς ἀπεδείχθη ἐν συνεχείᾳ, ἡ θέσις αὕτη τοῦ προέδρου, ἡ ὁποία ἄλλωστε θὰ ἦτο ἐνιαυσίου διαρκείας, οὐδέποτε δὲ ἀνέλαβεν ἐνεργῶς ταύτην, ἀπεγυμνώθη πάσης πραγματικῆς ἐξουσίας, τόσον διὰ τὰ στρατιωτικὰ ὅσον καὶ διὰ τὰ πολιτικά, πάντα δὲ προήρχοντο ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς ἐκ προκρίτων πλειονότητος τῆς Γερουσίας¹. Ἐνῶ δὲ διὰ τῶν

γιώτης Ἰατράκος στρατηγός, Ἀναγνώστης Παπᾶ Γεωργίου στρατηγός, Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, Πρωτοσύγκελλος Ἀμβρόσιος, Ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δικαῖος, Ἀσημάκης Φωτεῖλας, Θεοχάρης Ρένδης, Ἰω. παπα Διαμαντόπουλος, Ἰω. Βαρβάτης, Ἠλίας Καράπαυλος, Ἰω. Γ. Οἰκονομίδης, Παναγιώτης Ποτήρης, Παναγιώτης Καλογεράς, Ἀναγνώστης Ζέρβας, Σπύρος Φραντζεσκόπουλος, Ἀναγνώστης Ἀναστασόπουλος, Χαράλαμπος Περούκας, Διονύσιος Παπᾶ Γιαννόπουλος, Παναγιώτης Ζαριφόπουλος, Γιαννάκης Π. Κυριακάς, Κωνσταντῖνος Ζαφειρόπουλος, Χριστόδουλος Ἀχολός, Δημήτριος Καλαμαριώτης.

1. Κατὰ τὸν Κανέλλων Δεληγιάννην (Ἀπομνημ., τ. Β', σ. 13) «Ἡ Πελοποννησιακὴ Γερουσία διὰ νὰ ἀναπαύσῃ τὴν δοξομανίαν καὶ ματαιότητα τοῦ

τελευταίων σχεδίων τῆς Ζαράκοβας οἱ πρόκριτοι παρέδιδον εἰς αὐτὸν τοῦλάχιστον τὰς στρατιωτικὰς ἐξουσίας, ἔστω καὶ ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς Γερουσίας, διὰ τοῦ νέου ὀργανισμοῦ ἡδύναντο νὰ ἀφαιρέσουν ἀπ' αὐτοῦ καὶ τὴν ἰδιότητα τοῦ στρατηγοῦ!

Ὁ Ὑψηλάντης ἐφαίνετο ἀπογοητευμένος ἐκ τῆς ἡδὴ ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας διαφαινομένης δυσμενοῦς τροπῆς, τὴν ὁποίαν ἐλάμβανε δι' αὐτὸν ἡ κατάστασις εἰς τὸ Ἄργος. Ἡθέλησε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν στρατιωτικὴν ἡγεσίαν, κατὰ γων λαμπρὰν νίκην, ἡ ὁποία καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀφοσίωσιν τῶν λαϊκῶν καὶ στρατιωτικῶν μαζῶν θὰ ἀπέσπα, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐστερέωνε τὸ προσωπικόν του γόητρον, τόσον κλονισθὲν μετὰ τὰς διασπαρείσας εἰδήσεις περὶ συντριβῆς τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ τὰς διαβολὰς τοῦ Μαυροκορδατοῦ καὶ τῶν προκρίτων. Τὴν εὐκαιρίαν ἐφαίνετο νὰ δίδῃ τὸ πλησίον στενωὺς πολιορκούμενον Ναύπλιον, τοῦ ὁποίου τὴν ἄλωσιν ἐπίστευον πολλοὶ ὡς δυνατὴν διὰ συνδυασμένων ἐπιχειρήσεων ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης. Οὕτω τὴν 2 Δεκεμβρίου, παραλαβὼν καὶ τὸν Κολοκοτρώνην, ἐξώρμησεν μετ' ἰσχυρᾶς δυνάμεως, συγκροτηθείσης κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τακτικῶν καὶ φιλελλήνων. Τὴν νύκτα τῆς 3 Δεκεμβρίου Ἑλληνικαὶ δυνάμεις ἀνῆλθον εἰς τὰ ὑψώματα τοῦ Παλαμηδίου, ἐνῷ ἄλλαι ἐστράφησαν πρὸς ἔξοδον κατὰ τοῦ παραθαλασσίου τείχους. Ἄλλ' ἡ ἐπικρατήσασα ἄπνοια ἠμπόδισε τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα νὰ πλησιάσουν, ἔλλείψει δὲ τῆς συνδεδυσμένης, ὡς ἐσχεδιάσθη, ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ἐπιθέσεως, ὁ αἰφνιδισμὸς ἀπέτυχε.

Ὁ Ὑψηλάντης ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Ἄργος, ὅπου ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον καταφθάσει καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, μετέχοντες ἀπροκαλύπτως εἰς τὰς ἐναντίον του σκευωρίας, ἡ δὲ συνέλευσις τῶν Πελοποννησίων συνέτασσε τὸν ὀργανισμὸν τῆς Γερουσίας ἀπροσκόπτως καὶ κατὰ τὰς ἀντιλήψεις της. Ἀντιλαμβάνεται ὅτι εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τοῦ Ἀργους, ἀπουσιαζόντων τῶν περισσοτέρων στρατιωτικῶν ἡγετῶν, λόγῳ τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, καθίσταται παίγνιον τῶν πολιτικῶν δολοπλοκιῶν. Οἱ περιστοιχίζοντες αὐτὸν πιστοὶ στρατιωτικοὶ ἐξώθουν τὰς ἐξωργισμένας στρατιωτικὰς δυνάμεις νὰ διαλύσουν βιαίως τὴν συνέλευσιν τοῦ Ἀργους καὶ νὰ φονεύσουν ἢ νὰ ἐκδιώξουν τοὺς προκρίτους. Ὁ Ὑψηλάντης ἀπέκρουσε διαρρηδὴν τὰς προτάσεις αὐτὰς πραξικοπήματος καὶ προτίμησε νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς τὴν προτεράν σκέψιν του ὀργανώσεως πολεμικῆς ἐπιχειρήσεως, τῆς ὁποίας ἡ ἐπιτυχία θὰ ἀντιστάθμιζε καὶ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Ναυπλίου. Εἶναι πιθα-

* Ὑψηλάντου τὸν ἐδιόρισε Πρόεδρόν της, ἀλλὰ μὴ παραδεχθέντος αὐτοῦ ἐδιόρισε τὸν Ἐπίσκοπον Βρεσθῆνης καὶ Ἀντιπρόεδρον τὸν Ἀσημάκην Φωτῆλαν καὶ ἄλλα 24 μέλη ἐκ τῶν 26 ἐπαρχιῶν της, ὡς καὶ 20 ὡς μέλη τῆς Βουλῆς». Πάντως ἂν καὶ μὴ ἀσκῶν ἐνεργῶς τὴν προεδρίαν ὁ Ὑψηλάντης, ἐφέρετο ὡς Πρόεδρος τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας μέχρι τοῦ διορισμοῦ του ὡς Προέδρου τοῦ Βουλευτικοῦ ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως τῆς Ἐπιδάουρου.

νὸν ὅτι οἱ πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ ἐνεθάρρουνον τοῦτον πρὸς νέαν πολεμικὴν ἐπιχείρησιν μεθ' ὧλων τῶν ἐκεῖ συγκεντρωμένων στρατιωτικῶν δυνάμεων διὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν τῆς ἐπικινδύνου παρουσίας του καὶ διὰ νὰ μὴ παρακωλύονται εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν σχεδίων των. Πράγματι, τὴν 11 Δεκεμβρίου ὁ Δημ. Ὑψηλάντης, τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς ὧλων τῶν περὶ τὸ Ἄργος στρατιωτικῶν σωμάτων, ἐξεστράτευσεν πρὸς ἄλωσιν τῆς Ἀκροκορίνθου. Συνωδεύετο καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη, ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ Δικαίου, τοῦ Πετρόμπεη καὶ σχεδὸν πάντων τῶν ἄλλων ἐν Ἄργει εὐρεθέντων ὀπλαρχηγῶν. Ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ ὁποῖος ἕως τότε ἔπαιζε διαιτητικὸν ρόλον, ἀποβλέπων κυρίως εἰς παρακώλυσιν ἐπικατήσεως τῆς μιᾶς τῶν ἀντιμαχομένων παρατάξεων, ἤδη ἀντιληφθεὶς ὅτι ἐπεκράτει ὀλοσχερῶς ἡ πλέον ἀπεχθὴς καὶ ἐπικίνδυνος δι' αὐτὸν ἐκ τῶν δύο, ἡ τῶν προκρίτων, ἐφαίνετο ἐξωργισμένος καὶ συνέπραττε μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου¹. Οὕτω, ἐνῶ ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἀφιερώθησαν εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροκορίνθου, ἐκβιάζοντες διὰ τοῦ στενοῦ ἀποκλεισμοῦ καὶ τῆς βαθμιαίας φθορᾶς τῶν πολιορκουμένων τὴν παράδοσίν της, εἰς τὸ Ἄργος οἱ Πελοποννήσιοι πρόκριτοι ἐν στενῇ συνεργασίᾳ μετὰ τῶν Νησιωτῶν καὶ τῶν Στερεοελλαδιτῶν, ἀνενόχλητοι, δὲν παρεσκεύαζον μόνον τὸν Ὅργανισμὸν τῆς Πελοποννήσου, ἀλλὰ καὶ ἐσχέδιαζον τὴν ὀριστικὴν τῶν ἐπικράτησιν εἰς τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν.

Ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, ὁ ὀργανισμὸς τῆς Πελοποννήσου ὑπεγράφη μόνον εἰς τὴν Ἐπίδαυρον τὴν 27 Δεκεμβρίου. Πράγματι, ὄχι μόνον ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Δικαῖος καὶ ἀρκετοὶ ἄλλοι Πελοποννήσιοι ἀρχηγοί, ἐξωργισμένοι διὰ τὰ διαπραχθέντα ὑπὸ τῶν προκρίτων κατὰ τὴν ἀπουσίαν των, ἠρνοῦντο νὰ θέσουν τὴν ὑπογραφήν των, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Πετρόμπεης ἐφαίνετο δυσηρεστημένος διὰ τὴν τροπὴν τῶν πραγμάτων, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας ἔχανε τὴν πρωταρχικὴν θέσιν. Ἐπείσθησαν τελικῶς νὰ υπογράψουν εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπεράτωνεν ἤδη τὰς ἐργασίας της ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῆς Ἐπιδαύρου καὶ ἐψηφίζετο τὸ γενικὸν πολίτευμα, τὸ ὁποῖον ἔθετε πλέον εἰς δευτερεύουσαν καὶ ἐξηρητημένην μοῖραν τοὺς τοπικοὺς ὀργανισμούς.

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Β. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ

1. Τριχοῦπη ἔ.ἀ., τ. Α', σ. 96 κ.ε. — Φιλήμονος ἔ.ἀ., τ. Δ', σ. 329 καὶ 358.